

กรรมการกลั่นกรอง (Peer Review)

วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2554)

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ วัฒนนา
รองศาสตราจารย์ระดับ 9 ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ภูริชญา วัฒนรุ่ง
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
3. รองศาสตราจารย์ชนะ ประณมศรี
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร.เอกวิทย์ มณีธร
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญอวี๋ ยี่หมาะ
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (พิเศษ) ประทีป ทับอัติตานนท์
ผู้พิพากษาศาลแพ่ง
7. พันตำรวจเอกหญิง ดร.ศุภลักษณ์ เหลี่ยมวางกูร
งานยุทธศาสตร์และการวางแผนระบบราชการ สำนักงานตรวจสอบภายใน
สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
8. พันตำรวจโท ดร.พงษ์ธร ธีบุญศิริ
สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม
9. ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
10. ดร.ไพฑูรย์ โพธิ์สว่าง

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

11. ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

12. ดร.รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

13. ดร.โชติศา ขาวสนิท

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

14. ดร.ประเสริฐ พัฒนผลไพบุลย์

ผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ มูลนิธิสถาบันศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตย

15. ดร.จักรี ไชยพินิจ

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

16. ดร.ปิยรัตน์ กาญจนะจิตรา

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

17. ดร.ภูมิ มูลศิลป์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

บรรณาธิการแถลง

สวัสดีปีใหม่ครับ ท่านผู้อ่านทุกท่าน วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2554 ในปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 84 พรรษา เป็นปีที่ชาวไทยมีความสุขกันทั้งประเทศ แม้ก่อนหน้านั้นเรา จะบอบช้ำจากปัญหาหาคู่ทักภัยอันยิ่งใหญ่ แต่ด้วยพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ น้ำท่วมที่ดูท่าทางว่าจะลดช้า กลับลดเร็ววันเร็วคืน จนทำให้เรามีความสุขในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระองค์ท่าน ขอพระองค์ทรงพระเจริญ

บทความพิเศษในฉบับนี้ได้รับเกียรติจาก Dr.Markku E. T. Salomaa จากมูลนิธิวิจัยนโยบายต่างประเทศ ประเทศฟินแลนด์ และท่านยังเป็นอาจารย์ผู้บรรยายในหลักสูตรดุริยบัณฑิตของคณะเราด้วย ท่านได้มอบบทความเรื่อง Sun Tzu and the Chinese Strategy เป็นการนำเสนอว่าแนวคิดของซุนจื๊อในเรื่องยุทธศาสตร์และศาสตร์แห่งสงครามมีอิทธิพลอย่างลึกลับต่อยุทธศาสตร์จีน โดยสอดคล้องกับยุทธศาสตร์แห่งชาติและระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม จีนดำเนินนโยบายการพัฒนาแบบสี่ขั้นตอนนี้เพื่อสร้างความทันสมัยให้กับการป้องกันและกองกำลังของประเทศอย่างเป็นขั้นเป็นตอน กรอบเชิงยุทธศาสตร์เช่นนี้ได้รับการให้นิยามตามแนวทางของซุนจื๊อ ทางกองบรรณาธิการขอขอบพระคุณมากครับ

บทความที่สอง เรื่อง วิวัฒนาการของ Judicial Review โดย ดร.วิเชียรตันศิริคงคผล เป็นบทความที่ถือว่าอยู่ในกระแสสังคมตอนนี้เป็นอย่างมาก บทความที่มุ่งสำรวจองค์ความรู้ของกระบวนการ Judicial Review ในเชิงเปรียบเทียบจากเหตุผลของผู้ร่างรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาเพื่อยุติปัญหาที่อาจเกิดจากความแตกต่างด้านการปกครองในแนวราบและแนวตั้งของสหรัฐอเมริกาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แนวคิดการสร้างรัฐธรรมนูญเพื่อปกป้องสิทธิ

มนุษยชนภายใต้การมีกระบวนการ Constitutional Review ได้เป็นต้นแบบในการตั้งศาลรัฐธรรมนูญของเยอรมัน และภายหลังทศวรรษที่ 1980 แนวคิดเรื่อง Minimalism ประกอบกับความประสงค์ของศาลในการที่จะป้องกันเผด็จการของเสียงข้างมาก

บทความที่สาม เรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในรัฐธรรมนูญไทย - เกาหลี โดย ดร.ณัชชา คุณาทัฬห์ เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญไทยและเกาหลี โดยวิเคราะห์ครอบคลุมตั้งแต่พัฒนาการของแนวคิดทฤษฎีรัฐธรรมนูญนิยม วิวัฒนาการและเปรียบเทียบแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ซึ่งการวิเคราะห์เปรียบเทียบจุดเด่นและจุดด้อยของรัฐธรรมนูญตามแนวรัฐธรรมนูญนิยมของไทยและเกาหลีจะนำมาซึ่งเข้าใจปัญหาของระบบการเมืองภายใต้ รัฐธรรมนูญตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมของไทยและเกาหลี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นหนึ่งในแนวทางการแก้ปัญหาของประเทศไทยในอนาคต

บทความที่สี่ เรื่อง การวิพากษ์รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ตามกรอบแนวคิดของ Habermas โดย ชัชพันธ์ุ ยิ้มอ่อน นำเสนอบทความในเรื่องฮาเบอร์มาสได้วิพากษ์รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ว่าไม่สามารถเป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมืองหรือมีองค์ความรู้ที่เป็นวัตถุวิสัยปราศจากอคติได้ด้วยการรับวิธีการอธิบายและวิธีการทางวิทยาศาสตร์

บทความที่ห้า เรื่อง พัฒนาการนโยบายการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ของจีน เป็นการศึกษาคำเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายของจีนที่มีต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1949 – 1992 เหตุสำคัญที่ทำให้จีนตัดสินใจเข้าร่วมเป็นภาคีของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 1992 นั้นเป็นเพราะจีนต้องการฟื้นฟูภาพลักษณ์ที่ดี โดยแสดงความรับผิดชอบในฐานะประเทศมหาอำนาจที่ให้ความร่วมมือกับระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศ

บทความที่หก เรื่อง เครือข่ายนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย กรณีศึกษาเฉพาะจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ โดย ศิริรักษ์สิงห์เสมอ บทความนี้ชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ทางนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยโดยทำการศึกษาถึงบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงทางนโยบายและการจัดการ ตลอดจนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงทางนโยบายและการจัดการ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกรณีศึกษา เพื่อเสนอแนะแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย

บทความที่เจ็ด เรื่อง ความเชื่อที่ปรากฏในขบวนการผู้มีบุญ พ.ศ.2444-2445 กรณีศึกษากลุ่มองค์ม้น โดย รัตนากร ฉัตรวิไล ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่ออื่นๆ ถูกนำมาเป็นกลไกการครองอำนาจ นำรวมไปถึงการใช้อำนาจบังคับในบางพื้นที่ ซึ่งผู้เข้าร่วมขบวนการไม่มีลักษณะร่วมของอุดมการณ์เดียวอย่างสิ้นเชิง แต่เป็นการผสมผสานสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในวิถีชีวิตของเขาเหล่านั้นเข้าด้วยกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้ขบวนการผู้มีบุญได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้าน แม้ว่าขบวนการผู้มีบุญจะถูกฝ่ายปกครองเรียกว่าบฏ และถูกปราบปรามไปในที่สุด

บทความที่แปด เรื่อง ครอบครัว : ปัจจัยปกป้องหรือผลักดันปัญหายาเสพติดของวัยรุ่นในเขตจังหวัดชลบุรี โดย พันตำรวจเอกปกรณ์ มณีปกรณ์ ผลงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าปัจจัยที่ทำให้วัยรุ่นใช้ยาเสพติด คือ สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ในครอบครัวที่สร้างความกดดันให้กับวัยรุ่น การใช้ยาเสพติดของวัยรุ่นเกิดจากปัจจัยในครอบครัว ปัจจัยปกป้องวัยรุ่นจากการใช้ยาเสพติด คือ ความรักและการเอาใจใส่ดูแลการเข้าใจซึ่งกันและกันของครอบครัว

บทความที่เก้า เรื่อง การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบัง โดย ธิระ กุลสวัสดิ์ ซึ่งมุ่งเน้นชี้ให้เห็นถึง ทรัพยากรบุคคลเป็นสิ่งสำคัญที่จะขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้พัฒนาไปสู่การแข่งขันได้ ดังนั้น ทรัพยากรบุคคลจึงเป็นปัจจัยในการกำหนดความสำเร็จของหน่วยงาน ซึ่งปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งอันจะนำมาซึ่งความสำเร็จในทุกๆ ด้าน

บทความที่สิบ เรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โดย เอื้ออารี เศรษฐวานิช ซึ่งให้เห็นถึงระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการร้องเรียนและตรวจสอบ เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจำแนกตาม เพศ อายุ คณะ ชั้นปีที่ศึกษา ภูมิภาค ภาควิชา การศึกษาวิชาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง รวมทั้งเพื่อศึกษาข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

และบทความสุดท้ายเป็น Book Review ที่ทางวารสารได้รับกรุณาจาก ดร.โชติศา ชาวสนธิ และอาจารย์ภาวดี ปลื้มโกศล ที่ได้หยิบหนังสือ เรื่อง Aristotle's Politics A Reader's Guide โดย Judith A. Swanson และ David Corbin หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือประกอบการอ่านเพื่อทำความเข้าใจเรื่อง "การเมือง" ของอริสโตเติล เป็นหนังสือที่อธิบายความคิดของอริสโตเติลในงาน "การเมือง" ในประเด็นต่างๆ ที่น่าสนใจ งานชิ้นนี้จะช่วยให้ติดตามความคิดของนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงท่านนี้ได้เข้าใจมากขึ้น

สวัสดิ์ศรีครับ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร.เอกวิทย์ มณีธร
บรรณาธิการวารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย

สาส์นจากคณบดี

ในช่วงเวลาการจัดพิมพ์วารสารฉบับนี้ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ โดยการเปิดภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งภาควิชา จากเดิมที่เคยมีเพียงภาควิชา รัฐศาสตร์ และภาควิชานิติศาสตร์เท่านั้น การเพิ่มภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ ขึ้นมาใหม่นี้เพื่อมุ่งเน้นจะพัฒนาการบริหารให้แต่ละหลักสูตรที่เปิดสอนใน คณะฯ ได้มีการพัฒนาและมีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับงาน วารสารฯ ของคณะ ที่ได้เป็นอีกหนึ่งงานที่สำคัญของคณะรัฐศาสตร์และ นิติศาสตร์ โดยครอบคลุมบทความวิจัยทั้ง 3 สาขา และจะทำให้คุณภาพของ บทความต่างๆ ในวารสารเรานั้น มีการพิจารณาถ้อยแถลงอย่างถี่ถ้วนจาก ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละสาขา ก่อนที่จะได้รับการตีพิมพ์ในวารสารเพื่อเผยแพร่

ในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2555 นี้ ผมในนามของคณาจารย์และ บุคลากรของคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ท่านเคารพนับถือ รวมทั้งบุญบารมีขององค์พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ จงดลบันดาลให้ทุกท่าน ประสบแต่ความสุข ความเจริญ ด้วยจตุรพิธพรชัย มีพลังที่จะร่วมกันสร้างสรรค์ ความเจริญ ความก้าวหน้าให้กับตนเองและครอบครัว ให้กับสังคมประเทศชาติ รวมทั้งสัมฤทธิ์ผลในสิ่งอันพึงปรารถนาทุกประการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

สารบัญ

Sun: Tzu and the Chinese Strategy <i>Markku E.T. Salomaa</i>	19
วิวัฒนาการของ Judicial Review วิเชียร ตันศิริคงคล	51
ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในรัฐธรรมนูญไทย-เกาหลี ณัชชา คุณาทัณฑ์	87
การวิพากษ์รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ตามกรอบแนวคิดของ Habermas ชัชพันธุ์ ยิ้มอ่อน	111
พัฒนาการนโยบายการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ของจีน ชญาณิศา นันทสกุลการ	139
เครือข่ายนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย กรณีศึกษาเฉพาะจังหวัด นครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ ศิริรักษ์ สิงหเสม	175

สารบัญ

ความเชื่อที่ปรากฏในขบวนการผู้มีบุญ พ.ศ. 2444 - 2445 กรณีศึกษากลุ่มองค์มั่น รัตนากร ฉัตรวิไล	215
ครอบครัว: ปัจจัยปกป้องหรือผลักดันปัญหาเสพติดของวัยรุ่นในเขตจังหวัด ชลบุรี ปกรณ์ มณีปกะระ	239
การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาล นครแหลมฉบัง ธีระ กุลสวัสดิ์	275
การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี เอื้ออารี เศรษฐวานิช	309
Book Review: Aristotle's Politics. Edited by Judith A. Swanson and C. David Corbin. โชติลา ชาวสนธิ และภารตี ปลื้มโกศล	329

Sun Tzu and the Chinese Strategy

*Markku E.T. Salomaa**

Abstract

This article aims to present that Sun Tzu's ideas on strategy and the art of war has deep influence on Chinese strategy. The article consists of 2 parts, that are; Sun Tzu in the History of Strategy, and Contemporary Chinese Strategy. Sun Tzu's essays on the art of war formulate a rational basis for the planning and the conduct of military operations. His essays show his wisdom, clear vision, profound insight on the conduct of war. He aims to develop a systematic treatise to guide rulers and generals in the intelligent prosecution of successful war. He considered the moral, intellectual, and circumstantial elements of war to be more important than the physical elements. He can be regarded as one of those ancient central figures whose ideas form a

* Dr. Markku E.T. Salomaa. Researcher for Foundation of Social Research, Helsinki of Faculty of Political Science and Law.

bridge from China in the past to the present People's Republic of China. In the past, Mao Tse – tung realized as Sun Tzu did that no war can be won by taking a static defensive attitude. The strategy and tactics used with such success against the Japanese emphasized constant movement. For example, in the official doctrine of 2008, the contemporary China pursues a national defense policy which is in line with Sun Tzu's premise. Moreover, according to the requirements of national security and the level of economic and social development, China pursues a four-step development strategy to modernize its national defense and armed forces step by step. This strategic framework is defined along modernized lines of Sun Tzu.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอว่าแนวคิดของซุนจื๊อในเรื่องยุทธศาสตร์และศาสตร์แห่งสงครามมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อยุทธศาสตร์จีน บทความนี้ประกอบด้วยสองส่วนอันได้แก่ซุนจื๊อในประวัติศาสตร์แห่งยุทธศาสตร์และยุทธศาสตร์จีนร่วมสมัย บทความต่างๆ ของซุนจื๊อในเรื่องศาสตร์แห่งสงครามคือรากฐานสำหรับการวางแผนและการปฏิบัติการทางสงคราม บทความต่างๆ ของท่านแสดงให้เห็นถึงความมีปัญญา วิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ความคิดลุ่มลึกเรื่องการทำสงคราม ท่านมีเป้าหมายในการพัฒนาความเรียงที่เป็นระบบในการชี้นำผู้ปกครองและผู้นำทัพในการปฏิบัติการทางสติปัญญาเพื่อให้ได้ชัยชนะในสงคราม ท่านพิจารณาถึงองค์ประกอบทางปัญญา เหตุผล และทางสถานการณ์แวดล้อมของสงครามว่าสำคัญว่าองค์ประกอบทางกายภาพ ท่านได้รับการถือว่าเป็นหนึ่งในบุคคลในสมัยโบราณที่สำคัญเป็นหลัก โดยแนวคิดของท่านวางสะพานเชื่อมระหว่างจีนในอดีตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนในปัจจุบัน ในอดีตท่านเหมา เจ๋อตงก็ตระหนักดังเช่นเดียวกับท่านซุนจื๊อว่าไม่มีสงครามใดที่สามารถมีชัยชนะได้จากการมีทัศนคติแบบป้องกันเชิงรับ

อย่างคงที่ ยุทธศาสตร์และที่ใช้เพื่อให้ได้ชัยชนะต่อญี่ปุ่นเน้นที่การเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างในคำประกาศของทางการในปี ค.ศ. 2008 จีนดำเนินนโยบายเชิงรับแห่งชาติที่สอดคล้องกับแนวคิดของซุนจื๊อ นอกจากนี้ โดยสอดคล้องกับยุทธศาสตร์แห่งชาติและระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม จีนดำเนินนโยบายการพัฒนาแบบสี่ขั้นตอนเพื่อสร้างความทันสมัยให้กับการป้องกันและกองกำลังของประเทศอย่างเป็นขั้นเป็นตอน กรอบเชิงยุทธศาสตร์เช่นนี้ได้รับการให้นิยามตามแนวทางของซุนจื๊อ

Part 1(2): Sun Tzu in the History of Strategy

Sun Tzu's essays on 'the art of war' form the earliest of known treatises on the strategy. They might well be termed the concentrated essence of wisdom on the conduct of war. According to Basil Henry Liddell Hart, among all the military thinkers of the past, only Carl von Clausewitz is compatible, and even he is more 'dated' than Sun Tzu, and in part antiquated, although he was writing about 2300 years later. Sun Tzu has clearer vision, more profound insight, and eternal freshness, even though his texts are 2500 years old.

Sun Tzu realized that war, 'a matter of vital importance to the state', demanded study and analysis. His is the first known attempt to formulate a rational basis for the planning and conduct of military operations. He was not primarily interested in the elaboration of involved stratagems or in superficial and transitory techniques. His purpose was to develop a systematic treatise to guide rulers and generals in the intelligent prosecution of successful war. He believed that skilful strategist should be able to subdue the enemy's army without engaging it, to take his cities without laying siege to them, and to overthrow his state without bloodying swords.

Sun Tzu was well aware that combat involves a great deal more the collision of armed men. 'Numbers alone', he said, 'confer no advantage'. He considered the moral, intellectual, and circumstantial elements of war to be more important than the physical, and cautioned kings and commanders not to place reliance on sheer military power. He did not conceive war in terms of slaughter and destruction; but on the contrary, to take all intact, or as nearly intact as possible, was the proper objective of strategy.

Sun Tzu was convinced that careful planning based on sound information of the enemy would contribute to a speedy military decision. He appreciated the effect of war on the economy and was undoubtedly the first to observe that inflated prices were inevitable accompaniment to military operations. 'No country', he wrote, 'has ever benefited from a protracted war'. He appreciated the decisive influence of supply on the conduct of operations, and among other factors discusses the relationship of the sovereign to his appointed commander; the moral, emotional, and intellectual qualities of the good general; organization, manoeuvre, control, terrain, and weather.

Samuel B. Griffith points out that 'The Art of War' has had a profound influence throughout Chinese history and on Japanese military thought. It is the source of Mao Tse-tung's strategic theories and the tactical doctrine of the Chinese armies. Through the Mongol-Tatars, Sun Tzu's ideas were transmitted to Russia and became a substantial part of her oriental heritage.¹ We can find a number of links from Sun Tzu to the most famous Russian military commander

¹ Samuel B. Griffith. *Sun Tzu: The Art of War*. 1965. p.6.

Generalissimus Alexander Suvorov (1729-1800) and to the most prominent Soviet military theorist and Commissar of War Affairs Mikhail Frunze (1885-1925).

The opening verse of Sun Tzu's classic is the basic clue to his military philosophy. War is a grave concern of the state; it must be thoroughly studied. Here is recognition that armed strife is not a transitory aberration but a recurrent conscious act and therefore susceptible to rational analysis.

Sun Tzu has many similarities if compared with von Clausewitz. Sun Tzu believed as well that the moral strength and intellectual faculty of man were decisive in war, and that if these were properly applied war could be waged with certain success. Never to be undertaken thoughtlessly or recklessly, war was to be preceded by measures designed to make it easy to win. The master conqueror frustrated his enemy's plans and broke up his alliances. He created cleavages between sovereign and minister, superiors and inferiors, commanders and subordinates. His spies and agents were active everywhere, gathering information, sowing dissension, and nurturing subversion. The enemy was isolated and demoralized; his will to resist was to be broken. Thus without battle his army was conquered, his cities taken and his state overthrown. Only when the enemy could not be overcome by these means was the recourse to armed force, which was to be applied so that victory was gained:

- (a) in the shortest possible time;
- (b) at the least possible cost in lives and effort;
- (c) with infliction on the enemy of the fewest possible casualties.

National unity was deemed by Sun Tzu to be an essential requirement of victorious war. This could be attained only under a government which was devoted to the people's welfare and did not oppress them. It is worth observing that Sun Tzu's theories were based on 'benevolence and righteousness' which were absent in von Clausewitz's theories. By relating war to the immediate political context, that is to alliances or the lack of them, and to unity and stability on the home front and high morale in the army as contrasted with disunity in the enemy country and low morale in his army, Sun Tzu attempted to establish a realistic basis for a rational appraisal of relative power. His perception that mental, moral, physical, and circumstantial factors operating in war demonstrates a remarkable acuity.

Few military writers, including von Clausewitz, have stated this proposition as clearly as did Sun Tzu. Although Sun Tzu may not have been the first to realize that armed force is the ultimate arbiter of interstate conflicts, he was the first to put the physical clash in proper perspective. Sun Tzu was aware of the economic implications of war. His references to inflated prices, rates of wastage, difficulties of supply, and the inevitable burdens laid upon the people show that he recognized the importance of these factors which until fairly recently have been frequently neglected.

Sun Tzu appreciated the difference between what we today define as 'national strategy' and 'military strategy'. This comes out in his discussion of the assessment of relative strengths. He names five 'matters' to be deliberated; 1. moral 2. generalship 3. terrain 4. weather and 5. doctrine. Only if superiority in these is clearly indicated did the sovereign proceed to his calculations relative to numerical strengths,

which Sun Tzu did not deem decisive and which covered; 1. quality of troops, 2. discipline, 3. equity in the administration of rewards and punishments, and 4. training.

As what was typical for von Clausewitz, also this ancient writer did not conceive the object of military action to be the annihilation of the enemy's army, the destruction of his cities, and the wastage of his countryside. 'Weapons are ominous tools to be used only when there is no alternative' So we can summarize that Sun Tzu preferred indirect strategy in stead of direct strategy. Direct strategy and an armed attack were applied only if there is no other alternative.

For Sun Tzu, all warfare is based on deception. A skilled general must be master of the complementary arts of simulation and dissimulation; while creating shapes to confuse and delude the enemy he conceals his true dispositions and ultimate intent. When capable he feigns incapacity; when near he makes it appear that he is far away; when far away, that he is near. The question of the offence as opposed to passive defence did not either worry Chairman Mao Tse-tung. He realized, as Sun Tzu did, that no war can be won by adopting of a static defensive attitude. The strategy and tactics used with such success against the Japanese emphasized constant movement and were based on four slogans;

1. When the enemy advances, we retreat!
2. When the enemy halts, we harass!
3. When the enemy seeks to avoid battle, we attack!
4. When the enemy retreats, we pursue!

Supreme commander's primary target is the mind of the opposing commander; the victorious situation, a product of his creative

imagination. Sun Tzu realized that an indispensable preliminary battle was to attack the mind of the enemy. The expert approaches his objective indirectly; by indirect strategy. By selection of a devious and distant route he may march a hundred kilometres without opposition and take his enemy unaware. Such a commander prizes above all freedom of action. Here we find a link from Sun Tzu to the French military theorist André Beaufre, who bases his theory on the concept of 'freedom of action' that must be maximised by keeping the initiative in own hands. He abhors a static situation and therefore attacks cities only when there is no alternative. Sieges, wasteful both of lives and time, entail abdication of the initiative.

The wise general cannot be manipulated. He may withdraw, but when he does, he moves so swiftly that he cannot be overtaken. His retirements are designed to entice the enemy, to unbalance him, and to create a situation favorable for a decisive counter-stroke. They are, paradoxically, offensive. He conducts a war of movement; he marches with divine swiftness; his blows fall like thunderbolts 'from the nine-layered heavens'. He creates conditions certain to produce a quick decision; for him victory is the object of war, not lengthy operations however brilliantly conducted. He knows that prolonged campaigns drain the treasury and exhaust the troops; prices rise, the people are hungry: 'No country has ever benefitted from protracted war'. The expert commander strikes only when the situation assures victory. To create such a situation is the ultimate responsibility of generalship. Before he gives battle the superior general causes the enemy to disperse. When the enemy disperses and attempts to defend everywhere he is weak everywhere, and at the selected points many will be able to strike his few.

But vulnerability is not measured solely in physical terms. An opposing commander may be vacillating, rash, impulsive, arrogant, stubborn, or easily deceived. Possibly some elements of his army are poorly trained, disaffected, cowardly, or ineptly commanded. They may have selected a poor position. He may be over-extended, his supplies low, his troops exhausted. These conditions constitute voids and provide opportunity for an imaginative general to devise an advantageous course of action.

The same factors determine the 'shape' of the opposing armies. The prudent commander bases his plans on his antagonist's 'shape'. 'Shape him', Sun Tzu says. Continuously concerned with observing and probing his opponent, the wise general at the same time takes every possible measure designed to prevent the enemy from 'shaping' him. The actions of the general's tactical instruments – the normal direct force and the extraordinary indirect force – are reciprocal. Their effects are mutually reproductive. Sun Tzu sees the business of a general to consist, in part, of creating changes and of manipulating them to his advantage. The excellent general weighs the situation before he moves. He does not blunder aimlessly into baited traps. He is prudent, but not hesitant. He realizes that there are 'some roads not to be followed, some armies not to be attacked, some cities not to be besieged, some positions not to be contested and some commands of the sovereign not to be obeyd'. He takes calculated risks but never needless ones. He does not 'beard a tiger or rush a river without caring whether he lives or dies'. When he sees opportunity he acts swiftly and decisively.

Sun Tzu's theory of adaptability to existing situations is an important aspect of his thought. In war one must be flexible; he must

often adapt his tactics to the enemy situation. This is not in any sense a passive concept, for if the enemy is given enough rope he will frequently hang himself. Under certain conditions one yields a city, sacrifices a portion of his force, or gives up ground in order to gain a more valuable objective. Such yielding therefore masks a deeper purpose, and is but another aspect of the intellectual pliancy which distinguishes the expert in war.

Sun Tzu recognizes the hazards and the advantages of weather. He is equally concerned with the effect of ground. The general who can assess the value of ground manoeuvres his enemy into dangerous terrain and keeps clear of it himself. He chooses the ground on which he wishes to engage, draws his enemy to it, and there gives battle. To Sun Tzu, a general unable to use ground properly was unfit to command.

Sun Tzu's chapter on secret operations, as pertinent today as when he composed it, requires little elaboration except possibly to point out that he was fully aware of the necessity for compartmentation and the need for multi-level operations. Nor should his emphasis on doubled agents escape our attention. 'Fifth columns' were as common in ancient China as in the Spanish Civil War and Sun Tzu took account on them. The West has had considerable experience of this strategy in recent years e.g. in Iraq and these efforts to combat it cannot be described as entirely successful e.g. in the case of Afghanistan. Sun Tzu can be regarded as one of those ancient central figures whose thoughts and ideas form a bridge from historical "Middle Kingdom" (Zhonghua Renmin Gongheguo) to the present People's Republic of China.

It is well known that Mao Tse-tung was strongly influenced by Sun Tzu's thought. This is apparent in his works which deal with military strategy and tactics. Mao apparently observed that Sun Tzu's precepts are readily adaptable to the conduct of war of either the hot or cold variety, and although it was to be many years before he had the opportunity to apply them in the Cold War against foreign 'imperialists', he had not long to wait for a chance to use them with startling effect against Chiang K'ai-shek in a hot one. The Chinese Communist Party, which was founded in 1921 in the north, was developed independently of the Kuomintang, which regarded it as a rebel force.

In the beginning the Red Army consisted of a few thousand half-starved, miserably equipped men who had survived the Nanch'ang uprising in August 1927. After considerable persuasion two locally powerful bandit chieftains agreed to join forces with the Communists. These three ill-assorted groups, armed with bows and arrows, spears, antique fowling pieces, several hundred rifles, and half a dozen machine guns, formed the nucleus of the Red Army. In the spring of 1928 Chu Teh arrived at the mountain stronghold with several thousand men, most of whom were better armed, and shortly thereafter two half-hearted Nationalists attempts on the base were repulsed.

Gradually these two men began to mould an army. Both insisted that the peasant volunteers be treated with decency and justice. Physical brutality was outlawed, as were the discriminatory practices and favouritism which chronically plagued the Manchu, Republican, and Kuomintang military establishments. Both Mao and Chu Teh, who took command of the army at this time, realized the need for a literate

and well-indoctrinated force. This concern with morale, traceable in part at least to Sun Tzu's teachings, was to pay handsome dividends, for it was the major factor which preserved the Red Army after the disastrous reverses suffered in Hunan in August and early September 1930.

Samuel B. Griffith puts the birth date of the type of strategy and tactics associated with the name of Mao Tse-tung to 13 September 1930. Until that time Mao and the commander of the Red Army, Chu Teh, had been responsive to the directives they received from the Central Committee of the Communist Party headed by Li Li-san. These called for concentration of Red strength against cities, whose masses Li Li - san in strict obedience to Marxist-Leninist revolutionary dogma – conceived to be the only proper base for the eventual communization of China. Li Li-san was following the Moscow directive.

It is not necessary to describe in detail the events which led to the repudiation of the Li Li-san line by the top field command. August and September 1930 were the most critical months in the history of the Chinese Communist Party. The unimaginative stubbornness of Li Li-san almost succeeded in breaking the back of the Red Army. But not quite. Before this would have happened Mao and Chu Teh made the decision to break off the Nanch'ang action and withdraw. The Li Li-san group, however, insisted that the attack on Ch'angsha should be resumed, and much against their better judgement Mao and Chu Teh accepted these orders. The result of a week's fighting was almost catastrophic, and the evening of 13 September 1930 the Red Army, shattered by a month of almost continuous battle against greatly superior forces, withdrew toward central Kiangsi. In October Chiang K'

ai-shek launched the first of the so-called 'extermination campaigns'. A new phase now began.

The first campaigns were fought by a Red Army greatly inferior in every material respect. This army had no aircraft, no motor vehicles, no tactical radios, no telephones, no artillery, no medical service, few mortars, a limited number of light and heavy machine guns, and was always plagued with a critical shortage of ammunition. It survived not entirely because of the poor quality of the opposition, but in some measure because of the intellectual flexibility of its commanders, the morale of its rank and file, and the superior intelligence which resulted from the support of the peasants. It enjoyed as well a decided superiority in tactical doctrine. In 1934 the 'Long March' (3,000 miles) from Kiangsi to the northern province of Shensi was the Communists' military laboratory.

Japan had taken advantage of the confusion to invade Manchuria in 1931, and a series of clashes took place culminating in a full-scale invasion of China by Japanese forces in 1937. The Communists cooperated with the Kuomintang in resisting Japanese aggression; in return Chiang agreed to reorganize his government at Nanking so as to include all parties. The Japanese succeeded in conquering large areas of China and in driving Chiang's government westwards out of Nanking to a new capital at Chungking. When the war with Japan ended in 1945 the struggle between the Communists and the Kuomintang continued. In 1946 US president Harry S. Truman's envoy, general George Marshall, persuaded the two sides to sign an armistice, but fighting continued. He concluded that the proper solution was for the Kuomintang to permit elections and to enforce its

plan for constitutional government, which it had postponed seven times since 1936. In 1947 Chiang declared that the one-party rule of the Kuomintang was at an end and a National Assembly was elected to serve a term of six years. After a number of successes the Communists obtained full control in 1949 and the Kuomintang forces retreated to Formosa (Taiwan).

A 1949 US State Department White Paper stated that the USA had given to the Kuomintang government large quantities of military equipment and arms, most of which was captured by the Communists or handed to them by Kuomintang deserters. It stated that there was no evidence of Russian help to the Communists between 1946 and 1948.

The Communists carried out a traditional rebellion, not a coup d'état. The Communists forced a change of government, but it was not brought about by those who already hold some governmental or military power in the country. A coup d'état differs from a revolution in that it is effected from above, while a revolution involves the participation of masses. The usual method employed by organizers of a coup d'état is to seize government buildings, railways, radio and newspapers, power plants, and waterworks, in order to gain power. In China the Reds conquered the whole mainland.

The Chinese government was recognized by the UK and by most other countries, but not by the USA until 1971. On 25 October 1971, after the US government had indicated its readiness to recognize the People's Republic of China, The UN General Assembly voted to admit China to membership and to a seat on the Security Council, g.v., and to expel Formosa (Taiwan).

Part 2 (2): Contemporary Chinese Strategy

According to the official doctrine of 2008 the contemporary China pursues a national defense policy which is purely in line with the premises of Sun Tzu. China places the protection of national sovereignty, security, territorial integrity, safeguarding of the interests of national development, and the interests of the Chinese people above all else. China endeavors to build a fortified national defense and strong military forces compatible with national security and development interests, and enrich the country and strengthens the military while building a moderately prosperous society in all aspects.

China's national defense policy for the new stage in the new century basically includes: upholding national security and unity, and ensuring the interests of national development; achieving the all-round, coordinated and sustainable development of China's national defense and armed forces; enhancing the performance of the armed forces with informationization as the major measuring criterion; implementing the military strategy of active defense; pursuing a self-defensive nuclear strategy; and fostering a security environment conducive to China's development.

According to the requirements of national security and the level of economic and social development, China pursues a four-step development strategy to modernize its national defense and armed forces step by step. This strategic framework is defined along modernized lines of Sun Tzu as follows:

- 1. Promoting the informationization of China's national defense and armed forces.**

Taking informationization as the goal of modernization of its

national defense and armed forces and in light of its national and military conditions, China actively pushes forward the RMA with Chinese characteristics. It has formulated in a scientific way strategic plans for national defense and armed forces building and strategies for the development of the services and arms, according to which it will lay a solid foundation by 2010, basically accomplish mechanization and make major progress in informationization by 2020, and by and large reach the goal of modernization of national defense and armed forces by the mid-21st century.

2. Overall planning of economic development and national defense building.

Sticking to the principle of coordinated development of economy and national defense, China makes overall plans for the use of its national resources and strikes a balance between enriching the country and strengthening the military, so as to ensure that its strategy for national defense and armed forces building is compatible with its strategy for national development. It makes national defense building an organic part of its social and economic development, endeavors to establish scientific mechanisms for the coordinated development of economy and national defense, and thus provides rich resources and sustainable driving force for the modernization of its national defense and armed forces. In national defense building, China makes it a point to take into consideration the needs of economic and social development and insists on having military and civilian purposes compatible with and beneficial to each other, so as to achieve more social benefits in the use of national defense resources in peacetime.

3. Deepening the reform of national defense and armed forces.

China is working to adjust and reform the organization, structure and policies of the armed forces, and will advance step by step the modernization of the organizational form and pattern of the armed forces in order to develop by 2020 a complete set of scientific modes of organization, institutions and ways of operation both with Chinese characteristics and in conformity with the laws governing the building of modern armed forces. China strives to adjust and reform the systems of defense-related industry of science and technology and the procurement of weapons and equipment, and enhance its capacity for independent innovation in R&D of weapons and equipment with better quality and cost-effectiveness. China endeavors to establish and improve the systems of weaponry and equipment research and manufacturing, military personnel training and logistical support that integrate military with civilian purposes and combine military efforts with civilian support. In addition, China makes an effort to establish and improve a national defense mobilization system that is centralized and unified, well structured, rapid in reaction, and authoritative and efficient.

4. Taking the road of leapfrog development.

Persisting in taking mechanization as the foundation and informationization as focus, China is stepping up the composite development of mechanization and informationization. Persisting in strengthening the military by means of science and technology, China is working to develop new and high-tech weaponry and equipment, carry out the strategic project of training talented people, conduct military training in conditions of informationization, and build a modern

logistics system in an all-round way, so as to change the mode of formation of war-fighting capabilities. Persisting in laying stress on priorities, China distinguishes between the primary and the secondary, and refrains from doing certain things, striving to achieve leapfrog development in key areas. China persists in building the armed forces through diligence and thrift, attaching importance to scientific management, in order to make the fullest use of its limited defense resources.

Officially China implements a military strategy of active defense. Strategically, it adheres to the principle of featuring defensive operations, self-defense and striking and getting the better of the enemy only after the enemy has started an attack. In response to the new trends in world military developments and the requirements of the national security and development strategy, China has formulated a military strategic guideline of active defense like Mao would have done it for the new period.

This guideline aims at winning local wars in conditions of informationization. It takes into overall consideration the evolution of modern warfare and the major security threats facing China, and prepares for defensive operations under the most difficult and complex circumstances. Meeting the requirements of confrontation between war systems in modern warfare and taking integrated joint operations as the basic approach, it is designed to bring the operational strengths of different services and arms into full play, combine offensive operations with defensive operations, give priority to the flexible application of strategies and tactics, seek advantages and avoid disadvantages, and make the best use of strong points to attack the enemy's weak points. It endeavors to refine the command system for joint operations, the

joint training system and the joint support system, optimize the structure and composition of forces, and speed up the building of a combat force structure suitable for winning local wars in conditions of informationization.

But that is not the whole truth of Chinese military ambitions and strategic aims, which are covered with systematic deception as Sun Tzu recommended. China is spending now \$98,36 billion at market exchange rates (\$166,18 billion including Purchasing Power Parity estimates)² on the People's Liberation Army, navy and air forces per year, marking a return to double-digit spending. Last year the defense budget rose only 7.5 percent and this was only the second year over the period since 1989 in which the annual growth was less than 10 percent. According to the latest state budget the defense budget will rise 12.7 percent from 2010 to 2011 as it has been in average 12.9 percent since 1989 when China launched an ambitious modernization program for the armed forces.

The increase is likely to increase alarm in Taiwan, Japan, India and other parts of Asia. Announcing the military budget ahead of the annual National People's Congress on March 4 (2011), parliamentary spokesman Li Zhaoxing sought to allay such fears. Li said China is devoted to peaceful development and that Beijing's military policy is defensive by nature.

He said China has a long coastline and various borders to secure - but given its geographical size and vast population of 1.34 billion, the military spending is low compared with other modern

² International Institute for Strategic Studies. *The Military Balance. The annual assessment of global military capabilities and defense economics*. 2011. p. 198.

nations. Li added that the increase will not pose a threat to any other country. The budget was presented one day before the National People's Congress opened in Beijing.

The rise accounts for just 6 percent of China's national budget. The PLA recently revealed its first stealth jet fighter. The navy is fast expanding into distant waters and work on aircraft carriers and sophisticated weaponry have caused many defense analysts to say the balance of power in the Pacific is leaning China's way.

Japanese, Philippine and Vietnamese governments have complained that Chinese military planes and naval vessels come every now and then too close by violating their sovereign airspace and territorial waters.

Much of the budget increase will go toward rising costs as China updates its military equipment to international standards. Some of the money will be spent on higher wages for personnel with higher skills.

Many regional security experts think China's real military budget is far higher, with extra spending buried in other departments or hidden from public gaze. China's neighbors are upgrading their forces in response to its buildup. India increased annual defense spending by about 12 percent and is shopping for advanced aircraft and submarines.

The "actual" level of Chinese defense spending is hotly debated, and is probably not known with certainty to the Chinese authorities themselves. Analysis of China's defense budget is complicated by purchasing power parity disparities, the difference

between costs in China and the cost of an equivalent item in other countries with higher standards of living. Perhaps two-third's of China's expenditures are for items, ranging from salaries to weapons systems, that cost a fraction of their equivalent American value.

Most analysts estimate China's real spending on defense is at least three times as great as the publicly disclosed figure which is \$95 billion (in comparison to the \$650 billion of the US). The actual level of effort is seriously understated, and may represent as much as \$100-150 billion. Much of the increased spending has gone to improve the living standards of troops and to keep pace with inflation.

The publicly disclosed figures do not include major spending for weapons research and for the purchase of foreign weapons like the destroyers China bought from Russia. Actual military spending, including the large but difficult-to-assess off-budget financing portion, could total \$65 billion, making China the second largest defense spender in the world after the United States and the largest defense spender in Asia.

Overall, China's "official" budget does not entail the following: the purchase of foreign weapons systems; funding for paramilitaries (such as the People's Armed Police); government subsidies of the military-industrial complex; some aspects of research and development; revenue earned outside of the budget.

Although modernization is one reason for the budget increase, most defense modernization spending occurs outside the PLA budget. Imported weapon systems are financed by separate hard-currency allocations from the State Council and are not charged against the PLA budget. The PLA pays for domestically produced Chinese equipment,

which makes up about half of the modernization effort, but it pays only the incremental cost of manufacturing one system and none of the substantial R&D or startup costs. Such costs appear in the budget of the state-owned industry that produces the equipment, including substantial hard-currency costs for foreign technology and assistance.

The PLA receives funding from numerous, extra-budgetary sources. These sources include special allocations for procurement, at least partially derived from arms sales profits; sales of military unit services (e.g., construction) and products (e.g., farm produce) and other traditional PLA self-sufficiency activities; earnings from PLA enterprises remaining after divestment, which still produce civilian services and products; and, defense-related allocations in other ministries (e.g., state science and technology budgets and agencies at the provincial and local levels). In addition, China's proliferation of weapons of mass destruction (WMD) associated technology and conventional munitions may help subsidize certain force modernization programs. Tracking these sources complicates the process of identifying and assessing defense budgetary trends.

To summarize: Beijing's publicly announced budget does not include military spending contained in off-budget funding and revenue. As with the Soviet military budget, the official Chinese defense budget apparently covers salaries, but does not cover the research, development and acquisition of new weapons and equipment, which is funded through the budgets of the responsible ministries. The official budget does not include the cost of the People's Armed Police, nor does it include soldiers' pensions. The official budget also excludes proceeds from international arms sales and from business operations owned by the military.

The growing Chinese defense budget has raised concerns regarding US-Chinese military balance in Asia. China's growing economy has empowered the government to better pursue the modernization of its military. According to a 2005 RAND corporation analysis entitled Modernizing China's Military, previous analysis of China's potential to become a considerable threat to strategic interests in Asia are primarily based on the increased resources from China's expanding economy. China's official defense budget is predicted to amount to \$185 billion in 2025. The new analysis points to four factors that will determine the successful modernization of the PLA: continued economic growth, the ability to collect economic revenue, competing budget interests (pensions, health care, education, etc.), and the ability to produce advanced weapons comparable to the United States.

China has had one of the fastest growing economies in the world. Growth has been predicted to subside however due to the Chinese government's desire to slow down the rate of inflation. The RAND assessment predicted 7 percent annual growth till 2010, which would taper off to 3 percent by 2025. Despite the subsiding growth, it is believed the China's economic output will be three times bigger by 2025. Declining growth will be most likely attributed to declining work force, reduced savings because of an older population, declining exports and imports due to a saturated market, weak financial institutions, and agricultural and rural issues.

The Chinese government may encounter problems in allocating the funds needed for military modernization. Tax revenues amounted to 10.7 percent of China's GDP in 1995 and dramatically rose to 18.5

percent in 2002. Comparatively, China's tax rates are higher than other medium income developing countries. Current tax rates have already sparked revolts in rural China and may cause future problems. China's debt problems and weak banking system will also hurt China's ability to fund military modernization.

Although China has significantly increased its military budget in the past decade, the continued modernization of its military is dependent on continued economic growth. One aspect that could slow modernization is the competition for funding. China's population demographically is becoming older, thus necessitating a pension system that could reduce defense spending. Other programs, such as healthcare and education, could potentially reduce defense spending.

If continued economic growth is maintained, China will be more able to earn more economic revenue to fund its military modernization. As mentioned before, much of China's modernization has been derived from the purchase and of foreign weapons systems. China has purchased a significant amount of weaponry and technology from Russia and Israel. Structurally, China's defense industry has prevented it from developing advanced weaponry. China's defense industry has been characteristically inefficient and lacking in quality-control. However, reforms have been enacted to improve production. One instance is the introduction of contract bidding amongst its domestic defense companies, which they hope will provide incentives for its producers to be more innovative and improve quality. Foreign purchases have also functioned as productive technology transfers and have improved the defense industry's productive capabilities.

Systematic deception by cover up operations, eluding, bluffing and by political make up explains why the US Secretary of Defence Robert Gates was surprised when he arrived in China on January 9, 2011, as China's military leaders had already rolled out a welcome for him; the new Chengdu J-XX (J-20) 'Black Eagle' stealth fighter. It reminds much of the Pentagon's own stealth fighter, the F-22 Raptor. This openhearted strategy seems to be their new strategy of deterrence, which is just a variation of Sun Tzu's strategic applications.

This is a part of the results following a decade of aggressive modernisation of China's military. Nevertheless, China remains a decade or two behind the US in military technology and even further behind in deploying battle-tested versions of its most sophisticated naval and air capabilities. But what is worth of taking into account is that after years of denials that it has any intention of becoming a peer military power of the US, it is now unveiling capabilities which suggest that it intends, sooner or later, to be able to challenge US forces in the Pacific. Besides the J-XX, a mid-air refuelable, mission-capable jet designed to fly far beyond Chinese borders and waters, the Chinese are reported to be refitting a Soviet-era Russian aircraft carrier that they bought from Ukraine – China's first such power-projecting ship – for deployment as soon as next year (2012). In addition to that two other 50,000 tonne-plus carriers are being built in Shanghai shipyard. The first is said to be scheduled for launching by 2014; several more could come by 2020.

The military's nuclear deterrent is estimated by IISS in 2011³ to 478 strategic missiles of which 66 are ICBMs⁴ , 118 IRBMs⁵ , 204 SRBMs⁶ , 54 LACMs⁷ and 36 SLBM's⁸ . Of these no more than 160 warheads has been redeployed since 2008 onto mobile launchers. China has 3 advanced nuclear powered submarines in operative service (SSBNs)⁹ . They can launch 12 SLBMs each and 36 together. Two additional SSBNs are in build. Multiple-warhead missiles are presumed to come next. China's 68-boat tactical submarine fleet is already Asia's largest and is being refurbished with super-quiet nuclear-powered vessels and a second generation of ballistic-missile-equipped submarines. An anti-ship ballistic missile, called a 'carrier-killer' (Dong Fang 21D missile system) for its potential to strike the big carriers at the heart of the US naval presence in the Pacific, appears to be approaching deployment but is not yet operational. The weapon has already reached 'initial operational capability'. On that and other weaponry, China's clear message nevertheless is that its ability to deter others from territory or waters it owns, or claims to own, is growing fast. China's capabilities are becoming more and more clearly evident – and these capabilities are targeted at limiting the US abilities to project military power into the western Pacific.

³ *Ibid.* pp. 399, 401.

⁴ Inter-continental ballistic missile

⁵ Intermediate-range ballistic missile

⁶ Short-range ballistic missile

⁷ Land-attack cruise missile

⁸ Submarine-launched ballistic missile

⁹ Submarine, submersible, ballistic missile, nuclear powered

China's rapid rise as a regional political and economic power with growing global influence has significant implications for the Asia-Pacific region and the US has some difficulties to respond to it by credible but not by challenging or provocative measures. Officially the US welcomes the rise of a stable, peaceful, and prosperous China, and encourages China to participate responsibly in world affairs by taking on a greater share of the burden for the stability, resilience, and growth of the international system. The US has done much over the last 30 years to encourage and facilitate China's national development and its integration into the international system. However, much uncertainty surrounds China's future course, particularly regarding how its expanding military power might be used.

The People's Liberation Army (PLA) is pursuing comprehensive transformation from a mass army of 2.285.000 soldiers strong (active) plus 510.000 soldiers in reserve¹⁰, designed for protracted wars of attrition on its territory, to one capable of fighting and winning short-duration, high-intensity conflicts along its periphery against high-tech adversaries – an approach that China refers to as preparing for “local wars under conditions of informationization”. In addition to that China has 660.000 soldiers in paramilitary forces viz. 400.000 soldiers in internal police forces and 260.000 soldiers in border troops.¹¹

The pace and scope of China's military transformation have increased in recent years, fueled by acquisition of advanced foreign weapons, continued high rates of investment in its domestic defense

¹⁰ *Op.cit.* p. 230.

¹¹ *Ibid.* p. 236.

and science and technology industries, and far-reaching organizational and doctrinal reforms of the armed forces. China's ability to sustain military power at a distance remains limited, but its armed forces continue to develop and field disruptive military technologies, including those for anti - access/ area - denial, as well as for nuclear, space, and cyber warfare, that are changing regional military balances and that have implications beyond the Asia-Pacific region.

The PLA's modernization vis-à-vis Taiwan has continued over the past year, including its build-up of short-range missiles opposite the island. In the near-term, China's armed forces are rapidly developing coercive capabilities for the purpose of deterring Taiwan's pursuit of de jure independence. These same capabilities could in the future be used to pressure Taiwan toward a settlement of the cross-Strait dispute on Beijing's terms while simultaneously attempting to deter, delay, or deny any possible US support for the island in case of conflict. This modernization and the threat to Taiwan continue despite significant reduction in cross-Strait tension over the last year since Taiwan elected a new president.

The PLA is also developing longer range capabilities that have implications beyond Taiwan. Some of these capabilities have allowed it to contribute cooperatively to the international community's responsibilities in areas such as peacekeeping, humanitarian assistance and disaster relief, and counter-piracy. However, some of these capabilities, as well as other, more disruptive ones, could allow China to project power to ensure access to resources or enforce claims to disputed territories. Beijing publicly asserts that China's military modernization is "purely defensive in nature," and aimed solely at protecting China's security and interests.

However, over the past several years, China has begun a new phase of military development by beginning to articulate roles and missions for the PLA that go beyond China's immediate territorial interests, but has left unclear to the international community the purposes and objectives of the PLA's evolving doctrine and capabilities. Moreover, China continues to promulgate incomplete defense expenditure figures and engage in actions that appear inconsistent with its declaratory policies. The limited transparency in China's military and security affairs poses risks to stability by creating uncertainty and increasing the potential for misunderstanding and miscalculation.

The US continues to work with its allies and partners in the region to monitor these developments and adjust her policies accordingly. The Chief of the General Staff of the PLA General Chen Bingde told to his counterpart US Admiral Mike Mullen on July 11 (2011) at the Bayi Building in Beijing that because "China is a big country, and (we) have quite a number of ships, but these are only small ships and this is not commensurate with the status of a country like China. Of course I hope in the future we will have aircraft carriers."

REFERENCES

- Griffith,S.B. (Translated). *Tzu Sun: The Art of War*. London: Great Britain, 1965.
- International Institute for Strategic Studies. *The Military Balance 2011. The annual assessment of global military capabilities and defence economics*. London: Routledge, 2011.

วิวัฒนาการของ Judicial Review

Evolution of Judicial Review

วิเชียร ตันศิริคงคล*

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งสำรวจองค์ความรู้ของกระบวนการ Judicial Review ในเชิงเปรียบเทียบ เริ่มจากการศึกษาพัฒนาการของกระบวนการดังกล่าวที่เกิดขึ้นจากเหตุผลของผู้ร่างรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาเพื่อยุติปัญหาที่อาจเกิดจากความแตกต่างด้านการปกครองในแนวราบและแนวดิ่งของสหรัฐอเมริกา ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 แนวคิดการสร้างรัฐธรรมนูญเพื่อปกป้องสิทธิมนุษยชนภายใต้การมีกระบวนการ Constitutional Review ได้เป็นต้นแบบในการตั้งศาลรัฐธรรมนูญของเยอรมัน และภายหลังจากทศวรรษที่ 1980 การปฏิวัติด้านสิทธิของประชาชน ประเทศต่างๆ ได้หันมาให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชน มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้มีกลไกและสถาบันในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญหรือการให้อำนาจศาลสูงของประเทศในการดำเนินกระบวนการ Constitutional Review

* ดร.วิเชียร ตันศิริคงคล อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ต่อมาเมื่อสถาบันตุลาการในประเทศต่างๆ ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในระดับโครงสร้างและสถาบันหลัก บทบาทดังกล่าวของศาลย่อมเกิดความขัดแย้งกับสถาบันหลักทางการเมืองที่ มาจากการเลือกตั้ง เช่น รัฐสภา และรัฐบาล ดังนั้นสถาบันตุลาการต้องปรับตัว ป้องกันการเข้ามาแทรกแซงความเป็นอิสระในการทำงานของศาล อย่างไรก็ตามก็ตามจากการศึกษาพบว่า ความเป็นอิสระของศาลเกิดจากกลยุทธิ์ที่ศาลต้องปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมทางการเมือง ยิ่งไปกว่านั้นการศึกษาพบว่า กระบวนการ Constitutional Review หรือการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญในหลาย ประเทศเกิดจากเหตุผลทางการเมืองมากกว่าเหตุผลด้านการคุ้มครองสิทธิ

แนวคิดเรื่อง Minimalism ประกอบกับความประสงค์ของศาลในการที่จะป้องกันเผด็จการของเสียงข้างมาก เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ Judicial Activism ซึ่งนักวิชาการจำนวนมากได้ให้ความเห็นว่าเป็นแนวทาง Minimalism นั้นขัดแย้งกับหลักการสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามทั้งแนวทาง Minimalism และแนวทาง democratic majority ต่างก็ไม่ได้ปฏิเสธการดำรงอยู่ของสถาบันหลักทั้งสาม คือ สถาบันนิติบัญญัติ สถาบันบริหาร และสถาบันตุลาการ รวมถึงกระบวนการเลือกตั้ง

คำสำคัญ: ตุลาการภิวัตน์, ศาลรัฐธรรมนูญ, กระบวนการตรวจสอบทางการเมือง, สิทธิมนุษยชน

Abstract

This paper aims to survey the body of knowledge about the judicial review in comparative perspective. Start from the evolution of the judicial review then evaluate the judicailization of politics, witness the politicization of judiciary, and reach the juirstocracy.

The American constitutional drafters created the judicial review process and incorporated it in Supreme Court with hoping that the court would settle the fragment problems, laterally and vertically, in the new federal nation. In order to protect the Human rights, after the second World War the German constitutional court and the process of constitutional review have been included in German constitution these development became the role model of the constitutional court in so many states in the later years. The spreading of constitutional court and its constitutional review was clearly came after the outburst of the rights revolution during the 1990's notably in the former eastern bloc states, the period of political transition from totalitarian state to democratic state.

The more cases of constitutional review has brought about more conflict with both the executive and the legislative branches, especially when courts have involved in the Mega-politics, so call the judicialization of politics. We came across that the Judiciary trying to immune themselves from the political intervention and thrive for the judicial independence, however several studies have paradoxically shown that many constitutional courts had been found by the political reasons rather than pursuing the rights ideology.

For preventing the democratic irrationalists, the Schumpeterian minimalists have believed and admired in the veto power of the judicial review process regulated and run by constitutional court though theirs countermajoritarian nature defying the foundation of the normative democratic principle, rule by majority and the equal respect.

Keywords: Judicial activism, Judicialization of politics, Politicization of judiciary, Constitutional court.

บทนำ

การศึกษาทางรัฐศาสตร์มีพื้นฐานสำคัญที่เชื่อว่ารัฐทั้งหลายที่เป็นรัฐอิสระต้องมีอำนาจอธิปไตย (sovereign power) ซึ่งถือเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองภายในรัฐ อำนาจอธิปไตยแบ่งการใช้ออกเป็น **อำนาจสูงสุดในการออกกฎหมาย** เรียกว่า **อำนาจนิติบัญญัติ** (legislative) **อำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศ** เรียกว่า **อำนาจบริหาร** (executive) และ**อำนาจสูงสุดในการยุติความเห็นที่ขัดแย้งกัน** เรียกว่า **อำนาจตุลาการ** (judiciary) นับจากยุคของ Montesquieu เป็นต้นมา เราเชื่อในหลักการที่เรียกว่า **หลักนิติรัฐ** (rule of law)

หลักนิติรัฐ เชื่อว่าการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยเพื่อป้องกันไม่ให้อำนาจฝ่ายใดอำนาจฝ่ายหนึ่งในสามฝ่ายดังกล่าวใช้อำนาจของตนที่มีอยู่อย่างไม่จำกัด ด้วยการออกแบบให้อำนาจอธิปไตยทั้งสามฝ่าย มีกลไกเชิงอำนาจและกระบวนการทางการเมืองเพื่อให้เกิดการคานอำนาจซึ่งกันและกัน และสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจซึ่งกันและกันได้ ซึ่งเรียกรวมว่ากระบวนการแบ่งแยกอำนาจ (separation of sovereign powers) และตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจ (check and balance processes)

กระบวนการแบ่งแยกอำนาจและตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของรัฐต่างๆ นั้นมีความแตกต่างกันออกไปตามระบอบและระบบการปกครองที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญไม่ว่าจะเป็นระบอบประชาธิปไตยในระบบประธานาธิบดี (presidential system) ระบบกึ่งประธานาธิบดี (semi-presidential system) หรือระบบรัฐสภา (parliamentary system) รวมถึงในบรรดาประเทศที่ปกครองแบบรัฐเดี่ยว (unitary state) หรือรัฐรวม (federal state) กระบวนการดังกล่าวปรากฏชัดในรัฐธรรมนูญของประเทศนั้นๆ โดยเฉพาะการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างการใช้อำนาจของสถาบันนิติบัญญัติโดยสถาบันบริหาร และการใช้อำนาจของสถาบันบริหารโดยของสถาบันนิติบัญญัติ

การขยายตัวของแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน (human rights) ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง และการปฏิวัติเรื่องสิทธิ (revolution of rights) ใน

ช่วงทศวรรษที่ 1980 ที่เกิดในประเทศอุตสาหกรรมในยุโรป เอเชียตะวันออก และแอฟริกาใต้ ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศต่างๆ จำนวนมากเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับบทบาทของสถาบันตุลาการในการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจอธิปไตยของสถาบันนิติบัญญัติ และสถาบันบริหาร ทั้งในเชิงการพัฒนาแนวคิดหรือการสร้างวาทกรรมด้านสิทธิ (ideational or discourse of rights) และการพัฒนากระบวนการเชิงสถาบัน (institutionalization) ให้เป็นไปตามหลักนิติรัฐ¹ และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามหลักสิทธิมนุษยชนสากล

ปัจจุบันจากการสำรวจของ University of Illinois พบว่าประเทศมากถึง 158 จากจำนวน 191 ประเทศ ให้อำนาจ Constitutional Review กับสถาบันตุลาการในรูปแบบต่างๆ พบว่าการที่สถาบันตุลาการมีบทบาทที่เพิ่มขึ้นในการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยของสถาบันนิติบัญญัติและสถาบันบริหารในประเทศต่างๆ นั้น การวินิจฉัยของบรรดาผู้พิพากษาหัวเสรีนิยม (liberal judge) ได้เริ่มก้าวข้ามประเพณีปฏิบัติมาวินิจฉัยประเด็นในทางการเมืองโดยเฉพาะในเรื่องกระบวนการทางการเมืองและคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กลายเป็นประเด็นที่วิภาควิจารณ์ของนักวิชาการจำนวนมากที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับบทบาทดังกล่าวของสถาบันตุลาการจนมีการบัญญัติศัพท์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์นี้ว่า Judicial Activism

บทความนี้มุ่งนำเสนอสองประการ คือ **พัฒนาการของบทบาทสถาบันตุลาการเชิงการใช้อำนาจ Constitutional Review และ การ**

¹ Ron Fuller ได้ให้คุณลักษณะที่สำคัญของ หลักนิติธรรม หรือ rule of law ไว้ 8 ประการ คือ 1. มีการใช้อย่างทั่วไป (generality) 2. มีการใช้เปิดเผย (publicity) 3. มีการใช้อย่างมีแนวทางที่คาดหวังได้ (prospectibility) 5. มีการใช้ด้วยความชัดเจน (clarity) 6. มีการใช้โดยที่ไม่มีความขัดแย้งกันเอง (non-contradictoriness) 7. มีการใช้ที่สามารถปฏิบัติตามได้ (capability to followed) 8. มีการใช้อย่างมีเสถียรภาพและสอดคล้องกับบรรทัดฐานที่ความหวังกับบรรทัดฐานที่เป็นไปได้ (stability and congruence between norms as stated and norms applied) ผู้สนใจโปรดดู Richard Fallon. 1997. "The Rule of Law as a concept Constitutional Discourse". *Columbia Law Review*. 1997. p.1.

เคลื่อนตัวจากการนำกระบวนการตุลาการมาใช้ในกระบวนการทางการเมือง (judicialization of politics) ซึ่งนำไปสู่กระบวนการการเมืองในสถาบันตุลาการ (politicalization of judiciary) นำเสนอความเห็นเชิงวิชาการของนักรัฐศาสตร์ที่กังวลถึงบทบาทของขุนนางตุลาการ (juristocracy) ซึ่งมีรูปแบบการทำงานที่ขัดกับหลักการอำนาจอธิปไตยที่เป็นของประชาชน และหลักการปกครองโดยเสียงข้างมากของประชาชน ไม่ใช่ปกครองโดยเสียงข้างน้อยของผู้พิพากษาในศาล

ปฐมบทของการใช้อำนาจ Judicial Review ที่เป็นลายลักษณ์อักษร

เป็นที่ยอมรับว่าประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีรัฐธรรมนูญแบบลายลักษณ์อักษร ประเทศแรกที่เกิดกระบวนการ Constitutional Review ขึ้นโดยสถาบันตุลาการซึ่งคือศาลสูงของสหรัฐอเมริกา² จากกรณี Marbury V. Madison ที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ.1803 ทั้งนี้อำนาจของสถาบันตุลาการโดยเฉพาะศาลสูงของสหรัฐอเมริกานั้นมีพัฒนาการสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยที่ประเทศยังคงเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ชาวอาณานิคมสหรัฐอเมริกามีความเชื่อเช่นเดียวกับชาวอังกฤษในยุคนี้ที่ว่ารัฐบาลที่ดีควรมีอำนาจจำกัด (limited government) ซึ่งบรรยากาศของการจำกัดอำนาจรัฐบาลผู้ที่มีบทบาทสำคัญ คือ ผู้พิพากษาในศาล ซึ่งในระบบกฎหมายแบบ common law นี้ผู้พิพากษามีความเป็นเสรี (liberal) ในการวินิจฉัยคดีและคำพิพากษาของศาลก็ถือเป็นกฎหมาย

² ในกรณีของประเทศสหรัฐอเมริกานั้นเมื่อครั้งเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ศาลอาณานิคมในขณะนั้นมีการนำกระบวนการ Judicial Review มาใช้กันอย่างกว้างขวางก่อนหน้าจะมีการประกาศอิสรภาพและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ซึ่งอิทธิพลการใช้อำนาจเชิง Judicial Review ของศาลอาณานิคมมีผลต่อการร่างรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาในการให้อำนาจศาลสูง (Supreme Court) ของสหรัฐอเมริกาในการวินิจฉัยประเด็นการตีความรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ซึ่งต่างจากอังกฤษ การตีความกฎหมายสูงสุดหรือกฎหมายพื้นฐานในการปกครองหรือขนบธรรมเนียมการปกครองเป็นหน้าที่ของรัฐสภาของอังกฤษ ทั้งนี้อังกฤษจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรัฐธรรมนูญแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ที่รัฐสภาอังกฤษมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ (British parliamentary supremacy)

เพื่อให้รัฐบาลมลรัฐและชาวอาณานิคมได้เต็มใจอยู่ร่วมกัน และรักษาหลักการของการคุ้มครองสิทธิพลเมือง ไม่ให้อำนาจใดอำนาจหนึ่งมีมากเกินไป และป้องกันรัฐบาลที่เป็นเผด็จการ³ ผู้ให้กำเนิดสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญสูงสุดกับรัฐธรรมนูญ (constitutional supremacy) ภายใต้แนวคิดที่เชื่อว่ากฎหมายมีลำดับศักดิ์ของกฎหมาย รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์สูงสุด⁴

รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาเชื่อในแนวคิดที่ว่า รัฐเกิดจากประชาชน ตามสัญญาประชาคมแบบ Lockean ที่อธิบายว่า รัฐเกิดจากการทำสัญญาของมนุษย์ที่สละสิทธิตามธรรมชาติในสภาวะธรรมชาติของตน เข้ามาสู่สังคม รัฐ มนุษย์กลายเป็นประชาชนของรัฐ และต่อมาประชาชนของรัฐก็ได้ร่วมกันมอบอำนาจของตนให้กับรัฐบาลในการทำหน้าที่ปกป้องรักษาความปลอดภัยในชีวิตและกรรมสิทธิ์ของประชาชน การมอบอำนาจนั้นเป็นไปในรูปแบบการทำสัญญา ดังนั้นเพื่อที่จะให้เกิดสภาพบังคับให้รัฐบาลต้องปฏิบัติต่อประชาชน จึงต้องมีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นเป็นหลักประกันซึ่งเป็นที่มาของการเขียนรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร (written constitution) ขึ้น

การที่ประเทศสหรัฐอเมริกา มีรูปแบบการปกครองแบบรัฐรวม (federal state) ส่งผลให้ผู้วางรัฐธรรมนูญสหรัฐฯ เห็นความสำคัญจำเป็นในบทบาทของฝ่ายตุลาการโดยเฉพาะศาลสูงจึงเขียนรัฐธรรมนูญเพื่อให้อำนาจศาลสูงในทาง Judicial Review ไว้ ความจำเป็นดังกล่าว คือ ในระบบ federal system ของสหรัฐอเมริกา นั้นรัฐสภาในระดับชาติและรัฐสภาในระดับมลรัฐนั้นต่างฝ่ายต่าง

³ ผู้ที่สนใจโปรดศึกษาได้จากเอกสาร *Federalist Paper*. ฉบับที่ 10 ฉบับที่ 47 และ ฉบับที่ 51

⁴ แนวคิดนี้มีพัฒนาการมาจาก Judeo-Christian notion ที่เชื่อในเรื่องลำดับศักดิ์ของกฎหมายว่า กฎธรรมชาติ (natural law) นั้นลำดับศักดิ์ของกฎหมายสูงกว่ากฎหมายที่บัญญัติโดยมนุษย์ (positive law) และกฎของพระเจ้า (divine law) อยู่สูงกว่ากฎธรรมชาติ และสูงกว่ากฎหมายที่บัญญัติโดยมนุษย์ ถือว่ากฎของพระเจ้าเป็น (higher law) กฎหมายที่บัญญัติโดยมนุษย์จะขัดแย้งกับกฎของพระเจ้าไม่ได้

มีอำนาจในทางนิติบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ กฎหมายที่ออกโดยรัฐสภาในระดับมลรัฐ (state law) อาจจะขัดแย้งกับกฎหมายที่ออกโดยรัฐสภาในระดับชาติ (federal law) ที่เรียกว่า conflicts over jurisdiction or jurisdictional disputes ดังนั้นผู้ร่างรัฐธรรมนูญจึงเห็นว่าจำเป็นต้องมีหน่วยงานที่สามที่เป็นสถาบันที่เป็นกลาง (neutral body) และกลไก (mechanisms) ไว้แก้ไขความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นดังกล่าว

การให้หลักประกันในระบบการค้าเสรี (free trade system) เป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่สนับสนุนบทบาทด้าน Judicial Review ของศาลสูงสหรัฐฯ ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลของมลรัฐที่มารวมเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นต่างมีอำนาจในการกำกับการค้าในมลรัฐของตนบางครั้งอาจจะออกกฎเกณฑ์ในการคุ้มครองผู้ประกอบการในมลรัฐของตนซึ่งนำไปสู่การใช้นโยบายการคุ้มครองผู้ประกอบการของตนและกีดกันผู้ประกอบการที่มาจากมลรัฐอื่น (protectionist barriers) ดังนั้น ผู้ร่างรัฐธรรมนูญจึงเห็นว่าจำเป็นต้องให้อำนาจ Judicial Review กับศาลสูงเพื่อคุ้มครองนโยบายสนับสนุนระบบการค้าเสรีดังกล่าว

การที่สหรัฐอเมริกา มีระบบการปกครองแบบรัฐรวมที่มีการกระจายอำนาจการปกครองระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นนั้นมีผลต่อการสร้างระบบ Judicial Review ให้กับสถาบันตุลาการหรือศาลสูง เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในกฎหมายที่ออกโดยมลรัฐไม่ให้ขัดกับกฎหมายในระดับประเทศ และเพื่อเป็นการคุ้มครองหลักการค้าเสรีของประเทศ หากไม่มีกระบวนการ Judicial Review ของศาลสูงแล้วความขัดแย้งดังกล่าวก็อาจนำประเทศไปสู่ทางตัน (gridlock) และส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของการรวมตัวกันของบรรดามลรัฐเป็นประเทศสหรัฐอเมริกาได้ ในช่วงศตวรรษที่ 19 ประเทศที่ใช้รูปแบบการปกครองแบบรัฐรวมที่มีพื้นฐานมาจากอาณานิคมของอังกฤษ เช่น ออสเตรเลีย และแคนาดา ก็มีรูปแบบการให้อำนาจ Judicial Review เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลมลรัฐ เช่น สหรัฐอเมริกา เพียงแต่ประเทศเหล่านี้ไม่ได้ประกาศสงครามเพื่อให้ได้เอกราชเหมือนสหรัฐอเมริกา ประเทศ

เหล่านี้จึงใช้รูปแบบ Judicial Review ผ่านสภาองคมนตรี หรือ Privy Council ที่ตั้งอยู่กรุงลอนดอน

การใช้อำนาจ Judicial Review ในแนวทางการตีความกฎหมายที่ขัดกับรัฐธรรมนูญของศาลสูงของสหรัฐอเมริกาเริ่มจากคดี Marbury V. Madison ในช่วงปลายปี ค.ศ. 1800 เมื่อประธานาธิบดี John Adams รู้ว่าตนพ่ายแพ้การเลือกตั้งประธานาธิบดีฯ ต่อประธานาธิบดี Thomas Jefferson ภายใต้ระบบการเมืองแบบอุปถัมภ์ ประธานาธิบดี Adams ได้พยายามแต่งตั้งบุคคลของตนเข้าเป็นผู้พิพากษาศาลสูงและผู้พิพากษาประจำศาลต่างๆ ทั้งนี้เพื่อหวังที่จะสร้างฐานอำนาจให้แก่ฝ่ายตน ทั้งนี้การแต่งตั้งผู้พิพากษาดังกล่าวต้องได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภา (senate) ประธานาธิบดี Adams ดำเนินการแต่งตั้งพรรคพวกของตนกระทั่งวันสุดท้ายในการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี ซึ่งเป็นเรื่องปกติเป็นไปตามระบบอุปถัมภ์ที่นิยมทำกันในขณะนั้น การแต่งตั้งผู้พิพากษาทำกันจนนาทีสุดท้ายของการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี จนมีการเปรียบเปรยว่า ผู้พิพากษาที่ได้รับการแต่งตั้งในช่วงสุดท้ายเหล่านี้เป็นผู้พิพากษาเที่ยงคืน (midnight judges) ในบรรดาผู้ที่ผู้พิพากษาที่ได้รับการแต่งตั้งเหล่านี้รวมถึง John Marshall ด้วย โดย Marshall ได้รับการแต่งตั้งเป็นประธานศาลสูงสหรัฐฯ ซึ่งในขณะนั้นเขาก็เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (Secretary of State) ในรัฐบาลของประธานาธิบดี Adams ที่กำลังจะหมดวาระลง

ตามกฎหมาย Judiciary Act of 1789 กระบวนการแต่งตั้งผู้พิพากษานั้น Marshall ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ เป็นผู้ที่จะต้องนำคำสั่งแต่งตั้งผู้พิพากษาเหล่านั้นส่งออกไป แต่เนื่องจากจำนวนผู้ที่ได้รับแต่งตั้งมีจำนวนมากทำให้เขาไม่สามารถดำเนินการส่งไปได้ทั้งหมดแม้จะได้พยายามดำเนินการส่งจนถึงคืนสุดท้ายของการดำรงตำแหน่งก็ตาม วันทำการถัดมาเมื่อประธานาธิบดี Jefferson ได้สาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐฯ เขาได้แต่งตั้งให้ James Madison ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ภายหลังจากเข้ารับตำแหน่งทั้งประธานาธิบดี Jefferson และ Madison ต่าง

ไม่เห็นชอบในการแต่งตั้งผู้พิพากษาจำนวนมากของอดีตประธานาธิบดี Adams

เพื่อเป็นการแก้แค้น James Madison ในฐานะรัฐมนตรีฯ จึงได้ระงับการส่งคำสั่งแต่งตั้งผู้พิพากษาที่ลงนามโดยอดีตประธานาธิบดี Adams เสีย ส่งผลให้บรรดาว่าที่ผู้พิพากษาที่รอคอยหมายได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้พิพากษา (justice of the peace) ไม่ได้รับคำสั่งแต่งตั้ง ในบรรดาว่าที่ผู้พิพากษาที่ไม่ได้รับคำสั่งแต่งตั้งเหล่านี้ มีอยู่รายหนึ่ง คือ William Marbury เขาได้ใช้สิทธิในฐานะผู้เสียหายฟ้องต่อศาลสูงสหรัฐอเมริกาที่มี John Marshall เป็นประธานผู้พิพากษาศาลสูง เพื่อขอให้ศาลสูงบังคับให้ Madison ดำเนินการส่งคำสั่งแต่งตั้งดังกล่าวให้กับตน ทั้งนี้ Marbury อ้างถึงอำนาจในการออกหมายบังคับ (mandamus) ตามกฎหมาย Judiciary Act of 1789 ที่ให้ประธานาธิบดีดำเนินการตามกฎหมายนี้ เป็นอำนาจของศาลสูง

Marshall ในฐานะประธานผู้พิพากษาศาลสูงได้ตัดสินคดีดังกล่าวว่าหลักการสำคัญของรัฐธรรมนูญ คือ การที่รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกากำหนดให้ศาลสูงเป็นศาลชั้นอุทธรณ์ (appeal court) การที่กฎหมาย Judiciary Act of 1789 ให้อำนาจศาลสูงสหรัฐฯ ดำเนินการเป็นเสมือนศาลชั้นต้นด้วยการให้อำนาจศาลสูงในการออกหมายบังคับนั้น กรณีนี้เป็นการกระทำที่เกินไปจากที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ ศาลสูงสหรัฐฯ ไม่ควรต้องทำหน้าที่ที่เป็นงานของศาลชั้นต้น กฎหมายดังกล่าวจึงขัดกับหลักการสำคัญที่ปรากฏชัดในรัฐธรรมนูญที่ให้ศาลสูงเป็นศาลชั้นอุทธรณ์ กฎหมายดังกล่าวจึงขัดกับรัฐธรรมนูญ ศาลสูงสหรัฐอเมริกา โดย John Marshall มีคำพิพากษาศาลสูงว่า กฎหมาย Judiciary Act of 1789 เป็นโมฆะ ดังนั้นการที่ Marbury ฟ้องโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย Judiciary Act of 1789 ซึ่งเป็นโมฆะนั้นจึงกระทำไม่ได้ การที่บังคับให้ Madison ส่งคำสั่งแต่งตั้งให้ Marbury จึงทำไม่ได้

การตัดสินใจของ Marshall นั้นสามารถอธิบายได้หลายแนวทาง แนวทางหนึ่งคือ ทฤษฎีเกม (Game Theory) ที่มองว่า Marshall พิจารณาแล้วว่าในขณะที่นั้นประธานาธิบดี Jefferson มีฐานด้านการเมืองมั่นคงในวุฒิสภา

ถ้าศาลให้ประธานาธิบดีฯ ดำเนินการส่งคำสั่งแต่งตั้งให้ Marbury ตามกฎหมาย Judiciary Act of 1789 แล้ว ประธานาธิบดีฯ ไม่ดำเนินการตาม คงต้องเกิดความขัดแย้งทางการเมือง ประธานาธิบดี Jefferson อาศัยกรณีดังกล่าวยื่นต่อวุฒิสภาเพื่อถอดถอน Marshall ออกจากตำแหน่งโดยยกเหตุว่า Marshall นั้นเป็นผู้มีส่วนได้เสียกับคดีดังกล่าวและมานั่งเป็นผู้พิพากษาในคดีนี้ ดังนั้น Marshall จึงตัดสินใจคดีในแนวทางการประกาศถึงอำนาจของศาลในการตีความว่ากฎหมาย Judiciary Act of 1789 นั้นขัดกับรัฐธรรมนูญ⁵

Judicial Review กับแนวคิดสิทธิมนุษยชน

แนวคิดการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญในภาคพื้นทวีปยุโรป หรือที่เรียกว่า (Kelsen Model) นั้น นำเสนอโดย Hans Kelsen นักกฎหมายมหาชนชาวออสเตรีย ภายใต้ความคิดที่ว่าระบบตุลาการในออสเตรียนั้นขึ้นกับสถาบันนิติบัญญัติหรือสภา ดังนั้นผู้พิพากษาทั้งหลายก็ต้องขึ้นต่อฝ่ายนิติบัญญัติ จึงไม่มีความเป็นอิสระหากต้องวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ เช่น กรณีความขัดแย้งกันของกฎหมายที่บัญญัติโดยฝ่ายนิติบัญญัติว่าขัดแย้งกับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญหรือไม่

ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งแบบนี้เพื่อแก้ไขปัญหา Kelsen เสนอว่าต้องมีการจัดตั้งศาลชำนาญการพิเศษด้านรัฐธรรมนูญขึ้น เพื่อให้ศาลดังกล่าวมี

⁵ หลังจากคดี Marbury V. Madison เกิดความขัดแย้งระหว่างประธานาธิบดี Thomas Jefferson กับผู้พิพากษาศาลสูง John Marshall ซึ่งส่งผลให้การทำงานของศาลสูงสหรัฐฯ เป็นไปไม่ราบรื่น ภายหลังจากยุคของประธานาธิบดี Jefferson เมื่อ James Madison ได้เป็นประธานาธิบดี และโครงสร้างสัดส่วนของวุฒิสมาชิกในวุฒิสภาเปลี่ยนแปลงไป ศาลสูงที่มี Marshall เป็นประธานศาลฯ จึงสามารถทำงานได้สะดวกขึ้น หากต้องการศึกษาเพิ่มเติม โปรดดู Mark Graber. *The Problematic Establishment of Judicial Review*. 1999. pp. 28-42. In Howard Gillman and Cornall Clayton, eds. *The Supreme Court in American Politics*. 1999. และผู้สนใจศึกษากรณีความขัดแย้งระหว่างฝ่ายตุลาการและฝ่ายบริหารของสหรัฐอเมริกา โปรดดู เอกสารการสอนชุด วิชากฎหมายมหาชน. หน่วยที่ 9 เรื่องที่ 9.2.2 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2551. หน้า 544-549.

ความเป็นอิสระ ต่างจากฝ่ายตุลาการแบบเดิม โดยศาลนี้ไม่ต้องขึ้นตรงกับสภา
หน้าที่หลักของศาล คือ การตีความรัฐธรรมนูญ และป้องกันไม่ให้เกิดการ
กระทำอันเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ หลักการดังกล่าวของ Kelsen กลายเป็น
ที่มาของการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นในประเทศออสเตรียในปี ค.ศ.1920⁶

พัฒนาการสำคัญของกระบวนการ Judicial Review ของยุโรป

เกิดในประเทศเยอรมันตะวันตก คือ การเกิดศาลรัฐธรรมนูญของเยอรมัน
(Bundesverfassungsgerichts) ซึ่งเกิดจากการผสมผสานแนวทางการ
คุ้มครองสิทธิมนุษยชน กับแนวทางการประสานการกระจายตัวของอำนาจการ
ปกครองในแนวดิ่ง (vertical) และในแนวนอน (horizontal) ของประเทศที่
ปกครองในระบบสหพันธรัฐ⁷ รัฐธรรมนูญฉบับหลังสงครามโลกครั้งที่สองของ
เยอรมันได้สร้างกลไกแก้ไขความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในรัฐธรรมนูญฉบับไวร์มาร์
(Weimar Constitution)⁸ ศาลรัฐธรรมนูญเป็นสถาบันที่มีกลไกการถ่วงดุล
อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจบริหารที่มีประสิทธิภาพ โครงสร้าง รูปแบบ
อำนาจหน้าที่ ของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันถือเป็นศาลรัฐธรรมนูญที่ได้รับการ
ยอมรับว่าออกแบบให้มีอำนาจหน้าที่ตามหลักนิติปรัชญา (jurisprudence) ที่

⁶ แนวคิดของ Hans Kelsen ในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญนั้นแตกต่างจากแนวคิดของผู้ร่าง
รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะในเรื่องอำนาจศาล ศาลสูงของสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นศาล
ยุติธรรมด้วยและมีอำนาจในการตีความรัฐธรรมนูญ ผู้สนใจเรื่องนี้โปรดดู Martin Shapiro.
The Success of Judicial Review. in Sally Kenney, William Reisinger and John Reitz.
eds., *Constitutional Dialogues in Comparative Perspective*. 1999. pp. 193-219.

⁷ ในประเทศที่ปกครองโดยสาธารณรัฐนิยม (republicanism) แบบรัฐรวม (federalism) มัก
มีการกระจายตัวของอำนาจการปกครอง (fragmentation) ในแนวดิ่งและในแนวนอน
(vertical and horizontal) ซึ่งการกระจายตัวแนวดิ่ง คือระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาล
ท้องถิ่น การกระจายตัวในแนวนอน หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างสถาบันที่ใช้
อำนาจอธิปไตยทั้งสาม คือ สถาบันนิติบัญญัติ สถาบันบริหาร และสถาบันตุลาการ

⁸ ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ เป็นผู้นำของเยอรมัน และนำประเทศเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สอง
ฮิตเลอร์ ชนะการเลือกตั้งโดยนำพรรคนาซี มีความชอบธรรมในการจัดตั้งรัฐบาล ตาม
รัฐธรรมนูญฉบับไวร์มาร์ นำไปสู่การใช้นโยบายด้านการทหารเข้ายึดครองดินแดนของ
ประเทศเพื่อนบ้าน และทำลายล้างชาวยิวจำนวนมากในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง

เหมาะสม มีระบบการทำงานที่ดีเด่นที่สุดในยุโรป เป็นต้นแบบของการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญของหลายประเทศในเวลาต่อมา

การขยายตัวของแนวคิดสิทธิมนุษยชนสากลเกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ในวันที่ 10 ธันวาคม ปี ค.ศ.1948 ที่ประชุมใหญ่สมัชชาองค์การสหประชาชาติ (General Assembly) ได้ประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration on Human Rights: UDHR) เพื่อเป็นมาตรฐานสากลในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนสากลในประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนาและความเชื่อทางการเมืองใดๆ พื้นฐานของประกาศดังกล่าวมาจากการทำลายล้างมนุษยชาติของนาซีเยอรมัน ซึ่งนาซีเยอรมันนั้นเข้าสู่อำนาจทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญ Weimar Republic ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศในยุโรปส่วนใหญ่ตระหนักในปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างมาก ในวันที่ 4 พฤศจิกายน ค.ศ.1950 สมัชชายุโรปมีมติรับรองคำประกาศสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (The European Convention on Human Rights: ECHR) ทั้งนี้เพื่อเป็นมาตรฐานให้ประเทศสมาชิกสภายุโรปได้นำไปใช้คุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ในขณะที่แนวคิดสิทธิมนุษยชนได้กลายเป็นประเด็นในการปฏิรูปรัฐธรรมนูญ (constitutional reconstruction) ของประเทศที่แพ้สงครามโลกครั้งที่สอง เช่น รัฐธรรมนูญใหม่ให้กับเยอรมัน และรัฐธรรมนูญของอิตาลี⁹ การปฏิรูปรัฐธรรมนูญยังเกิดขึ้นในประเทศยุโรปได้ที่ปกครองโดยผู้ปกครองเผด็จการ เช่น ระบบบเผด็จการ พลเอก Francisco Franco ในประเทศสเปน และระบบบเผด็จการของโปรตุเกสโดยนายกรัฐมนตรีน António de Oliveira Salazar

เพื่อที่จะป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร และให้ถือว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อประชาชนในประเทศไม่ใช่ความชอบธรรมของผู้ปกครองตามรัฐธรรมนูญของประเทศที่ปกครองโดยเผด็จการ แต่การละเมิดสิทธิมนุษยชนถือเป็นอาชญากรรมในประเทศและ

⁹ Bruce Ackerman. "The Rise of World Constitutionalism". *Virginia Law Review*. 83 (1997): 771-797.

อาชญากรรมสากล เพื่อให้เป็นหลักฐานที่ปรากฏชัดเจน ผู้ยกร่างรัฐธรรมนูญในประเทศที่เคยปกครองโดยเผด็จการเหล่านี้ จึงได้เพิ่มเติมข้อความที่เป็นหลักประกันการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (rights provisions and protection of rights) เข้าไปในรัฐธรรมนูญ รวมถึงนำแนวคิดการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ ใน **ฐานขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ** เพิ่มเข้าไปในรัฐธรรมนูญเพื่อคุ้มครองให้มีการปฏิบัติตามบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ

ในกรณีของฝรั่งเศสกระบวนการ Judicial Review นั้นแตกต่างจากกรณีของออสเตรเลียและเยอรมัน ภายใต้รัฐธรรมนูญสาธารณรัฐที่ 5 (Fifth Republic) ประธานาธิบดี Charles De Gaulle ได้นำปัญหาที่เกิดจากการใช้รัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐที่ 4 มาแก้ไข โดยเฉพาะปัญหาที่ฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจทางการเมืองมากในขณะที่อำนาจของฝ่ายบริหารโดยเฉพาะประธานาธิบดีมีน้อย รัฐบาลขาดเสถียรภาพทางการเมืองเป็นฝ่ายบริหารที่อ่อนแอ (weak executive) มีการปรับคณะรัฐมนตรีและเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยครั้ง ภายใต้ระบอบสาธารณรัฐที่ 4 ฝรั่งเศสจึงถูกเรียกว่าเป็น “ผู้ป่วยทางการเมืองของยุโรป”

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ประธานาธิบดี De Gaulle จึงได้ตั้งองค์กร Conseil Constitutionnel ขึ้น หน่วยงานนี้เป็นผู้ตรวจสอบว่าบรรดาร่างกฎหมายที่บัญญัติโดยฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารนั้นขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ ในกรณีที่ เป็นกฎหมายที่ต้องผ่านสภา Conseil Constitutionnel จะตรวจก่อนที่จะมีการพิจารณาร่างกฎหมายในสภา หรือกรณีที่ เป็นกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายบริหาร หน่วยงานนี้ก็จะตรวจก่อนที่รัฐจะประกาศบังคับใช้ กล่าวได้ว่ากระบวนการดังกล่าวเป็นการตรวจก่อนใช้ (Pre-promulgation) กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากความประสงค์ของประธานาธิบดี De Gaulle ที่ต้องการลดบทบาทของฝ่ายนิติบัญญัติที่มีอยู่อย่างกว้างขวางลง

กล่าวได้ว่าอำนาจ Judicial Review ที่ให้กับ Conseil Constitutionnel ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือของฝ่ายบริหารในการลดบทบาทของฝ่ายนิติบัญญัติไม่ให้ฝ่ายนิติบัญญัติเข้ามามีส่วนร่วมในการวินิจฉัยหรือตีความว่ากฎหมายใดหรือคำสั่งใดของรัฐหรือฝ่ายบริหารว่าขัดหรือไม่ขัดต่อเจตนารมณ์ของ

รัฐธรรมนูญ ดังนั้นการมีกลไก Judicial Review ของฝรั่งเศสจึงเกิดจากเหตุผลทางด้านการเมืองมากกว่าเหตุผลเพื่อการปกป้องรักษาหลักการเรื่องสิทธิมนุษยชนสากล จึงต่างจากกรณีของเยอรมัน¹⁰

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง แนวคิดการมีศาลรัฐธรรมนูญได้ขยายไปในประเทศเกิดใหม่ภายนอกทวีปยุโรปที่เป็นอดีตอาณานิคมหรือประเทศที่เป็นผู้แพ้สงคราม เช่น อินเดีย ญี่ปุ่น รัฐธรรมนูญของอินเดียให้ศาลสูงอินเดียเป็นผู้มีอำนาจ Judicial Review ส่งผลให้ศาลสูงอินเดียใช้อำนาจหน้าที่ที่ได้รับตามรัฐธรรมนูญนี้ไปใช้ขยายฐานขอบเขตการพิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาทเชิงความขัดแย้งทางรัฐธรรมนูญออกไปอย่างช้าๆ จนปัจจุบันมีขอบเขตดังกล่าวกว้างขวางมาก ในขณะที่รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นฉบับหลังสงครามโลกครั้งที่สองหรือที่เรียกว่ารัฐธรรมนูญฉบับ McArthur ก็ได้รับอิทธิพลรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา มีบทบัญญัติที่ให้อำนาจ Judicial Review กับศาลสูงของญี่ปุ่น¹¹

แนวคิด Judicial Review ได้แพร่ขยายไปในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีการระบุดึงกลไก เครื่องมือคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญ ประเทศเหล่านี้มักเป็นประเทศอุตสาหกรรมในทวีปอเมริกาเหนือและยุโรป ในประเทศที่มีการปกครองในระบอบที่มีการปกครองในระบอบเผด็จการหรือประเทศที่อยู่ในช่วงกำลังเปลี่ยนผ่านระบอบการปกครองจากเผด็จการมาเป็นประชาธิปไตย (transition period to democracy) เช่น ประเทศในแถบละตินอเมริกา และทวีปเอเชีย

¹⁰ รัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสมีพื้นฐานมาจากการปฏิวัติฝรั่งเศสซึ่งเคารพในแนวคิดสิทธิมนุษยชน (Human rights) ซึ่งเป็นไปตามคำประกาศสิทธิของมนุษย์และพลเมืองของฝรั่งเศส (La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen) และเชื่อในหลักการเรื่องเจตจำนงทั่วไป หรือ General Will ของ Rousseau ซึ่งกฎหมายที่ออกมาถือเป็นเจตจำนงร่วม ดังนั้นเมื่อประกาศออกมาบังคับใช้เป็นกฎหมายแล้วก็จะไม่สามารถแก้ไขได้ จึงต้องมีกระบวนการตรวจสอบว่าขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ก่อนประกาศใช้กฎหมายนั้น ไบรด์ดูวียีเยอร์ ตันศิริคงคล. “กฎหมายปกครอง: รัฐประศาสนศาสตร์ในยุโรป”. *วารสารศรีปทุมปริทัศน์*. ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 9.2 (2552): 70-82.

¹¹ Upendra Baxi. *The Indian Supreme Court and Politics*.1980.

การแพร่ขยายแนวคิด Judicial Review ได้ถูกนำไปบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญ บางครั้ง เรียกว่า Constitutional Review ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งองค์กรพิเศษ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ หรือบางกรณีรัฐธรรมนูญอาจให้อำนาจศาลยุติธรรมที่เป็น ศาลสูงที่มีอยู่เดิมมีอำนาจในการดำเนินการ แต่ก็ยังคงเป็นที่น่าสังเกตว่ารัฐ สถาบันทางการเมือง สถาบันภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงองค์กรอิสระทั้งหลาย ในประเทศที่เพิ่งเปลี่ยนผ่านการเมืองเหล่านี้ ยังขาดการพัฒนาองค์ความรู้ เรื่องสิทธิมนุษยชน ขาดแนวคิด สำนึก และความตระหนักในเรื่องการคุ้มครอง สิทธิมนุษยชน

Judicial Review หลังสงครามเย็น

หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา เกิดองค์การสหประชาชาติ ขึ้น ประเทศต่างๆ ที่เป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติโดยเฉพาะประเทศใน โลกเสรีประชาธิปไตย ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการให้ความคุ้มครองในเรื่อง ของสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ประเทศเหล่านี้เริ่มทยอยให้การรับรอง กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) เป็นสนธิสัญญาพหุภาคี ซึ่งสมาชิกใหญ่แห่งสหประชาชาติได้ให้การรับรองเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1966 มีผลใช้บังคับเมื่อ 23 มีนาคม ค.ศ. 1976 สนธิสัญญานี้ให้คำมั่น สัญญาว่าภาคีจะเคารพสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของบุคคล ซึ่งรวมถึงสิทธิในชีวิต เสรีภาพในศาสนา เสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการรวมตัว สิทธิเลือกตั้ง และสิทธิในการได้รับการพิจารณาความอย่างยุติธรรม

หลังการล่มสลายของประเทศอดีตสังคมนิยมหลังการทำลายกำแพง เบอริลินในปี ค.ศ. 1989 ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวถือเป็นการสิ้นสุดของความ ขัดแย้งในอุดมการณ์การเมืองระหว่างเสรีนิยมกับสังคมนิยม เป็นการสิ้นสุดลง ของสงครามเย็นในทวีปยุโรป ประเทศในยุโรปตะวันออกที่อดีตเป็นสมาชิกสนธิ สัญญาวอร์ซอว์ (Warsaw Pact) ที่มีรูปแบบการปกครองจากระบอบเผด็จการ สังคมนิยมที่มีระบบเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์ ได้เปลี่ยนมาเป็นประเทศที่ ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย และระบบเศรษฐกิจเสรีนิยม

การเปลี่ยนแปลงในประเทศอดีตสังคมนิยมเกิดขึ้นพร้อมกับการขยายตัวของแนวคิดสิทธิมนุษยชนสากลตามแนวทางของสหประชาชาติ พิจารณาอย่างเป็นรูปธรรมได้จากการที่ประเทศเหล่านี้ได้ยก่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ใช้แทนรัฐธรรมนูญเผด็จการ โดยมีการเพิ่มบทบัญญัติที่ว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเข้าไป และบางกรณีเพื่อที่จะให้เกิดการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นไปอย่างจริงจัง บางประเทศได้จัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้น เพื่อคุ้มครองหลักประกันในเรื่องดังกล่าว

ในปลายทศวรรษที่ 1980 และต้นทศวรรษ 1990 ประเทศจำนวนมากในทวีปแอฟริกา ทวีปอเมริกาใต้ และทวีปเอเชีย ได้เริ่มมีพัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างมั่นคงมากขึ้น (democratic consolidation) มีการหันมาให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน มีการระบุงการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวเข้าไปในรัฐธรรมนูญ มีการตั้งศาลรัฐธรรมนูญที่มีอำนาจในการทบทวน ติความ วินิจฉัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ หรือ Constitutional Review เพื่อเป็นหลักประกันในเรื่องดังกล่าว รวมถึงมีอำนาจในการจำกัดอำนาจสถาบันนิติบัญญัติและสถาบันบริหารที่ไม่ให้ละเมิดหลักนิติรัฐและหลักสิทธิมนุษยชน เช่น ประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้¹² ประเทศสาธารณรัฐเอสโตเนีย¹³ และประเทศสาธารณรัฐเกาหลีใต้

Shapiro และ Epstein and Knight ได้อธิบายถึงการขยายตัวของอุดมการณ์ตระหนักรู้ในสิทธิ (right ideology) ประกอบกับการใช้กลไก Judicial Review ของศาลเพื่อนำมาควบคุมการทำงานของรัฐบาล โดยเฉพาะป้องกันการใช้อำนาจอย่างกว้างขวางปราศจากการควบคุมของรัฐบาล (unchecked governmental power) เขาให้เหตุผลว่าในสังคมอุตสาหกรรมรัฐมักผูกขาดกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะของรัฐและการบริหารงาน รัฐมักอ้างถึงความซับซ้อนของกระบวนการดังกล่าว รัฐโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมักอาศัยการที่ตนมีความชำนาญเฉพาะดังกล่าว (technical bureaucracy) นำ

¹² Chester Neal Tate and Torbjorn Vallinder, *The Global Expansi of Judicial Power*, 1995.

¹³ Herman Schwartz, *The Struggle for Constitutional Justice in Post - communist Europe*, 2000.

มาใช้เป็นข้ออ้างในการดำเนินงาน ซึ่งบางครั้งก็กีดกันภาคประชาสังคมออกจากระบบการทำงานนโยบายสาธารณะหรือละเมิดสิทธิของประชาชน หรือสิทธิของชุมชน

ประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้เกี่ยวข้องไม่ได้ติดตามกระบวนการทางนโยบายสาธารณะดังกล่าว ไม่สามารถเข้าใจในความสลับซับซ้อน ประชาชนจึงไม่มีองค์ความรู้หรือข้อมูลในการโต้แย้งอำนาจรัฐ รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงดำเนินการไปโดยขาดการตรวจสอบจากประชาชน บางกรณีเจ้าหน้าที่รัฐจึงกระทำการเสมือนเป็นตัวแทนของรัฐทั้งที่เจ้าหน้าที่เหล่านั้นไม่ได้มาจากการเลือกตั้งแต่อย่างใด (unelected government experts) ไม่ต้องอยู่ภายใต้สภาวะการพร้อมรับผิดชอบการกระทำของตน (accountability) ด้วยเหตุผลดังกล่าวประชาชนในสังคมอุตสาหกรรมเกิดความระแวงการใช้อำนาจดังกล่าวของรัฐ จึงให้ความสำคัญกับสถาบันตุลาการในการสร้างความโปร่งใสการดำเนินนโยบายสาธารณะของรัฐบาล คຸ້ມครองสิทธิของประชาชน ให้การดำเนินกิจกรรมของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารเป็นไปตามหลักนิติรัฐ

การขยายตัวด้านความร่วมมือทางการค้าเสรีของประเทศต่างๆ ภายใต้ความตกลงแบบพหุภาคี (multi-lateral agreement) เช่น การรวมตัวกันของประเทศในทวีปอเมริกาเหนือ หรือ NAFTA หรือ การรวมตัวกันของประเทศในยุโรปเป็นสหภาพยุโรป หรือ European Union นอกจากนี้้อาจเกิดความร่วมมือด้านการค้าแบบทวิภาคี (bi-lateral agreement) ความร่วมมือหรือความตกลงระหว่างประเทศนี้ถือเป็นปรากฏการณ์ที่มีผลต่อกระบวนการ Judicial Review ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในบรรดาประเทศสมาชิกความร่วมมือนี้ มีผลต่อกระบวนการยุติธรรมในประเทศ ทั้งนี้ความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิกบางกรณีเกิดจากความแตกต่างของสาระทางกฎหมายของแต่ละประเทศ บางกรณีเกิดจากนโยบายสาธารณะของรัฐในแต่ละประเทศที่มีความแตกต่างกัน เพื่อที่จะยุติความแตกต่างดังกล่าวประเทศสมาชิกอาจเห็นพ้องกันในการตั้งอนุญาโตตุลาการชั่วคราว (ad-hoc arbitration tribunal) ขึ้น

ที่ผ่านมากลไกการทำงานของอนุญาโตตุลาการนั้นใช้ได้ดีกับความขัดแย้งที่เกิดจากการค้า การลงทุน ของภาคเอกชนที่มีความขัดแย้งกับภาค

เอกชน (application for private party) เช่น ความขัดแย้งที่เกิดจากการเดินเรือระหว่างบริษัทเดินเรือหรือผู้ผลิตที่ส่งสินค้า เป็นต้น ต่อมาในยุคโลกาภิวัตน์ทางการเงิน เกิดการขยายตัวของการลงทุนข้ามชาติของนักลงทุนต่างประเทศที่เข้ามาลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานของรัฐในประเทศอื่น การเข้ามาลงทุนในภาคการเงิน การค้าขายแลกเปลี่ยนตราสารหนี้และพันธบัตรในตลาดการเงินระหว่างประเทศ การลงทุนในหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งธุรกรรมเหล่านี้เกี่ยวข้องกับปริมาณการค้าและเงินลงทุนจำนวนมาก

ในสภาวะโลกาภิวัตน์ทางการเงิน การค้า การลงทุน อาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับภาคเอกชนซึ่งเป็นนักลงทุนข้ามชาติ นักลงทุนข้ามชาติเหล่านี้จะเลือกลงทุนในประเทศที่มีการคุ้มครองนักลงทุนข้ามชาติ กล่าวคือลงทุนในประเทศที่ลงนามในสนธิสัญญา หรือความร่วมมือ ที่มีสาระสำคัญว่าเมื่อเกิดความขัดแย้งทางการลงทุนระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐในประเทศดังกล่าวแล้ว นักลงทุนข้ามชาติสามารถฟ้องกลไกอนุญาโตตุลาการซึ่งตัดสินหรือวินิจฉัยโดยอาศัยพื้นฐานจากความร่วมมือระหว่างประเทศที่ประเทศเหล่านี้ได้ลงนามไว้ ไม่มีการละเมิดข้อตกลงดังกล่าว (treaty violation)

การทำงานของอนุญาโตตุลาการ นั้นต่างจากศาลยุติธรรม อนุญาโตตุลาการไม่มีอำนาจที่จะบังคับให้รัฐสมาชิกต้องปฏิบัติตามคำสั่งของตน รัฐในแต่ละประเทศยังคงมีอำนาจอธิปไตยของตนอย่างสมบูรณ์ การบังคับให้รัฐปฏิบัติตามคำวินิจฉัยหรือคำตัดสินของอนุญาโตตุลาการผ่านสถาบันนิติบัญญัติหรือผ่านสถาบันตุลาการเป็นไปได้ ดังนั้นจึงต้องใช้มาตรการการกดดันในรูปแบบต่างๆ ของบรรดาประเทศสมาชิกที่กระทำต่อรัฐที่ต้องคำสั่งของอนุญาโตตุลาการ เพื่อให้สถาบันนิติบัญญัติ สถาบันบริหาร รวมถึงสถาบันตุลาการ ในรัฐนั้นเต็มใจในการปฏิบัติตามคำสั่งของอนุญาโตตุลาการ กล่าวได้ว่ากระบวนการอนุญาโตตุลาการของความสัมพันธ์พหุภาคี และทวิภาคี นับวันจะมีความสำคัญในทาง Judicial Review ต่อรัฐสมาชิก เป็นแนวโน้มใหม่ในการเข้ามาแทรกแซงอำนาจอธิปไตยของรัฐ โดยเฉพาะการแทรกแซงที่มาจากกลุ่มทุนในประเทศอุตสาหกรรมขนาดใหญ่

สรุปได้ว่ากระบวนการ Judicial Review ปากฎครั้งแรกในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ผู้ร่างรัฐธรรมนูญมองเห็นถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการปกครองประเทศแบบสหพันธรัฐซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศที่กระจายในแนวดิ่งและแนวราบจึงต้องอาศัยกลไกศาลสูงในการดำเนินการยุติความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นต่อมาด้วยอุบัติเหตุทางการเมืองศาลสูงของสหรัฐอเมริกา ก็ได้เป็นพัฒนาที่สำคัญของกระบวนการ Constitutional Review

ส่วนในภาคพื้นทวีปยุโรปแนวคิด Judicial Review เกิดขึ้นจากการตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นในออสเตรีย และตามมาด้วยการตั้งศาลรัฐธรรมนูญของเยอรมันตะวันตกเพื่อป้องกันมิให้รัฐดำเนินการละเมิดสิทธิมนุษยชน แนวคิด Judicial Review ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วกระจายไปทั่วโลกภายหลังการสิ้นสุดสงครามเย็น และในปัจจุบันแนวโน้มการขยายตัวของกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศในรูปแบบของข้อตกลงหรือสนธิสัญญาพหุภาคี และทวิภาคีเป็นแนวโน้มใหม่ในของ Judicial Review ที่ให้อำนาจอนุญาตตุลาการระหว่างประเทศ

Judicialization of Politics

Ran Hirschl¹⁴ ได้กล่าวถึงการขยายตัวของกระบวนการ judicialization of politics เกิดขึ้นพร้อมกับการขยายตัวปฏิวัติด้านสิทธิ (right revolution) ปากฎการณ์ดังกล่าวสนับสนุนแนวคิดความสูงสุดของรัฐธรรมนูญ constitutional supremacy แนวคิดดังกล่าวไม่ใช่เรื่องใหม่แต่เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมานานแล้วในสหรัฐอเมริกา ประเทศที่เชื่อในรัฐธรรมนูญว่าเป็นกฎหมายสูงสุดและเป็นที่สุดของการปกครองประเทศ โดยเมื่อเกิดความขัดแย้งในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญแล้ว ให้ศาลสูงของประเทศเป็นผู้ตีความรัฐธรรมนูญ โดยความเห็นของศาลสูงถึงเป็นที่สุด

ในปัจจุบันประเทศต่างๆ จำนวนมากได้รับเอาแนวคิด constitutional supremacy ไปใช้มีการนำหลักการสิทธิมนุษยชนเข้าไปใส่ในรัฐธรรมนูญ รวม

¹⁴ Ran Hirschl. *Constitutional Theocracy*. 2000.

ถึงการขยายอำนาจให้ศาลสูง (national high court) เป็นผู้รักษาสิทธิของประชาชนตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ทั้งรูปแบบของเยอรมันที่จัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ และรูปแบบของสหรัฐอเมริกาที่ให้อำนาจศาลสูงเป็นผู้ตีความรัฐธรรมนูญ แนวคิดการขยายอำนาจให้สถาบันตุลาการดังกล่าวได้แพร่ขยายอย่างกว้างขวาง ไม่เว้นแม้แต่ประเทศที่เป็นต้นตำรับของ parliamentary supremacy ที่เคยเชื่อในความเป็นเลิศของสถาบันนิติบัญญัติหรือรัฐสภา ซึ่งเชื่อว่ารัฐสภานั้นสามารถทำได้ทุกสิ่ง¹⁵ เช่น อังกฤษ แคนาดา และออสเตรเลีย หลังจากทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา ประเทศเหล่านี้ต่างหันมาจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นเพื่อเป็นผู้ตีความขัดแย้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญของประเทศ

การขยายตัวของกระบวนการ Constitutional Review เติบโตควบคู่กับกระบวนการ Judicial Review เพราะมีเป้าหมายร่วมกัน คือ การคุ้มครองสิทธิของประชาชนตามเจตนารมณ์และตัวลายลักษณ์อักษรที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้แนวคิดเรื่องสิทธิของพลเมือง หรือสิทธิมนุษยชน นั้นจัดเป็นแนวคิดที่มีความหลากหลาย (ideation) มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกว้างขวางมาก ตั้งแต่ในเรื่องสิทธิของปัจเจกชน สิทธิชุมชน สิทธิในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนประชาชนกลุ่มต่างๆ ในประเทศมักมีความเห็นในเรื่องสิทธิที่แตกต่างกันออกไปทั้งนี้ด้วยสาเหตุอันปลการ จนบางครั้งถูกมองว่าสิทธิของพลเมืองหรือของประชาชนนั้นเป็นวาทกรรม (discourse) ที่ไม่มีความหมายที่แน่นอน การทำความเข้าใจในเรื่องสิทธิต้องกระทำผ่านการตีความ (interpretation)

¹⁵ ความยิ่งใหญ่ของรัฐสภาอังกฤษ เปรียบได้จากคำพูดของ เซเนอัวส์ เดอ ลอล์ม (Génévois de Lolme) นักกฎหมายรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสผู้ศึกษาการเมืองของอังกฤษ สรุปว่ารัฐสภาอังกฤษทำได้ทุกอย่างเว้นเพียงสองเรื่อง คือ ทำผู้ขายให้เป็นผู้หญิง และทำผู้หญิงให้เป็นผู้ขาย ทั้งนี้เนื่องจากอังกฤษเป็นประเทศไม่มีรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรนั่นเอง รัฐสภาซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนจึงมีความชอบธรรมในการตีความความขัดแย้งที่เป็นกฎหมาย ประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติ แนวทางทางกฎหมาย หรือกติกาที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบหลักการ และโครงสร้างสถาบันสำคัญในการปกครองประเทศ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันดังกล่าว

การขยายบทบาทของศาลที่ให้คุณแก่คุ้มครองเรื่องสิทธิที่มีความเป็นนามธรรมดังกล่าว เป็นเสมือนการขยายพรมแดนอำนาจหน้าที่ของศาลในทาง Judicial Review ไปจากเดิมที่เน้นยุติความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างของการปกครองในแนวตั้งระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น และความแตกต่างกันในแนวราบตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ (separation of powers) ระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ขยายมาเป็นการเข้ามายุติความขัดแย้งในประเด็นต่างๆ ในเรื่องสิทธิ (rights issues) เช่น การคุ้มครองกฎหมายทำแท้งว่าเป็นเรื่องของสิทธิในทางร่างกายก็ดี การให้ความชอบธรรมในการแก้ไขกฎหมายเพื่ออนุญาตให้กลุ่มรักร่วมเพศ จำพวกเกย์ เลสเบี้ยน สามารถแต่งงานได้ดี การพิพากษาคุ้มครองสิทธิชุมชนในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติก็ดี การรักษาสีผิวของคนกลุ่มน้อยด้านการศึกษาการทำงาน เพื่อเข้าถึงโอกาสที่เท่าเทียมกันโดยไม่จำกัดเพศ เชื้อชาติ ศาสนา สีผิวก็ดี หรือแม้กระทั่งการตีความเพื่อยุติความขัดแย้งในทางศาสนาในประเทศ บทบาทที่กล่าวมาทั้งหลายนี้ทำให้อำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาในศาลสูงเข้ามาเกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยตีความสิทธิของประชาชนอย่างกว้างขวางจากเดิม (แนวทางการทำงานดังกล่าวของศาลเกิดขึ้นมาก่อนนับเวลาเกือบ 200 ปี โดยศาลสูงของสหรัฐอเมริกา)

ในระยะเวลา 10 ปี ที่ผ่านมา สถาบันตุลาการเริ่มเข้ามามีบทบาทในกระบวนการทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองในระดับโครงสร้างสถาบันหลักของประเทศ ปรากฏการณ์ดังกล่าว Hirschi เรียกว่า judicialization of mega-politics เช่น การเข้าไปมีบทบาทของฝ่ายตุลาการในการยุติความขัดแย้งในการเลือกตั้งทั่วไป เช่น กรณีศาลสูงของสหรัฐอเมริกาที่ห้ามไม่ให้มลรัฐฟลอริดาในการนับคะแนนการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ระหว่าง นายจอร์จ บุช กับ นายอัล กอร์ การเข้าไปมีบทบาทในการตีความคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น กรณีบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญของปากีสถานในการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยพิจารณาการกระทำของเผด็จการทหารของ ประธานาธิบดี Musharraf

กรณีบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญอินโดนีเซียในการยุติความขัดแย้งของการเลือกตั้งประธานาธิบดีของอินโดนีเซีย เป็นต้น รวมถึงกรณีการพิจารณาความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไต้หวัน อิตาลี และไทย

การตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐในเชิงนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจระดับมหภาค (macroeconomic policy) และนโยบายความมั่นคงของประเทศ (national security policy) ตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารในการออกกฎหมาย (executive-branch executive) รวมถึงกำหนดแนวทางในการประสานฟื้นฟูประเทศในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมือง (restorative-justice dilemma) ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงที่ประเทศอยู่ในระยะเวลาของการเปลี่ยนทางระบอบการเมือง (regime transformation) เช่น กรณีประเทศในแถบลาตินอเมริกาที่เปลี่ยนผ่านจากการปกครองโดยเผด็จการทหาร มาสู่การปกครองโดยรัฐบาลพลเรือน และในประเทศแอฟริกาใต้ในช่วงเวลาที่เปลี่ยนผ่านจากประเทศที่กดขี่เหยียดผิว มาเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชน

ศาลในประเทศต่างๆ ไม่เพียงแต่ได้ขยายอำนาจ Judicial Review เพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชน และเรื่องตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในเชิงนโยบายสาธารณะเท่านั้น นับแต่ทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา ศาลได้เริ่มขยายอำนาจหน้าที่ของตนไปสู่กระบวนการทางการเมือง (judicialization of politics) บทบาทที่กว้างขวางในทางการเมืองของสถาบันตุลาการโดยเฉพาะการคุ้มครองสิทธิ เป็นปรากฏการณ์ที่สอดคล้องกับการขยายตัวของแนวคิดการเมืองภาคประชาชน (deliberative democracy) ที่เน้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และการตรวจสอบใช้อำนาจของรัฐเพื่อรักษาสิทธิของประชาชน

Politicalization of Judiciary

นักรัฐศาสตร์และนักนิติศาสตร์จำนวนหนึ่งที่ได้เฝ้าดูพัฒนาการของการเข้ามามีบทบาทในกระบวนการทางการเมืองของสถาบันตุลาการด้วยความไม่

สบายใจ เช่น ในกลางทศวรรษที่ 1950 Alexander Bickel ได้ชี้ว่าบทบาทของศาลด้าน Constitutional Review ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการเมืองนั้น มันเป็นการฝ่าฝืนมติเสียงข้างมากของประชาชน หรือที่เขาเรียกว่า countermajoritarian difficulties แต่ความเป็นจริงในหลายประเทศพบว่าอำนาจ Constitutional Review เกิดขึ้นจากนักการเมืองด้วยเหตุผลทางการเมือง

ในประเทศกำลังพัฒนาบางแห่งที่ปกครองโดยระบอบเผด็จการ (authoritarian regime) เช่น ประเทศชิลี ภายใต้การนำของผู้นำเผด็จการทหาร ประธานาธิบดีปีโนเชต์ (1973-1990) มีการตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นเพื่อเป็นกั้นชนหรือคนกลางระหว่างบรรดาผู้นำเผด็จการ เนื่องจากอำนาจทางการเมืองไม่ได้อยู่ในมือของปีโนเชต์แต่เพียงผู้เดียว อำนาจทางการเมืองกระจายตัวออกไปในบรรดากลุ่มนายทหารที่คุมกำลังในกองทัพภายใต้โครงสร้าง Oligarchy ศาลรัฐธรรมนูญของชิลี ในขณะนั้นจึงทำหน้าที่เหมือนคนกลางที่คอยประสานงานเชิงอำนาจระหว่างกลุ่มผู้นำ กล่าวได้ว่าศาลรัฐธรรมนูญของชิลีเกิดขึ้นด้วยเหตุผลทางการเมือง

Ran Hirschl ชี้ว่ากระบวนการ Constitutional Review ในหลายประเทศนั้น เกิดขึ้นด้วยเหตุผลทางการเมือง โดยเฉพาะในช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมือง (political regime transition) จากการที่ชนชั้นนำทางการเมืองที่กำลังจะสูญเสียอำนาจทางการเมืองตามโครงสร้างอำนาจเชิงสถาบันแบบเดิมที่ตนครองอำนาจอยู่ ชนชั้นนำ (elites) เหล่านี้จะรับรองกระบวนการ Constitutional Review อย่างแบบยล (strategy adopted) ซึ่งการสร้างกลไกและสถาบันทาง Constitutional Review นี้มักเกิดขึ้นในปลายสมัยที่ใกล้จะหมดอำนาจทางการเมือง ชนชั้นนำจะมีการวางตัวผู้ที่จะทำหน้าที่ตุลาการในองค์กรนี้ เพื่อสร้างอำนาจต่อรองหรือหลักประกันในทางการเมืองเมื่อตนพ้นจากตำแหน่งแล้ว กระบวนการนี้เรียกว่า Hegemonic Preservation¹⁶

¹⁶ กระบวนการ Hegemonic Preservation ที่ชัดเจน คือ กรณี Marbury V. Madison ที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาช่วงปลายสมัยประธานาธิบดี Jackson หรือ การตั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญของไทยในปี พ.ศ. 2550

Tom Ginsburg กล่าวในทำนองเดียวกัน เขาเสนอแนวคิด insurance model ที่กว้างขวางครอบคลุมกว่าแนวคิดของ Hirschl เขาชี้ว่ากระบวนการ Constitution Review เกิดจากเหตุผลทางการเมือง ในกรณีที่พรรคการเมืองที่เป็นรัฐบาลไม่มั่นใจในผลของการเลือกตั้งที่กำลังจะเกิดขึ้นว่า พรรคการเมืองของตนหรือพรรคคู่แข่งพรรคใดจะได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง (electoral uncertainty) ดังนั้นเพื่อจะลดต้นทุนของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากการที่พรรคของตนไม่ได้รับเสียงข้างมาก ในช่วงสุดท้ายของการทำงานของรัฐบาล พรรคการเมืองที่เป็นรัฐบาลจึงสนับสนุนให้มีการตั้งศาลรัฐธรรมนูญที่ดี การแก้ไขเพิ่มเติมกระบวนการ Constitutional Review หรือ Judicial Review ให้กับศาลสูงก็ดี

ตามแนวคิดนี้ Hirschl ชี้ว่ากระบวนการ Constitutional Review เกิดจากความต้องการลดความเสี่ยงทางการเมืองสร้างหลักประกันทางการเมือง (political insurance) หลังการเลือกตั้งที่พรรคการเมืองใดที่มาเป็นรัฐบาลก็ต้องดำรงรักษากฎกติกาตามรัฐธรรมนูญโดยที่มีศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้รักษาเจตนารมณ์ดังกล่าว เช่น กรณีของประเทศแอฟริกาใต้ที่พรรคการเมืองภายใต้การนำของชนชั้นนำผิวขาว (white elites) ที่อยู่ในอำนาจทางการเมืองอย่างยาวนาน ต้องลงแข่งขันเลือกตั้งกับพรรคการเมืองที่นำโดยนายเนลสัน แมนเดลา การเลือกตั้งเป็นไปภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ยกเลิกนโยบายการกีดกันแบ่งแยกผิวสีในประเทศ (apartheid policy) ชนชั้นนำผิวขาวคาดการณ์แล้วว่าพรรคการเมืองของตนต้องพ่ายแพ้การเลือกตั้งที่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน จึงได้สนับสนุนการตั้งศาลรัฐธรรมนูญและกลไก Constitutional Review

กรณีของประเทศเม็กซิโก พรรคการเมืองที่ครองอำนาจมายาวนาน คือ พรรค PRI หรือ Partido Revolucionario Institucional ได้เล็งเห็นถึงคะแนนนิยมที่ลดลงของพรรค และความพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งครั้งต่อไป ในปี ค.ศ. 1994 พรรคได้เริ่มแก้รัฐธรรมนูญเพื่อเพิ่มอำนาจ Constitutional Review ให้กับศาล โดยในปี ค.ศ. 2000 พรรคคู่แข่งก็ได้รับชัยชนะต่อพรรค PRI ถือเป็น การสิ้นสุดของอำนาจทางการเมืองของพรรค PRI ที่มียาวนานนับตั้งแต่ ทศวรรษที่ 1970

การปรับตัวของสถาบันตุลาการในกระบวนการ Constitutional Review

Carl Schmitt ผู้พิพากษาชาวเยอรมัน ได้กล่าวไว้ในปี ค.ศ.1958 ถึงขอบเขตที่เหมาะสมของสถาบันตุลาการ ในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในกระบวนการการเมือง เขากล่าวว่าการเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง (judicialization of politics) อย่างไม่เหมาะสม จะเป็นการชักนำการเมืองมาสู่สถาบันตุลาการ (politicization of judiciary) ในเวลาต่อมา¹⁷

นักการเมืองที่เข้ามาทำงานในสถาบันนิติบัญญัติและสถาบันบริหารมีแนวโน้มแก้ไขปัญหาคือความเป็นอิสระมากเกินไปของผู้พิพากษาในศาล (overly independent judge) โดยการแก้ไขกระบวนการแต่งตั้งผู้พิพากษา (judicial appointment) เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าจะได้ผู้พิพากษาที่ตนสามารถควบคุมได้ และพยายามสกัดกั้นไม่ให้ผู้พิพากษาที่มีแนวคิดตรงข้ามเข้าสู่ตำแหน่ง รวมถึงใช้มาตรการในการโยกย้าย ลดบทบาท และถอดถอนผู้พิพากษาที่มีความคิดตรงกันข้ามกับสถาบันนิติบัญญัติ

การเข้ามาแทรกแซงการทำงานของสถาบันตุลาการผ่านการแต่งตั้งผู้พิพากษา ซึ่งนำไปสู่การเสียความเป็นอิสระในการทำงาน (judicial independence) เพื่อป้องกันการเข้ามาแทรกแซงของทางการเมืองจึงมีการออกกฎเกณฑ์ที่มาของการแต่งตั้ง ถอดถอนผู้พิพากษาต้องอาศัยเสียงข้างมากของรัฐสภา เพื่อประกันความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจึงมีการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของผู้พิพากษาให้ยาวนานกว่าวาระของสมาชิกรัฐสภา และนานกว่าวาระของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่น ในบางประเทศให้ผู้พิพากษาศาลสูงมีวาระการดำรงตำแหน่งตราบเท่าที่ผู้พิพากษานั้นมีความประพฤติดี และเพื่อป้องกันไม่ให้เสพติดอำนาจบางประเทศกำหนดให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว

สถาบันตุลาการในหลายประเทศได้พยายามปรับตัวเชิงสถาบันจากการแทรกแซงทางการเมือง ทั้งนี้ความสำเร็จของการดำเนินการตามกระบวนการ

¹⁷ Alec Stone, *The Birth of Judicial Policies in France*. 1992.

Constitutional Review ในหลายประเทศเกิดจากปัจจัยหลายประการที่เป็นข้อจำกัดทางการเมือง (political constraints) ที่แตกต่างกันไป นักวิชาการจำนวนมากศึกษากระบวนการปรับตัวของสถาบันตุลาการในเรื่องดังกล่าวทั้งในกรณีของสถาบันตุลาการในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคงและประชาชนตระหนักในเรื่องสิทธิ และในประเทศที่กำลังพัฒนาในเอเชีย แอฟริกา ลาตินอเมริกา

Herron and Randazzo ศึกษากระบวนการ Judicial Review ในประเทศอิตาลีซึ่งคตินิยมในยุโรปตะวันออก เขาเสนอแนวคิด strategic model ที่ว่า กระบวนการ Judicial Review ของสถาบันตุลาการควรดำเนินการเท่าที่จำเป็น และบางเรื่องเท่านั้น เนื่องจากการที่ศาลรับพิจารณาคดีการเมืองจำนวนมาก หรือการขยายบทบาทหน้าที่ของศาลไปในประเด็นที่หลากหลายจะส่งผลกระทบต่อการทำงานของสถาบันหลักอื่น เช่น สถาบันนิติบัญญัติ สถาบันบริหาร ยังมีจำนวนคดีที่พิจารณามากขึ้นเท่าไรความขัดแย้งระหว่างสถาบันตุลาการและสถาบันทางการเมืองหลักก็จะมีจำนวนมากตาม

Herron and Randazzo สรุปว่า สถาบันตุลาการในประเทศเหล่านี้รู้ดีในสมมติฐานข้างต้น ศาลจะเลือกพิจารณาในคดีที่คาดว่าเมื่อพิจารณาแล้วเสร็จ มีข้อยุติที่คาดว่าเมื่อออกคำสั่งไปจะเกิดการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมของสถาบันตุลาการขึ้นกับจำนวนคดีที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาและการยอมรับและปฏิบัติตามผลการพิจารณาของศาล (compliance with decisions) มากกว่าจำนวนคดีที่มากมาย ที่เมื่อมีคำสั่งแล้วไม่มีผลในทางปฏิบัติ ดังนั้นการรับพิจารณาคดีของศาลจึงเป็นเรื่องสำคัญ

laeyczower, Spiller and Tommasi ศึกษาในกระบวนการ Judicial Review ในประเทศอาร์เจนตินา พบว่า อำนาจทางการเมืองของประธานาธิบดีอาร์เจนตินา แปรผกผัน (negatively association) กับการใช้อำนาจ Constitutional Review ของศาล เมื่อประธานาธิบดีมาจากพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากในรัฐสภาและได้รับเลือกจากประชาชนจำนวนมาก ประธานาธิบดีมีเสถียรภาพทางการเมืองสูง สามารถตรวจสอบการทำงานของศาล และ

สามารถแก้ไขรัฐธรรมนูญ สามารถแก้ไขกฎหมายต่างๆ และสามารถถอดถอนผู้พิพากษาศาลสูงได้ ในทางตรงข้ามหากประธานาธิบดีขาดเสถียรภาพทางการเมือง ขาดการสนับสนุนจากประชาชนในการดำรงตำแหน่ง สถาบันตุลาการสามารถดำเนินการกระบวนการ Constitutional Review ได้อย่างกว้างขวางกว่าเมื่อเทียบกับในช่วงเวลาที่ประธานาธิบดีมีเสถียรภาพทางการเมือง

Vanberg ได้ศึกษาการทำงานของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมัน พบว่า ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมัน มีพื้นฐานกำเนิดที่มาจากการอุดมการณ์เรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน มีโครงสร้างและระบบการทำงานที่เน้นการทำงานที่มีขั้นตอนโปร่งใส (transparency) ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมัน เชื่อว่าท่ามกลางความสัมพันธ์สามฝ่ายระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการนั้น การสร้างภูมิคุ้มกันการทำงานที่ดีที่สุดของศาล คือ การทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในการทำงานของศาลรัฐธรรมนูญ ความเชื่อมั่นนี้นำไปสู่การให้การสนับสนุนของมหาชน (public support) ในผลการตัดสินของศาล ซึ่งพื้นฐานความเชื่อนี้ดังกล่าว คือ การยึดมั่นในหลักการสิทธิมนุษยชน และความโปร่งใสในการทุกขั้นตอน การที่มหาชนเชื่อมั่นในกระบวนการ Constitutional Review ของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเสมือนเกราะคุ้มครองที่ดีที่สุดจากการวิพากษ์วิจารณ์และการแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง

Juristocracy ในระบอบประชาธิปไตย

สถาบันตุลาการมีประสบการณ์ในการรักษาสถานภาพความเป็นอิสระในการดำเนินการมายาวนาน นับตั้งแต่กรณี Marbury V. Madison ในสหรัฐอเมริกา Carol Nackenoff¹⁸ เสนอว่าจากการสำรวจความน่าเชื่อถือของประชาชนในสถาบันหลักตามรัฐธรรมนูญทุกครั้งในทุกประเทศ ผลการสำรวจส่วนใหญ่พบว่าสถาบันตุลาการได้รับความน่าเชื่อถือมากที่สุดมากกว่าสถาบันนิติบัญญัติ และสถาบันบริหาร ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลหลายประการ Nackenoff ให้คำอธิบายที่น่าสนใจว่า สถาบันนิติบัญญัติ และสถาบันบริหาร ต่างถูกตรวจ

¹⁸ Carol Nackenoff, "Is there a Political Tilt to", *Maryland Law Review*, 65.1 (2006) : 139-151.

สอบการทำงานจากสื่อมวลชนมากกว่าสถาบันตุลาการ การวิพากษ์วิจารณ์ การทำงานของรัฐบาล ของสมาชิกวุฒิสภา มีปรากฏในสื่อทุกแขนงตลอดเวลา ของทุกวัน

ตามหลักการแบ่งแยกอำนาจเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอำนาจใดอำนาจหนึ่ง มีมากเกินไปจนอาจเกิดเผด็จการในการปกครองแบบประชาธิปไตย เป็น พื้นฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในระบบประธานาธิบดี หรือระบบสาธารณรัฐ เป็นพื้นฐานความเชื่อที่สนับสนุนให้สถาบันตุลาการต้องมีอิสระในการปกป้องเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแบบ Madisonian เพื่อ ป้องกันเผด็จการเสียงข้างมากในรัฐสภา (tyranny of majority) หลักการ ดังกล่าวถูกนำมาประกอบกับการให้สถาบันตุลาการเป็นผู้พิทักษ์รักษาหลักการ สิทธิมนุษยชน ได้ขยายบทบาทของสถาบันตุลาการให้กว้างขวางออกไป

แนวคิดกลุ่ม Schumpeterian Minimalists สนับสนุนความเป็นอิสระ ของสถาบันตุลาการ นักวิชาการ เช่น Adam Przeworski, Kenneth Arrow, และ William Riker ให้ความเห็นว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น หลักการที่สำคัญของการปกครอง คือ การรักษาสีทธิ และเสรีภาพของ ประชาชน พวกนี้ต้องการลดบทบาทของภาครัฐจึงถูกเรียกว่าพวก Minimalists กลุ่มนี้เชื่อว่าระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่มีการเลือกตั้งตัวแทนมานั้น รัฐบาลและบรรดาสมาชิกวุฒิสภาต่างทำงานด้วยการแสวงหาประโยชน์ การ ดำเนินนโยบายเกิดจากการเจรจาต่อรอง (arbitrary) และถูกโน้มน้าวชักจูงโดย ง่าย (easily manipulates) บางครั้งการดำเนินนโยบายสาธารณะของรัฐบาล จึงเป็นไปแบบไม่มีเหตุผล เป็นที่ไม่พึงปรารถนา บุคคลที่มาจากการเลือกตั้ง เหล่านี้ถูกเรียกว่า กลุ่มคนที่ไม่มีเหตุผลเชิงประชาธิปไตย (democratic irrationalists)

นักวิชาการกลุ่ม Minimalists เชื่อว่าสถาบันตุลาการและกระบวนการ Judicial Review คือ อำนาจในการยับยั้งหรือหน่วงเหนี่ยวให้ละเว้น (veto or restraint) การกระทำที่ไม่มีเหตุผลของนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งถึง แม้ว่า Judicial Review ที่กระทำโดยศาลนั้นจะเป็นการดำเนินการที่ขัดกับ เสียงข้างมาก (counter-majoritarian) ก็ตาม Riker กล่าวว่านักการเมืองมักมี

แนวโน้มที่จะใช้นโยบายแบบ populism อย่างไรก็ตามกลุ่ม Minimalists ไม่ได้ปฏิเสธการเลือกตั้งหรือปฏิเสธระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน Przeworski ซึ่งว่าการเลือกตั้งเป็นรูปแบบและกติกาของการเปลี่ยนผ่านอำนาจของผู้ปกครองอย่างสันติ (peaceful transition of power)

Ran Hirschi ได้ให้ข้อสังเกตว่า กระบวนการ Judicial Review ที่มีองค์ประกอบของผู้พิพากษาที่มีแนวคิดเสรีนิยม (liberal judge) ประกอบกับแนวคิด Minimalism มักทำให้เกิด Judicial Activism ที่ผู้พิพากษาได้ขยายบทบาทหน้าที่ของตน เป็นผู้ตีความความขัดแย้งตามรัฐธรรมนูญ ทั้งที่ในรัฐธรรมนูญเต็มไปด้วยวาทกรรมความเป็นปทัสถานของหลักการสำคัญในรัฐธรรมนูญ (normative constitution) เช่น เรื่องของสิทธิ เรื่องของเสรีภาพ เรื่องของความเสมอภาค เป็นต้น ทั้งนี้สถาบันตุลาการมักอ้างถึงหน้าที่ของตนในการรักษาเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญ

Hirschi เสนอว่า กระบวนการ Judicial Review ในปัจจุบันเป็นการรวมตัวกันเชิงกลยุทธ์ในรูปแบบไตรภาคี (strategic tripartite pact) ที่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มชนชั้นนำทางการเมือง (political elites) ที่ต้องการอาศัยความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรมในการรอดพ้นจากการตรวจสอบของกระบวนการตามประชาธิปไตย กลุ่มชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ (economic elites) ที่ต้องการการคุ้มครองหลักการค้าเสรีโดยเฉพาะระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ (neo-liberal economy) ที่ต้องควบคุมการเมืองภาคประชาชน และกลุ่มชนชั้นนำขุนนางตุลาการ (supreme court) ที่ต้องการขยายบทบาทในเชิงสัญลักษณ์ของความเป็นสถาบันที่ทรงอำนาจในสังคม

แนวคิดของ Jeremy Waldron สนับสนุนแนวคิดของ Ran Hirschi โดย Waldron ยังคงยืนยันสิ่งที่ Carl Schmitt และ Alexander Bickel ได้เสนอไว้คือการให้สถาบันนิติบัญญัติ และสถาบันบริหาร ได้ทำหน้าที่ทางการเมือง ในขณะที่สถาบันตุลาการใช้อำนาจหน้าที่ของตนเพียงเท่าที่จำเป็น การดำเนินการในลักษณะ countermajoritarian difficulties โดยสถาบันตุลาการนั้นไม่มีหลักประกันใดว่าสถาบันตุลาการจะรู้เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญดีกว่าผู้อื่น

Waldron เน้นในเรื่อง equal respect ซึ่งสะท้อนได้ในกระบวนการนิติบัญญัติ เป็นการแสดงเจตนาที่สูงสุดตามแนวทางของ Rousseau ส่วนการใช้กระบวนการ Judicial Review ที่กว้างขวางนั้นจะนำไปสู่สังคมที่ rule by minority

สรุป

กระบวนการ Judicial Review เกิดขึ้นจากเหตุผลจากความแตกต่างด้านการปกครองในแนวราบและแนวดิ่งของสหรัฐอเมริกา เมื่อประกอบกับการขยายตัวของแนวคิดเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ศาลรัฐธรรมนูญก็ได้ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนพร้อมกับการกำหนดอำนาจของศาลในกระบวนการ Constitutional Review หลังจากการปฏิวัติด้านสิทธิของประชาชน ประเทศต่างๆ ได้หันมาให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชน มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้มีกลไกและสถาบันในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญหรือการให้อำนาจศาลสูงของประเทศในการดำเนินกระบวนการ Constitutional Review

เมื่อสถาบันตุลาการในประเทศต่างๆ เริ่มเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ก็ย่อมเกิดความขัดแย้งกับสถาบันหลักทางการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง เช่น รัฐสภา และรัฐบาล ดังนั้นสถาบันตุลาการต้องปรับตัวป้องกันการเข้ามาแทรกแซงความเป็นอิสระในการทำงานของศาล อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า ที่มาของการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้มีกระบวนการ Constitutional Review หรือการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญในหลายประเทศเกิดจากเหตุผลทางการเมือง

แนวคิดเรื่อง Minimalism ประกอบกับความประสงค์ของศาลในการที่จะป้องกันเผด็จการของเสียงข้างมาก เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ Judicial Activism ซึ่งนักวิชาการจำนวนมากได้ให้ความเห็นว่า แนวทาง Minimalism นั้นขัดแย้งกับหลักการสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามทั้งแนวทาง Minimalism และแนวทาง democratic majority ต่าง

ก็ไม่ได้ปฏิเสธการดำรงอยู่ของสถาบันหลักทั้งสาม คือ สถาบันนิติบัญญัติ
สถาบันบริหาร และสถาบันตุลาการ รวมถึงกระบวนการเลือกตั้ง

บรรณานุกรม

- Ackerman, B. "The Rise of World Constitutionalism". *Virginia Law Review*. 83(1997): 771-797.
- Barros, R. Dictatorship and the Rule of Law: Rules and Military Power. in Pinochet's Chile. in J. Maravall and A. Przeworski, eds. *Democracy and the Rule of Law*. New York: Cambridge University Press, 2003.
- Baxi, U. *The Indian Supreme Court and Politics*. Lucknow: Eastern Book Company, 1980.
- Cappelletti, M. *The Judicial Process in Comparative Perspective*. Oxford: Clarendon Press, 1989.
- Clinton, R. L. *Marbury V. Madison and Judicial Review*. Lawrence: University of Kansas Press, 1989.
- Epstein, L. and J. Knight. *The Choices Justices Make*. Washington DC: CQ Press, 1998.
- Fallon, R. "The Rule of Law as a concept Constitutional Discourse". *Columbia Law Review*. (1997):1.
- Ferejohn, J. "Judicializing Politics, Politicizing Law". *Law and Contemporary Problems*. 65.3(2002): 41-68.
- Ginsburg, T. *Judicial Review in New Democracies: Constitutional Courts in Asian Cases*. New York: Cambridge University Press, 2003.
- Graber, M. *The Problematic Establishment of Judicial Review*. In Gillman, H. and Clayton, C. eds. *The Supreme Court in American Politics*. Norman: University of Oklahoma Press, 1999.
- Henkin, L. *The Age of Rights*. New York: Colombia University Press, 1990.

- Herron, E. S. and K. A. Randazzo. "The Relationship Between Independence and Judicial Review in Post-Communist Courts". *Journal of Politics*. 65(2003): 422-438
- Hirschl, R. *Towards Juristocracy: The Origin and Consequences of the New Constitutionism*. Cambridge: Harvard University Press, 2004.
- _____. "Preserving Hegemony? The Origin of the European Constitution". *International Journal of Constitutional Law*. 3(2005): 269-291.
- _____. *Constitutional Theocracy*. Cambridge: Harvard University Press, 2010.
- Huntington, S. P. *The Third Wave*. Norman: University of Oklahoma Press, 1991.
- laeyczower, M., P. Spiller and M. Tommasi. "Judicial Independence in Unstable Regime: Argentina 1935-1995". *American Journal of Political Science*. 46(2002): 699-716.
- Kommers, D. *The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany*. Durham: Duke University Press, 2001.
- Nackenoff, C. "Is there a Political Tilt to "Juristocracy?". *Maryland Law Review*. 65.1(2006): 139-151.
- Qian, Y. and B. Weingast. "Federalism As a Commitment to Market Incentives". *Journal of Economic Perspectives*. 11.4(1997): 83-92 .
- Przeworski, A. "Minimalist Conception of Democracy: A Defense". In Casiano Hacker-Cordon and Ian Shapiro, eds. *Democracy's Value*. New York: Cambridge University Press, 1999.
- Rakove, J. *Original Meanings*. New York: Vintage, 1997.
- Riker, W. *Liberalism Versus Populism: A Confrontation Between the Theory of Democracy and the Theory of Social Choice*. Long Grove IL: Waveland Press, 1988.

- Rosenberg, G. "Judicial Independence and the Reality of Political Power". *The Review of Politics*. (1992): 369-398.
- Schwartz, H. *The Struggle for Constitutional Justice in Post-Communist Europe*. Chicago: University of Chicago Press, 2000.
- Schumpeter, Joseph. *Capitalism, Socialism, and Democracy*. London: George Allen and Unwin LTD, 1976.
- Shapiro, M. *The Success of Judicial Review*. in Kenney, S. Reisinger, W. and Reitz, J. eds., *Constitutional Dialogues in Comparative Perspective*. London: MacMillan, 1999.
- Shapiro, M. *The Globalization of Judicial Review*. in Scheiber, H. and Friedman, L. eds. *Legal Culture and Legal Profession*. Boulder: Westview Press, 1996.
- Shapiro, M. *Courts*. Chicago: University of Chicago Press, 1981.
- Stone, A. *The Birth of Judicial Policies in France*. New York: Oxford University Press, 1992.
- Tate, C. Neal and Vallinder, T. *The Global Expansion of Judicial Power*. New York : New York University Press, 1995.
- Treanor, W. M. "Judicial Review Before Marbury". *Stanford Law Review*. 58(2005): 455-562.
- Vanberg, G. *The Politics of Constitutional Review in Germany*. New York: Cambridge University Press, 2005.
- Ward, Kenneth D. and Cecilia R. Castillo. *The Judiciary and American Democracy: Alexander Bickel, the Countermajoritarian Difficulty, and Contemporary Constitutional Theory*. Albany, NY: SUNY Press, 2005.
- Waldron, J. *Law and Disagreement*. New York: Oxford University Press, 1999.
- Zurn, C. F. *Deliberative Democracy and the Institutional of Judicial Review*. New York: Cambridge University Press, 2007.

ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม ในรัฐธรรมนูญไทย - เกาหลี*

Comparative Study on Constitutionalism Though in Constitution of Thai - Korea

ณัชชา คุณาทัณฑ์**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญไทยและเกาหลี โดยวิจัยครอบคลุมตั้งแต่พัฒนาการของแนวคิดทฤษฎีรัฐธรรมนูญนิยม วิวัฒนาการและเปรียบเทียบแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ซึ่งในการศึกษาถึงแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมจะศึกษาครอบคลุมพัฒนาการของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในแต่ละยุคสมัย จนถึงปัจจุบัน อีกทั้งศึกษาแนวคิดพื้นฐานอื่นเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิด

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งจากงานวิจัยเรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม ในรัฐธรรมนูญไทย - เกาหลี โดยทุนสนับสนุนการวิจัย คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ประจำปี 2553

** ดร. ณัชชา คุณาทัณฑ์ อาจารย์ประจำภาควิชานิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

รัฐธรรมนูญนิยม โดยทำความเข้าใจในแต่ละแนวคิดพื้นฐานของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมให้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การศึกษาแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเกาหลีและประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จุดเด่นและจุดด้อยในรัฐธรรมนูญที่ส่งผลกระทบต่อการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและการพัฒนาของทั้งสองประเทศ ซึ่งการวิเคราะห์เปรียบเทียบจุดเด่นและจุดด้อยของรัฐธรรมนูญตามแนวรัฐธรรมนูญนิยมของไทยและเกาหลีจะนำมาซึ่งเข้าใจปัญหาของระบบการเมืองภายใต้ รัฐธรรมนูญตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมของไทยและเกาหลี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นหนึ่งในแนวทางการแก้ปัญหาของประเทศไทยในอนาคต

Abstract

Constitutionalism has developed in the last two centuries almost exclusively in context of the state. Particularly, its categories and institutional solutions have been fashioned in respect to the functional concerns progressively assumed by the state form of government. In the current situation, a massive process of re-organization of the public space is taking place. States are outsourcing their functions to commonly established international or supranational agencies which often originate autonomous legal orders and, in some cases, even claim constitutional status.

This study aims to analyze the comparative constitutionalism in the Constitution of Thailand and Korea. The research covers the development of theory in the Constitutionalism, evolution and concepts of the Constitutionalism in the Constitution of the Kingdom of Thailand and the Constitution of the Republic of Korea. Comparative analysis of strengths and weaknesses of the Constitutionalism in the Constitution

of Thailand and Korea, which will lead to understanding of the political system under the Constitution by the Constitution of Thailand and Korea, especially for a solution of the future.

1. บทนำ

สาธารณรัฐเกาหลีเป็นประเทศหนึ่งที่ปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในอดีตและเปลี่ยนแปลงมาเป็นระบอบประธานาธิบดีในปัจจุบัน รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันคือ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลีปี 1987 นับเป็นสาธารณรัฐที่ 6 ของเกาหลี ได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศมาแล้ว 9 ครั้ง ระบบการเมืองการปกครองตามรัฐธรรมนูญเกาหลีนับได้ว่ามีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยใช้แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมเป็นแกนหลักในการร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐธรรมนูญถือเป็นส่วนหนึ่งสำคัญในการนำพาสาธารณรัฐเกาหลีพัฒนาประเทศได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น การนำแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมมาใช้เป็นหลักในการร่างรัฐธรรมนูญ ที่พลวัตไปกับการพัฒนาอย่างรวดเร็วของเกาหลีจึงเป็นเรื่องที่ควรนำมาศึกษาวิเคราะห์ทางวิชาการเป็นอย่างยิ่ง

ประเทศไทยก็เป็นประเทศที่ปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในอดีตและนับตั้งแต่ ปี 1932 (พ.ศ. 2475) ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้โครงสร้างการปกครองในระบบรัฐสภา การร่างรัฐธรรมนูญของไทยได้เริ่มนำแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมมาใช้อย่างเป็นทางการในยุคที่ห้า ยุคปฏิรูปการเมืองแนวทางรัฐธรรมนูญนิยม (พ.ศ. 2535 – ปัจจุบัน)² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

² อ่านรายละเอียดเพิ่มเติม อมร จันทรสุมบูรณ์. การปฏิรูปการเมืองคอนสติติวชันแนลลิสม์: ทางออกของประเทศไทย. 2539. นับเป็นหนังสือที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการนำแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมมาใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญของไทย

พ.ศ. 2550 นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 18 ซึ่งได้มีการนำแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมมาใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับสาธารณรัฐเกาหลีและประเทศอื่นที่ปกครองในระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย

แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) เป็นแนวคิดที่เน้นการสร้างคามเชื่อมโยงระหว่างรัฐในฐานะผู้ปกครองซึ่งมีอำนาจสูงสุดกับประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครอง โดยรัฐจะต้องให้การรับรองและคุ้มครองซึ่งสิทธิเสรีภาพของผู้ใต้ปกครองและประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการปกครองหรือในการใช้อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ทั้งนี้จะต้องมีการสร้างระบบควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจและมีการปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพเพื่อจะได้บรรลุวัตถุประสงค์ของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม ที่มีแนวคิดในการสร้างมาตรการขึ้นมาเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของรัฐธรรมนูญ

กฎหมายรัฐธรรมนูญ (Constitutional Law) คือ กฎหมายซึ่งกำหนดสถานะและความสัมพันธ์ขององค์กรที่ใช้อำนาจสูงสุดต่อกันหรือต่อประชาชนในทางวิชาการกฎหมายนั้น แนวคิดประชาธิปไตยตะวันตกได้ถ่ายทอดอยู่ในรูปแบบของทฤษฎีกฎหมายที่เรียกว่า ทฤษฎีรัฐธรรมนูญนิยม (constitutionalism) ซึ่งตั้งอยู่บนหลักการสามประการ คือ³

1. การรับรองสิทธิเสรีภาพให้กับประชาชน
2. การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และ
3. การเสริมสร้างเสถียรภาพและประสิทธิภาพให้กับรัฐบาล

อย่างไรก็ตามได้มีผู้พยายามศึกษาและให้คำจำกัดความของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมไว้มากมาย อาทิ Carl Friedrich⁴, Charles Mcilwain⁵,

³ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. *กฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี*. 2538

⁴ Carl Friedrich. "Constitution and Constitutionalism". *International Encyclopedia of the Social Science*. 1972. p. 319.

⁵ Charles Mcilwain. *Constitutionalism Ancient and Modern*. 1940. p. 24.

M.J.C Vile, Gordon J. Schochet, ศาสตราจารย์อมร จันทรสมบุญณ⁶,
ศาสตราจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ⁷

จากความหมายที่หลากหลายอาจสรุปได้ว่า แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม เป็นแนวคิดที่ต้องการให้รัฐมีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นเครื่องมือในการ กำหนดรูปแบบการปกครองและกำหนดกลไกอันเป็นโครงสร้างพื้นฐาน (Infra - structure) ในการจัดองค์กรบริหารของรัฐสมัยใหม่⁸ เป็นกรอบเค้าโครงในการวาง ระบบและสถาบันทางการเมืองการปกครองของประเทศ (Political Framework) โดยการกำหนดสาระสำคัญเกี่ยวกับแนวทางในการบรรลุถึงจุดมุ่งหมายทาง การเมืองการปกครองในด้านต่างๆ ว่าเป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ จุดมุ่งหมาย เกี่ยวกับรูปแบบของรัฐ เช่น แนวทางของรัฐเดี่ยว (Unitary State) และแนวทาง ของรัฐรวม (Composite State) จุดมุ่งหมายเกี่ยวกับรูปแบบของผู้ปกครอง เช่น แนวทางผู้ปกครองเดี่ยว (Individual Responsibility) และแนวทางผู้ปกครอง เป็นคณะ (Collective Responsibility) จุดมุ่งหมายเกี่ยวกับรูปแบบของอำนาจ การปกครอง เช่น แนวทางการรวมอำนาจ (Centralization) และแนวทางการ กระจายอำนาจ (Decentralization) ทั้งนี้โดยคำนึงถึงการมีกลไกควบคุมหรือ ดุลและคานอำนาจไม่ให้ใช้อำนาจเกินขอบเขต การมีส่วนร่วมของประชาชนใน การปกครอง และการยอมรับและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดย แนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยมนี้มักจะใช้รัฐธรรมนูญเพื่อเป็นเครื่องมือในการ

⁶ อมร จันทรสมบุญณ. การปฏิรูปการเมือง คอนสติติวชันแนลลิสม์ ทางออกของประเทศไทย. 2539. หน้า 67.

⁷ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญา และ ลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ. 2536. หน้า 79.

⁸ อานรายะเอียดเพิ่มเติมใน อมร จันทรสมบุญณ. การปฏิรูปการเมือง คอนสติติวชันแนลลิสม์ ทางออกของประเทศไทย. 2539.

ปฏิรูปการเมือง หรือเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง – การปกครองให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการใหม่ๆ อยู่เสมอและผันแปรไปตามเงื่อนไขความต้องการของสังคมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ รัฐธรรมนูญจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขขัดแปลง เพื่อออกแบบระบบการเมือง – การปกครอง ให้มีความทันสมัยสนองตอบต่อจุดมุ่งหมายทางการเมืองของสังคมหรือคนส่วนใหญ่ในสังคม นั่นคือการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในรัฐธรรมนูญไทยและเกาหลี โดยวิจัยครอบคลุมตั้งแต่พัฒนาการของแนวคิดทฤษฎีรัฐธรรมนูญนิยม วิวัฒนาการและเปรียบเทียบแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ซึ่งในการศึกษาถึงแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมศึกษาถึงพัฒนาการของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในแต่ละยุคสมัย จนถึงปัจจุบัน อีกทั้งศึกษาแนวคิดพื้นฐานอันเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม โดยทำความเข้าใจในแต่ละแนวคิดพื้นฐานของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมให้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การศึกษาแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเกาหลีและประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จุดเด่นและจุดด้อยในรัฐธรรมนูญที่ส่งผลกระทบต่อการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและการพัฒนาของทั้งสองประเทศ ซึ่งการวิเคราะห์เปรียบเทียบจุดเด่นและจุดด้อยของรัฐธรรมนูญตามแนวรัฐธรรมนูญนิยมของไทยและเกาหลีจะนำมาซึ่งความเข้าใจปัญหาของระบบการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมของไทยและเกาหลี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นหนึ่งในแนวทางการแก้ปัญหาของประเทศไทยในอนาคต

2. วิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์และทฤษฎีพื้นฐานของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม

2.1 วิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม

หากพิจารณาแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมจะพบว่าได้มีวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ สมัยกลาง และสมัยใหม่ การที่เราจะศึกษาจุดกำเนิดของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมนั้นก็เป็นสิ่งที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้เนื่องจากจะได้นำพัฒนาการของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมมา กำหนดรูปแบบให้เหมาะสมกับการปกครองในยุคปัจจุบัน การศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมแบ่งตามยุคต่างๆ ได้ดังนี้

2.1.1 แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในสมัยกรีกโรมัน แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในยุคแรกนี้ ได้ให้ความสำคัญกับกฎหมายในฐานะที่เป็นกฎเกณฑ์ที่ควบคุมความประพฤติของผู้ปกครอง อันจะนำมาซึ่งผู้ปกครองที่ดี โดยมีเพลโต (Plato) นักปรัชญาชาวกรีกเป็นเจ้าของแนวคิดดังกล่าว⁹ พัฒนาการในยุคแรกจะพบว่าแนวคิดอันเป็นพื้นฐานของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมจะปรากฏเด่นชัดในการจำกัดอำนาจผู้ปกครองไม่ให้ใช้อำนาจมากกระทบสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน และแม้ว่าจะยังไม่มีการใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นเครื่องมือในการดำเนินการตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมก็ตามแต่แนวคิดในยุคเริ่มแรกดังกล่าว ก็ได้รับการพัฒนามาเป็นรูปแบบอันเหมาะสมตามการปกครองอันมีรัฐธรรมนูญเป็นกลไกในการปกครองประเทศในปัจจุบัน

2.1.2 แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในสมัยกลาง ภายหลังจากที่อาณาจักรโรมันล่มสลายลง สภาพสังคมยุโรปขณะนั้นได้กลับไปใช้จารีตประเพณีอันส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอน ไม่มั่นคงและไม่ต่อเนื่อง การเป็นผู้ปกครองได้มาด้วยความสามารถเฉพาะตัว นำมาซึ่งความรู้สึกว่าตนเองคืออำนาจ สร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน เกิดความไม่สงบเรียบร้อย (disorder) และไม่เคารพกฎหมาย (unlawfulness) จนมีผู้คิดหาทางออกให้สังคมอันเป็นจุดกำเนิดของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในสมัยกลาง ดังนี้

1. **ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law)** แสดงถึงการให้เหตุผลของการมีอยู่ของสังคมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งเหตุผลนี้เองเป็นสิ่งสำคัญที่

⁹ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญาภาค 2 บทนำทางประวัติศาสตร์, 2526, หน้า 96.

ทำให้มนุษย์สามารถถอดกฎหมายมาแก้ไขสิ่งที่ไม่มีเหตุผลสอดคล้องกับธรรมชาติได้¹⁰

2. ทฤษฎีประชาธิปไตยเสรีนิยม อันมีรากฐานแนวคิดมาจาก “สัญญาประชาคม” ที่ประชาชนตกลงยินยอมสละสิทธิเสรีภาพที่เคยมีอยู่ตามธรรมชาติบางประการให้แก่ผู้ปกครองเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้จัดการสังคม เป็นพัฒนาการอันแสดงถึงการวิวัฒนาการของรัฐธรรมนูญที่ได้พัฒนาไปเป็นรูปแบบของรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นหลักการที่รัฐธรรมนูญในระบบสากลยึดถือในปัจจุบัน¹¹

2.1.3 แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในสมัยใหม่ พัฒนาการแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในสมัยใหม่นี้ได้มีพัฒนาการต่อเนื่องมาจากหลักการพื้นฐานของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในยุคแรกและยุคกลาง ดังนั้นรัฐธรรมนูญในสมัยใหม่จึงเน้นการที่รัฐธรรมนูญต้องบังคับให้รัฐสูงไปคุ้มครองคนที่ด้อยกว่าในสังคม เพื่อสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมตามความเป็นจริงให้เกิดขึ้นโดยวางกลไก โดยการจัดตั้งสถาบันซึ่งมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านขึ้น ทำหน้าที่ในการตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้ใช้อำนาจรัฐ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง และศาลตรวจเงินแผ่นดิน

2.2 ทฤษฎีพื้นฐานของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม

2.2.1 ทฤษฎีสัญญาประชาคม แนวคิดของสำนักกฎหมายฝ่ายธรรมชาติถือได้ว่าเป็นต้นกำเนิดแนวคิดสัญญาประชาคม โดยแนวคิดดังกล่าวได้มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของนักปราชญ์หลายท่าน ได้แก่ ทฤษฎีว่าด้วยอำนาจอธิปไตยของ โทมัส ฮอบส์ แนวคิดว่าด้วยสัญญาประชาคมของจอห์น ล็อก¹² แนวความคิดว่าด้วยสัญญาประชาคมของรูสโซ¹³

¹⁰ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. *กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายยุคต่างๆ*. 2538. หน้า 51.

¹¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. *รวมคำบรรยายเนติฯ ภาคหนึ่ง สมัยที่ 54 การบรรยายครั้งที่ 3*. 2544. หน้า 66-67.

¹² John Locke. *Two Treatises of Civil Government*. 1963. p.137.

¹³ Jean Jacques Rousseau. *The Social Contract*. 1963. p.223.

2.2.2 หลักความเป็นสูงสุดของกฎหมายรัฐธรรมนูญ (Supremacy of the Constitutional) ซึ่งเป็นผลของรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยอันเป็นกฎเกณฑ์สูงสุดในการปกครองประเทศ เนื่องจากหากได้พิจารณาโดยทฤษฎีบริสุทธิ์แห่งกฎหมายที่ว่ากฎเกณฑ์ที่ให้อำนาจออกกฎเกณฑ์อื่น ย่อมสูงกว่ากฎเกณฑ์ที่ออกมา และจากการที่รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นกฎเกณฑ์ที่มีที่มาจากอำนาจสูงสุดในการก่อตั้งองค์กรทางการเมือง (pouvoir constituant) และเป็นกฎเกณฑ์ที่ก่อตั้งระบบกฎหมายขึ้นทั้งระบบ¹⁴ “Judicial Review Power” ซึ่งเป็นอำนาจที่ใช้รัฐธรรมนูญให้เกิดผลในทางปฏิบัติและทำให้รัฐธรรมนูญมีอำนาจประกาศิตสมกับที่มีการบัญญัติถึงสิทธิเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญอันเป็นหลักประกันสูงสุด¹⁵

2.2.3 หลักการแบ่งแยกอำนาจอริปไตย: แนวคิดของมองเตสกีเออ ภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจนี้ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ต้องสามารถควบคุมตรวจสอบและยับยั้งการใช้อำนาจซึ่งกันและกันได้ ทั้งนี้ เพราะทั้งสามอำนาจมิได้มีการแบ่งแยกกันอย่างเด็ดขาด หากแต่มีการถ่วงดุลและคานอำนาจระหว่างกัน (checks and balances) วัตถุประสงค์ของการแบ่งแยกอำนาจก็เพื่อให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครองจากการใช้อำนาจขององค์กรของรัฐ ด้วยเหตุนี้จึงต้องไม่มีอำนาจใดอำนาจหนึ่ง อยู่เหนืออำนาจหนึ่งอย่างเด็ดขาดและเป็นฝ่ายดำเนินการเพื่อให้บรรลุภารกิจจากการใช้อำนาจทั้งปวงแต่เพียงฝ่ายเดียว

2.2.4 หลักนิติรัฐ ซึ่งหมายความถึงการปกครองโดยกฎ (norm) หรือปกครองโดยกฎหมาย ถือเป็นหลักการสำคัญในการปกครองประเทศโดยที่บุคคลทุกคนและทุกชนชั้นรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐยอมอยู่ภายใต้กฎหมายบ้าน

¹⁴ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. *กฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี*. 2538. หน้า 17.

¹⁵ วิษณุ เครืองาม. “สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ”. ใน *สู่สิทธิมนุษยชน สิทธิหรือหน้าที่ในประเทศไทยปัจจุบัน*. 2535. หน้า 42.

เมือง โดยกฎหมายที่กำหนดขึ้นต้องเป็นกฎหมายที่ชอบด้วยทำนองคลองธรรม ซึ่งหลักนิติรัฐนั้นมุ่งจะกำหนดขอบเขตและเงื่อนไขการใช้อำนาจเพื่อป้องกันมิให้ผู้ใช้อำนาจรัฐกระทำตามอำเภอใจหรือเป็นเผด็จการ¹⁶

3. การนำแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมมาใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญ

3.1 การนำแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในต่างประเทศมาใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญ

การร่างรัฐธรรมนูญตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในต่างประเทศในปัจจุบัน การจัดทำรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของรัฐสมัยใหม่ ที่ใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือในการวางโครงสร้าง และจัดระเบียบการปกครองภายในประเทศ ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน รัฐธรรมนูญจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นระบอบการปกครอง และทฤษฎีทางการเมืองของแต่ละประเทศ ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญที่ปรากฏแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของรัฐเสรีประชาธิปไตย ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในทางกลับกัน รัฐธรรมนูญที่ไม่ปรากฏแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม ก็อาจเป็นรัฐธรรมนูญที่มุ่งเน้นการรองรับโครงสร้างของรูปแบบการปกครองของประเทศ เป็นสัญลักษณ์ของประเทศเกิดใหม่ซึ่งเพิ่งได้รับเอกราช หรืออาจเป็นเพียงเครื่องมือของผู้มีอำนาจปกครองประเทศ ให้สามารถใช้อำนาจรัฐได้โดยชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ "รัฐธรรมนูญนิยม" จึงเป็นหลักการสำคัญในการร่างรัฐธรรมนูญของประเทศเสรีประชาธิปไตยทั้งหลาย

3.2. ประเทศไทยกับการนำแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมมาใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญ

3.2.1 แนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยมกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในอดีต

¹⁶ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี, 2538, หน้า 20.

1. รัฐธรรมนูญคือสัญญาประชาคม ธรรมนูญการปกครองในอดีตมิได้เกิดขึ้นจากประชาชน หรือกระบวนการในการร่างที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือเห็นชอบซึ่งเป็นกระบวนการที่สะท้อนถึงการที่ประชาชนยินยอมสละอำนาจอันนั้นไปสู่ผู้ปกครองด้วยสัญญาประชาคม ดังนั้นธรรมนูญการปกครองดังกล่าวจึงไม่มีลักษณะของสัญญาประชาคม อย่างไรก็ตามลักษณะของความไม่เป็นสัญญาประชาคมดังกล่าวไปนั้นมิได้ปรากฏขึ้นเพียงครั้งเดียวในประเทศไทย หากแต่ปรากฏขึ้นทุกครั้งที่มีการรัฐประหารและประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่โดยทำการยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเก่าและเมื่อพิจารณาจากสาเหตุของประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวในแต่ละฉบับแล้วย่อมเห็นว่าล้วนแต่ขาดซึ่งหลักการและแนวคิดพื้นฐานของสัญญาประชาคม

2. ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ โดยรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวในอดีต อำนาจสูงสุดในการก่อตั้งองค์กรทางการเมืองจะมีได้ถูกแสดงออกโดยประชาชนเพียงอย่างเดียว ซึ่งในการพิจารณาเรื่องดังกล่าวแยกการพิจารณาออกเป็น 2 ช่วงระยะเวลา กล่าวคือ ในช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อำนาจสูงสุดดังกล่าวได้อยู่ที่พระมหากษัตริย์และถูกถ่ายโอนมาเป็นของประชาชนด้วยพระราชบัญญัติการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ดังนั้นแล้วแม้ว่าอำนาจดังกล่าวไม่ได้ถูกแสดงออกทางประชาชนแต่แรกเริ่ม แต่ธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ได้ช่วยถ่ายโอนอำนาจดังกล่าวไปสู่ประชาชน แม้ว่าธรรมนูญการปกครองฉบับดังกล่าวจะเกิดจากอำนาจสูงสุดในการก่อตั้งองค์กรทางการเมืองของพระมหากษัตริย์ก็ตาม หรือในอีกช่วงระยะเวลาซึ่งประเทศไทยเกิดการรัฐประหารและประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ อำนาจสูงสุดในการก่อตั้งองค์กรทางการเมืองได้ตกอยู่แก่คณะผู้ทำการปฏิวัติยึดอำนาจการปกครองภายหลังได้ทำการรัฐประหารและประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญซึ่งเท่ากับว่า กฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศไม่มีอำนาจสูงสุดในการก่อตั้งองค์กรทางการเมืองจึงถูกโอนไปสู่คณะรัฐประหารและถ่ายทอดสู่ประชาชนด้วยรัฐธรรมนูญ ซึ่งไม่สอดคล้องต่อ

หลักการความเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศของรัฐธรรมนูญตามแนวคิดพื้นฐานรัฐธรรมนูญนิยม ที่อำนาจดังกล่าวควรมีประชาชนเป็นผู้ทรงอำนาจในการก่อตั้งองค์การสูงสุดทางการเมืองหรืออำนาจในการจัดให้มีรัฐธรรมนูญ ดังนั้นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวหรือธรรมนูญการปกครองซึ่งเกิดขึ้นในอดีตจึงขาดหลักการความเป็นกฎหมายสูงสุดในแง่ของที่มาอำนาจในการจัดทำรัฐธรรมนูญตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม และแม้ว่ารัฐธรรมนูญบางฉบับได้วางหลักการของการเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศด้วยการกำหนดให้กฎหมายใดจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมิได้ก็ตาม แต่รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวในอดีตคงเป็นเพียงรัฐธรรมนูญในเชิงรูปแบบที่ใช้ชื่อรัฐธรรมนูญและจัดตั้งองค์กรผู้ใช้อำนาจอธิปไตยขึ้นเท่านั้น

3. รัฐธรรมนูญกำหนดรูปแบบในการปกครองประเทศ ได้แก่

1. การจำกัดการใช้อำนาจของผู้ปกครอง ตามแนวคิดของมองเตสกีเออ
2. การแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ขององค์กรแต่ละองค์กร
3. การแบ่งแยกบุคคลผู้ที่เข้ามาใช้อำนาจในองค์กร
4. การควบคุม ดุลและคานอำนาจ เพื่อการจำกัดการใช้อำนาจ¹⁷

¹⁷ กลไกในการตรวจสอบถ่วงดุลการทำงานของฝ่ายบริหารโดยฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น การลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลในนโยบายที่รัฐบาลแถลง การลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีรายตัวหรือทั้งคณะ การขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริง การตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีของสภาผู้แทนราษฎร ส่วนกลไกในการถ่วงดุลและตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติโดยฝ่ายบริหาร ที่กำหนดในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวในอดีตคงมีเพียงกลไกในการยุบสภาของนายกรัฐมนตรีเท่านั้น ที่กำหนดเป็นเรื่องของการควบคุมการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติ ดังนั้นย่อมเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญในอดีตไม่ได้นำแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในหลักการของการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจมาบัญญัติ ในรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด ซ้ำหากพิจารณาถึงที่มาของสมาชิกฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารแล้ว ย่อมเห็นว่าแม้มีการกำหนดกลไกดังกล่าวไว้ย่อมเป็นการยากต่อการปฏิบัติอย่างสิ้นเชิง และหากพิจารณาถึงการแบ่งแยกหน้าที่ในการใช้อำนาจแต่ละฝ่ายแล้วล้วนแต่เป็นสิ่งที่กำหนดให้ฝ่ายบริหารเข้ามาเกี่ยวข้องต่อการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติ

4. การรับรองสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน¹⁸

4. ความเปลี่ยนแปลงของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยภายใต้แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม

รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2550 แตกต่างจากรัฐธรรมนูญในอดีตอยู่หลายประการ ดังจะเห็นว่าการถอดรื้อโครงสร้าง เช่น สิทธิเสรีภาพ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ที่มาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ องค์กรอิสระ อำนาจตุลาการ การเงินการคลังงบประมาณ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 ได้รับการกล่าวขานว่ามีความก้าวหน้าเนื่องจากนำแนวคิดใหม่ๆ ที่ลอกเลียนจากต่างประเทศมาใช้ แต่เมื่อบังคับใช้จริงก็ดูจะไม่ค่อยสอดคล้องกับวัฒนธรรมการเมืองไทย เพราะเกิดการจู่ราษฎร์บึงหลวงขนาดใหญ่ การละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้รัฐธรรมนูญ 2540 ถูกวิจารณ์ว่าทำให้ฝ่ายการเมืองเข้มแข็งเกินไปจนเกิดระบบผู้นำที่ประธานาธิบดี รัฐธรรมนูญ 2550 จึงถูกวิจารณ์ว่ามีอคติต่อ "ระบอบทักษิณ" ที่มีคำอธิบายว่าเป็นเผด็จการทุนนิยม ใช้อำนาจผ่านพรรคการเมืองใหญ่ ทำให้เกิดผู้นำเดี่ยวที่สามารถใช้อำนาจได้เบ็ดเสร็จเด็ดขาด ละเลยต่อเสียงปัญญาชนในสังคม สุดท้ายจึงสร้าง

¹⁸ บทบัญญัติสำคัญเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 เช่น

มาตรา 26 การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 29 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้ และเท่าที่จำเป็น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

มาตรา 163 ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภาพิจารณาร่างพระราชบัญญัติตามที่กำหนดในหมวด 3 และหมวด 5 แห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 164 ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าสองหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้วุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนบุคคลตามมาตรา 270 ออกจากตำแหน่งได้

ปัญหาต่อระบอบประชาธิปไตยจนก่อตัวเป็นวิกฤตการเมือง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ จึงมีข้อห้ามต่างๆ ที่เป็นพฤติกรรมของระบอบทักษิณ เช่น ห้ามควบรวมพรรคการเมืองในระหว่างอายุของสภาผู้แทนราษฎร การทำเอฟทีเอต้องฟังความเห็นจากรัฐสภา เข้มงวดต่อการแปรรัฐวิสาหกิจและจริยธรรมของนักการเมือง สร้างมาตรการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน เป็นต้น

จุดแข็งของรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2550 คือบทบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่น รัฐต้องจัดสวัสดิการขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนทุกชนชั้น ผู้ยากไร้ ผู้พิการ ทูพพลภาพต้องได้รับการศึกษาทัดเทียมบุคคลอื่น ผู้ไร้ที่อยู่อาศัย ผู้สูงอายุ ไม่มีรายได้เพียงพอ ต้องได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ให้สิทธิประชาชนได้รับหลักประกันและสวัสดิภาพในการทำงาน ให้สิทธิแก่ข้าราชการเจ้าหน้าที่รัฐในการรวมกลุ่มเพื่อปกป้องสิทธิของตน ที่สำคัญคือให้มีผลบังคับทันทีที่ต่างจากรัฐธรรมนูญ 2540 ที่ระบุข้อความท้ายมาตราต่างๆ ว่า “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” หมวดที่ได้รับการบัญญัติขึ้นมาใหม่ เช่น “สิทธิชุมชน” ชุมชนสามารถปกป้องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท้องถิ่นของตน หรือการกำหนดให้รัฐต้องจัดให้มีการรับฟังความเห็นหากโครงการก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตหรือทรัพยากรธรรมชาติ หมวด “การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชน” ให้ประชาชนเข้าชื่อเสนอร่างกฎหมาย หรือถอดถอนนักการเมืองที่ประพฤติมิชอบได้ง่ายขึ้น ประชาชนมีโอกาสยื่นแก้ไขรัฐธรรมนูญได้โดยตรง รวมถึง การให้รัฐต้องจัดให้มีกฎหมายการจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง ฯลฯ

บทบัญญัติหมวด “แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ” มีสภาพบังคับให้รัฐต้องทำซึ่งต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ที่จะทำหรือไม่ก็ได้¹⁹ เพิ่มเนื้อหามุ่ง

¹⁹ บทบัญญัติสำคัญเกี่ยวกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 เช่น มาตรา 75 บทบัญญัติในหมวดนี้เป็นเจตจำนงให้รัฐดำเนินการตรากฎหมายและกำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินในการแถลงนโยบายต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรีที่จะเข้าบริหารราชการแผ่นดินต้องชี้แจงต่อรัฐสภาให้ชัดเจนว่าจะดำเนินการใดในระยะเวลาใด เพื่อบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และต้องจัดทำรายงานแสดงผลการดำเนินการ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคเสนอต่อรัฐสภาปีละหนึ่งครั้ง

กระจายความเป็นธรรมในสังคม และปกป้องทรัพย์สินของชาติ เช่น ปรับปรุงระบบการจัดเก็บภาษีอากร การปฏิรูปที่ดิน จัดให้มีการวางผังเมืองเพื่อให้เกิดผลกระทบมีสิทธิในที่ดินอย่างทั่วถึง คุ้มครองสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานไม่ให้เกิดการผูกขาด หรือ หากรัฐบาลจะทำสนธิสัญญาที่มีผลต่อความมั่นคงทางสังคมหรือเศรษฐกิจ เช่น เอฟทีเอต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาก่อน จุดเด่นอื่นๆ คือ มาตรการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อนที่เข้มแข็งขึ้น เช่น ห้ามนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี รวมถึงภรรยาและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัท กำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา ตลอดจนคู่สมรสและบุตร ห้ามรับหรือแทรกแซงสัมปทานจากรัฐ หน่วยราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม กำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภาแสดงบัญชีทรัพย์สิน จากเดิมที่กำหนดเฉพาะนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี และได้เพิ่มหมวด “จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ” สร้างกลไกควบคุมการใช้อำนาจให้เป็นไปโดยสุจริตและเป็นธรรม นอกจากนี้ ยังได้ปรับปรุงระบบตรวจสอบโดยรัฐที่มาขององค์กิริยาระทั้งหมด ป้องกันไม่ให้ฝ่ายการเมืองแทรกแซงกระบวนการสรรหาอย่างที่เกิดขึ้นในอดีต

5. แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี

พลเมืองชาวเกาหลีใต้ได้รับการประกันสิทธิต่างๆ เป็นจำนวนมากในหมวด 2 แห่งรัฐธรรมนูญ นอกจากสิทธิที่ได้รับรองในรัฐธรรมนูญแล้ว พลเมืองชาวเกาหลีไต่ยังมีหน้าที่เสียภาษี และหน้าที่ในการเข้ารับราชการทหาร และในมาตรา 37 (2) แห่งรัฐธรรมนูญได้บัญญัติว่า “สิทธิและเสรีภาพของบุคคลจะถูกจำกัดได้โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และต้องเป็นไป เพื่อความจำเป็นแก่ความมั่นคงของประเทศ ร่างไว้ซึ่งกฎหมายหรือระเบียบแห่งรัฐ หรือสวัสดิการมหาชน การจำกัดสิทธิประการหนึ่งของประเทศเกาหลีใต้ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐบัญญัติความมั่นคงแห่งชาติ (National Security Act) ซึ่งจำกัดสิทธิที่เป็น การต่อต้านการกระทำของรัฐบาล (anti-government activities) กล่าวคือ รัฐบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติให้การกระทำที่เป็นการส่งเสริมแนวความคิดต่อต้านรัฐบาล (โดยเฉพาะอย่างยิ่งลัทธิคอมมิวนิสต์) หรือการเข้าร่วมองค์กรที่ต่อต้าน

รัฐบาลเป็นการกระทำที่เป็นความผิดอาญา และหากสรุปสาระสำคัญในภาพรวมของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลีจะได้ประเด็นสำคัญดังนี้

1. ลักษณะโครงสร้างทั่วไปของรัฐธรรมนูญนิยมในประเทศเกาหลี เกาหลีใต้เป็นรัฐเดี่ยว มีระบบการบริหารราชการเพียง 2 ระดับ คือ ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ไม่มีการบริหารในส่วนภูมิภาคเหมือนของประเทศไทย ในขณะเดียวกัน การปกครองในระดับท้องถิ่นเองก็แบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ ระดับบนและระดับล่าง

2. การแบ่งแยกอำนาจตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในประเทศเกาหลี ได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ

3. รูปแบบการเมืองการปกครองของรัฐธรรมนูญนิยมในประเทศเกาหลี

สำหรับรูปแบบของการปกครองท้องถิ่นนั้น มี 2 รูปแบบได้แก่ รูปแบบทั่วไป (General Form) และรูปแบบพิเศษ (Special Form)

4. การปกครองของรัฐบาลของรัฐธรรมนูญนิยมในประเทศเกาหลี ประเทศเกาหลีใต้เป็นรัฐเดี่ยวแบ่งการบริหารราชการแผ่นดินออกเป็น 2 ระดับ คือ รัฐบาลกลางในระดับชาติและรัฐบาลระดับท้องถิ่น หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5. การตรวจสอบการปฏิบัติราชการ รัฐบาลเกาหลีใต้ใช้ในการตรวจสอบการปฏิบัติราชการ มี 4 ประการ คือ

1. การตรวจสอบและควบคุมโดยตรงจากรัฐบาลกลาง
2. การแก้ไขและยกเลิกสิ่งที่เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. การสืบสวนและสอบสวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
4. การสั่งให้มีการทบทวนการตัดสินใจของสภาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

6. ระบบศาลของรัฐธรรมนูญนิยมในประเทศเกาหลี

ระบบศาลของประเทศเกาหลีใต้ประกอบด้วยศาลฎีกาแห่งประเทศเกาหลีใต้ ศาลรัฐธรรมนูญแห่งประเทศเกาหลีใต้ ศาลสูง 6 ศาล ศาลแขวง 13

ศาล และศาลชำนัญพิเศษอีกเป็นจำนวนมาก อาทิ ศาลครอบครัว และศาลปกครอง เป็นต้น นอกจากนี้ อาจมีการจัดตั้งศาลในสังกัดของศาลแขวง (Branches of District Courts) และศาลมโนสำเร้ การจัดระบบแบ่งเขตอำนาจศาลของศาลแห่งประเทศเกาหลีใต้เป็นไปตามหมวด 5 และหมวด 6 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเกาหลี ในระบบศาลของประเทศเกาหลีใต้ไม่มีระบบการพิจารณาข้อเท็จจริงโดยลูกขุน (juries) ดังนั้นผู้พิพากษาจึงเป็นผู้พิจารณาทั้งปัญหาข้อเท็จจริง (question of fact) และปัญหาข้อกฎหมาย (questions of law)

6. เปรียบเทียบแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในรัฐธรรมนูญไทย-เกาหลี

1. เปรียบเทียบแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกับแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมสาธารณรัฐเกาหลีทั้งในอดีตและปัจจุบัน

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้รัฐธรรมนูญอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร แต่จารีตประเพณีทางรัฐธรรมนูญก็มีความสำคัญในลักษณะที่เป็นแนวทางปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้กำหนดไว้ในรายละเอียด จากพัฒนาการในยุคแรกจะพบว่าแนวคิดอันเป็นพื้นฐานของแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมจะปรากฏเด่นชัดในการจำกัดอำนาจผู้ปกครองไม่ให้ใช้อำนาจมากกระทบสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน และแม้ว่าจะยังไม่มีการใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นเครื่องมือในการดำเนินการตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมก็ตามแต่แนวคิดในยุคเริ่มแรกดังกล่าวก็ได้รับการพัฒนามาเป็นรูปแบบอันเหมาะสมตามการปกครองอันมีรัฐธรรมนูญเป็นกลไกในการปกครองประเทศในปัจจุบัน

สำหรับประเทศเกาหลีแนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตยมาจากรัฐธรรมนูญของอเมริกา ทั้งได้รับอิทธิพลของรัฐธรรมนูญของประเทศในแถบอาณาจักรยุโรปตะวันตก ในเนื้อหาของรัฐธรรมนูญเกาหลีในปัจจุบันนั้น มีความหมายที่เป็นเอกลักษณ์ที่มาจากจิตวิญญาณของเสรีประชาธิปไตยรัฐธรรมนูญของเกาหลีนั้นมาจากความเป็นบรรทัดฐานความตั้งใจจริงของประชาชนที่สืบทอดแนวคิดประชาธิปไตยและจิตวิญญาณของชนชาติ มีแนว

คิดการปกครองที่ต่อต้านความผิดทางศีลธรรมเพื่อเรียกร้องและแสวงหาประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมที่แท้จริง

2. หลักการของรัฐธรรมนุญนิยมไทย - เกาหลี

หลักการสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เกิดขึ้นจากรัฐธรรมนุญอันมีที่มาจากทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจที่มีเป้าหมายสำคัญเพื่อรักษาไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพ และประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ โดยประเทศไทยมีความพยายามนำแนวคิดรัฐธรรมนุญนิยมมาใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถือว่ารัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นกฎหมายสูงสุดในการวางรูปแบบการปกครองของประเทศในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับจะมีความแตกต่างกันใน 3 ประเด็นสำคัญ คือ 1. ที่มา 2. การใช้อำนาจ และ 3. การควบคุมการใช้อำนาจของนิติบัญญัติ, อำนาจบริหาร, อำนาจตุลาการ

3. วิเคราะห์การแบ่งแยกอำนาจไทย - เกาหลี

การแบ่งแยกอำนาจไทย-เกาหลี ภายใต้แนวคิดทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจอริปไตย ออกเป็น 3 ส่วน คือ 1. อำนาจนิติบัญญัติ 2. อำนาจบริหาร 3. อำนาจตุลาการ เพื่อทำให้เกิดดุลยภาพของอำนาจ ป้องกันมิให้มีการผูกขาดอำนาจที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือองค์กรใด องค์กรหนึ่ง ทั้งนี้ภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจนี้ ทั้ง 3 ฝ่าย ต้องควบคุมตรวจสอบ และยับยั้งการใช้อำนาจซึ่งกันและกันได้ โดยมีการถ่วงดุลและคานอำนาจระหว่างกันเอง (Check and Balance) จุดหมายใหญ่ของการแบ่งแยกอำนาจนี้ คือ เพื่อให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครองจากการใช้อำนาจของรัฐ

4. รูปแบบการเมืองการปกครองไทย - เกาหลี

การใช้บทบัญญัติของรัฐธรรมนุญเป็นเครื่องมือในการกำหนดรูปแบบการเมืองการปกครองไทย - เกาหลี โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะควบคุมตรวจสอบ

การใช้อำนาจรัฐ ไม่ให้กระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพและประโยชน์ของประชาชน เป็นแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมซึ่งมาจาก 4 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีสัญญาประชาคม (Social Contract) ของจอห์น ล็อก (John Locke)
2. หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (Supremacy of the Constitutional)
3. หลักนิติรัฐ
4. หลักแบ่งแยกอำนาจ

7. บทสรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์ทำให้ทราบว่า รัฐธรรมนูญนิยมสามารถค้นพบได้และเป็นสิ่งสูงสุดในระบบความชอบด้วยกฎหมายในบรรดาของกฎหมายภายใต้ขอบเขตข้อจำกัดของสังคม ซึ่งปรากฏในรัฐธรรมนูญนิยมเกี่ยวกับประเพณีนิยม ซึ่งเป็นตัวกำหนดการบัญญัติกฎหมาย อย่างไรก็ตามไม่อาจรับรองเบื้องต้นในความเชื่อมถอยของรัฐธรรมนูญนิยม ข้อเท็จจริงถึงความเชื่อมโยงของกฎหมายซึ่งรัฐธรรมนูญนิยมเป็นการจัดลำดับความชอบด้วยกฎหมาย รัฐธรรมนูญนิยมจึงเป็นการตอบสนอง ความต้องการพื้นฐานทั้งหมดภายใต้ระบอบการปกครอง ตามความเป็นจริงได้อธิบายระบบการปกครอง กล่าวคือรัฐธรรมนูญนิยมได้ดำเนินการแบ่งแยก 2 ประการ คือ ประการแรก รัฐธรรมนูญนิยมก่อตั้งเพื่อควบคุมหลักการระบบการปกครองจะต้องชัดเจนและบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ประการที่สอง รัฐธรรมนูญนิยมจะต้องมีขอบเขตและการจำกัดขอบเขตของระบบการปกครองรัฐธรรมนูญนิยมสามารถถูกยับยั้งโดยประชาชน ซึ่งมีอิสระที่จะกระทำได้ การจัดองค์กรบริหารของรัฐสมัยใหม่ เป็นกรอบเค้าโครงในการวางระบบและสถาบันทางการเมืองการปกครองของประเทศ (Political Framework) และความสำคัญของรัฐธรรมนูญนิยม ในฐานะเป็นหลักการพื้นฐานในการจัดทำรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นเครื่องมือในการปฏิรูปการเมือง

เพราะฉะนั้น จึงเห็นได้ว่าตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมสมัยใหม่ (Modern Constitutionalism) ซึ่งรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การรับรองสถานะความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ จึงเป็นหลักการสำคัญที่สุดประการหนึ่ง เพราะมีฉะนั้นแล้ว แม้รัฐธรรมนูญจะประกอบด้วบบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพในจำนวนมากเพียงใด หากแต่ตัวรัฐธรรมนูญนั่นเอง กลับไม่มีสถานะเป็นกฎหมายสูงสุด หรือขาดสภาพบังคับ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ย่อมไม่อาจเกิดขึ้น

บรรณานุกรม

- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2554.
- คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย. กรอบความคิดหลักในการเรียบเรียงบทบัญญัติ ร่างรัฐธรรมนูญตามแนวรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism X): ส่วนที่ 1 ว่าด้วยพระมหากษัตริย์; ส่วนที่ 2 ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและองค์การตรวจสอบ. กรุงเทพมหานคร: กองกรรมาธิการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2537.
- _____. กรอบความคิดหลักในการเรียบเรียงบทบัญญัติร่างรัฐธรรมนูญ (Constitutionalism) (เล่ม 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2537.
- ชาญชัย แสงศักดิ์. คำอธิบายกฎหมายปกครอง. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2542.
- ดวงกมล เจริญรุทซ์. สภาพบังคับของจารีตประเพณีทางรัฐธรรมนูญ: ศึกษากรณีประเทศอังกฤษและประเทศไทย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, สาขากฎหมายระหว่างประเทศ, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- นคร พจนนพงษ์. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2554) ข้อมูลเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญไทยในอดีต (ทุกฉบับ). กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร, 2554.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายยุคต่างๆ. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2538.
- _____. กฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2538.

- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. คำอธิบายกฎหมายมหาชน (เล่ม 1) วิวัฒนาการทางปรัชญา และลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่างๆ. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2536.
- _____. รวมคำบรรยายเนติฯ ภาคหนึ่ง สมัยที่ 54 การบรรยายครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2544.
- ประสิทธิ์ ไชวีกุล. เหลียวหลังดูกฎหมายและความยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2540.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. นิติปรัชญาภาค 2 บทนำทางประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มิตรนราการพิมพ์, 2526.
- ราชกิจจานุเบกษา. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. เล่มที่ 44. ตอนที่ 55 ก. 11 ตุลาคม 2540.
- ราชกิจจานุเบกษา. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. เล่มที่ 124. ตอนที่ 47 ก. 24 สิงหาคม 2550.
- วิชณุ เครื่องาม. "สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ". ใน *สู่สิทธิมนุษยชน สิทธิหรือหน้าที่ในประเทศไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬา, 2535.
- สมยศ เทื้อไทย. คำอธิบายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2535.
- อมร จันทรมบูรณ. การปฏิรูปการเมือง คอนสติติวชั่นแนลลิสม์ ทางออกของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายศึกษา, 2539.
- David, R. *Les Grands Systemes de Droit Contemporain*. Paris: Dalloz, 1978.
- Elster, J. and Slagstad, R. *Constitutionalism and Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- Friedrich, C. "Constitution Government and Democracy Theory and Practice". in *Europe and America*. New York: Ginn and Company, 1950.

- Friedrich, C. "Constitution and Constitutionalism". in *International Encyclopedia of the Social Science*. New York: The Macmillan Company & The Free Press, 1972.
- Greenberg, D. et al. *Constitutionalism and Democracy: Transitions in the Contemporary World*. New York: Oxford University Press, 1993.
- Gross, I. G. et al. *Constitutionalism and Politics*. Bratislava: Slovak Committee of the European Cultural Foundation, 1993.
- Harutyunyan, G. and Mavcic, A. *The Constitutional Review and its Development in the Modern World (A Comparative Constitutional Analysis)*. Yerevan: Hayagitak, 1999.
- Leolercq, C. *Institutions Politiques et Droit Constitutionnel*. Paris: Litec, 2004.
- Locke, J. *Two Treaties of Civil Government*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1963.
- Mcilwain, C. *Constitutionalism Ancient and Modern*. New York: Cornell University Press, 1940.
- Rivero, J. *Libertes Publiques*. Paris: Universitaire de Frence, 1973.
- Rousseau, J. J. *The Social Contract*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1963.
- Schochet, G. *Introduction: Constitutionalism, Liberalism, and the Study of Politics*. New York: New York University Press, 1979.

การวิพากษ์รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ ตามกรอบแนวคิดของ Habermas Behavioralism in Political Science: A Habermasian Critique*

ทัชพันธ์ ยิ้มอ่อน**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงการวิพากษ์รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาส

ผลการศึกษาพบว่า ตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาสได้วิพากษ์รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ว่าไม่สามารถเป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมืองหรือมีองค์ความรู้ที่เป็นวัตถุวิสัยปราศจากอคติได้ด้วยวิธีการอธิบายและวิธีการทางวิทยาศาสตร์

ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจาก วิธีการอธิบายและวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นวิธีการแสวงหาความรู้ที่ไม่ปลอดจากทฤษฎีแฝง (theory laden) หรือมีคุณค่าแฝงอยู่ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากการอธิบายและข้อเท็จจริงได้ ยิ่งไปกว่านั้น แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ยังมีผลประโยชน์แฝงอยู่ในวิธีการศึกษาซึ่งได้ชี้้นำการได้มาซึ่งความรู้ (knowledge

* เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การวิพากษ์รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ตามกรอบแนวคิดของ Habermas. สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** นิสิตคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

constitutive interests) ที่รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์อ้างว่าเป็นความรู้ วัตถุวิสัยปราศจากอคติ

Abstract

This Thesis aims at studying Habermasian Critique criticized Behavioralism in Political Science.

It is found that Behavioralism in Political Science could not be science of politics but Habermasian Critique criticize that it is impossible by methodology and scientific method.

Because approach and scientific methodologie was not loge free. from theory-laden or value in which they fail to exclude from their explanation or facts Moreover, Behavioralism had knowledge constitutive interests that guided the interest of control and prediction from using Methodology and scientific method of Behavioralism in Political Science for calming objective and value free knowledge.

บทนำ: ที่มาของประเด็นปัญหาในการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้มีจุดประสงค์ในการวิพากษ์ “แนวคิดและวิธีการศึกษาของ รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์” ซึ่งเป็นแนวทางการศึกษาที่ครอบงำการศึกษา ของรัฐศาสตร์ในช่วงทศวรรษที่ 1950

แนวทางการศึกษาพฤติกรรมศาสตร์ได้ลอกแบบวิธีการศึกษาของ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติมาใช้ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมือง¹ ดังจะเห็น ได้จากแนวทางการศึกษาพฤติกรรมศาสตร์ได้ให้ความสำคัญกับการสังเกต การจำแนกประเภทของข้อมูล การวัดขนาดของข้อมูล รวมทั้งการเน้นการ

¹ Ido Oren. “Can Political Science Emulate the Natural Sciences? The Problem of Self-Disconfirming Aysis”, *Polity*. 38.1 (2006): 72.

ศึกษาวิเคราะห์ในเชิงปริมาณเพื่อสร้างทฤษฎีเชิงประจักษ์ที่มีระเบียบแบบแผน เช่นเดียวกันกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและเพื่อการทำให้รัฐศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมือง²

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 เป็นต้นมา การศึกษาทางรัฐศาสตร์ได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการศึกษาค่อนข้างสำคัญ จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีที่มาจากขบวนการพฤติกรรมทางการเมืองจากมหาวิทยาลัยชิคาโก โดยมี ชาร์ล เมอร์เลียม (Charles Merriam) เป็นแกนหลักสำคัญและเขาได้ตีพิมพ์บทความวิพากษ์วิจารณ์สถานะของการศึกษารัฐศาสตร์ของในช่วงต้นทศวรรษที่ 1920³ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการนำแนวทางการศึกษาวิทยาศาสตร์มาศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมือง ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์อย่างกว้างขวางจนถูกเรียกว่าเป็นการปฏิวัติพฤติกรรมศาสตร์ (The Behavioral Revolution) ผลที่ตามมาคือ แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ถูกนำมาใช้กับการศึกษารัฐศาสตร์อเมริกาแทบทุกด้าน

การเปลี่ยนแปลงแนวคิดและวิธีการศึกษาไปสู่รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ นอกจากจะเป็นการเปิดทางให้แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แบบใหม่เข้ามา แต่ังก่อให้เกิดผลกระทบต่อแนวทางการศึกษาดั้งเดิมที่มีอยู่ในการศึกษาทางรัฐศาสตร์อีกด้วย กล่าวคือ แนวทางการศึกษารัฐศาสตร์แนวสถาบันทางการเมืองซึ่งเน้นการศึกษาสถาบันทางการเมืองที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ จะให้ความสำคัญกับการศึกษาสถาบันทางการเมืองเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) เช่น รัฐสภา รัฐบาล และศาลที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของสถาบันทางการเมืองหรือกลไกในทางการเมือง และแนวทางการศึกษาปรัชญาการเมืองซึ่งเน้นการศึกษา การแสวงหารูปแบบของการเมืองที่พึง

² อนุสรณ์ ลิ้มมณี. พัฒนาการของแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์. 2548. หน้า 14-15.

³ Charles E. Merriam. "The Present State of the study of Politics". *The American Political Science Review*. 60.4 (1921): 174-180.

ประสงค์นับตั้งแต่ ผู้ปกครองที่ดี ระบอบการปกครองที่ดี รัฐที่ดี การศึกษาในเชิง
ปรัชญาการเมืองจึงเป็นการศึกษาถึงสิ่งที่จะเป็นมากกว่าสิ่งที่เป็นอยู่
ผลกระทบที่สำคัญต่อแนวทางการศึกษาทางรัฐศาสตร์ทั้งสอง คือ ข้อวิพากษ์
ของนักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ถึงความไม่เป็นศาสตร์ของแนวการ
ศึกษารัฐศาสตร์ดั้งเดิมทั้งสองแนวทาง เพราะหน่วยในการวิเคราะห์ของ
รัฐศาสตร์แนวสถาบันทางการเมืองมิได้สัมผัสถึงความเป็นจริงในปรากฏการณ์
ทางการเมือง นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์จึงเสนอให้การศึกษาทาง
รัฐศาสตร์หันมาศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองโดยใช้พฤติกรรมของ
ปัจเจกบุคคลในสภาพทางการเมืองต่างๆ เป็นหน่วยในการวิเคราะห์แทน และ
ข้อวิพากษ์ต่อการศึกษาปรัชญาการเมืองว่าเป็นแนวทางการศึกษาที่ไม่ปลอด
จากค่านิยมส่วนบุคคลหรือเป็นแนวทางการศึกษาที่ให้คำอธิบายที่ขึ้นอยู่กับ
มุมมองของผู้ศึกษาเป็นหลักและคำอธิบายทั้งหลายก็ไม่สามารถตรวจสอบ
ความถูกต้องจากหลักฐานเชิงประจักษ์ได้

ช่วงเวลาระหว่างทศวรรษที่ 1950 จนถึง 1960 การศึกษาทางรัฐศาสตร์
ได้ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของแนวทางการศึกษาพฤติกรรมศาสตร์อย่าง
สมบูรณ์แบบ อย่างไรก็ตามในทศวรรษที่ 1970 นักปรัชญาสังคมศาสตร์ นัก
สังคมศาสตร์และนักรัฐศาสตร์ได้หันมาตั้งคำถามถึงความถูกต้องและ
เหมาะสมในการนำเอาวิธีการศึกษาทางวิทยาศาสตร์มาใช้กับการศึกษา
สังคมศาสตร์ การตั้งคำถามดังกล่าวได้กระตุ้นให้เกิดข้อโต้แย้ง ข้อถกเถียงในวง
วิชาการทางรัฐศาสตร์หันมาทบทวนถึงสภาพของสิ่งที่รัฐศาสตร์กับ
วิทยาศาสตร์ศึกษามีความแตกต่างกันซึ่งเห็นได้จากบทความชื่อ *Clouds,
Clocks and the Study of Politics* ของ อัลมอนด์ (Gabriel Almond) ที่หัน
มาทบทวนทฤษฎีของการศึกษาทางรัฐศาสตร์ว่าไม่สามารถอธิบายหรือ
ทำนายปรากฏการณ์ได้แม่นยำเทียบเท่ากับคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์⁴ และ
วิธีการแสวงหาความรู้ในปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและสังคมนั้นมีญาณวิทยา

⁴ Gabriel Almond and Stephen Gengo. "Cloud, Clock, and the Study of Politics".
World Politics. 29.4 (1977).

ในการรับรู้ที่แตกต่างกัน จนถึงระเบียบวิธีการในการศึกษาเพื่ออธิบายและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมว่ามีความแตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากบทความของ เจ โดแนล มูน (J. Donald Moon) ได้ชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดในการนำวิธีการอธิบายทางวิทยาศาสตร์และข้อจำกัดในการนำวิธีการตีความของวิธีการศึกษาแนวการตีความ (hermeneutics) มาศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมือง⁵ รวมถึงข้อวิพากษ์ต่างๆ ของนักรัฐศาสตร์ที่แสดงความไม่พอใจต่อการนำวิธีการศึกษาทางวิทยาศาสตร์มาศึกษาทางรัฐศาสตร์ อาทิ แมรี ฮอกวอธ (Mary Hawkesworth) ได้กล่าวถึงความเชื่อในวิธีการทางวิทยาศาสตร์ว่าเป็นเพียงตำนานของความเป็นกลางในระเบียบวิธีการศึกษา (Myth of methodological neutrality)⁶ ตำนานเรื่องนี้เป็นความเชื่อในประสบการณ์ของมนุษย์ว่าเป็นต้นกำเนิดของความจริงหรือเป็นวิธีการเดียวที่มนุษย์จะเข้าถึงความเป็นวัตถุวิสัยได้ นักวิชาการที่เชื่อในวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้ใช้วิธีการ เทคนิคเชิงประจักษ์เก็บรวบรวมและสร้างสารานุกรมทางการปกครองและการเมืองขึ้นมา (Encyclopedia of Government and Politics) ถึง 17 เล่ม อย่างไรก็ตาม ในศตวรรษที่ 21 การเขียนสารานุกรมไม่ได้เชื่อในความเป็นหนึ่งเดียวของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (unity of science) อีกต่อไป เพราะการถกเถียงเรื่องระเบียบวิธีการศึกษา (Methodology) ทำให้ความเชื่อในวิธีการเทคนิคเชิงประจักษ์ วิธีการทางวิทยาศาสตร์หมดลงไปและนำไปสู่การใช้พหุนิยมในด้านระเบียบวิธีการศึกษา (Methodological Pluralism) ศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองและสังคมแทน การศึกษาทางรัฐศาสตร์ก็ถูกครอบงำด้วยวิธีการเชิงประจักษ์ตั้งแต่ยุคก่อตั้งสาขาวิชาเช่นเดียวกัน การศึกษาทางรัฐศาสตร์จึงต้องตระหนักถึงตำนานเรื่องนี้⁷ หรือ นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมทางการเมืองในยุคพฤติกรรมศาสตร์ก็ยอมรับว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถเข้าถึงความจริงที่เป็น

⁵ Donald Moon. *The Logics of Political Inquiry: A Synthesis of Opposed Perspectives*. 1975.

⁶ Mary Hawkesworth and Maurice Kogan. *Encyclopedia of Government and Politics*. 1992. p. 7.

⁷ *Ibid.*, pp. 4 - 7.

อิสระจากตัวผู้ศึกษาได้ และยอมรับว่าในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองสามารถใช้ทั้งทฤษฎี และวิธีการศึกษาที่หลากหลายเพื่อให้ได้มาซึ่งมุมมองต่อปรากฏการณ์ที่หลากหลาย⁸ อัลมอนต์ได้เสนอแนวคิดเรื่อง “การประนีประนอมเพื่อความรุดหน้า” (progressive-eclectic) อัลมอนต์ ได้หมายความถึง การศึกษาของรัฐศาสตร์ตั้งแต่กรีกจนถึงปัจจุบันได้ผลิตแนวคิดและวิธีการศึกษาอย่างมากมายหลากหลายซึ่งมีส่วนช่วยเติมเต็ม (integral) ให้การศึกษาทางรัฐศาสตร์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อัลมอนต์ได้กล่าวถึงกลุ่มนักคิดทฤษฎีวิพากษ์ (critical theorist) ซึ่งได้ท้าทายการอ้างความเป็นวัตถุวิสัยของรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ว่า ไม่สามารถพิสูจน์หรือผิดได้เลย⁹ ซึ่งอัลมอนต์ก็เข้าใจไม่ผิด แต่เขามีได้กล่าวถึงประเด็นนี้อย่างละเอียด แต่เขาก็กลับให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ขั้นสูง พัฒนาการทางเศรษฐกิจที่นักวิชาการมาร์กซิสและนีโอ มาร์ก ทั้งหลายมีส่วนช่วยพัฒนาแนวคิดและวิธีการศึกษาของรัฐศาสตร์มากกว่า¹⁰

ดังนั้น ในงานวิจัยชิ้นนี้ก็เป็นหนึ่งในงานวิจัยที่ลุกขึ้นมาตั้งคำถามและแสดงข้อโต้แย้งในประเด็นการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษาทางรัฐศาสตร์เช่นกัน โดยข้อวิพากษ์ต่อแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์นั้นจะวิพากษ์โดยอาศัยแนวทางตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาสเป็นสำคัญ

การที่ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของ **เจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส** เป็นกรอบทั้งการศึกษาและวิพากษ์ เป็นเพราะเจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส ได้เข้าร่วมวิวาทะในประเด็นการนำวิธีการศึกษาทางวิทยาศาสตร์มาใช้กับการศึกษาทาง

⁸ David Sanders. “Behaviouralism”. In *Theory and Methods in Political Science*. 2002. pp. 62-63.

⁹ Gabriel Almond. *Political Science: The History of Discipline*. 1996. p. 51.

¹⁰ *Ibid.*, p.85.

สังคมศาสตร์โดยตรงกับ **คาร์ล ปอปเปอร์** (Karl Popper) ในการประชุมซึ่งจัดโดยสมาคมสังคมศาสตร์แห่งเยอรมันที่เมือง Tübingen ในปี 1961¹¹ อีกทั้งฮาเบอร์มาสยังได้เขียนหนังสือที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวออกมา 2 เล่มคือ *On Logic of Social Science* และ *Knowledge and Human Interests* ประเด็นในหนังสือทั้งสองเล่มนอกจากจะเป็นการทบทวนและนำเสนอแนวคิดที่ฮาเบอร์มาสได้จากการวิพากษ์แล้ว ยังเป็นการเสนอแนวทางการศึกษาที่เหมาะสมต่อการศึกษาด้านสังคมศาสตร์อีกด้วย อย่างไรก็ตาม ข้อวิพากษ์ของฮาเบอร์มาสและข้อเสนอของเขามีได้กล่าวถึงแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์โดยตรง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีหน้าที่ในการนำเสนอแนวคิดของฮาเบอร์มาสและนำมาสร้างใหม่เพื่อใช้ในการศึกษาและเพื่อตอบคำถามสำคัญในงานวิจัยชิ้นนี้ คือ ตามกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาสได้ วิพากษ์แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์อย่างไร ?

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objective)

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ด้วยกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาส
2. เพื่อวิพากษ์แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ด้วยกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาส

วิธีการในการวิจัย (Research Method)

ในด้านวิธีการในการวิจัยจะเป็นการศึกษาด้วยวิธีการวิเคราะห์ตัวบทปฐมภูมิของฮาเบอร์มาสเป็นหลักเพื่อการสร้างกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาสที่จะนำไปสู่การศึกษาแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์จนถึง การวิพากษ์แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์

¹¹ Robert C. Holub. *Jürgen Habermas: Critic in the Public Sphere*. 1991. p. 20.

การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีมูมินั้นจะนำด้วยของฮาเบอร์มาสมา 3 เล่ม ได้แก่ 1. On Logic of the Social Sciences ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่ชี้ให้เห็นถึงปัญหาวิลักษณะที่มีอยู่ในการศึกษาทางสังคมศาสตร์หลังจากที่แนวทางการศึกษาวิทยาศาสตร์ได้เข้ามามีอิทธิพลในการศึกษาทางสังคมศาสตร์ 2. Knowledge and Human Interests ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่ชี้ให้เห็นถึงแนวคิดและทฤษฎีของฮาเบอร์มาสที่ได้สร้างเป็นระเบียบวิธีการศึกษาสังคมศาสตร์เชิงวิพากษ์เพื่อประนีประนอมและแก้ไขปัญหาวิลักษณะในด้านวิธีการอธิบายและทำความเข้าใจในการศึกษาทางสังคมศาสตร์ รวมถึงข้อวิพากษ์ต่อความเป็นไปไม่ได้ที่จะแยกคุณค่าออกจากคำอธิบายเพื่อให้ได้มาซึ่งทฤษฎีหรือองค์ความรู้ที่ปราศจากอคติเป็นความรู้วัตถุวิสัย และ 3. Postscripts to Knowledge and Human Interests เป็นวรรณกรรมที่ฮาเบอร์มาสได้เก็บรวบรวมข้อวิพากษ์วิจารณ์ของนักวิชาการคนอื่นๆ ที่ทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยต่อข้อเสนอของเขา และการเพิ่มเติมหรือชี้แจงแนวคิดและทฤษฎีที่ฮาเบอร์มาสได้เสนอเอาไว้ใน Knowledge and Human Interests โดยเฉพาะความหมายของคำว่า “self-reflection”

สำหรับเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) อันได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสาร และงานเขียนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดของ Jürgen Habermas ซึ่งเป็นบริบททางประวัติศาสตร์ และคำอธิบายแนวคิดและทฤษฎีของฮาเบอร์มาส ผู้วิจัยจะเลือกนำมาประกอบเพื่อให้เข้าใจแนวความคิดของ Jürgen Habermas มากยิ่งขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Expected Benefits)

1. มีองค์ความรู้ในการเข้าใจถึงการเป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมืองตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาส
2. มีองค์ความรู้ในการเข้าใจถึงการวิพากษ์การเป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมืองตามกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาส

ขอบเขตและข้อจำกัดของการศึกษา (Scope and limitation)

ขอบเขตในการศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้จำกัดอยู่ภายในขอบเขตของกรอบแนวคิดฮาเบอร์มาส (Habermasian) ซึ่งได้เสนอกรอบในการศึกษาแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ซึ่งมีที่มาจากแนวคิดการจัดประเภทแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์เป็นระเบียบวิธีการศึกษาการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ และข้อวิพากษ์ที่มีต่อแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์จะเป็นไปตามกรอบแนวคิดในการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาส (Habermasian Critique) ซึ่งมีที่มาจากระเบียบวิธีการศึกษาสังคมศาสตร์เชิงวิพากษ์ซึ่ง เจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส ได้เสนอระเบียบวิธีการศึกษานี้เป็นแนวทางในการศึกษาทางสังคมศาสตร์รวมทั้งเป็นข้อวิพากษ์ต่อการครอบงำของอุดมการณ์วิทยาศาสตร์

ข้อจำกัดของการศึกษาคือ การศึกษาและวิพากษ์ผ่านแนวคิดและทฤษฎีของ เจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส ในแง่ระเบียบวิธีการศึกษาการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ (empirical analytic) เพื่อชี้ให้เห็นว่ารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมืองได้อย่างไร และวิพากษ์ตามระเบียบวิธีการศึกษาสังคมศาสตร์เชิงวิพากษ์ให้เห็นว่า รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ไม่สามารถเป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมืองได้อย่างไร

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา: กรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาส (Habermasian Critique)

บทความวิจัยนี้อาศัยกรอบทฤษฎีวิพากษ์ของ เจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส มาวิพากษ์แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ เนื้อหาในส่วนนี้จึงต้องการชี้ให้เห็นถึงแนวทางที่ฮาเบอร์มาส ซึ่งได้วิพากษ์ปรัชญาปฏิฐานนิยมที่ต้องการให้ทุกสาขาวิชาใช้ระเบียบวิธีการศึกษาของวิทยาศาสตร์ เป็นวิธีการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องเพียงวิธีการเดียวซึ่งสอดคล้องกับเจตนาของผู้วิจัยที่นำแนวคิดของ เจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส มาวิพากษ์แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ เพราะเป้าหมายของรัฐศาสตร์แนว

พฤติกรรมศาสตร์มีความต้องการเป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมืองทำให้รัฐศาสตร์
แนวพฤติกรรมศาสตร์รับเอาระเบียบวิธีการศึกษาของวิทยาศาสตร์มาใช้ศึกษา
ปรากฏการณ์ทางการเมือง และอ้างความชอบธรรม ให้กับแนวคิดและวิธีการ
ศึกษาของตนในการชี้วัดว่าแนวคิดและวิธีการศึกษาอื่น ไม่ปลอดภัยจากค่านิยม

ฮาเบอร์มาสชี้ให้เห็นว่า ที่มาของการมีความรู้ของมนุษย์มาจากความ
ต้องการเอาชีวิตรอดของมนุษย์ กล่าวคือ การใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์
(interest) เพื่อรักษาชีวิต (self-preservation) มนุษย์ใช้ความรู้จากการเข้าใจ
ธรรมชาติ สังคม และอำนาจเพื่อควบคุมธรรมชาติ เพื่อความเข้าใจกันในสังคม
และเพื่อครอบงำมนุษย์ การใช้ความรู้เพื่อเอาชีวิตรอดจึงมีประโยชน์ที่มาพร้อม
กับเครื่องมือหรือวิธีการในการเอาชีวิตรอด เครื่องมือ วิธีการต่างๆ จึงแฝงผล
ประโยชน์เอาไว้ ระเบียบวิธีการศึกษาทางวิทยาศาสตร์นำไปสู่ความรู้ทาง
ธรรมชาติ แต่มีผลประโยชน์คือการควบคุมและทำนายปรากฏการณ์ทาง
ธรรมชาติ ระเบียบวิธีการศึกษาการตีความเชิงประวัติศาสตร์นำไปสู่ความรู้ใน
สังคม แต่มีผลประโยชน์คือ ความเข้าใจกันและการสื่อสารกันภายในสังคม
และระเบียบวิธีการศึกษาสังคมศาสตร์เชิงวิพากษ์นำไปสู่ความรู้เรื่องอำนาจ
ครอบงำ แต่มีผลประโยชน์คือ การปลดปล่อยให้เป็นอิสระ

เพื่อสนับสนุนแนวคิดข้างต้น เนื้อหาในบทนี้ได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น
2 ส่วนที่เชื่อมโยงกัน กล่าวคือ ในส่วนแรกเป็นการทบทวนวรรณกรรมของ
เจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส ว่ามีแนวคิดและทฤษฎีใดบ้างนำไปสู่การวิพากษ์ปรัชญา
ปฏิฐานนิยม และในส่วนที่สองจะเป็นการนำเสนอกรอบแนวคิดเพื่อศึกษาและ
กรอบการวิพากษ์รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้วิจัยจะใช้
เพื่อตอบคำถามวิจัย

วรรณกรรม Knowledge and Human Interests ของเจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส: ความรู้มีผลประโยชน์เป็นสิ่งชี้หน้า

วรรณกรรมเรื่อง Knowledge and Human Interests ของ ฮาเบอร์มาส
เป็นงานที่เขียนขึ้นเพื่อวิพากษ์การครอบงำของปรัชญาปฏิฐานนิยมซึ่งมีความ

พยายามที่จะสร้างให้องค์ความรู้ทุกสาขาวิชาอยู่ภายใต้เอกภาพทางวิทยาศาสตร์ อิทธิพลทางความคิดที่มีต่อฮาเบอร์มาส ในการวิพากษ์อุดมการณ์วิทยาศาสตร์มาจากมรดกทางความคิดของกลุ่มนักทฤษฎีวิพากษ์รุ่นแรก ได้แก่ แมกซ์ ฮอกไฮเมอร์ (Max Horkheimer) ทีโอดอร์ อโดโน (Theodor Adorno) และเฮร์เบิร์ต มาคูส (Herbert Marcuse) พวกเขาเหล่านี้ได้กรุยทางในการวิพากษ์การครอบงำของอุดมการณ์ทางวิทยาศาสตร์จากงานเขียน เช่น *Dialectic of Enlightenment* และ *One Dimensional Man* นอกจากนี้ ฮาเบอร์มาส ยังได้เข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงในการวิพากษ์การครอบงำของปรัชญาปฏิฐานนิยมจากการร่วมวิวาทะกับนักปรัชญาวิทยาศาสตร์อย่าง คาร์ล ปอปเปอร์ (Karl Popper) ที่เมือง Tubingen ในปี 1961 ซึ่งจัดโดยสมาคมสังคมศาสตร์เยอรมัน (German Sociological Association)¹² การวิวาทะดังกล่าวทำให้ ฮาเบอร์มาส ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับปรัชญาสังคมศาสตร์ออกมา 1 เล่ม คือ *On Logic of Social Science* ในปี 1967 เพียงแต่ว่า เจตนาของฮาเบอร์มาสในการเขียนหนังสือเล่มนี้นั้นนอกจากจะเป็นการสืบทอดการวิพากษ์ปรัชญาปฏิฐานนิยมต่อจากอโดโนแล้ว ฮาเบอร์มาส ยังศึกษาปรัชญาแนวการตีความต่างๆ อาทิ ปรัชญาภาษาของวิทเกินสไตน์ (Ludwig Wittgenstein) วิธีการตีความของกาดาเมอร์ (Hans Gorge Gadamer) เพื่อสร้างแนวคิดใหม่ที่แตกต่างจากนักทฤษฎีวิพากษ์รุ่นแรกที่อาศัยปรัชญาจากคานท์ (Emanuel Kant) และเฮเกิล (Freidrich Hegel) ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมและวิพากษ์ปรัชญาปฏิฐานนิยม¹³ อย่างไรก็ตามวรรณกรรม *Knowledge and Human Interests* เป็นงานที่ฮาเบอร์มาส มีจุดประสงค์หลักในการวิพากษ์ความเชื่อที่ว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์สามารถใช้ได้กับทุกสาขาวิชา (scientism) ซึ่งเห็นได้จาก ฮาเบอร์มาสยอมรับว่า เขามีแผนที่จะเขียนการวิพากษ์อุดมการณ์วิทยาศาสตร์นี้ถึง 3 เล่ม แต่ว่าอีก 2 เล่มที่ฮาเบอร์มาส จะเขียน คือ การเขียนถึงพัฒนาการปรัชญาเชิงวิเคราะห์ (analytic philosophy)

¹² *Ibid.*, pp. 157-158 .

¹³ Jürgen Habermas. *On the Logic of the Social Sciences*. 1988.

ซึ่งประเด็นดังกล่าวมีนักปรัชญาวิทยาศาสตร์ นักปรัชญาสังคมศาสตร์เขียน และวิพากษ์พัฒนาการของปรัชญาวิทยาศาสตร์มากพอแล้ว เช่น การวิพากษ์ ปรัชญาวิทยาศาสตร์ด้วยประวัติศาสตร์วิทยาศาสตร์โดย **โทมัส คูห์น** (Thomas Kuhn) ปฏิกริยาโต้ตอบจากงานเขียนของคุณก็มาจาก **เอ็มเร่ ลาคาตอส** (Emre Lakatos) **พอล เฟรยเออร์ลาเบน** (Paul Feyerrabend) รวมทั้งการ วิพากษ์จากมุมมองของนักปรัชญาภาษาและการตีความทั้งหลาย¹⁴

ดังนั้น ในส่วนแรกนี้สิ่งที่ผู้วิจัยจะทำคือ การประมวลแนวคิดของ เจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส จากงานเขียนของเขาเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดและวิธีการวิพากษ์ต่อปรัชญาปฏิฐานนิยมซึ่งเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1960 ฮาเบอร์มาส ได้เสนอแนวทางในการศึกษาและทำความเข้าใจการครอบงำของปรัชญาปฏิฐานนิยมโดยเริ่มต้นจากการจัดประเภทระเบียบวิธีการศึกษาที่นำมาใช้ในการศึกษาปรากฏการณ์ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1. ระเบียบวิธีการศึกษาการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ (empirical analytic) 2. ระเบียบวิธีการศึกษาการตีความเชิงประวัติศาสตร์ (historical hermeneutic) และ 3. ระเบียบวิธีการศึกษาสังคมศาสตร์เชิงวิพากษ์ (critical social science)¹⁵

1. ระเบียบวิธีการศึกษาการวิเคราะห์เชิงประจักษ์

ระเบียบวิธีการศึกษาการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ เป็นระเบียบวิธีการศึกษาซึ่งกำหนดแนวทางในการใช้ทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์และการพิสูจน์ทฤษฎี แนวทางในการใช้ทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ประกอบไปด้วยความสัมพันธ์ระหว่างกฎและการสรุปจากกฎ ส่วนการทดสอบทฤษฎีเป็นแนวทางที่ใช้พิสูจน์ความถูกต้องของทฤษฎีโดยอาศัยการสังเกตเชิงประจักษ์

¹⁴ Jürgen Habermas. "Postscript to Knowledge and Human Interests?". *Philosophy of Social Science*. 3.1 (1973): pp. 159-160.

¹⁵ Jürgen Habermas. *Knowledge and human interests*. Translated by Jeremy J. Shapiro. 1971. p. 308; Norman Blaikie. *Approaches to Social Enquiry: Advancing Knowledge*. 2007. p. 136; David Held. *Introduction to Critical Theory: Horkheimer to Habermas*. 1980. pp. 300-324.

ผลประโยชน์ที่มาจากระเบียบวิธีการศึกษาการวิเคราะห์เชิงประจักษ์คือ ผลประโยชน์จากแนวทางในการใช้ทฤษฎีเพื่อการอธิบาย การอธิบายจะควบคุม (control) ความสัมพันธ์ระหว่างกฎและการสรุปจากกฎ ซึ่งถ้ากฎจริงแล้ว การสรุปจากกฎก็จะจริงตามไปด้วย การควบคุมดังกล่าวนำไปสู่ผลประโยชน์ประการที่สอง คือ การทำนายปรากฏการณ์ (prediction) ซึ่งเกิดมาจากแนวทางในการใช้ทฤษฎีเพื่อควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุที่จะนำไปสู่ผล¹⁶

2. ระเบียบวิธีการศึกษาการตีความเชิงประวัติศาสตร์

ระเบียบวิธีการศึกษาการตีความเชิงประวัติศาสตร์เป็นระเบียบวิธีการศึกษาที่ทั้งแตกต่างในด้านวิธีการแสวงหาความรู้และผลประโยชน์ที่ระเบียบวิธีการศึกษาการตีความเชิงประวัติศาสตร์มีให้ ด้านวิธีการแสวงหาความรู้ระเบียบวิธีการนี้จะเริ่มศึกษาปรากฏการณ์โดยมิได้เริ่มต้นจากการสังเกตเชิงประจักษ์ แต่จะเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจความหมายที่มีอยู่ในปรากฏการณ์ ความหมายที่ดำรงอยู่ในปรากฏการณ์นี้จะมีข้อเท็จจริงซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ผู้ศึกษาด้วยระเบียบวิธีการศึกษาการตีความเชิงประวัติศาสตร์จะแลกเปลี่ยนโลกของตัวผู้ศึกษากับโลกของปรากฏการณ์กันเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ นั่นคือ ความเข้าใจร่วมกัน (mutual understanding)¹⁷

3. ระเบียบวิธีการศึกษาสังคมศาสตร์เชิงวิพากษ์

ระเบียบวิธีการศึกษาสังคมศาสตร์เชิงวิพากษ์เป็นระเบียบวิธีการศึกษาที่ปฏิเสธเป้าหมายในการสร้างองค์ความรู้ทั้งระเบียบวิธีการศึกษาการวิเคราะห์เชิงประจักษ์และการตีความเชิงประวัติศาสตร์ซึ่งสร้างคำอธิบายปรากฏการณ์ทุกอย่างโดยการสรุปจากกฎและการตีความเพื่อเข้าใจความหมาย ระเบียบวิธีการสังคมศาสตร์เชิงวิพากษ์ได้ชี้ให้เห็นถึงสาเหตุที่ระเบียบวิธีการศึกษาทั้งสองลดทอนทุกอย่างลงให้อยู่ในรูปแบบการอธิบายและการทำความเข้าใจตาม

¹⁶ Jürgen Habermas. *Knowledge and Human Interests*. 1971. p. 308.

¹⁷ *Ibid.*, pp. 309-310 .

ระเบียบวิธีการศึกษาของตนเองว่ามีที่มาจากผลประโยชน์ซึ่งขึ้นนำและครอบงำให้อธิบายหรือทำความเข้าใจเช่นนั้น ดังนั้น ระเบียบวิธีการศึกษาสังคมศาสตร์เชิงวิพากษ์จึงได้ชี้ให้เห็นว่า ระเบียบวิธีการศึกษาทั้งการวิเคราะห์เชิงประจักษ์และการตีความเชิงประวัติศาสตร์มีอุดมการณ์ครอบงำอยู่ซึ่งจำเป็นต้องวิพากษ์เพื่อปลดปล่อยให้ระเบียบวิธีการทั้งสองหลุดพ้นจากความเชื่อนั้น¹⁸

กรอบความคิดที่ใช้ในการวิพากษ์แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพหุติกรรมศาสตร์ (Habermasian Critique)

ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดความรู้ที่มีผลประโยชน์ขึ้นนำของฮาเบอร์มาสซึ่งเป็นการพิจารณาในแง่ระเบียบวิธีการศึกษาเป็นกรอบในการวิพากษ์การอ้างความรู้วัตถุวิสัยปราศจากอคติของรัฐศาสตร์แนวพหุติกรรมศาสตร์

จากกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาสได้วิพากษ์ให้เห็นแนวทางในการศึกษารัฐศาสตร์แนวพหุติกรรมศาสตร์ว่าไม่สามารถเป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมืองได้ เพราะแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพหุติกรรมศาสตร์มีผลประโยชน์แอบแฝงอยู่ ผลประโยชน์นี้คือ การควบคุมและทำนายนายปรากฏการณ์ ผลประโยชน์ดังกล่าวเป็นแนวคิดทางญาณวิทยาของฮาเบอร์มาสที่มีอยู่ก่อนการรับรู้ด้วยประสบการณ์เชิงประจักษ์ (a priori) ผลประโยชน์จะกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับรู้กับสิ่งที่ถูกรับรู้ว่ามีเป้าหมายเดียว คือ การใช้ความรู้เพื่อรักษาสีชีวิตของตนเอง

การใช้ความรู้เพื่อรักษาสีชีวิตของตนเองได้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับรู้กับสิ่งที่ถูกรับรู้ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ผลประโยชน์เพื่อควบคุมและทำนายนายปรากฏการณ์เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

¹⁸ *Ibid.*, p. 310 .

2. ผลประโยชน์เพื่อความเข้าใจร่วมกันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

3. ผลประโยชน์เพื่อปลดปล่อยมนุษย์จากอุดมการณ์เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับความเข้าใจของมนุษย์เอง

ผลการวิจัย

1. แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ไม่สามารถเป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมืองได้ นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์เชื่อว่าการศึกษารัฐศาสตร์สามารถเป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมืองได้หากนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ศึกษาและอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมือง แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์จึงเป็นวิธีการศึกษาที่เลียนแบบวิธีการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์นับตั้งแต่การมุ่งค้นหาความสม่ำเสมอของปรากฏการณ์ในการเกิดพฤติกรรมทางการเมืองซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทำนายปรากฏการณ์ การพิสูจน์ความถูกต้องของทฤษฎีและหลักเกณฑ์ทั่วไป การให้ความสำคัญกับเทคนิคหรือเครื่องมือที่แม่นยำในการเก็บข้อมูล การให้ความสำคัญกับการศึกษาในเชิงปริมาณ การแยกค่านิยมออกจากปรากฏการณ์ การศึกษาปรากฏการณ์อย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งหมดนี้นอกจากนักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์จะสร้างให้การศึกษารัฐศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมือง หรือสร้างให้การศึกษารัฐศาสตร์มีสถานะเทียบเท่ากับวิทยาศาสตร์แล้ว ตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาสจะวิพากษ์ว่า แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ซึ่งเป็นแนวการศึกษาหลักของการศึกษารัฐศาสตร์ยังพ่ายแพ้ (succumb) ให้กับภาพลวงตาขององค์ความรู้ที่มาจากวิธีการศึกษาว่าเป็นองค์ความรู้ที่มีลักษณะวัตถุวิสัย (illusion of objectivism)

ตามกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาสจึงวิพากษ์ให้เห็นว่าแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ตกอยู่ภายใต้อุดมการณ์หรือจิตไร้สำนึกของภาพลวงตาที่ระเบียบวิธีการศึกษากาโรลเวราห์เชิงประจักษ์

สร้างขึ้นและมีอิทธิพลจนกระทั่งนักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์หลงเชื่อจนอ้างความรู้ที่มาจากแนวคิดและวิธีการศึกษาของตนเองว่าเป็นองค์ความรู้วัตถุวิสัยปราศจากอคติทั้งที่แท้จริงแล้วนักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์และแนวคิดและวิธีการศึกษาแนวพฤติกรรมศาสตร์ได้ปิดบังหรือไม่ตระหนักถึงที่ตนเองอธิบาย

การอ้างวิธีการทางวิทยาศาสตร์นำไปสู่จิตไร้สำนึกหรือภาพลวงตาขององค์ความรู้วัตถุวิสัย การอ้างความรู้วัตถุวิสัยดังกล่าวเป็นความเข้าใจผิดของกระบวนการปิดบังหรือไม่ตระหนักถึงในตนเองว่าองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ที่มาจากวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถปิดบังวิธีการแสวงหาความรู้ก่อนประสบการณ์ได้ (a priori) ดังนั้น ตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาสจึงวิพากษ์ให้เห็นว่าจิตไร้สำนึกของแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ ที่นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์สร้างขึ้นนั้นเริ่มต้นจากความเข้าใจสิ่งที่เป็นพื้นฐานที่สุด นั่นคือ การเข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้ศึกษากับสิ่งที่ถูกศึกษาว่า สิ่งที่ถูกศึกษาเป็นสิ่งที่แยกออกจากตัวผู้ศึกษา ทำให้นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ได้แบ่งปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษากับสิ่งที่ถูกศึกษาออกเป็น 3 โลก ได้แก่ 1. โลกทางกายภาพ 2. สภาวะในจิตสำนึก 3. เนื้อหาในความคิดซึ่งมีภาษาเป็นตัวแสดง

ตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาสได้วิพากษ์และชี้ให้เห็นว่า นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้ศึกษากับสิ่งที่ถูกศึกษาว่า คำอธิบายที่มาจากการใช้แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์จะมาจากความสามารถทางจิตใจของมนุษย์ซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหาทางความคิดที่มีภาษาเป็นตัวแสดงและสภาวะจิตสำนึก แต่นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์กลับแยกโลกทางกายภาพออกจากคำอธิบายที่มาจากความสามารถทางจิตใจมนุษย์ออกเป็นอิสระจากตัวผู้ศึกษา คำอธิบายเป็นเพียงแค่การอุปมา (analogy) ของโลกทางกายภาพ โลกทางกายภาพในมุมมองของนักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์จึงเป็นเพียงโลกที่เป็นอิสระจากตัวมนุษย์และดำรงอยู่อย่างนั้นไม่ว่ามนุษย์จะค้นพบหรือไม่ค้นพบก็ตาม

การแยกโลกทางกายภาพเป็นอิสระจากความสามารถทางจิตใจของมนุษย์ทำให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษาและสิ่งที่ถูกศึกษาในมุมมองของนักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ ใช้โลกทางความคิดที่มีภาษาเป็นตัวแสดง เชื่อมต่อโลกทางกายภาพและสภาวะในจิตสำนึก และสภาวะในจิตสำนึกซึ่งปฏิสัมพันธ์กับโลกทางกายภาพจะสร้างระบบหรือแนวทางในการศึกษานับตั้งแต่การตั้งสมมติฐานจนถึงการทดสอบทฤษฎีเป็นระเบียบวิธีการวิเคราะห์เชิงประจักษ์เพียงแต่ว่า นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ปฏิเสธที่จะไม่รับรู้ถึงความสามารถทางจิตสำนึกที่มีอยู่เป็นความรู้ก่อนประสบการณ์เพราะวิธีการแสวงหาความรู้ก่อนประสบการณ์เป็นวิธีการแสวงหาความรู้เดียวกันกับอภิปรัชญา ญาณวิทยา และแนวคิดและวิธีการศึกษาปรัชญาการเมือง

การวิพากษ์ความเชื่อในองค์ความรู้ที่มาจากแนวคิดและวิธีการศึกษา รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาสมีที่มาจากความเชื่อของ เจอร์เก็น ฮาเบอร์มาส ว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างโลกทางกายภาพกับตัวผู้ศึกษาเป็นการปฏิสัมพันธ์ที่ไม่สามารถแยกโลกทางกายภาพออกจากโลกทางจิตสำนึกและโลกทางความคิดซึ่งมีภาษาเป็นตัวแสดงได้ ปฏิสัมพันธ์กันระหว่าง 3 โลกไม่มีโลกใดแยกออกเป็นอิสระจากกัน แต่โลกทั้ง 3 โลกมีความสัมพันธ์ (correlate) ซึ่งกันและกัน ซึ่ง เจอร์เก็น ฮาเบอร์มาส ใช้ความสามารถทางจิตใจของมนุษย์เป็นวิธีการแสวงหาความรู้ก่อนประสบการณ์ยืนยันถึงความสำคัญของตัวผู้ศึกษา ปฏิเสธความเป็นไปได้ขององค์ความรู้วัตถุวิสัยซึ่งเป็นเป้าหมายของการเป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมืองของนักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์

2. แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ไม่สามารถแยกข้อเท็จจริงออกจากคุณค่าได้ นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์เห็นว่าการศึกษาในเชิงปรัชญาการเมือง เป็นแนวการศึกษาที่ไม่ปลอดจากค่านิยมส่วนบุคคลและการอธิบายทั้งหลายของการศึกษาแบบนี้ไม่สามารถตรวจสอบความถูกต้องจากหลักฐานเชิงประจักษ์ได้ ดังนั้น นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์จึงเสนอให้แยกค่านิยม (value) หรือการประเมินคุณค่าสิ่งที่ศึกษาออก

จากการอธิบายสิ่งนั้นตามหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อความชัดเจนและง่ายต่อการวิเคราะห์

การแยกค่านิยมออกจากการอธิบายตามแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์เป็นข้อเสนอทางระเบียบวิธีการศึกษาที่มีต่อแนวทางในการศึกษาปรากฏการณ์ โดยเป้าหมายของการแยกค่านิยมออกจากการอธิบายมีจุดประสงค์คือ การสร้างทฤษฎีที่ให้คำอธิบายซึ่งปราศจากอคติหรือทฤษฎีที่บริสุทธิ์ (pure theory) แต่ตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาส ผู้วิจัยได้พบว่า แนวทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายดังกล่าวและการแยกค่านิยมออกจากปรากฏการณ์นั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ และแนวคิดตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาสที่ใช้ได้แย้งความเป็นไปไม่ได้ที่จะแยกค่านิยมออกจากคำอธิบายเพื่อสร้างทฤษฎีบริสุทธิ์คือ แนวคิดเรื่องความรู้ที่มีผลประโยชน์นี้ (knowledge constitutive interest)

ตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาสได้ชี้ให้เห็นว่า เป้าหมายในการสร้างทฤษฎีที่ปราศจากอคติเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ซึ่งเริ่มต้นจากการสังเกตเชิงประจักษ์เป็นการสังเกตที่มีทฤษฎีแฝงเร้นอยู่ (theory laden) แม้ว่านักปรัชญาวิทยาศาสตร์และนักรัฐศาสตร์ได้ตระหนักถึงปัญหาในด้านนี้¹⁹ แต่ไม่มีนักปรัชญาวิทยาศาสตร์หรือนักรัฐศาสตร์คนใดที่จะวิเคราะห์ถึงสิ่งที่เป็นทฤษฎีแฝงเร้นอยู่ในการสังเกตเชิงประจักษ์ว่าคืออะไร นอกจากการชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปไม่ได้ที่จะสร้างทฤษฎีที่ปราศจากอคติหรือคำอธิบายที่สามารถแยกคุณค่าออกจากคำอธิบายได้ด้วยแนวคิดทฤษฎีแฝงเร้น

ตามกรอบแนวคิดของ ฮาเบอร์มาส สิ่งที่แอบแฝงมากับความเชื่อในความบริสุทธิ์ของทฤษฎี คือ ตัวแนวคิดและวิธีการศึกษา หรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ยืมมาเพื่อนำมาเป็นเครื่องมือใน

¹⁹ Mary Hawkesworth and Maurice Kogan. *Encyclopedia of Government and Politics*. 1992. p. 10.

การสร้างทฤษฎีที่บริสุทธิ์ แต่แท้จริงแล้ว แนวคิดและวิธีการศึกษาดังกล่าวมี “ผลประโยชน์” (interest) ที่เป็นทฤษฎีแฝงเร้นอยู่ ดังนั้น นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ได้ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ศึกษาปรากฏการณ์ ทฤษฎีหรือผลประโยชน์ที่แฝงเร้นอยู่จึงไม่ได้แฝงเร้นอยู่กับการสังเกตเท่านั้นแต่แฝงเร้นอยู่ตลอดเวลาที่นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ใช้แนวคิดและวิธีการศึกษา พฤติกรรมศาสตร์ดำเนินงานวิจัย เพราะแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์มีผลประโยชน์ที่แฝงมาพร้อมกับวิธีการศึกษา นั่นคือ การควบคุมตัวแปร การทำนายปรากฏการณ์ การแยกคุณค่าออกจากคำอธิบายจึงไม่สามารถแยกได้ เพราะแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ มีผลประโยชน์หรือคุณค่า และอคติซึ่งนำผู้วิจัยในการสร้างองค์ความรู้

ที่มาของผลประโยชน์ในแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ซึ่งกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาสได้ชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปไม่ได้ในการสร้างทฤษฎีที่บริสุทธิ์ มาจากแนวคิดด้านญาณวิทยา (epistemology) ของเจอร์เก็น ฮาเบอร์มาส ซึ่งเขาต้องการชี้ให้เห็นว่า วิธีการแสวงหาความรู้ก่อนประสบการณ์ (transcendental inquiry) คือ ทฤษฎีแฝงเร้นขณะที่เรากำลังใช้ประสบการณ์ในการรับรู้โลกจะมีผลประโยชน์ซึ่งนำเพียงอย่างเดียว คือ การรักษาวีชีวิตของตนเอง (self-preservation)

การรักษาวีชีวิตของตนเองเป็นทฤษฎีแฝงเร้นซึ่งชี้ให้นักมนุษย์สร้างองค์ความรู้ สร้างระเบียบวิธีการในการศึกษา แนวคิดและวิธีการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์นี้เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์จึงใช้แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์จากการถูกผลประโยชน์ชี้้นำ และผลประโยชน์นั้นคือ การควบคุมและการทำนายปรากฏการณ์ และใช้แนวทางการศึกษานี้สร้างองค์ความรู้ที่นำเชื่อถือด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อรักษาสถานะของการผูกขาดคำอธิบายทางการเมืองและความถูกต้องเอาไว้แต่เพียงผู้เดียว

ตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาสจึงได้วิพากษ์ถึงความเป็นไปไม่ได้ของแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ที่จะแยกคุณค่า

นอกจากคำอธิบายว่า "การเริ่มต้นการศึกษารัฐศาสตร์สมัยใหม่นั้นมีการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองโดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาและสร้างคำอธิบายที่บริสุทธิ์และปราศจากอคตินั้นเป็นเพียงแค่ความพยายามที่จะเข้าถึงความจริงบริสุทธิ์ในตัวของมันเอง (truth in itself) ซึ่งเป็นความพยายามที่เกิดจากความพ่ายแพ้หรือไม่ตระหนักรู้ถึงสิ่งที่แอบแฝงมาจนกระทั่งหลงเชื่ออย่างงมงายว่าทฤษฎีที่สร้างขึ้นจากแนวคิดและวิธีการศึกษาแนวพฤติกรรมศาสตร์ซึ่งลอกแบบมาจากวิทยาศาสตร์จะให้แนวทางในการศึกษาที่ไร้มลทิน"

3. หน่วยในการวิเคราะห์ของการศึกษาทางรัฐศาสตร์อยู่ที่จัดไว้สำนึกแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์มีหน่วยในการวิเคราะห์ คือ บัณฑิตบุคคล ทำให้แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์เน้นศึกษาและอธิบายการแสดงพฤติกรรมของบัณฑิตบุคคล เพราะนักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์เชื่อว่า สิ่งต่างๆ ที่เป็นหน่วยใหญ่เกิดจากหน่วยเล็กมารวมกัน ดังนั้น ลักษณะทั้งหลายของหน่วยใหญ่ก็สามารถอธิบายได้จากลักษณะของหน่วยเล็กที่สุดที่มีคุณสมบัติทุกด้านเหมือนหน่วยใหญ่

ความพยายามจะเป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมืองของรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์จึงนำไปสู่การรับวิธีการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ซึ่งหน่วยในการวิเคราะห์ที่เล็กที่สุดคือ อะตอม ส่วนในทางรัฐศาสตร์นั้น แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์จึงใช้บัณฑิตบุคคลเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ เพราะกลุ่มคน สถาบันทางการเมือง สังคม เกิดจากการรวมตัวของบัณฑิตบุคคล²⁰

การอธิบายตามแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ซึ่งเน้นศึกษาและอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองจากระดับบัณฑิตบุคคลอย่างมากเห็นได้จาก นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ยอมรับ

²⁰ อนุสรณ์ ลิ้มมณี. พัฒนาการของแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์. 2548. หน้า 29.

ว่าในปรากฏการณ์ทางการเมืองมีองค์ประกอบที่ดำรงอยู่ในปรากฏการณ์สองส่วนที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ สถาบันทางการเมืองซึ่งเป็นหน่วยรวมของปัจเจกบุคคลและบรรดามนุษย์ที่เป็นปัจเจกบุคคลแต่สิ่งที่ยังดำรงอยู่จริงในปรากฏการณ์ทางการเมืองมีแต่ปัจเจกบุคคลเท่านั้น สถาบันทางการเมืองหาได้มีอยู่จริง หรือหาได้มีอยู่เป็นอิสระจากมนุษย์ไม่ ลักษณะต่างๆ ของสถาบันทางการเมืองจะเป็นอย่างไรนั้นจึงขึ้นอยู่กับการแสดงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลอันเป็นหน่วยรวมของสถาบันทางการเมือง²¹

ตามกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาสได้ชี้ให้เห็นว่า หน่วยในการวิเคราะห์รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์มีหน่วยในการวิเคราะห์เป็นปัจเจกบุคคล แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์จึงมีระเบียบวิธีการศึกษาในการอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปรากฏการณ์ทางการเมืองคือ การอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการแสดงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลที่สามารถสังเกตเห็นได้ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดและวิธีการศึกษาพฤติกรรมศาสตร์กับหน่วยในการวิเคราะห์ดังกล่าว นอกจากจะมีปัญหาในการยอมรับหน่วยในการวิเคราะห์ห้องครัวรวมแล้ว ตามกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาสยังมีปัญหาในด้านการทำความเข้าใจหน่วยการวิเคราะห์ระดับปัจเจกบุคคลอีกด้วย เพราะการเน้นแต่การอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่เกิดขึ้นอย่างสม่าเสมอจากการสังเกตเชิงประจักษ์เท่านั้น ทำให้แนวคิดและวิธีการศึกษาพฤติกรรมศาสตร์ละเลยการทำความเข้าใจจิตไร้สำนึกหรืออุดมการณ์ที่ไม่สามารถรับรู้ด้วยประสบการณ์เชิงประจักษ์ได้ แต่จิตไร้สำนึกหรืออุดมการณ์นั้นก็มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุต่อการกำหนดการแสดงผลพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลที่สามารถสังเกตได้นั่นเอง

ตามกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาส การละเลยต่อการทำความเข้าใจการแสดงผลพฤติกรรมของมนุษย์โดยมุ่งแต่การอธิบายการแสดงผลพฤติกรรมภายนอกของปัจเจกบุคคลเท่านั้น ตามกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาสได้ชี้

²¹ Heinz Eulau. *The Behavioral Persuasion in Politics*. 1963. p.15 .

ให้เห็นถึงปัญหาที่รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ต้องเผชิญคือ ทวิลักษณ์ของการอธิบายกับการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ เพราะหน่วยในการวิเคราะห์ปัจเจกบุคคลนั้นมี “ภาววิทยา” ของหน่วยการวิเคราะห์ คือ จิตกับกาย แต่พฤติกรรมศาสตร์กับให้ความสำคัญกับการอธิบายปรากฏการณ์ทางกายเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ตามกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาสได้วิพากษ์ต่อข้อเสนอหรือทางออกในการแก้ปัญหาทวิลักษณ์การอธิบายและการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ว่า ข้อเสนอในการตีความเพื่อทำความเข้าใจการแสดงเจตนาโดยมีวัตถุประสงค์หรือการตีความเพื่อการทำความเข้าใจเจตนาของปัจเจกบุคคลโดยมีเกมทางภาษาเป็นตัวกำหนดการแสดงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลในสังคมว่าเป็นการทำความเข้าใจและอธิบายหน่วยในการวิเคราะห์ระดับปัจเจกบุคคลที่มีจิตสำนึก (conscious) ซึ่งได้แสดงเจตนาออกมาตามวัตถุประสงค์และแสดงออกมาตามเกมทางภาษา แต่การตีความและการอธิบายในลักษณะดังกล่าวละเลยโครงสร้างสัญลักษณ์ที่ถูกบิดเบือน (distortion) จากปัจจัยภายในและภายนอกตัวของปัจเจกบุคคลหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ตามกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาสวิพากษ์ทางออกของปัญหาทวิลักษณ์และหน่วยในการวิเคราะห์ของรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ว่าไม่สนใจที่จะทำความเข้าใจการแสดงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลที่ถูกบิดเบือนหรือถูกครอบงำจากอุดมการณ์นั่นเอง

บทสรุป

จากคำถามในการวิจัยที่ว่า ตามกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาสได้วิพากษ์แนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ว่าอย่างไร? ในส่วนสรุป ตามกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาสมีลำดับในการนำเสนอเพื่อตอบคำถามวิจัยข้างต้น ดังนี้

1. ว่าด้วยเรื่องภาพลวงตาขององค์ความรู้วัตถุวิสัย เป็นการวิพากษ์ความเป็นไปไม่ได้ของการเป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมืองของรัฐศาสตร์แนว

พฤติกรรมศาสตร์

2. ว่าด้วยเรื่องความรู้ที่นำมาผลประโยชน์ เป็นการวิพากษ์ความเป็นไปไม่ได้ของการสร้างองค์ความรู้ที่ปราศจากอคติ

3. ว่าด้วยเรื่องการทำความเข้าใจจิตใจสำนึกในหน่วยวิเคราะห์ของพฤติกรรมศาสตร์ เป็นการวิพากษ์ การอธิบายระดับปัจเจกบุคคลของรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์

1. การวิพากษ์ความเป็นไปไม่ได้ของการเป็นวิทยาศาสตร์ทางการเมือง การศึกษาทางรัฐศาสตร์ รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ได้สร้างแนวคิดและวิธีการศึกษาอันจะนำไปสู่องค์ความรู้วัตถุวิสัย (objectivity) ด้วยการรับวิธีการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมือง การอ้างวิธีการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ได้แบ่งแยกองค์ความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์กับไม่เป็นวิทยาศาสตร์ หรือองค์ความรู้ที่ปราศจากอคติหรือเติมไปด้วยอคติ ซึ่งเห็นได้จากการวิพากษ์แนวปรัชญาการเมืองว่าเป็นการศึกษาที่ไม่ปลอดจากค่านิยมส่วนบุคคล การอ้างวิธีการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ได้จำกัดวิธีการแสวงหาความรู้ของตนเองภายใต้ระเบียบวิธีการศึกษาการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ซึ่งเน้นการอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่เกิดขึ้นอย่างสม่าเสมอ และการพิสูจน์ความถูกต้องของทฤษฎี อย่างไรก็ตาม ระเบียบวิธีการแสวงหาความรู้ดังกล่าวตามกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาสได้วิพากษ์ว่า วิธีการแสวงหาความรู้ดังกล่าวไม่สามารถนำไปสู่องค์ความรู้วัตถุวิสัยได้ เพราะการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยเฉพาะการสังเกตมีทฤษฎีแฝงอยู่ (theory-laden) การวิพากษ์ด้วยเหตุผลนี้ตามกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาสมาจากแนวคิดของเจอร์เก็น ฮาเบอร์มาส ที่วิพากษ์ความเป็นไปไม่ได้ขององค์ความรู้วัตถุวิสัยจากมุมมองด้านญาณวิทยา การแสวงหาความรู้ก่อนประสบการณ์ (a priori) แต่ก่อนประสบการณ์ และแยกโลกทางกายภาพเป็นอิสระจากโลกทางจิตของมนุษย์ต่างๆ ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

2. การวิพากษ์ความเป็นไปไม่ได้ของการแยกคุณค่าออกจากข้อเท็จจริง นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ได้รับรู้ถึงปัญหาหรือข้อจำกัดของการหา ระเบียบวิธีการศึกษาอันจะนำไปสู่องค์ความรู้ที่ถูกต้องวิสัยว่าทุกๆ การสังเกตนั้นจะมีทฤษฎีแฝงอยู่เป็นจิตสำนึกของการแสวงหาความรู้ก่อนประสบการณ์ที่จะคอยควบคุม กำกับดูแลขณะเก็บข้อมูล การจัดประเภทข้อมูล ทำให้ นัก รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์รับระเบียบวิธีการศึกษาซึ่งนอกจากจะให้ความ สำคัญกับการอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแล้ว ยังให้ความสำคัญกับการ พิสูจน์ผิด (falsification) เพื่อตรวจสอบอคติที่แฝงอยู่ในทฤษฎี อย่างไรก็ตาม ตามกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาสได้วิพากษ์ว่า ถึงแม้ว่านักรัฐศาสตร์แนว พฤติกรรมศาสตร์จะมีระเบียบวิธีการศึกษาที่ตรวจสอบอคติแต่ไม่สามารถ ปฏิเสธผลประโยชน์ที่แฝงมากับระเบียบวิธีการศึกษานั้นได้ เพราะการพิสูจน์ ผิดเป็นส่วนประกอบหรือมาคู่กับวิธีการอธิบายตามตัวแบบนิรนัย ตามตัวแบบ นิรนัยก็คือ ระเบียบวิธีการศึกษาการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ที่แนวคิดและวิธีการ ศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์รับมามีผลประโยชน์ที่นำ คือ การควบคุม ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุในการอธิบายปรากฏการณ์และการทำนายปรากฏการณ์ ทางการเมืองที่วิธีการพิสูจน์ผิดไม่สามารถขจัดออกไปได้ ดังนั้น ผลประโยชน์ที่ มาพร้อมกับวิธีการอธิบายตามตัวแบบนิรนัยดังกล่าวจึงมีผลประโยชน์ที่นำให้ นักรัฐศาสตร์เลือกใช้แนวคิดและวิธีการศึกษาพฤติกรรมศาสตร์เพื่อหวังผล ประโยชน์จากแนวคิดและวิธีการศึกษานี้ได้มีให้

3. การวิพากษ์การอธิบายหน่วยการวิเคราะห์ระดับปัจเจกบุคคลของ รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ นักรัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์นอกจากจะ ลดทอนหน่วยใหญ่ลงมาด้วยการอธิบายจากหน่วยการวิเคราะห์ระดับ ปัจเจกบุคคลแล้ว รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ยังปฏิเสธการทำความเข้าใจ หน่วยการวิเคราะห์ระดับปัจเจกบุคคลและให้ความสำคัญกับการอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทางภายนอกของการแสดงพฤติกรรมที่สม่ำเสมอของ ปัจเจกบุคคล ทำให้กรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาสวิพากษ์ให้เห็นว่า หน่วย ในการศึกษาวิเคราะห์ระดับปัจเจกบุคคลนั้น ทั้งทัศนคติ บุคลิกภาพ ลักษณะนิสัยของ

ปัจเจกบุคคลไม่สามารถอธิบายได้ เพราะทัศนคติ บุคลิกภาพ ลักษณะนิสัยของปัจเจกบุคคลไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในเชิงประจักษ์เพียงอย่างเดียว แต่เป็นปรากฏการณ์ทางจิตสำนึกด้วย การอธิบายจึงต้องใช้วิธีการตีความเพื่อทำความเข้าใจประกอบด้วย นอกจากนั้น ตามกรอบการวิพากษ์ของฮาเบอร์มาส ได้วิพากษ์ให้เห็นว่า ทัศนคติ บุคลิกภาพ ลักษณะนิสัยของปัจเจกบุคคลมักจะถูกบิดเบือน (distort) จากสิ่งเร้าซึ่งเป็นส่วนจิตไร้สำนึกอันเป็นปัจจัยผลักดันให้ปัจเจกบุคคลแสดงพฤติกรรม ดังนั้น การอธิบายตามแนวคิดและวิธีการศึกษารัฐศาสตร์แนวพฤติกรรมศาสตร์ต่อการอธิบายหน่วยการวิเคราะห์ระดับปัจเจกบุคคลจึงไม่เพียงพอเพราะละเลยการทำความเข้าใจ

บรรณานุกรม

- อนุสรณ์ ลิมมณี. *การอธิบายกับการวิเคราะห์ทางการเมือง: ข้อพิจารณาเบื้องต้นในเชิงปรัชญาสังคมศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- _____. *พัฒนาการของแนวคิดและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2548.
- Almond, G. *Political Science: The History of Discipline*. New York: Oxford University, 1996.
- Almond, G. and Gengo. S. "Cloud, Clock, and the Study of Politics". *World Politics*, 29.4 (1977).
- Blaikie, N. *Approaches to Social Enquiry: Advancing Knowledge*. Cambridge, U.K. ; Malden, Mass : Polity Press, 2007.
- Eulau, H. *The Behavioral Persuasion in Politics*. Bombay, Vakils: Feffer and Simons Prirate, 1963.
- Habermas, J. "Postscript to Knowledge and Human Interests?". *Philosophy of Social Science*, 3. (1973): pp. 159-160.
- _____. *Knowledge and Human Interests*. Translated by Shapiro J. Boston: Beacon Press, 1971 .
- _____. *On the Logic of the Social Sciences*. Translated by NicholSEN, W. S and Stark , A. J. Cambridge : Polity Press, 1988.
- Hawkesworth, M. and Kogan. M. *Encyclopedia of Government and Politics*. London: Routledge, 1992.
- Held, D. *Introduction to Critical Theory: Horkheimer to Habermas*. Cambridge: Polity Press, 1980.
- Holub, C. R. *Jürgen Habermas: Critic in the Public Sphere*. London and New York: Routledge, 1991 .

- Marriam, C. E. "The Present State of the study of Politics".
The American Political Science Review. 60.4 (1921) : 174-180.
- Moon, J. D. "The Logics of Political Inquiry: A Synthesis of Opposed Perspectives". In *Handbook of Political Science*. Greenstein. F. eds. Mass: Addison-Wesley, 1975.
- Oren, I. "Can Political Science Emulate the Natural Sciences? The Problem of Self-disconfirming Analysis". *Polity*. 38.1(2006): 72.
- Sanders, D. Behaviouralism. *Theory and Methods in Political Science*. Marsh. D. and Stoker. G. eds. Houndmills: PALGRAVE, 2002 .
- Wiggershaus, R. *The Frankfurt School: It History, Theories and Political Significance*. Cambridge: Polity Press, 1994.

พัฒนาการนโยบายการไม่แพร่กระจาย อาวุธนิวเคลียร์ของจีน (The Evolution of China's Non-Proliferation Policy)*

ชญาณิศฯ นันทสกุลการ**

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาความเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายของจีนที่มีต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1949 – 1992 การศึกษาวิจัยได้นำกรอบความคิดเรื่องการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ (International Cooperation) มาเป็นแนวในการวิเคราะห์และอธิบายความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยบทความนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า เหตุสำคัญที่ทำให้จีนตัดสินใจเข้าร่วมเป็นภาคีของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 1992 นั้นเป็นเพราะจีนต้องการฟื้นฟูภาพลักษณ์ที่ดี โดยแสดงความรับผิดชอบในฐานะประเทศมหาอำนาจที่ให้ความร่วมมือกับระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศ

* เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง พัฒนาการนโยบายการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ของจีน ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** นิสิตปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการศึกษาพบว่า จีนตัดสินใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์มีเหตุสำคัญหลักเนื่องจากการตระหนักถึงปัญหาด้านภาพลักษณ์ที่จีนต้องเร่งฟื้นฟู ในฐานะประเทศมหาอำนาจที่ต้องมีความรับผิดชอบและให้ความร่วมมือกับระบอบระหว่างประเทศ เนื่องจากปัญหาที่สั่งสมมาหลายประการในช่วงปลายทศวรรษ 1980 ที่มีลักษณะละเมิดต่อระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ได้แก่ การสร้างความร่วมมือด้านนิวเคลียร์กับอิหร่าน ปากีสถาน และแอลจีเรีย โครงการพัฒนานิวเคลียร์สมัยใหม่ของจีน การเข้าร่วมเป็นสมาชิกสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ของฝรั่งเศส และแนวโน้มของเสียงสนับสนุนระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์

คำสำคัญ: จีน, นโยบายการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์, สนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์

The main purpose of this to study the Chinese non-proliferation policy through its accession to the Nuclear Non-proliferation Treaty (NPT) during the period 1949 – 1992. By using the international cooperation approach as a framework for analysis, the thesis analyzes and describes a decisive factor affecting China's non-proliferation policy towards its accession to NPT in 1992. The assumption of this study is that China decided to join the Nuclear Non-proliferation Treaty in 1992 because China wanted to restore its soft image by cooperating with the international non-proliferation regime in accordance with its responsibility as a major power.

The study showed that China decided to accede the Nuclear Non-proliferation Treaty because it was concerned with its image and mission of the major power that need to accelerate recovery. Due to

the problems that accumulated for many reasons since the late 1980s, the Chinese government has violated the non-proliferation regime as evidenced by its nuclear cooperation agreement with Iran, Pakistan and Algeria, the “China Threat” discourse, Chinese nuclear development and France’s accession to Nuclear Non-proliferation Treaty.

Keyword: CHINA, NUCLEAR NON-PROLIFERATION POLICY, NUCLEAR NON- PROLIFERATION TREATY (NPT)

จีนหนึ่งในฐานะประเทศมหาอำนาจเมื่อเกิดการปรับเปลี่ยนทิศทางการดำเนินนโยบายในประเด็นใดๆ ย่อมส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางต่อระบบระหว่างประเทศ อาทิ การสร้างความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และความมั่นคง จะมากน้อยก็แล้วแต่ผลประโยชน์หรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นแก่จำนวนของประเทศสมาชิกที่ร่วมกันอยู่ภายใต้ข้อกำหนดตามสถาบัน ระบบอบหรือกรอบความร่วมมือนั้นๆ การสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงในยุคใหม่นี้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงแบบดั้งเดิมมาสู่การสร้างความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่เช่น ปัญหาความมั่นคงมนุษย์ ความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงด้านพลังงาน เป็นต้น แต่ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคงปฏิเสธไม่ได้ว่าปัญหาความมั่นคงแบบดั้งเดิมยังคงมีบทบาทและสร้างปัญหาให้กับระบบระหว่างประเทศอยู่ไม่น้อย ที่จะกล่าวถึงในที่นี้คือปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์

นิวเคลียร์เป็นอาวุธทำลายล้างสูงที่ปัจจุบันมีอยู่ในการครอบครองของสหรัฐอเมริกา รัสเซีย อังกฤษ ฝรั่งเศส และจีนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย จีนหนึ่งในฐานะประเทศมหาอำนาจเมื่อเกิดการปรับเปลี่ยนทิศทางการดำเนินนโยบายในประเด็นใดๆ ย่อมส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางต่อระบบระหว่างประเทศ อาทิ การสร้างความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และความ

มั่นคง จะมากน้อยก็แล้วแต่ผลประโยชน์หรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นแก่จำนวนของประเทศสมาชิกที่ร่วมกันอยู่ภายใต้ข้อกำหนดตามสถาบัน ระบอบ หรือกรอบความร่วมมือนั้นๆ การสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงในยุคใหม่นี้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงแบบดั้งเดิมมาสู่การสร้างความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ เช่น ปัญหาความมั่นคงมนุษย์ ความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงด้านพลังงาน เป็นต้น แต่ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคงปฏิเสธไม่ได้ว่าปัญหาความมั่นคงแบบดั้งเดิมยังคงมีบทบาทและสร้างปัญหาให้กับระบบระหว่างประเทศอยู่ไม่น้อย ที่จะกล่าวถึงในที่นี้คือปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศเหล่านี้ถูกเรียกว่ากลุ่มประเทศที่เป็นรัฐอาวุธนิวเคลียร์ มีสิทธิในการครอบครองและพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ แต่เป็นไปอย่างจำกัดมากขึ้นตามพัฒนาการของกฎหมายที่เข้าควบคุมและตรวจสอบพฤติกรรมของกลุ่มประเทศเหล่านี้อย่างเข้มงวด โดยกฎหมายระหว่างประเทศที่ใช้เป็นหลักกำหนด ควบคุม และพยายามแก้ไขปัญหาความมั่นคงที่เกิดจากนิวเคลียร์ที่สำคัญฉบับหนึ่งคือ สนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (Nuclear Non-proliferation Treaty: NPT) สนธิสัญญานี้เกิดขึ้นท่ามกลางความวิตกกังวลกับปัญหาการแข่งขันสิ่งสมอาวุธนิวเคลียร์ของสองชาติมหาอำนาจหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และมีแนวโน้มว่าประเทศอื่นๆ พยายามที่จะแสวงหาและดำเนินโครงการพัฒนานิวเคลียร์เพิ่มมากขึ้น ตามสถานการณ์ดังกล่าวนี้ส่งผลให้นานาประเทศร่วมกันเสนอในที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติให้มีการร่างข้อตกลงใดๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเข้าควบคุมและแก้ไขปัญหาเหล่านี้ สนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ฉบับสมบูรณ์แล้วเสร็จและพร้อมเปิดให้ลงนามในวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1968 ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศ โดยสนธิสัญญาฉบับนี้ประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ หลักการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (non-proliferation) หลักการลดกำลังอาวุธ (disarmament) และสิทธิในการใช้พลังงานนิวเคลียร์อย่างสันติ

(the right to peacefully use nuclear energy) รวมทั้งสิ้น 11 มาตรา¹ ในช่วงแรกมีสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และอังกฤษ เพียงสามประเทศเท่านั้นที่ลงนามเข้าเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการ

ในส่วนของจีนเริ่มดำเนินการสร้างอาวุธนิวเคลียร์มาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1950 ทำที่และทัศนคติของจีนที่มีต่อสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์นั้นอยู่ในแง่ลบมาโดยตลอด โดยจีนอ้างว่าสนธิสัญญานี้เป็นเครื่องมือของชาติมหาอำนาจที่นำมาใช้ผูกขาดอำนาจครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ จีนจึงปฏิเสธที่จะร่วมลงนามเป็นภาคีของสนธิสัญญาดังกล่าวและดำเนินโครงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของตนเองมาโดยตลอด จนกระทั่งสถานการณ์ระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไปรวมทั้งพฤติกรรมของจีนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับระบบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ทำให้ทำที่และทัศนคติของจีนที่มีต่อสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย จนนำมาสู่การตัดสินใจเข้าร่วมลงนามเป็นภาคีของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์อย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1992 การเปลี่ยนแปลงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความมั่นคงของจีนในครั้งนี้มีพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อระบบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศอีกด้วย

จีนกับนโยบายการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ค.ศ. 1950-1960

ในช่วงนี้เป็นช่วงที่จีนเพิ่งสถาปนาประเทศและมีสหภาพโซเวียตเป็นพันธมิตรที่แน่นแฟ้นที่สุด โดยจีนดำเนินนโยบายพึ่งพิงและอยู่ภายใต้ชายคาการป้องกันนิวเคลียร์ของโซเวียต อีกทั้งปฏิเสธการเข้าร่วมในองค์การระหว่างประเทศและการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านนิวเคลียร์ทุกรูปแบบในด้านนิวเคลียร์หลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ผู้นำจีนได้แสดงทัศนะ

¹ Boutros Ghili. *The United Nations and Nuclear Non – proliferation*. 1995. pp. 3 – 7.

ว่าอาวุธนิวเคลียร์เป็นเพียง “เสือกระดาษ”² ซึ่งจีนไม่มีแนวคิดที่จะคิดค้นหรือพัฒนาอาวุธชนิดนี้เนื่องจากจีนเชื่อมั่นในสงครามประชาชน (people's war) มากกว่า แต่เมื่อจีนผ่านเหตุการณ์ในช่วงสงครามเกาหลีในฐานะตัวแทนของสหภาพโซเวียตและในฐานะมิตรประเทศที่ใกล้ชิดกับเกาหลีเหนือ และจากวิกฤตการณ์ของแคบได้วันทำให้ทัศนคติที่มีต่ออาวุธนิวเคลียร์เปลี่ยนแปลงไป เมื่อจีนถูกข่มขู่และคุกคามจากนิวเคลียร์ของสหรัฐฯ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นให้จีนริเริ่มโครงการพัฒนานิวเคลียร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือเพื่อคุ้มกันและป้องกันภัยคุกคามนิวเคลียร์ของมหาอำนาจ จีนได้รับความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตทั้งในด้านทรัพยากรบุคคล องค์ความรู้ เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่จำเป็นต่างๆ โดยทั้งสองประเทศได้ลงนามในข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือในโครงการพัฒนานิวเคลียร์ “Agreement on Producing New Weapons and Military Technological Equipment and Establishing Synthetic Atomic Industry” ค.ศ. 1957³ จีนแสดงเจตจำนงอย่างชัดเจนว่าโครงการพัฒนานิวเคลียร์ที่สร้างขึ้นเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่จีนสามารถกระทำได้ แต่โครงการพัฒนานิวเคลียร์ดังกล่าวต้องประสบปัญหาเมื่อจีนเกิดความขัดแย้งกับโซเวียต โดยความขัดแย้งที่ทำให้ความสัมพันธ์จีน - โซเวียตต้องสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1959 คือ ข้อตกลงเรื่องการส่งมอบเทคโนโลยีนิวเคลียร์จากโซเวียตสู่จีนที่ถูกผิดผ่อนมาหลายครั้งจนท้ายสุดข้อตกลงนี้ถูกฝ่ายโซเวียตบอกยกเลิก จึงส่งผลให้ความร่วมมือด้านนิวเคลียร์ที่ดำเนินอยู่ต้องสิ้นสุดลงตามไปด้วย ในปี ค.ศ. 1960 สหภาพโซเวียตออกคำสั่งส่งตัวนักวิชาการทั้งหมดที่ประจำการอยู่ในจีนกลับประเทศ รวมทั้งเครื่องมือและอุปกรณ์จำเป็นต่างๆ ด้วย⁴ จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้จีนต้องดำเนินโครงการพัฒนานิวเคลียร์

² Mingquang Zhu. “The Evolution of China's Nuclear Nonproliferation Policy”. *The Nonproliferation Review*. (1997): 40.

³ Oleg Borisovich Borisov and Boris Trofimovich Koloskov. *Soviet – Chinese Relations 1945-1970*. 1975. pp. 140-142.

⁴ Harold C. Hinton. Sino-Soviet Relations: Background and Overview in Douglas T. Stuart and William T. Tow (eds.), *China, the Soviet Union and the West: Strategic and Political Dimensions in the 1980s*. 1990. pp. 9-15.

ด้วยตัวเองต่อไป โดยมีเป้าหมายเพื่อทำลายการผูกขาดนิวเคลียร์ของสองชาติมหาอำนาจ และปฏิเสธรกรรวมตัวและสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการยับยั้งการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ หรือการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ทุกรูปแบบอย่างสิ้นเชิง นับเป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญระหว่างมิตรประเทศทั้งสองที่หันมาใช้นิวเคลียร์เป็นเครื่องมือในการคานอำนาจระหว่างกัน และใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาประเทศบริวารอีกด้วย

จีนกับนโยบายการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ค.ศ. 1960-1984

หลังจากที่ความสัมพันธ์ระหว่าง จีน - โซเวียต ยุติลงอย่างถาวรจากปัญหาความขัดแย้งหลายประการโดยเฉพาะการยกเลิกความช่วยเหลือในโครงการพัฒนานิวเคลียร์ที่เกิดขึ้นใน ค.ศ. 1960 จีนได้ดำเนินการโครงการพัฒนานิวเคลียร์อย่างต่อเนื่องด้วยตนเองเรื่อยมา ในช่วงเวลาเดียวกันเมื่อจีนยุติความสัมพันธ์กับโซเวียตแล้ว โซเวียตได้กลับไปฟื้นฟูความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ในหลายด้านรวมทั้งการร่วมกันสร้างข้อตกลงร่วมกันผ่านสนธิสัญญา "Limited Test Ban Treaty" (LTBT) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการจำกัดและห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์ซึ่งทำยสุดสนธิสัญญาฉบับนี้ผ่านมติองค์การสหประชาชาติ และมีผลบังคับใช้ใน ค.ศ. 1963⁵ การกระทำเช่นนี้จึงเป็นการสร้างอคติที่มีต่อการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศให้กับฝ่ายจีน เพราะจีนเชื่อว่า สหรัฐ - โซเวียต ใช้ความร่วมมือระหว่างประเทศผ่านการสร้างข้อตกลงในรูปแบบสนธิสัญญามาใช้เป็นเครื่องมือผูกมัดจีนให้ไม่สามารถทดลองอาวุธนิวเคลียร์ได้สำเร็จ ซึ่งจีนปฏิเสธที่จะร่วมลงนามในสนธิสัญญาฉบับนี้และกล่าวว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อผูกขาดการใช้อำนาจนิวเคลียร์ของสหรัฐฯและโซเวียต แม้จีนปฏิเสธที่จะลงนามใน LTBT แต่จีนได้ประกาศยืนยันว่าโครงการพัฒนา

⁵ Zachary S. Davis. "China's Nonproliferation and Export Control Policies: Boom or Bust for the NPT regime?". *Asian Survey*, 35.6 (1995): 587-591.

นิวเคลียร์ของจีนมุ่งสร้างอาวุธนิวเคลียร์เพื่อป้องกันตนเองเท่านั้น และจะไม่ใช้เป็นเครื่องมือสร้างภัยคุกคามให้แก่ประเทศอื่นๆ กระทั่งวันที่ 16 ตุลาคม ค.ศ. 1964 จีนประสบความสำเร็จในการทดลองนิวเคลียร์เป็นครั้งแรก พร้อมกับประกาศหลักการ “no-first use” ในรูปแบบเอกภาคีเพื่อเป็นเครื่องรับประกันว่าจีนไม่มีเจตนาหรือความตั้งใจแอบแฝงอื่นใดที่จะใช้นิวเคลียร์ข่มขู่หรือคุกคามประเทศอื่นๆ ซึ่งหลักการ “no-first use” นี้ยังได้รับการปฏิบัติเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งจีนยังพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะเสนอให้หลักการ “no-first use” ยกกระดับขึ้นมาเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศ⁶

หลังจากจีนทดลองนิวเคลียร์ครั้งแรกสำเร็จ นานาประเทศที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงต่อการถูกโจมตีด้วยอาวุธนิวเคลียร์จากประเทศที่เป็นรัฐซึ่งมีอาวุธนิวเคลียร์เกิดความวิตกกังวลและร่วมกันเสนอความเห็นผ่านที่ประชุมสมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติ มีมติให้ร่างสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์โดยคณะกรรมการลดกำลังอาวุธ (Committee on Disarmament) แต่ภายหลังประเทศที่เข้าไปมีบทบาทในการร่างสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์มากที่สุดคือ สหรัฐฯ และสหภาพโซเวียต ทำยสุดสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์เปิดให้ลงนามในวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1968 และมีผลบังคับใช้ในปี ค.ศ. 1970 ซึ่งจีนปฏิเสธที่จะเข้าร่วมโดยหยิบยกประเด็นเรื่องการเลือกปฏิบัติและความเหลื่อมล้ำของสนธิสัญญานับนี้มาเป็นข้ออ้าง แต่จีนยังคงยืนยันและปฏิบัติตามหลักการ “no-first use” มาโดยตลอด⁷ แม้จีนจะปฏิเสธการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ แต่ในปี ค.ศ. 1971 จีนได้ที่นั่งคณะมนตรีความมั่นคงถาวรแห่งองค์การสหประชาชาติคืนจากไต้หวันสำเร็จหลังใช้ความพยายามอยู่หลายปี นอกจากนี้ จีนยังได้รับการยอมรับในระดับระหว่างประเทศจาก

⁶ Savita Pande. “Chinese Nuclear Doctrine”. *Strategic Analysis*. 23.12 (2000): 2021-2022.

⁷ Colin Hines and David Lowry. “Reluctant compromise on the nuclear arms chase”. *Third World Quarterly*. 8. 2 (1986): 568-569.

ตำแหน่งนี้แล้ว ถือเป็นโอกาสดีที่ช่วยให้จีนได้สัมผัสประสบการณ์ผ่านระบบการควบคุมอาวุธและระบบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ตามหน่วยงานที่อยู่ในการควบคุมดูแลขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งสร้างทัศนคติที่ดีที่มีต่อการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศของจีนว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาเสถียรภาพของโลกในระยะยาว และจีนสามารถสร้างผลประโยชน์ร่วมกันผ่านความร่วมมือระหว่างประเทศได้⁸

เมื่อเริ่มเข้าสู่ช่วงยุคเปลี่ยนถ่ายผู้นำและแนวนโยบายที่เปลี่ยนแปลงจากยุคที่มุ่งเน้นเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติเข้าสู่ยุคปฏิรูปเพื่อการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากร รวมทั้งทิศทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคสมัยการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อสร้างสันติภาพและการพัฒนาบนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกัน ได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดและมุมมองที่มีต่อการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในระบบพหุภาคีนิยมผ่านสถาบัน ระบบ หรือองค์การระหว่างประเทศด้วย โดยผู้นำของจีนในขณะนั้น (เติ้ง เสี่ยวผิง) เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงและมีอิทธิพลต่อแนวคิดด้านการต่างประเทศจีนอย่างกว้างขวาง ซึ่งรวมถึงประเด็นด้านความมั่นคงที่เกี่ยวข้องกับอาวุธนิวเคลียร์ด้วย โดยในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับระบบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์จีนตัดสินใจเข้าร่วมกับองค์การพลังงานปรมาณูเพื่อสันติ (International Atomic Energy Agency: IAEA) ในปี ค.ศ. 1984 โดยยอมรับกฎเกณฑ์การตรวจสอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานิวเคลียร์เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นานาชาติว่าจีนไม่มีเจตนาที่จะสร้างหรือพัฒนานิวเคลียร์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสร้างคุกคามประเทศอื่นๆ⁹ เพราะจีนเล็งเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจมากกว่าการสร้างอำนาจด้านความมั่นคงที่มากเกินไป และจีนยอมรับว่าการพัฒนาเทคโนโลยีด้านนิวเคลียร์เพื่อประโยชน์ในทางสันติจะช่วยตอบสนองต่อความต้องการพลังงานของจีนที่จะเพิ่มมากขึ้นเพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจที่กำลังเติบโตของจีนในอนาคต

⁸ Han Nianlong. *Diplomacy of contemporary China*, 1990, pp. 392 – 396.

⁹ Nuclear Threat Initiative. *China and the IAEA*. Web. <http://www.nti.org/db/china/sec1.htm>. 08 October 2010.

จีนกับนโยบายการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ค.ศ. 1984-1992

หลังการเข้าร่วมและยอมรับในระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในขั้นต้นโดยเข้าร่วมกับ IAEA ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการเข้าร่วมในระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์แล้ว ในด้านการต่างประเทศที่ส่งเสริมให้จีนเล็งเห็นประโยชน์ที่ได้จากการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ คือ การเปลี่ยนแปลงแนวคิดและทัศนคติที่มีต่อระบบพหุภาคีนิยมทั้งในเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความมั่นคงซึ่งเป็นประเด็นที่อ่อนไหวและมีความสำคัญในลำดับแรกสุดของผลประโยชน์แห่งชาติ จีนเน้นการแก้ไขปัญหาระหว่างประเทศผ่านกระบวนการสันติวิธีและคำนึงถึงหลักสันติภาพและการพัฒนา เพื่อประโยชน์แก่การพัฒนาของจีนที่จะดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยตามที่ผู้นำจีนได้ตั้งเป้าหมายไว้¹⁰ และจีนเชื่อว่าระบอบระหว่างประเทศสามารถที่จะสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual interest) และรวมถึงผลประโยชน์ในอนาคต (shadow of the future) ที่จีนคาดว่าจะได้รับจากการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศซึ่งได้หมายรวมถึงชื่อเสียง (reputation) ในฐานะประเทศมหาอำนาจที่ให้ความร่วมมือกับระบอบระหว่างประเทศ ซึ่งจะช่วยฟื้นฟูและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่จีนในอนาคต¹¹

การต่างประเทศรูปแบบใหม่ได้ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ด้วยหลังจากที่จีนยื่นกรณापฎิเสถการเข้าร่วมมาตลอด ตั้งแต่สนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์เปิดให้ลงนามในปี ค.ศ. 1968 แต่ด้วยหลายเหตุการณ์จากพฤติกรรมของจีนที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนที่จะสร้างผลกระทบกับระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นสร้างผลกระทบต่อภาพลักษณ์จีนอย่างมาก โดยเฉพาะในฐานะที่จีนเป็นประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ที่ควรจะรักษาและ

¹⁰ Christopher R. Hughes. "Nationalism and Multilateralism in Chinese Foreign Policy: Implications for Southeast Asia". *The Pacific Review*. 18.1(2007): 119-122.

¹¹ Marc Lanteigne. *Chinese foreign policy: An introduction*. 2009. pp. 75 – 79.

ปฏิบัติตามระบอบระหว่างประเทศที่มีอยู่ เพื่อเป็นการแสดงความรับผิดชอบ และสร้างความร่วมมืออย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ที่เกิดขึ้นอยู่ในขณะนั้น เมื่อมีการเปิดเผยข้อมูลว่าจีนได้ส่งออกเทคโนโลยีนิวเคลียร์และรวมถึงเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้สร้างอาวุธนิวเคลียร์ให้กับ อิหร่าน ปากีสถาน และแอลจีเรียในช่วงปี ค.ศ. 1989 – 1991 เป็นจำนวนมากและยังสร้างข้อตกลงในทางลับที่จะให้เทคโนโลยีนิวเคลียร์จำนวนมากแก่ประเทศเหล่านี้¹² ข้อมูลที่ถูกเปิดเผยสร้างความวิตกกังวลให้กับนานาประเทศที่เกรงกลัวภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้นจากการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ในช่วงเวลาเดียวกันจีนยังดำเนินโครงการนิวเคลียร์สมัยใหม่ (Nuclear Modernization) ที่เร่งพัฒนาศักยภาพอาวุธยุทธโปกรณ์ขนานใหญ่ ถึงแม้ว่าจีนจะอ้างว่าเป็นการพัฒนาเพื่อการป้องกันตนเองก็ตาม แต่ส่งผลให้ประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะญี่ปุ่นและไต้หวันเกิดความหวาดระแวงจีนเป็นอย่างมากและมองว่าจีนต้องการข่มขู่และทำลายสหรัฐฯ ที่มีกองกำลังประจำการในญี่ปุ่น ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงการสร้างวาทกรรม “ภัยคุกคามจากจีน” ให้มีน้ำหนักมากขึ้นไปอีก อีกทั้งการประกาศเข้าร่วมกับสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ของฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1991 ซึ่งการประกาศนี้ทำให้จีนเป็นประเทศรัฐซึ่งมีอาวุธนิวเคลียร์เพียงประเทศเดียวที่อยู่นอกระบบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ แม้จีนจะย้ำว่าเป็นประเทศที่รักษาสันติภาพและยึดมั่นในหลักการ “no-first use” แต่ก็ไม่มีน้ำหนักมากพอที่จะสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจให้กลับคืนมาได้ง่ายๆ ปัญหาที่เกิดขึ้น ณ ช่วงเวลานั้นล้วนส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์จีนอย่างรุนแรง ซึ่งจีนเลือกดำเนินนโยบายด้วยการเข้าร่วมกับระบบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศผ่านสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์เป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูภาพลักษณ์ของจีนในฐานะประเทศมหาอำนาจที่มีความรับผิดชอบต่อระบอบระหว่างประเทศ

¹² ข้อมูลที่ได้นี้มาจาก CIA ของสหรัฐฯ โปรดดูเพิ่มเติมใน เจียน ธีระวิทย์. นโยบายต่างประเทศจีน. 2541. หน้า 426-429.

ภาพลักษณ์ของจีนกับนโยบายการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์

นับตั้งแต่จีนเข้าเป็นสมาชิกความมั่นคงถาวรแห่งสหประชาชาติในปี ค.ศ. 1971 จีนได้รับประสบการณ์จากการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกมากขึ้น จีนเข้าร่วมในหลายเวทีการประชุมและแสดงแนวคิดของจีนต่อประเด็นต่างๆ อย่างชัดเจนซึ่งรวมถึงเรื่องการควบคุมอาวุธ และการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ เช่น เวที UN's Disarmament, Conference on Disarmament เป็นต้น การเข้าร่วมในพหุภาคีนิยมเป็นแนวทางทางการทูตในด้านการควบคุมอาวุธ และการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ของจีนนั้นนับได้ว่าเป็นประเทศผู้มาทีหลัง (late comer) อันเนื่องมาจากการใช้นโยบายปกครองประเทศแบบสังคมนิยมซึ่งมักพิจารณาพหุภาคีนิยมอย่างระมัดระวังและคัดเลือกอย่างเข้มงวด โดยคำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น อีกส่วนหนึ่งของการพิจารณาคือจำนวนผู้เล่น (player) ที่อยู่ในกรอบความร่วมมือนั้นๆ เพื่อประโยชน์แก่การจัดการและใช้เป็นเวทีในการปกป้องผลประโยชน์ของจีนได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ¹³

ปัญหาที่จีนประสบและส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของจีนในช่วงเวลาที่ไล่เลี่ยกันระหว่าง ค.ศ. 1989-1991 และส่งผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ได้แก่ พฤติกรรมประเทศผู้แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (proliferators) ที่เกิดจากการส่งออกเทคโนโลยีนิวเคลียร์ของจีน โครงการนิวเคลียร์สมัยใหม่ การประกาศเข้าร่วมในสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ของฝรั่งเศส และแนวโน้มเสี่ยงสนับสนุนระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศ

¹³ Jing-dong Yuan. "The new player in the game: China, arms control, and multilateralism". in Guoguang Wu and Helen Lansdowne (eds.), *China Turns to Multilateralism: Foreign Policy and Regional Security*, 2008. pp. 52-60.

ปัญหาประเทศผู้แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ของจีน

จีนถูกจับตามองและสังเกตการณ์พฤติกรรมความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างจีนกับอิหร่าน ปากีสถาน และแอลจีเรียอย่างใกล้ชิด หลังหน่วยข่าวกรองของสหรัฐอเมริกาสืบทราบว่ามีกำหนดข้อตกลงการซื้อขายเทคโนโลยีนิวเคลียร์กันอย่างลับ ซึ่งการถ่ายทอดเทคโนโลยีเหล่านี้มีความเป็นไปได้ที่จะนำไปใช้เพื่อสร้างอาวุธนิวเคลียร์ซึ่งละเมิดต่อกระบวนการตรวจสอบระหว่างประเทศจาก IAEA และละเมิดสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ แม้ภายหลัง IAEA จะสามารถพิสูจน์ได้ว่าจีนไม่มีพฤติกรรมเป็นประเทศผู้แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ก็ตาม โดยมีข้อมูลและรายละเอียดที่ปรากฏแก่สาธารณะดังต่อไปนี้¹⁴

ความร่วมมือระหว่างจีน - อิหร่าน

การสนับสนุนการพัฒนาโครงการนิวเคลียร์นี้เป็นส่วนหนึ่งของแผนการเสริมสร้างและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างจีน - อิหร่านโดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990 ย้อนกลับไปตั้งแต่ ค.ศ. 1985 จีนให้การสนับสนุนและช่วยเหลือด้านเทคโนโลยีนิวเคลียร์แก่อิหร่านและเป็นหุ้นส่วนที่ใหญ่ที่สุด ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้ความช่วยเหลือด้านนิวเคลียร์นี้เกิดขึ้นอย่างลับยาวนานถึง 6 ปี กระทั่งปี ค.ศ. 1991 ทั้งสองฝ่ายเพิ่งจะออกมายอมรับแก่สาธารณะว่าให้ความช่วยเหลือด้านนิวเคลียร์ระหว่างกันจริง รายงานชิ้นสำคัญที่ให้ข้อมูลสำคัญในเรื่องความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศนี้ได้จัดทำขึ้นภายใต้ชื่อ “Iran and China to the International Atomic Energy Agency” ในปี ค.ศ. 2003¹⁵ ถึงแม้ว่ารายงานนี้จัดทำขึ้นโดย IAEA แต่หลายฝ่ายเชื่อว่ายังไม่ใช้ข้อมูลทั้งหมด

¹⁴ John W. Garver. *China & Iran: Ancient Partner in a Post-Imperial World*. 2006. pp. 153 - 155.

¹⁵ Director General of IAEA. *Implementation of NPT Safeguards Agreement with Islamic Republic of Iran*. Web. <http://www.iaea.org/publications/documents/board/2003/gov2003.75.pdf>. 15 January 2009.

เดิมอิหร่านภายใต้การปกครองของพระเจ้าชาห์นั้นมีความทะเยอทะยานที่จะสร้างโครงการนิวเคลียร์อยู่ก่อนแล้วด้วยความร่วมมือกับสหรัฐฯ ฝรั่งเศส และเยอรมนี แต่เมื่อโคโมนีขึ้นปกครองประเทศก็ได้ระงับความร่วมมือดังกล่าวทั้งหมดในปี ค.ศ. 1979¹⁶

ในปี ค.ศ. 1984 อิหร่านได้ก่อตั้งสถาบันวิจัยนิวเคลียร์มีชื่อว่า "Esfahan the Nuclear Research Center: ENRC" เพื่อใช้วิจัยเทคโนโลยีนิวเคลียร์อย่างครอบคลุม ทั้งเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ การเสริมสมรรถนะแร่ยูเรเนียม เป็นต้น ก่อนหน้าปี ค.ศ. 1979 ฝรั่งเศสเป็นผู้ถือสัญญาว่าด้วยการพัฒนาวิจัยเทคโนโลยีนิวเคลียร์กระทั่งถอนตัวไปในช่วงเกิดการปฏิวัติในฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1985 อิหร่านได้ตัดสินใจสร้างโครงการเสริมสมรรถนะแร่ยูเรเนียม¹⁷ เดือนมิถุนายนปีเดียวกันระหว่างการเดินทางเยือนปักกิ่งของประธานาธิบดีราฟซานจาณี (Rafsanjani) จีนและอิหร่านได้ข้อสรุปร่วมกันเป็นพิธีสารความร่วมมือด้านการใช้พลังงานนิวเคลียร์ในทางสันติ รวมถึงข้อตกลงที่จะให้ความช่วยเหลืออิหร่านกับโครงการวิจัยใน ENRC ซึ่งทั้งพิธีสารและข้อตกลงดังกล่าวนี้เกิดขึ้นอย่างลับ¹⁸ ดังนั้น ความช่วยเหลือโดยส่วนมากนั้นจึงไปเกิดกิจกรรมที่ ENRC ภายใต้ข้อตกลงฉบับปี ค.ศ. 1985 นี้จีนได้ช่วยเหลืออิหร่านในเชิงวิชาการ ความรู้ที่สำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาพลังงานนิวเคลียร์ อีกทั้งเครื่องมือ อุปกรณ์ที่ทันสมัยทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ซึ่งหมายรวมถึงการช่วยเหลือในการก่อสร้างเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์แห่งแรกในอิหร่านที่เริ่มต้นขึ้นในปี ค.ศ. 1988 ด้วย ซึ่งกลายมาเป็นข้อวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักต่อจีนในช่วงปี ค.ศ. 1992 นอกจากนี้แห่งแรกที่เริ่มต้นสร้างในปี ค.ศ. 1988 แล้วยังมีแผนการสร้างเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์อีกสามแห่งที่เริ่มในปี ค.ศ. 1990 ซึ่งกลายเป็นกรณีที่ได้รับ

¹⁶ IAEA. *Detailed Technical Chronology*. Web. <http://www.iaea.org/publication/documents/1990.html>. 20 January 2009.

¹⁷ News Review. *Nuclear Engineering International*. in Iran Nuclear Chronology. Web. http://nti.org/e-research/e1_iran_nch.html. 20 January 2009.

¹⁸ International Atomic Energy Agency. *Iran Research Reactors Details: ENRC*. Web. <http://www.iaea.org/>. 20 January 2009.

การวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากและส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของจีนว่าเป็นประเทศผู้แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ในเวลาต่อมา ถึงแม้จีนจะยืนยันว่าการให้ความช่วยเหลือทั้งหมดนี้เป็นการใช้เทคโนโลยีนิวเคลียร์ในทางสันติก็ตาม ในระหว่างนั้นยังมีนักวิศวกรนิวเคลียร์ชาวอิหร่านจำนวน 15 คน ถูกส่งตัวให้เข้ารับการอบรมในจีน และวิศวกรชาวจีนถูกส่งตัวเข้ามาทำงานติดตั้งอุปกรณ์เสริมสมรรถนะแร่ยูเรเนียมในอิหร่านเช่นกัน

เดือนมกราคม ปี ค.ศ. 1990 จีนและอิหร่านได้ข้อสรุปข้อตกลงร่วมกัน เรียกว่า "ten-year agreement" ซึ่งเป็นข้อตกลงที่จีนจะจัดหาและสร้างความร่วมมือด้านนิวเคลียร์กับอิหร่านอย่างต่อเนื่อง ข้อตกลงนี้ได้ประกาศโดยสำนักข่าวซินหัวหลังจากที่มีการลงนามไปเรียบร้อยแล้ว ต่างชาติให้ความสนใจและวิตกกังวลต่อความร่วมมือด้านนิวเคลียร์ฉบับใหม่นี้ แต่ในอีกแง่หนึ่งหากจะทำความเข้าใจถึงเหตุผลในการสร้างความร่วมมือนี้อธิบายได้ว่า จีนนั้นเป็นประเทศที่มีแร่ยูเรเนียมเป็นจำนวนมาก และต้องสร้างรายได้จากการส่งออกพลังงานนิวเคลียร์หรือเทคโนโลยีด้านนิวเคลียร์ ซึ่งประเทศผู้บริโภครายที่จีนให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษคือ กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่มีศักยภาพในการซื้อ เช่น ปากีสถาน ซีเรีย กานา และรวมถึงอิหร่านด้วย แต่ด้วยความร่วมมือนี้กลับทำให้นานาชาติเห็นพ้องกันว่า พฤติกรรมของจีนมีความเสี่ยงต่อการละเมิดระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์และยังเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างภัยคุกคามให้กับความมั่นคงระหว่างประเทศในระยะยาวอีกด้วย ในช่วงปี ค.ศ. 1991 จีนส่งแร่ยูเรเนียมให้กับอิหร่านจำนวนมากถึง 1.8 ตัน ซึ่งเป็นการขนส่งอย่างลับและไม่ได้รายงานแก่ IAEA¹⁹ กระทั่งปี ค.ศ. 2003 เมื่อข้อมูลเหล่านี้ถูกเปิดเผย ฝ่ายจีนรีบออกแถลงการณ์ตอบโต้ว่าการส่งแร่ยูเรเนียมในครั้งนี้กระทำขึ้นอย่างเปิดเผยและเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบจาก IAEA เรียบร้อยแล้ว

นอกจากข้อตกลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องดังที่กล่าวข้างต้นแล้วนั้น ความสัมพันธ์ด้านนิวเคลียร์ระหว่างจีน - อิหร่านได้ก้าวหน้าอย่างสำคัญ เมื่อ

¹⁹ Mednews. "An Iranian Nuclear Chronology, 1987 – 1992". Web. <http://www.nti.org/iran/database>. 20 January 2009.

นายกรัฐมนตรีหลี่เฉิงเดินทางเยือนอิหร่านในเดือนกรกฎาคมปี ค.ศ. 1991 ได้พูดคุยประเด็นความร่วมมือด้านนิวเคลียร์กับประธานาธิบดีราฟซานจาณี จนได้ข้อสรุปร่วมกันว่าทั้งสองประเทศเห็นด้วยในหลักการที่จีนจะช่วยสร้างเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ขนาดใหญ่ที่บูเชเฮอร์ (Bushehr) ที่ตั้งอยู่บนชายฝั่งอ่าวเปอร์เซียให้แล้วเสร็จ²⁰ เตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์แห่งนี้เริ่มต้นได้รับความช่วยเหลือจากฝรั่งเศสและเยอรมนีในช่วงปลายทศวรรษ 1970 แต่ล้มเลิกความช่วยเหลือไปหลังการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1979 พร้อมกันนั้นจีนได้ตกลงที่จะให้ความช่วยเหลือด้านอื่นๆ อีก อาทิ ด้านเทคโนโลยี การทหาร ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น ซึ่งในแต่ละส่วนนั้นจะมีการร่างข้อตกลงความร่วมมือเฉพาะทางอีกครั้งหนึ่ง นอกจากการเยือนอิหร่านของนายกรัฐมนตรีหลี่เฉิงแล้ว เดือนตุลาคม ปีเดียวกัน ประธานาธิบดีหยาง ช่างคุน ได้เยือนอิหร่านหลายครั้งเพื่อเยี่ยมเยือนโครงการพัฒนานิวเคลียร์ของอิหร่านที่ได้รับความช่วยเหลือจากจีน ประธานาธิบดีหยาง ช่างคุนได้กล่าวย่ำว่าจีนให้คำมั่นที่จะดำเนินการช่วยเหลืออิหร่านสร้างเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ที่เมืองบูเชเฮอร์ ให้เสร็จสมบูรณ์ตามข้อตกลง

การเยือนอิหร่านในระดับผู้นำจีนที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งนี้ สำนักข่าวต่างพากันรายงานข่าวโจมตีจีนว่า แท้จริงแล้วฝ่ายจีนนั้นให้ความช่วยเหลือโครงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอิหร่านที่ปิดเป็นความลับ ร้อนถึงฝ่ายจีนที่ต้องออกมาแก้ต่างข้อกล่าวหาที่มีต่อความร่วมมือด้านนิวเคลียร์ระหว่างจีน-อิหร่านเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1991 โฆษกกระทรวงการต่างประเทศจีนได้ตอบคำถามระหว่างแถลงการณ์ชี้แจงรายงานความร่วมมือด้านนิวเคลียร์ที่เกิดขึ้นระหว่างจีนกับอิหร่าน โดยกล่าวว่าความร่วมมือที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้เป็นความร่วมมือที่ไม่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายด้านการทหาร และรายงานข่าวจากสำนักข่าวที่กล่าวหาจีนว่าความร่วมมือที่เกิดขึ้นนั้นอยู่ในขอบเขตเพื่อการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์นั้นไม่มีมูลความจริงโดยสิ้นเชิง โฆษกได้กล่าวเพิ่มเติมว่าความ

²⁰ The China-Iran Nuclear Cloud. *Middle East Defense News*. Web. <http://www.lexis-nexis.com>. 21 January 2009.

ร่วมมือด้านนิวเคลียร์ระหว่างจีน - อิหร่าน และรวมถึงกับประเทศอื่นๆ นั้นมีหลักเกณฑ์ควบคุมกรอบความร่วมมือด้านนิวเคลียร์สามประการ ซึ่งสอดคล้องกับหลักปฏิบัติที่จีนได้กล่าวไว้ภายหลังการเข้าเป็นสมาชิก IAEA ประการแรกความร่วมมือนั้นเกิดขึ้นได้เพียงเพื่อจุดประสงค์เดียวเท่านั้นคือการใช้ประโยชน์ในทางสันติ ประการที่สอง ความร่วมมือที่เกิดขึ้นครั้งนี้ได้เปิดให้มีการตรวจสอบจาก IAEA และประการที่สาม ประเทศผู้รับความช่วยเหลือจากจีนจะต้องไม่ส่งต่อองค์ความรู้ เทคโนโลยี หรือเครื่องมือต่างๆ ไปยังประเทศที่สาม หากมิได้รับความยินยอมจากจีน

นอกจากนี้กระทรวงการต่างประเทศจีนได้ออกร่างแถลงการณ์ต่อสาธารณะเป็นครั้งแรกว่า (calutron) และเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์พลังการผลิต 27 กิโลวัตต์ที่จีนส่งมอบให้อิหร่านในปี ค.ศ. 1989 และ 1991 ตามลำดับนั้น ได้ดำเนินการตามกระบวนการตามกฎหมายสากล โดยจีนได้ร้องขอให้ IAEA เข้าตรวจสอบตามระบบพิทักษ์ป้องกันก่อนที่จีนจะส่งเครื่องแยกไอโซโทปตามมวลอะตอม และเตาปฏิกรณ์ให้อิหร่านแล้ว เชื่อกันว่าการออกแถลงการณ์ยอมรับและยืนยันความร่วมมือตามข้อตกลงระหว่างจีน - อิหร่านนั้นเกิดขึ้นจากแรงกดดันของสหรัฐฯ ด้วยส่วนหนึ่ง เนื่องจากภายหลังแถลงการณ์ดังกล่าวไม่นานนัก นายเจมส์ เบกเกอร์ ผู้นำระดับสูงของสหรัฐฯ มีกำหนดการเดินทางเยือนจีนเพื่อเข้าพบพูดคุยกับผู้นำจีนในประเด็นความร่วมมือด้านเทคโนโลยีนิวเคลียร์ตามข้อตกลงระหว่างจีน-อิหร่าน และประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่อาจกระทบต่อระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์และความมั่นคงระหว่างประเทศ นับเป็นการเดินทางเยือนจีนครั้งแรกของผู้นำระดับสูงของสหรัฐฯ ตั้งแต่วิกฤตการณ์เทียนอันเหมิน ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1989

หลังจีนเข้าร่วมในสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์แล้วในเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1992 ในเดือนกันยายนปีเดียวกันทั้งจีนและอิหร่านได้มีข้อตกลงร่วมกันอีก 1 ฉบับ “Song – Amrollahi Agreement” ที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางเยือนจีนของผู้นำอิหร่าน โดยมีสาระสำคัญว่าจีนจะให้ความช่วยเหลืออิหร่านออกแบบ และก่อสร้างเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ขนาด 300

เมกกะวัตต์อย่างน้อยอีกสี่แห่ง รวมทั้งดำเนินการช่วยเหลือด้านการวิจัยเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ การค้นหาแหล่งแร่ยูเรเนียม เป็นต้น ซึ่งจีนและอิหร่านยืนยันอย่างเป็นทางการว่าทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายใต้ข้อตกลงฉบับนี้อยู่ภายใต้การควบคุมจาก IAEA Safeguard อย่างเต็มรูปแบบ และวิงวอนให้ประชาคมเชื่อว่าความร่วมมือระหว่างจีน - อิหร่านในด้านเทคโนโลยีนิวเคลียร์มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้สรรพประโยชน์ของพลังงานนิวเคลียร์ในทางสันติ และไม่เกี่ยวข้องกับ การทหารโดยสิ้นเชิง

ตาราง แสดงข้อตกลงความร่วมมือเงิน - อิหร่าน

ช่วงเวลา	กรอบความร่วมมือ
ปี ค.ศ. 1985	ข้อตกลงความร่วมมือสร้างเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์และฐานควบคุมการผลิตพลังงานนิวเคลียร์
เดือน มิถุนายน ค.ศ. 1990	ข้อตกลงว่าด้วยการให้เตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ขนาดเล็ก
ปี ค.ศ. 1990	ข้อตกลงชื่อ Ten-year agreement ที่เป็นการสร้างความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์ซึ่งหมายรวมถึงนิวเคลียร์ และการส่งเทคโนโลยีด้านการทหาร
ปี ค.ศ. 1992	ข้อตกลงว่าด้วยการให้อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีนิวเคลียร์หลายรายการ โดยมีเครื่องเสริมสมรรถนะแร่ยูเรเนียมด้วยแม่เหล็กไฟฟ้า
วันที่ 10 กันยายน ค.ศ. 1992	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านพลังงานนิวเคลียร์ โดยจีนยินยอมส่งมอบให้ความช่วยเหลือสร้างเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์กำลังการผลิต 300 เมกกะวัตต์ให้อิหร่าน - ความร่วมมือในการสำรวจแหล่งแร่ยูเรเนียมและกระบวนการสกัดและเสริมสมรรถนะแร่ยูเรเนียม - ยื่นคำขอเข้ารับการตรวจสอบจาก IAEA
วันที่ 6 กรกฎาคม ค.ศ. 1993	<ul style="list-style-type: none"> - พิธีสารเพิ่มเติมความร่วมมือด้านอื่นๆ เพิ่มเติม โดยเฉพาะการสร้างเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์เพื่อใช้ในทางสันติภายใต้ระบบการพิทักษ์ป้องกันอย่างเต็มรูปแบบของ IAEA

ความร่วมมือระหว่างจีน - ปากีสถาน

การส่งออกเทคโนโลยีนิวเคลียร์และความช่วยเหลืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องจากจีนสู่ปากีสถานสร้างความวิตกกังวลให้กับทั่วโลก เพราะอาจส่งเสริมให้เกิดการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นซ้ำอีก แม้จีนจะยืนยันว่าการส่งออกเทคโนโลยีนิวเคลียร์ของจีนและโครงการความร่วมมือที่เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ในทางสันติไม่มีเป้าประสงค์ในด้านการทหารหรือกองทัพ แต่ความวิตกกังวลของนานาชาติยังคงมีอยู่ เนื่องจากจีนยังปฏิเสธและไม่ยอมรับให้มีระบบพิทักษ์ป้องกันจาก IAEA อย่างเต็มรูปแบบ (ก่อนปี ค.ศ. 1984) ในอดีตจีนถูกกล่าวหาว่าให้ความช่วยเหลือจัดหาเทคโนโลยีที่จำเป็นโดยตรงแก่โครงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของปากีสถาน รวมทั้งได้ขายแบบหีบห่อพร้อมแร่ยูเรเนียมเสริมสมรรถนะ (Highly Enriched Uranium: HEU) จำนวน 2 ลูกให้ด้วย จีนให้ความช่วยเหลือในด้านการจัดหาและจัดส่งวัตถุ (dual – use) ที่สามารถนำไปพัฒนาเพื่อใช้สร้างอาวุธนิวเคลียร์ต่อไปได้²¹ ซึ่งทางการจีนได้ยืนยันว่า ความช่วยเหลือของจีนทั้งหมดนั้นอิงกับบทบัญญัติข้อมูลด้านเทคนิคในการใช้พลังงานอย่างสันติไม่ใช่เพื่อสร้างนิวเคลียร์ จีนได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เปิดเผยแก่สาธารณะมากที่สุด เพื่อแสดงความรับผิดชอบในการกำหนดนโยบายด้านส่งออกเทคโนโลยีนิวเคลียร์ โดยการเข้าร่วมเป็นสมาชิก IAEA ในปี ค.ศ. 1984 นอกจากนั้นจีนยังตกลงที่จะเข้าร่วมเป็นประเทศสมาชิกของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 1992 ซึ่งจีนได้ประกาศหลักปฏิบัติในการส่งออกเทคโนโลยีนิวเคลียร์อย่างชัดเจนและเป็นทางการ เพื่อใช้ควบคุมการส่งออกเทคโนโลยีนิวเคลียร์ของจีน 3 ประการด้วยกัน คือ 1. จีนยอมรับระบบการพิทักษ์ป้องกันของ IAEA 2. การส่งออกเทคโนโลยีนิวเคลียร์ต้องใช้ในทางสันติเท่านั้น และ 3. ประเทศผู้รับต้องไม่ส่งต่อเทคโนโลยีนิวเคลียร์ที่ได้รับจากจีนสู่ประเทศที่สาม หากจีนไม่เห็นชอบ หลายปีที่ผ่านมามีจีนได้ร่าง

²¹ Robert S. Norris and Hans Kristensen. "Nuclear Notebook: Pakistani Nuclear Forces, 2009". *Bulletin of the Atomic Scientists*. 2009. Web. <http://thebulletin.metapress.com>. 21 January 2009.

กฎหมายภายในประเทศเพื่อควบคุมและกำกับดูแลการส่งออกเทคโนโลยีนิวเคลียร์เหล่านี้

ความร่วมมือด้านเทคโนโลยีนิวเคลียร์ระหว่างจีน - ปากีสถานมีผลสืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างจีน - โซเวียตที่หยุดชะงักลงก่อนหน้านี้ ทั้งจีนและโซเวียตต่างก็เป็นพันธมิตรของประเทศที่อยู่ในทวีปเอเชียใต้ แต่ด้วยความแตกต่างด้านยุทธศาสตร์และแนวคิดที่มีต่อระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์กล่าวคือ ฝ่ายจีนต่อต้าน แต่ฝ่ายโซเวียตสนับสนุน จึงเป็นเหตุผลให้ปากีสถานเลือกแสวงหาความร่วมมือจากจีน แม้ว่าเทคโนโลยีนิวเคลียร์ของจีนยังล้าหลังกว่าโซเวียตอยู่มาก และในขณะนั้นจีนไม่ต้องการจะสร้างข้อตกลงหรือสร้างพันธะผูกพันกับสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ และสนธิสัญญาระดับอื่นๆ ตามระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศด้วย จึงส่งผลดีต่อการพัฒนาเทคโนโลยีนิวเคลียร์ในปากีสถานให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น

การปฏิรูปอุตสาหกรรมด้านอาวุธยุทธโปกรณ์ของจีนที่เริ่มต้นขึ้นราวปี ค.ศ. 1980 หลังจากออกแผนปฏิรูปในช่วงปี ค.ศ. 1979 ตามแนวนโยบายของเติ้ง เสี่ยวผิง จีนมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนสายการผลิต เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ให้ฝ่ายพลเรือนมากยิ่งขึ้น ในขณะที่อุตสาหกรรมในภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทหารได้มีกระบวนการปรับเปลี่ยนขนานใหญ่ให้กลายมาเป็นการผลิตเพื่อประโยชน์ด้านพลเรือนเช่นกัน ในขณะเดียวกันโครงการพัฒนานิวเคลียร์นั้นได้เริ่มเปลี่ยนแปลง สร้างโครงการวิจัยและพัฒนาเป็นพลังงานนิวเคลียร์ผลิตกระแสไฟฟ้าตามความต้องการที่เพิ่มมากขึ้นผ่านการเรียนรู้เทคโนโลยีตะวันตกซึ่งต้องการเงินทุนจำนวนมาก

ความร่วมมือระหว่างจีนกับปากีสถานด้านนิวเคลียร์เริ่มปรากฏขึ้นในช่วงต้นทศวรรษ 1980 ในปี ค.ศ. 1983 หน่วยข่าวกรองสหรัฐฯ รายงานว่าจีนส่งแบบพิมพ์เขียวระเบิดนิวเคลียร์ที่สมบูรณ์ที่สุดให้กับปากีสถานพร้อมด้วยแร่ยูเรเนียมเสริมสมรรถนะที่มีคุณสมบัติและมีปริมาณเพียงพอ เพื่อใช้สร้างอาวุธ

นิวเคลียร์ได้ถึง 2 ลูก²² ประกอบกับข้อมูลจากฝ่ายจีนก็มีรายงานว่าช่วยเหลือ ปากีสถานจัดการสร้างเตาปฏิกรณ์ปรมาณูเพื่อเสริมสมรรถนะแร่ยูเรเนียมที่ เมืองคัลห์ตะ (Kahuta) ในปากีสถานด้วย ในปี ค.ศ. 1986 จีน - ปากีสถานสรุป ข้อตกลงความร่วมมือด้านนิวเคลียร์แบบครอบคลุม (comprehensive nuclear) และทยอยส่งนักวิทยาศาสตร์ชาวจีนเข้าให้ความช่วยเหลือใน โครงการพัฒนานิวเคลียร์ของปากีสถาน นอกจากนี้จีนยังส่งแร่ยูเรเนียมเสริม สมรรถนะและก๊าซทริเทียมให้ปากีสถานซึ่งนำไปใช้เป็นสารตั้งต้นที่นำมาใช้ สร้างปฏิกิริยาฟิวชั่นในระเบิดไฮโดรเจน ซึ่งมีปริมาณของก๊าซทริเทียมมีมาก พอที่จะใช้สร้างระเบิดได้มากถึง 10 ลูก หลังจากนั้นจีนจัดหาผลิตภัณฑ์และ ความช่วยเหลือบริการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนิวเคลียร์ให้ปากีสถานอย่าง หลากหลายและยกระดับความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ กระทั่งปี ค.ศ. 1989 นัก วิทยาศาสตร์ปากีสถานได้ใช้เมืองลอปนอร์ (Lop Nur) ในประเทศจีนเป็นฐาน ทดลองยิงระเบิดนิวเคลียร์ นอกจากนี้วันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ.1991 จีนลงนาม ในสัญญาที่จะสร้างโรงงานพลังงานนิวเคลียร์ขนาด 300 เมกกะวัตต์ที่เมือง แซสมาร์ (Chasma) ของปากีสถาน ภายใต้คำมั่นของจีนว่าจะส่งเครื่องมือ อุปกรณ์ให้กับปากีสถานเฉพาะที่ได้รับการตรวจสอบจาก IAEA เท่านั้น แต่ ปากีสถานเป็นสมาชิก IAEA ที่ยอมรับระบบพิทักษ์ป้องกันของ IAEA อย่าง จำกัด (limited scope) ดังนั้น จึงยังไม่สามารถยืนยันได้ว่าปากีสถานจะใช้ เทคโนโลยีนิวเคลียร์ที่ได้จากจีนในทางสันติเท่านั้นหรือไม่

ความขัดแย้งประเด็นใหญ่ที่สุดของจีนที่มีต่อระบอบการไม่แพร่กระจาย อาวุธนิวเคลียร์ และส่งผลอย่างมากต่อความน่าเชื่อถือของจีนและภาพลักษณ์ ของประเทศในการรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงระหว่างประเทศคือจีนได้ขายวงแหวน แม่เหล็ก (magnet ring) ซึ่งใช้ในการสกัดแร่ยูเรเนียมสำหรับทำระเบิด นิวเคลียร์จำนวนมากถึง 5,000 ชิ้นจากบริษัทชาวจีนให้ห้องวิจัยนิวเคลียร์ใน

²² Sharad Joshi. *Nuclear proliferation and South Asia: Recent trends*. James Martin Center for Nonproliferation Studies. 2007. Web. http://www.nti.org/e_research/e3_91.html. 21 January 2009.

ปากีสถานโดยไม่ผ่านระบบพิทักษ์ป้องกันจาก IAEA แต่ฝ่ายจีนออกโรงปฏิเสธว่าไม่มีการขายวงแหวนแม่เหล็กให้ปากีสถาน และกล่าวต่อว่าข้อมูลที่ว่านี้ ไม่มีหลักฐาน²³ จีนเตือนถึงสหรัฐฯ ว่าไม่ควรบีบบังคับจีนด้วยการลงโทษ (sanction) จากข้อมูลที่เป็นเพียงข่าวลือ ฝ่ายจีนจึงปฏิเสธข้อกล่าวหาทั้งหมดและพร้อมกันแสดงจุดยืนว่าจีนเป็นประเทศที่มีความรับผิดชอบในระดับการไม่แพร่กระจายนิวเคลียร์อย่างเคร่งครัด และไม่สนับสนุนหรือส่งเสริมการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์โดยเด็ดขาด

ความสัมพันธ์ที่จีน - ปากีสถานเริ่มก่อปัญหาบานปลายในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตามรายการความช่วยเหลือที่จีนมีให้ปากีสถานข้างต้น จีนได้ดำเนินการแก้ต่างมาได้ระยะหนึ่งแต่ไม่เป็นผล ดังนั้น เพื่อลดแรงเสียดทานและความหวาดระแวงจากประชาคมระหว่างประเทศ จีนจึงเข้าร่วมในสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในเวลาต่อมา และเสนอเพิ่มเติมว่าให้รวมเอาวงแหวนแม่เหล็กตามที่เป็นกรณีปัญหาข้างต้นเข้าไว้ในรายการที่ต้องได้รับการตรวจสอบจาก IAEA ก่อนการซื้อขายแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีนิวเคลียร์ ซึ่งจีนให้ความเห็นเพิ่มเติมและตำหนิว่าการรายงานข่าวที่ไม่มีมูลความจริงหรือไม่มีหลักฐานเพียงพอ ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์จีนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในฐานะที่จีนเป็นประเทศที่มีบทบาทโดดเด่นในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ

²³ ข้อมูลที่ได้นี้มาจาก CIA ของสหรัฐฯ โปรดดูเพิ่มเติมใน เจียน ธีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศจีน, 2540, หน้า 426-429.

ตาราง แสดงข้อตกลงความร่วมมือจีน – ปากีสถาน

วันที่	กรอบความร่วมมือ
วันที่ 26 เดือน พฤษภาคม ค.ศ. 1976	ข้อตกลงความร่วมมือด้านนิวเคลียร์โดยที่ไม่ระบุข้อมูลที่แน่นอนว่าเป็นความร่วมมือในส่วใด และจีนดำเนินการให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคที่เคยเกิดขึ้นตั้งแต่ 30 กรกฎาคม ค.ศ. 1966 ต่อไป
วันที่ 15 เดือน กันยายน ค.ศ. 1986	ข้อตกลงความร่วมมือด้านนิวเคลียร์อย่างครอบคลุม โดยระบุเพื่อใช้พลังงานในทางสันติ
เดือน พฤศจิกายน ค.ศ. 1989	ร่างข้อตกลงการให้เตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ขนาดกำลังผลิต 300 เมกกะวัตต์ และให้ความช่วยเหลือในการสร้างและออกแบบเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ขนาด 27 กิโลวัตต์
ปี ค.ศ. 1990	ให้ความช่วยเหลือสร้างเครื่องเสริมสมรรถนะแร่ยูเรเนียมที่ Chashma
ปี ค.ศ. 1991	ข้อตกลงความร่วมมือด้านนิวเคลียร์ โดยจีนจะสร้างเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ขนาดกำลังผลิต 300 เมกกะวัตต์ให้ปากีสถาน

ความร่วมมือระหว่างจีน - แอลจีเรีย

จีนทำการค้าและให้ความร่วมมือด้านนิวเคลียร์กับแอลจีเรีย เป็นต้นเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในระดับระหว่างประเทศ ในช่วงต้นทศวรรษ 1990 หน่วยข่าวกรองของสหรัฐฯ ได้เสนอรายงานว่าจีนกำลังให้ความช่วยเหลือแอลจีเรียทั้งในด้านเทคโนโลยีและการให้ความรู้ในการออกแบบเพื่อสร้างหัวรบนิวเคลียร์ที่จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับระบบเครื่องซีปนาวู Scub-B ของแอลจีเรียที่มีอยู่ก่อนแล้ว²⁴ เดือนมกราคมปี ค.ศ. 1991 ดาวเทียมสหรัฐฯได้

²⁴ Mark Hibbs. "Despite U.S. alarm over Algeria, Europeans won't blacklist China". *Nucleonics Week*. (1991): 1.

ตรวจพบเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ขนาดกำลังผลิต 15 เมกกะวัตต์ที่เมือง เอนุสเซอร์รา (Ain Oussera) ที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศแอลจีเรีย ซึ่งได้รับความช่วยเหลือในการดำเนินการก่อสร้างโดยจีนที่เริ่มต้นก่อสร้างมาตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1980²⁵ ข้อมูลที่ได้รับการเปิดเผยนี้ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์จีนอย่างมากและก่อให้เกิดความวิตกกังวลที่จะส่งผลกระทบต่อระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ โดยเฉพาะคำถามที่ว่าเพราะเหตุใดความร่วมมือด้านเทคโนโลยีนิวเคลียร์ระหว่างจีน - แอลจีเรียจึงต้องดำเนินการให้เป็นความลับ ฝ่ายจีนได้ออกแถลงแก้ต่างเมื่อสหรัฐฯ ตรวจพบความช่วยเหลือนั้นทันทีว่าความร่วมมือด้านนิวเคลียร์ระหว่างจีน - แอลจีเรียที่เกิดขึ้นและกิจกรรมอื่นที่เกิดขึ้นภายใต้ข้อตกลงนั้นทั้งหมดเพื่อวัตถุประสงค์การใช้ประโยชน์ในทางสันติเท่านั้น และแอลจีเรียได้ให้สัตยาบันกับจีนว่าเตาปฏิกรณ์ที่จีนช่วยเหลือในการก่อสร้างนี้จะถูกนำไปใช้เฉพาะในทางสันติเท่านั้น ต่อมาจีนและแอลจีเรียเห็นพ้องที่จะจัดการให้อำนาจ IAEA เข้าตรวจสอบข้อเท็จจริง และแอลจีเรียได้ลงนามในข้อตกลงระบบการพิทักษ์ป้องกันภายใต้กรอบอำนาจของ IAEA ซึ่งได้รับอนุญาตให้เข้ามามีอำนาจตรวจสอบความปลอดภัยของเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์แห่งอื่นๆ ด้วยในเวลาต่อมา²⁶

ในช่วงต้นปี ค.ศ. 1991 หลังจากที่ข้อมูลความร่วมมือด้านนิวเคลียร์ของทั้งสองฝ่ายที่เกิดขึ้นอย่างลับนั้นถูกเปิดเผยจากประเทศตะวันตก ผู้นำระดับรัฐมนตรีของจีนได้ให้สัมภาษณ์ต่อสื่อต่างชาติเพื่อแก้ต่างและสร้างความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและรักษาภาพลักษณ์ที่เป็นประเทศที่ให้การสนับสนุนและปฏิบัติตามระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ในเดือนเมษายน โฆษกกระทรวงการต่างประเทศจีนได้กล่าวให้รายละเอียดและสร้างความเข้าใจเพิ่มเติมซึ่งมีสาระสำคัญว่า ความร่วมมือระหว่าง

²⁵ Bill Gertz. "The Algeria nuclear problem 1991: Controversy over the Es Salam nuclear reactor". *The National Security Archives*. Web. <http://www.gwu.edu>. 20 January 2009.

²⁶ Nuclear Threat Initiative. *China's nuclear export and assistance to Algeria*. Web. <http://www.nti.org/db/china/nalgpos.htm>. 23 July 2009.

จีน - แอลจีเรียในเทคโนโลยีด้านนิวเคลียร์ทั้งหมดนั้นมียุทธประสงค์เพื่อใช้ในทางสันติ และให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1983 จีนและแอลจีเรียได้ลงนามในพิธีสารความร่วมมือด้านเทคโนโลยีนิวเคลียร์ ซึ่งมีข้อตกลงว่าจีนเห็นด้วยที่จะจัดหาเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์พลังงานน้ำเพื่อใช้สนับสนุนการวิจัยในแอลจีเรีย โดยเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ชุดนี้ถูกออกแบบมาให้มีขนาดกำลังผลิตเพียง 10 เมกกะวัตต์และสูงสุดไม่เกิน 15 เมกกะวัตต์เท่านั้น ซึ่งจีนได้ชี้แจงก่อนจะถูกตั้งคำถามและข้อสงสัยต่อวัตถุประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นจากความช่วยเหลือเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ขนาดกำลังผลิต 10 เมกกะวัตต์นี้ว่าเตาปฏิกรณ์นี้ให้พลังงานต่ำเกินไปที่จะใช้สร้างอาวุธนิวเคลียร์ได้ ดังนั้น จีนจึงขอให้นานาชาติไม่ต้องวิตกกังวล

ตาราง แสดงข้อตกลงความร่วมมือจีน – แอลจีเรีย

วันที่	กรอบความร่วมมือ
เดือน กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1983	ความร่วมมือในการใช้พลังงานนิวเคลียร์อย่างสันติ ความช่วยเหลือในการสร้างและออกแบบเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ขนาด 10 เมกกะวัตต์ที่ดำเนินการเป็นความลับ
เดือน มิถุนายน ค.ศ. 1996	เริ่มโครงการวิจัยเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์แห่งที่สอง
วันที่ 21 เดือน พฤษภาคม ค.ศ. 1997	จีนให้ความช่วยเหลือให้พิมพ์เขียวและออกแบบโครงการก่อสร้างระยะที่ 3 ของศูนย์วิจัยพลังงานนิวเคลียร์แห่งแอลจีเรีย (Algeria's center for nuclear energy research)

โครงการนิวเคลียร์สมัยใหม่ (Nuclear Modernization)

กองทัพนิวเคลียร์ของจีนเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาให้มีความทันสมัยอย่างเร่งด่วน ซึ่งเริ่มต้นขึ้นช่วงปลายทศวรรษ 1980 โดยอาวุธนิวเคลียร์ของจีนนั้นเพิ่มขึ้นทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งหมายถึงความแม่นยำและระยะทางการโจมตี โครงการนิวเคลียร์สมัยใหม่ถูกพัฒนาขึ้นภายใต้เป้าหมายของผู้นำจีน (เติ้ง เสี่ยวผิง) ที่มุ่งสร้างความแข็งแกร่งให้กับยุทธศาสตร์การสกัดกั้น (deterrent) ด้วยอาวุธนิวเคลียร์ของจีน²⁷ ที่ติดตั้งอยู่ทั้งในทะเล อากาศ และพื้นดิน

การทดลองนิวเคลียร์ของจีนในช่วงปลายทศวรรษ 1980 และช่วงต้นทศวรรษ 1990 จีนได้ยกระดับและพัฒนาองค์ก้างนิวเคลียร์ของจีนให้ทันสมัย ถึงแม้ว่าจีนจะออกแถลงการณ์ยืนยันว่าการทดลองที่เกิดขึ้นทุกครั้งนั้นเพื่อการพัฒนาความปลอดภัยของหัวรบนิวเคลียร์ที่มีอยู่ก่อนแล้ว จึงดูคล้ายกับว่าจีนมีแนวโน้มที่จะพัฒนาหัวรบนิวเคลียร์รุ่นใหม่และเป็นไปได้ว่าจีนจะพัฒนาหัวรบนิวเคลียร์แบบหลายหัวรบ (multiple warhead) ที่มีศักยภาพมากกว่าเดิม บ้างก็คาดการณ์ว่าจีนต้องการถ่วงเวลาการเข้าร่วมสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการทดลองอาวุธนิวเคลียร์จนกระทั่งจีนจะสามารถทดลองนิวเคลียร์ที่ถูกพัฒนาขึ้นให้สำเร็จตามเป้าหมาย

ในขณะที่จีนยังอยู่นอกระบบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์สหรัฐฯ ให้ข้อมูลว่าจีนกำลังพัฒนาและสะสมนิวเคลียร์จนกลายเป็นภัยคุกคามระหว่างประเทศ พร้อมแสดงสถิติจำนวนหัวรบนิวเคลียร์ของจีนที่มีอยู่อย่างคงมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ตามข้อมูลนี้ ยิ่งทำให้จีนเริ่มถูกมองว่าอาจจะเป็นภัยคุกคามขึ้นมาจริงๆ ซึ่งข้อมูลที่ฝ่ายสหรัฐฯ เปิดเผยออกมาแม้อาจจะเป็นข้อมูลที่เกินจริงและไม่มีความแม่นยำ เช่น ในช่วงทศวรรษ 1960 – 1970 และทศวรรษ 1980 – ต้น 1990 จีนสะสมหัวรบนิวเคลียร์มากถึง 435 ลูกและ 600 ลูก

²⁷ Nuclear Issues. *Chinese Nuclear Arsenal*. Web. <http://www.cdi.org/issues/nukef&f/database/nukearsenals.cfm>. 18 August 2009.

ตามลำดับ ทั้งที่ความเป็นจริงมีจำนวนไม่เกิน 300 ลูก และ 400 ลูก ตามลำดับ²⁸ แต่ข้อมูลเหล่านี้ได้สร้างความวิตกกังวลให้กับนานาชาติ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านของจีนที่เป็นมิตรกับสหรัฐฯ ประกอบกับสถานะของจีนที่ยังคงยืนกรานปฏิเสธการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ยิ่งทำให้ข้อมูลเหล่านี้น่าเชื่อถือมากขึ้น

การประกาศเข้าร่วมเป็นสมาชิกสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ของฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสเป็นหนึ่งในประเทศรัฐอาวุธนิวเคลียร์อีกประเทศหนึ่งที่ปฏิเสธการลงนามการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์เช่นเดียวกับจีนตั้งแต่สนธิสัญญาฉบับนี้เปิดให้ลงนามในปี ค.ศ. 1968 ซึ่งเท่ากับว่าทั้งจีนและฝรั่งเศสยังถือเป็นฝ่ายเดียวกันและมีจุดยืนร่วมกัน โดยอ้างถึงความเหลื่อมล้ำและเลือกปฏิบัติของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลร่วมกันของสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต กล่าวให้ง่ายขึ้นคือจีนยังมีฝรั่งเศสเป็นเพื่อนร่วมชะตากรรมที่ต้องแบกรับเสียงเรียกร้องและแรงกดดันจากนานาชาติให้ยอมรับและเข้าร่วมในระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงให้แก่ระบอบและสร้างความมั่นคงให้กับระบบระหว่างประเทศ

แต่เมื่อฝรั่งเศสออกมาประกาศอย่างเป็นทางการโดยนายกรัฐมนตรีเบเรโกว (Beregovoy) ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1991²⁹ ว่าฝรั่งเศสยินดีที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ จึงส่งผล

²⁸ Robert S. Norris and Hans M. Kristensen. "Chinese Nuclear Forces, 2003". *Bulletin of the Atomic Scientists*. (November/December 2003): 77-80.

²⁹ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงแนวคิดของฝรั่งเศสมีข้อมูลที่ชัดเจนมาก่อนหน้านี้จากสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรีเบเรโกว (Beregovoy) ในวันที่ 6 พฤษภาคม ค.ศ. 1991 ฝรั่งเศสได้ประกาศความตั้งใจที่จะร่วมลงนามเป็นสมาชิกของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์มาก่อนแล้ว

ให้จีนกลายเป็นประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์เพียงประเทศเดียวที่แสดงตัวอยู่นอกกรอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ เมื่อผนวกเข้ากับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้านี้โดยเฉพาะเรื่องความร่วมมือด้านเทคโนโลยีนิวเคลียร์กับอิหร่าน ปากีสถาน และแอลจีเรีย ยิ่งสะท้อนให้เห็นภาพว่าจีนไม่จริงใจที่จะช่วยสร้างความมั่นคงให้กับระบบระหว่างประเทศตามที่จีนได้เคยสุนทรพจน์ไว้ในหลายโอกาส

ความแปลกแยกที่เกิดขึ้นนี้สร้างผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของจีนในฐานะประเทศมหาอำนาจที่ควรเป็นผู้นำในการแสดงความรับผิดชอบผ่านความร่วมมือระหว่างประเทศทุกรูปแบบที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความมั่นคงและลดความเสี่ยงของการเกิดสงครามนิวเคลียร์ ซึ่งสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์เป็นเครื่องมือที่ถูกคาดหวังให้เป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาล่าช้า ดังนั้น เมื่อจีนในฐานะประเทศที่เป็นรัฐอาวุธนิวเคลียร์ยังไม่ได้เข้าร่วมกับสนธิสัญญาดังนี้เพียงประเทศเดียวจากภาพลักษณ์ความน่าเชื่อถือที่เสื่อมทรามลง ยังจะเชื่อมโยงไปถึงประสิทธิภาพของระบอบระหว่างประเทศที่ใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาระหว่างประเทศว่าไม่มีประสิทธิภาพอีกด้วย

แนวโน้มของเสียงสนับสนุนระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์

แนวโน้มการสนับสนุนสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ใช้จัดการกับปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในช่วงปลายทศวรรษ 1980 นั้นมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะกลุ่มประเทศโลกที่สามที่เดินแถวเข้าเป็นสมาชิกของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายที่ต่างเข้าร่วมเป็นสมาชิกและยอมรับข้อบังคับของสนธิสัญญาฯ อย่างไม่มีเงื่อนไข แม้สนธิสัญญาฯ จะกำหนดมติของประเทศที่เป็นรัฐอาวุธนิวเคลียร์และไม่ใช้รัฐอาวุธนิวเคลียร์ไม่เท่าเทียมกันก็ตาม จำนวนของสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้นนี้มีหลายประเทศที่เคย

ปฏิเสศการลงนามในสนธิสัญญาฯ และลัทธิมิตรที่ใกล้ชิดกับจีน อาทิ อียิปต์ (ค.ศ. 1980) คูกันดาและเวียตนาม (ค.ศ. 1982) เกาหลีเหนือ (ค.ศ. 1985) กัมพูชา (ค.ศ. 1986) สเปน (ค.ศ. 1987) ซาอุดีอาระเบีย (ค.ศ. 1988) เป็นต้น เพราะประเทศเหล่านี้ต่างเชื่อว่าสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ จะสร้างความชอบธรรมจากการใช้สิทธิเพื่อใช้สอยพลังงานนิวเคลียร์ในทางสันติให้แก่ประเทศเหล่านี้ในระดับระหว่างประเทศ และตัดประเด็นเรื่องความต้องการหรือพยายามแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งอาวุธนิวเคลียร์ออกไป ดังนั้น การที่จีนในฐานะรัฐอาวุธนิวเคลียร์ที่ยังอยู่นอกระบบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์เพียงประเทศเดียวทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางถึงความจริงใจของจีนที่จะเข้าร่วมกระบวนการกำจัดอาวุธนิวเคลียร์ และกระบวนการสร้างสันติภาพต่อไป นอกจากนี้ ข้อกล่าวอ้างของจีนที่ยกขึ้นเป็นเหตุผลของการดำรงตนอยู่นอกระบบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ เพราะต้องการเป็นตัวแทนและกระบอกเสียงเพื่อรักษาสิทธิและผลประโยชน์ของกลุ่มประเทศผู้ไม่มี (have - nots) จึงมีน้ำหนักและความน่าเชื่อถือน้อยลง จีนจึงเล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องเข้าสนับสนุนระบบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์และเดินตามกระแสนี้ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของจีนในฐานะประเทศมหาอำนาจที่ให้ความร่วมมือในระบอบระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในระบอบที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงเพื่อดำรงไว้ซึ่งสันติภาพตามที่จีนเคยกล่าวสุนทรพจน์ไว้หลายโอกาสของการประชุม IAEA เป็นต้น

ด้วยสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้นจึงทำให้จีนตัดสินใจเข้าร่วมกับสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์อย่างเป็นทางการในเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1992 ซึ่งได้รับเสียงตอบรับที่ดีจากนานาประเทศและคลายความวิตกกังวลในเรื่องที่จีนอาจจะสร้างภัยคุกคามด้วยนิวเคลียร์ลงได้มาก อีกทั้ง ยังสร้างความน่าเชื่อถือในฐานะที่จีนเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีความรับผิดชอบ และมีความจริงใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากนิวเคลียร์อีกด้วย แม้จีนจะแสดงตัวอยู่นอกระบบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์อยู่นานกว่า 20 ปีนับ

ตั้งแต่สนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์เปิดให้ลงนามในปี ค.ศ. 1968 แต่เมื่อจีนประกาศตัวเข้าร่วมในสนธิสัญญาฉบับนี้แล้ว จีนได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะประเทศมหาอำนาจอย่างแข็งขันในการที่จะช่วยแก้ไขบรรเทาปัญหาที่เกิดจากนิวเคลียร์อย่างไม่ย่อท้อ เช่น ปัญหานิวเคลียร์บนคาบสมุทรเกาหลี ปัญหานิวเคลียร์ในอิหร่าน เป็นต้น โดยจีนยึดมั่นแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี นอกจากนี้ จีนยังได้ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนสิทธิการใช้พลังงานนิวเคลียร์ในทางสันติของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ตามหลักการข้อที่สามของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ เพราะจีนเห็นว่าจะเป็นการป้องกันการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ที่ดีที่สุด นอกจากนี้ จีนยังเข้าร่วมในการประชุมทบทวนสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (NPT Review Conference) ที่จัดขึ้นทุก 5 ปี อย่างสม่ำเสมอ

การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศนอกจากจะสามารถสร้างชื่อเสียงและภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ประเทศสมาชิกที่เข้าร่วมได้แล้ว ชื่อเสียงและภาพลักษณ์ยังถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรอบความร่วมมือนั้นๆ ทั้งผลประโยชน์ด้านความมั่นคง และผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติเป็นปัจจัยหลักสำคัญที่ใช้ในการกำหนดทิศทางและการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เช่นเดียวกับจีนในกรณีเข้าร่วมเป็นภาคีของสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ จีนพิจารณาว่าภาพลักษณ์ของการเป็นผู้ให้ความร่วมมือระหว่างประเทศเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่ใช้เป็นเครื่องมือในการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติจีน ทั้งผลประโยชน์ด้านความมั่นคงและด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีนิวเคลียร์ทุกรูปแบบและเป็นผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยผลประโยชน์ด้านความมั่นคงที่จีนจะได้รับ เช่น การกีดกันประเทศเพื่อนบ้านให้ออกห่างจากการส่งสมอาวุธนิวเคลียร์ การลดกองกำลังนิวเคลียร์ของประเทศมหาอำนาจอื่น และผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ เช่น การค้าเทคโนโลยีนิวเคลียร์ที่เฟื่องฟูมากขึ้นเนื่องจากมีความโปร่งใสและได้

รับการตรวจสอบจากองค์ระหว่างประเทศ หรือในด้านการค้าที่จีนได้สิทธิ
การเป็นประเทศที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งคืบจากสหรัฐฯ จากก่อนหน้าที่จีน
ประสบปัญหาด้านสภาพลักษณะที่เสื่อมเสียจากการละเมิดระบอบการไม่แพร่
กระจายอาวุธนิวเคลียร์ เป็นต้น³⁰

โดยสรุป พัฒนาการนโยบายการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ของจีน
นั้นเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตามสถานการณ์ภายนอกและภายใน
ประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป จีนเริ่มต้นจากการปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงที่จะสร้างความ
ร่วมมือระหว่างประเทศผ่านการเข้าร่วมในสนธิสัญญาการไม่แพร่กระจายอาวุธ
นิวเคลียร์โดยอ้างเหตุผลเรื่องการเลือกปฏิบัติที่ปรากฏอยู่ในสนธิสัญญาฉบับนี้
มาสู่การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของระบอบการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์โดย
การตัดสินใจเข้าร่วมกับสนธิสัญญาฯ ในปี ค.ศ. 1992 การเปลี่ยนแปลงนี้เกิด
จากเหตุปัจจัยหลักคือ จีนต้องการฟื้นฟูภาพลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับระบอบการ
ไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ที่เสื่อมทรามลงอย่างมากในช่วงปลายทศวรรษ
1980 ถึงต้นทศวรรษ 1990 โดยเลือกใช้ความร่วมมือระหว่างประเทศเป็น
เครื่องมือในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติจีน

³⁰ Alastair Iain Johnston. *China and arms control in the Asia-Pacific region*. 1990.
pp. 173-175.

บรรณานุกรม

- เขียน อีระวิทย์. *นโยบายต่างประเทศจีน*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- Borisov, O.B. and Koloskov, B.T. *Soviet – Chinese Relations 1945-1970*. Bloomington: Indiana University Press, 1975.
- Davis, Z. S. "China's Nonproliferation and Export Control Policies: Boom or Bust for the NPT regime?". *Asian Survey*. 35.6 (June 1995): 587-591.
- Director General of IAEA. *Implementation of NPT Safeguards Agreement with Islamic Republic of Iran*. Web. <http://www.iaea.org/publications/documents/board/2003/gov2003.75.pdf>. 15 January 2009.
- Garver, J. W. *China & Iran: Ancient partner in a post-imperial world*. Seattle and London: University of Washington Press, 2006.
- Gertz, B. "The Algeria nuclear problem 1991: Controversy over the Es Salam nuclear reactor". *The National Security Archives*. Web. <http://www.gwu.edu>. 20 January 2009.
- Ghili, B. *The United Nations and nuclear non – proliferation*. New York: United Nations, 1995.
- Hibbs, M. "Despite U.S. alarm over Algeria, Europeans won't blacklist China". *Nucleonics Week*. 23 May 1991.
- Hines, C. and Lowry, D. "Reluctant compromise on the nuclear arms chase". *Third World Quarterly*. 8.2 (April 1986): 568-569.
- Hinton, H.C., Sino-Soviet Relations: Background and Overview in Stuart, D. T. and Tow, W.T. (eds.), *China, the Soviet Union and the West: Strategic and Political Dimensions in the 1980s*. Colorado: Westview, 1990.

- Hughes, C. R., "Nationalism and Multilateralism in Chinese Foreign Policy: Implications for Southeast Asia". *The Pacific review*. 18.1(2007): 119-122.
- International Atomic Energy Agency. *Detailed Technical Chronology*. Web. <http://www.iaea.org/publication/documents/1990.html>. 20 January 2009.
- _____. *Iran Research Reactors Details: ENRC*. Web. <http://www.iaea.org/>. 20 January 2009.
- Johnston, A.I. *China and Arm Control in the Asia - Pacific Region*. London : Routledge,1990
- Joshi, S. *Nuclear proliferation and South Asia: Recent trends*. Web. http://www.nti.org/e_research/e3_91.html. 21 January 2009.
- Lanteigne, M. *Chinese foreign policy: An introduction*. London: Routledge, 2009.
- Mednews. "An Iranion Nuclear chronology, 1987 - 1992" web.<http://www.nti.org/iran/database>. 20 January 2002
- News Review. *Nuclear Engineering International*. December 13, 1984 in Iran Nuclear Chronology. Web. http://nti.org/e-research/e1_iran_nch.html 21 January 2009.
- Nianlong, H. *Diplomacy of contemporary China*. New Horizon Press: Hong Kong, 1990.
- Norris, R. S. and Kristensen, H. M. "Chinese Nuclear Forces, 2003". *Bulletin of the Atomic Scientists*. (November/December 2003): 77-80.
- _____. "Nuclear Notebook: Pakistani Nuclear Forces, 2009". *Bulletin of the Atomic Scientists*. (September/October 2009). Web. <http://thebulletin.metapress.com>. 21 January 2009.

- Nuclear Issues. *Chinese Nuclear Arsenal*. Web. <http://www.cdi.org/issues/nukef&f/database/nukearsenals.cfm>. 18 August 2009.
- Nuclear Threat Initiative. *China and the IAEA*. Web. <http://www.nti.org/db/china/sec1.htm>. 8 October 2010.
- _____. *China's nuclear export and assistance to Algeria*. Web. <http://www.nti.org/db/china/nalgpos.htm>. 23 July 2009.
- Pande, S. "Chinese Nuclear Doctrine". *Strategic Analysis*. 23.12 (2000): 2021-2022.
- The China-Iran Nuclear Cloud. *Middle East Defense News*. Web. <http://www.lexis-nexis.com>. 21 January 2009.
- Yuan, J. The new player in the game: China, arms control, and multilateralism. in Wu, G. and Lansdowne, H. (eds.), *China turns to multilateralism: Foreign policy and regional security*. New York: Routledge, 2008.
- Zhu, M. "The Evolution of China's Nuclear Nonproliferation Policy". *The Nonproliferation Review*. (1997): 40.

เครือข่ายนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย: กรณีศึกษาเฉพาะจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ

Policy Network and Natural Disaster Caused by Flood Management: A Case Study of Nakornratchasima and Chaiyaphum Province

ศิริรักษ์ สิงหเสม*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงสถานภาพทางนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย โดยทำการศึกษาถึงบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงทางนโยบายและการจัดการ ตลอดจนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงทางนโยบายและการจัดการ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกรณีศึกษา เพื่อเสนอแนะแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย จากการศึกษาพบว่า สาระสำคัญของนโยบายการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยภายใต้กรอบพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 รวมทั้งนโยบายและแผนปฏิบัติการอื่นที่เกี่ยวข้อง มีลักษณะความเป็นนโยบายแบบบูรณาการในลักษณะของการสร้างการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภาครัฐทุกฝ่าย และสร้างแนวทางการปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กระนั้นก็ตามการ

* นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาบริหารรัฐกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิวดา กมลเวชช ดร.วสันต์ เหลืองประภัสร์ และนายมนตรี ชนะชัยวิบูลย์วัฒน์.

บูรณาการทางนโยบายไม่ได้แสดงถึงบทบาทการบูรณาการบทบาทหน้าที่ของเหล่าตัวแสดงที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทางนโยบายให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เนื่องจากเงื่อนไขทางทรัพยากรในการบริหารจัดการยังมีความไม่ลงรอยกันอยู่ ทำให้แต่ละตัวแสดงต้องแสดงบทบาทหน้าที่ซ้ำซ้อนกันและเกิดความสิ้นเปลืองทางทรัพยากรในการบริหารจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย ขณะที่การศึกษาร่วมมือระหว่างตัวแสดงที่เกิดขึ้นในขณะเกิดภัยอยู่ในเพียงชั้นของการประสานการปฏิบัติร่วมกันเท่านั้นซึ่งไม่ได้เป็นตามโครงสร้างการบริหารจัดการที่ถูกกำหนดไว้ในขั้นต้น ส่งผลให้การจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยยังไม่สามารถบรรลุถึงเป้าหมายทางนโยบายและการจัดการที่ต้องการให้เกิดความร่วมมือของเหล่าตัวแสดงในระดับพื้นที่ในสถานการณ์จริง

คำสำคัญ: ภัยพิบัติจากอุทกภัย, นโยบายแบบบูรณาการ, เครือข่ายนโยบาย, ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางนโยบาย

Abstract

The study emphasizes on the status of policy and disaster management by studying the role of policy and management actors throughout the relation between policy and management actors and consequences from the case study in order to bring forward the courses of increasing both effectiveness and efficiency in natural disaster caused by flood policy and management. The study finds out that the principle of natural disaster caused by flood management policy under Disaster Prevention and Mitigation Act, B.E. 2550 and other involving policies and action plans are a kind of integrated policy tending to form the cooperation within government sector and to conduct the action plans into unidirectional one. Thus, the integrated

policy doesn't convey an integration of any actors' roles involving in policy unification due to the inconsistency of resource condition in administration, therefore, each actor has to perform the overlapping roles and causes waste in the use of resource concerning to natural disaster caused by flood management. While the study of regional natural disaster caused by flood finds out that the actual cooperation among actors during the disaster is only in operational cooperation level and not be able to conform with the administration structure primarily determined, which results in a failure of natural disaster caused by flood management to achieve the policy objective and to stimulate the cooperation of regional actors in actual situation.

Keyword: natural disaster caused by flood, integrated policy, policy network, stakeholder in policy-making

บทนำ

ในปัจจุบัน ภัยพิบัติทางธรรมชาติได้กลายเป็นปัญหาที่คุกคามต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน เนื่องจากในแต่ละปีภัยพิบัติได้สร้างความเสียหายให้แก่ประชาชนทั้งในด้านชีวิตและทรัพย์สินจำนวนมากส่งผลให้ภาครัฐในฐานะผู้กำกับดูแลการบริหารจัดการสาธารณะจำเป็นต้องระดมทรัพยากรทางการบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาในแต่ละครั้งเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้แนวโน้มภัยพิบัติทางธรรมชาติยังมีการขยายความเสียหายสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเท่ากับรัฐจำเป็นต้องเพิ่มงบประมาณและเครื่องมือทางการบริหารจัดการเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ภัยพิบัติทางธรรมชาติจึงกลายเป็นปัญหาสาธารณะที่ทุกภาคส่วนต้องตระหนักถึงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ลักษณะสำคัญซึ่งถือเป็นรากฐานของปัญหาที่ส่งผลให้ภัยพิบัติมีความพิเศษแตกต่างไปจากปัญหาประเภทอื่น อยู่ที่ลักษณะของปัญหาเป็นสถานการณ์

ถูกเงินที่เติมไปด้วยความโกลาหล เนื่องจากมีปัจจัยสาเหตุที่หลากหลายโดยเกิดขึ้นได้ทั้งจากการกระทำของธรรมชาติและมนุษย์ผสมผสานกัน อีกทั้งสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้งส่งผลให้เกิดภัยลูกโซ่แทรกซ้อนตามมา ดังตัวอย่างของปัญหาอุทกภัยซึ่งเป็นหนึ่งในประเภทของภัยพิบัติทางน้ำ ที่มีสภาพภัยที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นและนำมาซึ่งความเสียหายเพิ่มขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้การปฏิบัติการขณะเกิดภัยเป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากภัยพิบัติจากอุทกภัยเป็นภัยพิบัติที่มีลักษณะของความอ่อนไหวของสภาพภัยสูง (vulnerability)¹ ทั้งจากความไร้ระเบียบของกระบวนการดำเนินสภาพภัย และจากสภาพของพื้นที่การเกิดภัยที่เป็นไปตามพื้นที่เชิงเขาและเส้นทางน้ำ ทำให้ไม่สามารถคาดคะเนพื้นที่และขอบเขตความเสียหายที่ชัดเจนได้ เป็นผลให้การกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่แน่นอนเพื่อปฏิบัติการควบคุมสถานการณ์จึงไม่อาจเกิดขึ้นได้ อีกทั้งระดับความรุนแรงยังมีความแตกต่างกันตามลักษณะความอ่อนแอเชิงโครงสร้างของพื้นที่ส่งผลให้ภัยพิบัติจากอุทกภัยมีลักษณะสลับซับซ้อน การบริหารจัดการกับภัยพิบัติจึงจำเป็นต้องสร้างการบูรณาการศาสตร์ความรู้ในเชิงสหวิทยาการทั้งในทางเทคนิควิทยาศาสตร์และทางสังคมให้มีความครอบคลุมอย่างรอบด้านของประเด็นปัญหาให้มากที่สุด

การบริหารจัดการสาธารณภัยของประเทศในยุคก่อนการปฏิรูประบบราชการ อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นนโยบายเชิงโครงสร้างที่เน้นการบังคับใช้กับการดำเนินการของฝ่ายพลเรือนเป็นสำคัญสาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้เงื่อนไขโครงสร้างอำนาจการจัดการสาธารณภัยมีลักษณะเป็นลำดับขั้นเพื่อให้การจัดการปฏิบัติมีความเป็นระบบระเบียบ ซึ่งแนวทางการจัดการเช่นนี้เป็นผลดีต่อการจัดการสาธารณภัยที่ยังไม่มีความสลับซับซ้อนและสามารถควบคุมได้ด้วยการจัดการโดยหน่วยงานภาครัฐหน่วยงานเดียวเพียงลำพัง

¹ Piers Blaikie. *At Risk - Natural hazards, people's vulnerability and disasters*. 1994.

อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อนได้ส่งผลต่อการบริหารจัดการภาครัฐในระดับมหภาคและนำมาซึ่งการปรับตัวของภาครัฐในการปฏิรูปแนวทางการดำเนินงานใหม่เพื่อปรับกระบวนการที่ดำเนินการบริหารจัดการภาครัฐให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมมากยิ่งขึ้น โดยได้แบ่งส่วนราชการให้มีขนาดเล็กลงและเพิ่มความหลากหลายทางการจัดการกับปัญหามากขึ้น อีกทั้งยังกำหนดให้มีหน่วยงานเชี่ยวชาญเฉพาะประเภทปัญหาและมุ่งเน้นกระบวนการจัดการในรูปของการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานมากขึ้น ลดปัญหาด้านการขาดแคลนทรัพยากร

การเปลี่ยนแปลงหลังการปฏิรูประบบราชการส่งผลให้งานด้านสาธารณภัยมีองค์ประกอบเกี่ยวกับการดำเนินการเพิ่มขึ้น โดยหลังจากการปฏิรูประบบราชการในปี พ.ศ. 2545 ได้มีการบังคับใช้แผนป้องกันภัยพลเรือน 2548 ในการขับเคลื่อนงานด้านสาธารณภัย ซึ่งสาระสำคัญของการจัดการภายใต้นโยบายดังกล่าวอยู่ที่การมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมและการประสานงานร่วมผสมผสานกับการบังคับบัญชาเป็นลำดับขั้น นอกจากนี้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นหนึ่งในหน่วยงานระดับกรมภายใต้สังกัดกระทรวงมหาดไทย ที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูประบบราชการให้เป็นหน่วยงานเฉพาะสำหรับการจัดการสาธารณภัยของประเทศ ซึ่งเป็นนัยที่แสดงถึงการให้ความสำคัญกับสภาพปัญหาภัยพิบัติที่สามารถสร้างความเสียหายให้กับประเทศในภาพกว้างได้

ปัจจุบันบทบาทและอำนาจหน้าที่ของการบริหารจัดการสาธารณภัยของประเทศอยู่ภายใต้กรอบพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 ซึ่งกำหนดให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการสาธารณภัยของประเทศ และมีการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยในทางนโยบายภาพใหญ่ โดยให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาอุทกภัยจัดทำแผนแม่บทการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากอุทกภัย วาตภัย และโคลนถล่ม (ระยะ 5 ปี) เพื่อเป็นกรอบทิศทางการบริหารจัดการและประสานการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา และกำหนดให้กรมป้องกัน

และบรรเทาสาธารณภัยเป็นหน่วยงานหลักในการประสานการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหามาและจัดทำแผนปฏิบัติการและงบประมาณ พ.ศ. 2553 - 2557 ภายใต้อำนาจแม่บท เพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

ในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2553 จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ เป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาภัยพิบัติจากอุทกภัยร่วมกันเนื่องจากการคาบเกี่ยวทางอาณาเขต อีกทั้งยังเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำสายสำคัญของภาคอีสาน ได้แก่ แม่น้ำชี แม่น้ำมูล ซึ่งมีทิศทางการไหลไปสู่จุดรวมเดียวกันที่ปากแม่น้ำโขงในจังหวัดอุบลราชธานี² ทำให้บริเวณพื้นที่ทั้งสองจังหวัดประสบกับภัยพิบัติจากอุทกภัยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิเกิดสถานการณ์ภัยพิบัติจากอุทกภัยขึ้นในเวลาใกล้เคียงกันจากสภาพฝนตกหนักติดต่อกันเป็นระยะเวลานานหลายวันทำให้ปริมาณน้ำมีขนาดใหญ่ไหลบ่าลงสู่พื้นที่ตอนล่างของภูเขา ทั้งตามเส้นทางแม่น้ำมูล แม่น้ำลำตะคอง และแม่น้ำชี เข้าท่วมพื้นที่ทั้งสองจังหวัดโดยฉับพลัน ประกอบกับการระบายน้ำของเขื่อนภายในพื้นที่ทั้งสองจังหวัดเพื่อรักษาระดับสมดุลทางการจัดการน้ำในเขื่อนให้สามารถคงสภาพความแข็งแรงต่อไปได้ ยังเป็นปัจจัยเสริมให้สถานการณ์ภัยพิบัติจากอุทกภัยยกระดับเข้าสู่ภาวะวิกฤต

การปรากฏหลักฐานทางนโยบายและการจัดการใหม่ได้แสดงถึงสภาพทางนโยบายและช่องว่างของการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างชัดเจน แนวทางการบริหารจัดการทั้งในทางนโยบายและการจัดการปฏิบัติ ได้เน้นการมีส่วนร่วมในเชิงบูรณาการ ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อรับมือกับความสลับซับซ้อนของสถานการณ์ การดำเนินการแก้ไขสถานการณ์ของพื้นที่ทั้งสองจังหวัดในครั้งนี้ อาศัยอำนาจและแนวทางตามพระราชบัญญัติป้องกันและ

² จังหวัดนครราชสีมา. ข้อมูลทั่วไป. เว็บไซต์. <http://www.nakhonratchasima.go.th/>. ; จังหวัดชัยภูมิ. ภูมิประเทศ. เว็บไซต์. <http://www.chaiyaphum.go.th/>. 31 มีนาคม 2554.

บรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 และแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2553 - 2557 ที่มีจุดมุ่งหมายให้เกิดการจัดการกับปัญหาสาธารณภัยโดยมีการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเป็นกลไกสำคัญ ซึ่งแต่ละจังหวัดจะจัดการวางแผนการดำเนินงานในเขตพื้นที่จังหวัดของตนตามลักษณะของปัญหาที่กำหนดตัวแสดงและความจำเป็นทางด้านทรัพยากร

จากกรอบกฎหมายที่กำหนดแนวทางการจัดการขึ้นใหม่สำหรับการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยในครั้งนี้ ได้ส่งผลให้การจัดการในทางปฏิบัติระดับพื้นที่มุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วมเป็นหลักสำคัญ ซึ่งรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในทางกฎหมายได้จัดรูปแบบการจัดการให้อยู่ในการพึ่งพิงทรัพยากรตามลำดับขั้น โดยให้หน่วยจังหวัดเป็นตัวแสดงแทนจากรัฐส่วนกลางที่ครอบครองทรัพยากรสูงสุดในการจัดการ หน่วยท้องถิ่นต้องพึ่งพาอาศัยหน่วยจังหวัดเนื่องจากเงื่อนไขความต้องการทรัพยากรเพื่อสนองตอบกับลักษณะปัญหาดังกล่าวจึงนำไปสู่คำถามการวิจัยที่ว่า สถานภาพทางนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยในปัจจุบันเป็นอย่างไร ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในทางปฏิบัติหรือไม่ และนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยควรมีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบถึงนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย พร้อมทั้งตัวแสดงทางนโยบายและการจัดการที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจากกรณีศึกษา
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของกลุ่มตัวแสดงทางนโยบายและการจัดการที่มีส่วนร่วมในนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงและรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ที่นำไปสู่ผลลัพธ์ทางนโยบาย และวิเคราะห์แนวทางการดำเนินการจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

4. เพื่อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเงื่อนไขของปัญหาในการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้กับนโยบายและการจัดการกับปัญหาดังกล่าว

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์นโยบายเชิงเสนอแนะ โดยมุ่งศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย รวมทั้งการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวแสดงในระดับการจัดการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมกระบวนการนโยบายดังกล่าว เพื่อที่จะให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์สำหรับการศึกษาวิจัย

ขอบเขตในการศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเฉพาะกรอบนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยจากภาคส่วนต่างๆ ที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2550 แผนการปฏิบัติการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2553 - 2557 และแผนแม่บทการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากอุทกภัย วาตภัย และโคลนถล่ม (ระยะ 5 ปี) ซึ่งเป็นกรอบหลักในการดำเนินงานด้านสาธารณภัยในระดับมหภาคที่มีผลต่อทิศทางการกำหนดแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหายุทกภัยจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งในระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ รวมถึงศึกษานโยบาย/ แผนงานอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายและการจัดการ

ผลการศึกษา

1. ผลการศึกษานโยบายการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย

การบริหารจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยเป็นหนึ่งในประเภทภัยที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขการจัดการของพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยฉบับนี้ โดยที่สาระสำคัญของพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยประการ

หนึ่งได้กำหนดให้มีแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2553 - 2557 ขึ้นเพื่อเป็นแนวทางเชิงนโยบายเพื่อเป็นกรอบการดำเนินการให้แก่หน่วยงานต่างๆ ได้นำไปสร้างเป็นแนวทางการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งปัญหาประเภทอุทกภัยอาศัยแนวทางการจัดการกับปัญหาของแผนแม่บทการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากอุทกภัย วาตภัย และโคลนถล่ม (ระยะ 5 ปี) และแผนปฏิบัติการและงบประมาณ ระยะ 3 ปี (พ.ศ. 2553 - 2555) เพื่อจัดการกับปัญหาให้กับหน่วยงานหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในทางนโยบายและการจัดการ

นอกเหนือไปจากนี้ การดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหามหาภัยยังต้องสร้างสรรค์แนวทางให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐที่มีความเกี่ยวข้องกับ การจัดการสาธารณภัย ดังเช่นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ที่เน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น รวมไปถึงนโยบายเตรียมพร้อมแห่งชาติ ที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบร่วมของสภาความมั่นคงแห่งชาติและกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ทำหน้าที่สนับสนุนแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ ในการเตรียมความพร้อมทางด้านทรัพยากรสำหรับการเผชิญกับสถานการณ์ฉุกเฉินตั้งแต่ระยะก่อนเกิดภัยตลอดจนการสิ้นสุดลงของภัยให้มีความสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันสามารถประสานความร่วมมือกันในเชิงนโยบายต่อไปได้

ในส่วนของ การนำนโยบายไปปฏิบัติหรือการจัดการกับสภาพความจริงของปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นภารกิจหลักของหน่วยงานส่วนภูมิภาคและหน่วยงานท้องถิ่นในการปฏิบัติการ โดยหน่วยงานภูมิภาคระดับจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินการจัดการปัญหาสาธารณภัยในขอบเขตพื้นที่ของจังหวัด มีการจัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในระดับจังหวัดเพื่อเป็นแนวทางไปสู่รูปแบบการปฏิบัติอย่างรูปธรรม สำหรับการปฏิบัติการจัดการกับปัญหาสาธารณภัยเป็นภารกิจของหน่วยงานท้องถิ่นซึ่งถือเป็นหน่วยแรกที่เผชิญกับสถานการณ์ หน่วยงานท้องถิ่นจึงต้องจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นด้วย

นโยบายการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย ได้อาศัยจุดร่วมกันในทางเป้าหมายที่เน้นการรักษาความปลอดภัยในทางชีวิตและทรัพย์สินให้กับประชาชนโดยให้น้ำหนักความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมและการลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นโดยหวังให้แนวทางดังกล่าว สามารถลดทอนความรุนแรงของสภาพปัญหาในสถานการณ์วิกฤต ซึ่งส่งผลดีต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติการเผชิญสถานการณ์และประสิทธิผลทางการบริหารจัดการ โดยอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ไขปัญหา

การมีส่วนร่วมทางนโยบายการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยถูกออกแบบให้อยู่ในรูปแบบของระบบการบูรณาการที่กำหนดให้มีการประสานความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงเพื่อนำไปสู่ความพร้อมเพียงทางด้านทรัพยากรอันสืบเนื่องมาจากความสลับซับซ้อนและความหลากหลายของปัญหาที่ต้องอาศัยทรัพยากรจำนวนมากเป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ไขปัญหา ซึ่งระบบการมีส่วนร่วมแบบการบูรณาการก่อให้เกิดความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงและขจัดปัญหาความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำระหว่างกันของเหล่าตัวแสดง อีกทั้งยังช่วยให้เหล่าตัวแสดงที่เข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในพื้นที่นโยบายสามารถประสานการทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ผู้ศึกษาได้แบ่งระดับของนโยบายออกเป็น 2 ระดับสำหรับการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างนโยบาย โดยที่นโยบายระดับบนของการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยจะเริ่มต้นจากกรอบพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นนโยบายเชิงโครงสร้างใหม่ที่เกิดขึ้นภายหลังจากการปฏิรูประบบราชการ มีการกำหนดตำแหน่งแห่งที่และอำนาจหน้าที่ให้กับตัวแสดงและได้ทำการสร้างกระบวนการจัดการกับปัญหาโดยมุ่งเน้นความสำคัญไปที่การมีส่วนร่วมจากตัวแสดงที่มีความเกี่ยวข้องกับปัญหาเพื่อนำไปสู่การระดมทรัพยากรและความร่วมมือทางการจัดการอันจะส่งผลต่อประสิทธิภาพ ต่อการแก้ไขปัญหาอุทกภัย ซึ่งสาระสำคัญประการหนึ่งในการจัดการกับปัญหาของกฎหมายดังกล่าวคือการกำหนดให้มีแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2553 - 2557 ขึ้นเพื่อนำกรอบแนวทางการดำเนินการตาม

กฎหมายและแสดงการทำงานเชิงรุกเกี่ยวกับปัญหาสาธารณภัยด้วยเตรียมความพร้อมในการนำไปสู่การปฏิบัติ โดยกำหนดให้การทำงานทางนโยบายอยู่ในระบบการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการประสานความร่วมมือจากตัวแสดงทางนโยบายเพื่อที่จะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของตัวแสดงผ่านการครอบครองทรัพยากรและให้เกิดการประสานงานร่วมกันได้อย่างเป็นเอกภาพ

นโยบายการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยเป็นหนึ่งในประเภทภัยที่อยู่ภายใต้สาระสำคัญของแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2553 - 2557 ซึ่งแนวทางการจัดการกับปัญหาได้อาศัยแผนแม่บทการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากอุทกภัย วาตภัย และโคลนถล่ม (ระยะ 5 ปี) ซึ่งเป็นนโยบายเฉพาะสำหรับการจัดการกับภัยพิบัติจากอุทกภัยเป็นหลักสำคัญในการกำหนดแนวทางการดำเนินการ นโยบายดังกล่าวมุ่งให้เกิดการเตรียมความพร้อมก่อนเกิดภัยและลดผลกระทบเป็นหลักโดยมุ่งระดมทรัพยากรจากการมีส่วนร่วมของตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงยังกำหนดให้ปลายทางจุดหมายของนโยบายสอดคล้องกับสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 กล่าวคือ การจัดการภัยพิบัติต้องเดินทางควบคู่ไปพร้อมกับการสร้างความสมดุลให้กับธรรมชาติ ซึ่งแนวนโยบายดังกล่าวได้ปรากฏผลลัพธ์ทางนโยบายอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในรูปของแผนปฏิบัติการและงบประมาณ ระยะ 3 ปี (พ.ศ. 2553 - 2555) กำหนดให้ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องเสนอแนวทางปฏิบัติในรูปของแผนงานโครงการที่สอดคล้องกับภารกิจหลักของตัวแสดงเพื่อเป็นหลักฐานในการแสดงความพร้อมต่อการปฏิบัติการร่วมกันอย่างแท้จริง โดยที่เหล่าตัวแสดงจะนำโครงการของตนไปปรากฏไว้แผนปฏิบัติการหลักของแต่ละองค์กรเพื่อทำการเบิกจ่ายงบประมาณและนำไปสู่การปฏิบัติการให้เกิดผล นอกจากนี้การจัดการสาธารณภัยยังได้รับการสนับสนุนจากนโยบายเตรียมพร้อมแห่งชาติที่เน้นความพร้อมทางทรัพยากรที่จะนำไปสู่การจัดการได้อย่างทันท่วงที โดยได้กำหนดให้หน่วยงานระดับกระทรวงในฐานะตัวแสดงทางนโยบายในระดับบนดำเนินการสนับสนุนการทำงานด้านสาธารณภัยร่วมกันตามแนวทางของแผนปฏิบัติการการป้องกัน

และบรรเทาสาธารณภัยแบบบูรณาการระดับกระทรวง ให้ทำหน้าที่สนับสนุนทรัพยากรทั้งด้านนโยบายในระดับบนและการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับล่าง

ในส่วนของนโยบายระดับล่างหรือการจัดทำแนวทางการดำเนินการเตรียมพร้อมในระดับพื้นที่จังหวัดนั้นตัวแสดงระดับกลางในพื้นที่ได้ดำเนินการจัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยระดับจังหวัดขึ้นเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติการจริง นโยบายในระดับนี้จะทำการระดมทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาเข้ามาร่วมในการปฏิบัติการซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะของปัญหาและสภาพแวดล้อมในเขตพื้นที่

เมื่อผู้ศึกษาได้พิจารณาความคล้ายคลึงทั้งในทางเป้าหมายและสาระสำคัญทางกระบวนการของเหล่านโยบายการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยทั้งหมดในข้างต้น พบว่าเหล่านโยบายต่างมุ่งหวังให้มีการจัดการอยู่ในรูปของระบบการมีส่วนร่วมในเชิงบูรณาการเพื่อนำไปสู่การประสานงานและแลกเปลี่ยนทรัพยากรร่วมกัน ซึ่งหมายถึงการจัดโครงสร้างตำแหน่งแห่งที่และบทบาทของตัวแสดงทางนโยบายโดยมุ่งหวังให้การจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยเกิดความพร้อมเพียงทางทรัพยากรและป้องกันการทับซ้อนระหว่างอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติซึ่งอาจนำไปสู่สภาพความขัดแย้งและความล้มเหลวทางนโยบายได้

2. ผลการศึกษาการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย

2.1 ผลการศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

2.1.1 วิวัฒนาการทางนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย และตัวแสดงทางนโยบายและการจัดการกับปัญหาที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในปัจจุบัน

จากการศึกษาพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 นโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยของจังหวัดนครราชสีมาต่างเป็นไปในลักษณะของการมีส่วนร่วมจากตัวแสดงที่มีความเกี่ยวข้อง

ประเด็นปัญหาเช่นเดียวกับที่ผ่านมา หากแต่แนวทางการจัดการภัยพิบัติจาก อุทกภัยปัจจุบันได้มีความแตกต่างไปจากเดิมตรงที่ได้เพิ่มความชัดเจนเกี่ยวกับ ตำแหน่งแห่งที่ของตัวแสดงหลักทั้งสามระดับ ประกอบด้วย หน่วยจังหวัด หน่วยอำเภอ และหน่วยท้องถิ่น ตั้งแต่ในระดับนโยบายและสร้างรูปแบบความ สัมพันธ์ที่ชัดเจน ส่งผลให้การประสานงานร่วมกันเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่ ชัดเจนเป็นระบบระเบียบ อีกทั้งยังเพิ่มหลักประกันในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ของแต่ละฝ่ายอย่างเป็นรูปธรรมกว่าแนวนโยบายเดิม เพื่อให้เหล่าตัว แสดงทางการจัดการสามารถปฏิบัติการจัดการร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พื้นที่ประสบภัยพิบัติจากอุทกภัยในจังหวัดนครราชสีมาได้เริ่มต้นขึ้นใน บริเวณอำเภอปากช่องเนื่องจากเป็นแหล่งต้นน้ำลำตะคองที่เป็นแม่น้ำสายหลัก ที่สร้างความเสียหายให้กับพื้นที่จังหวัดนครราชสีมามากที่สุดในเหตุการณ์ ครั้งนี้ แม่น้ำลำตะคองได้มีเส้นทางน้ำไหลผ่านอำเภอต่างๆ ของจังหวัด นครราชสีมารวมถึงอำเภอเมืองนครราชสีมาและอำเภอบักรงชัย ซึ่งพื้นที่ทั้ง สามมีความแตกต่างกันเกี่ยวกับสภาพปัญหาและการวางแผนทางการจัดการ และการปฏิบัติการแก้ไขปัญหา อำเภอเมืองนครราชสีมาและอำเภอปากช่องมี จำนวนประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นประกอบกับมีพื้นที่ทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรม เป็นจำนวนมาก ตรงกันข้ามกับพื้นที่อำเภอบักรงชัยซึ่งมีลักษณะพื้นที่เป็นแหล่ง เกษตรกรรมและมีความหนาแน่นของประชากรอยู่ในระดับเบาบาง จึงส่งผลให้ รูปแบบการจัดการและบทบาทหน้าที่ของเหล่าตัวแสดงที่เข้ามามีส่วนร่วม ปฏิบัติการแตกต่างกันไปตามสภาพปัญหาในพื้นที่

เมื่อสถานการณ์วิกฤตในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาได้ดำเนินขึ้น เหล่าตัวแสดงในแต่ละระดับต่างเริ่มจากการดำเนินการแก้ไขสถานการณ์ด้วย วิธีการแจ้งเตือนประชาชนและจัดตั้งศูนย์อำนวยการเฉพาะกิจระดับอำเภอและ ระดับท้องถิ่นขึ้นเพื่อระดมทรัพยากรและประสานงานร่วมกันในการปฏิบัติการ ซึ่งสายสัมพันธ์ทางการจัดการเริ่มขึ้นจากหน่วยท้องถิ่นประสานขอความช่วยเหลือออกเป็นสองทาง คือ จากหน่วยงานที่ครอบครองทรัพยากรสำหรับการปฏิบัติ จากความสัมพันธ์ส่วนตัวของทางผู้บริหารทั้งสองฝ่ายเอง และจาก

ข้อกำหนดจากแนวทางการจัดการสาธารณสุขที่กำหนดให้หน่วยท้องถิ่นต้องทำการร้องขอให้หน่วยอำเภอประสานขอความช่วยเหลือจากปลายทางหน่วยจังหวัดลำเลียงทรัพยากรการจัดการเข้ามายังพื้นที่เพื่อทำการช่วยเหลือประชาชน ทั้งสามอำเภอเป็นหน่วยงานแบบเดียวกันในแนวราบหากแต่มีความแตกต่างกันในคุณลักษณะเงื่อนไขทางสภาพแวดล้อมของแต่ละอำเภอ โดยในแต่ละอำเภอจะมีหน่วยงานท้องถิ่นที่มีลักษณะแตกต่างกันทำหน้าที่ดูแลและปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนซึ่งหน่วยงานอำเภอต้องคอยดูแลประสานงานและอำนวยความสะดวกให้แก่หน่วยงานท้องถิ่นในระดับล่างในฐานะผู้ปฏิบัติหลัก อำเภอเมืองและอำเภอปากช่องมีเทศบาลนครนครราชสีมา และเทศบาลเมืองปากช่องตั้งอยู่ในพื้นที่ทำให้มีตัวแสดงที่เข้าร่วมปฏิบัติการเป็นตัวแสดงที่มีความพร้อมด้านทรัพยากรสูง ขณะที่อำเภอปักธงชัยมีหน่วยงานท้องถิ่นขนาดใหญ่ที่สุดของพื้นที่เป็นเทศบาลตำบลเมืองปัก ทำให้ตัวแสดงที่เข้ามามีส่วนร่วมและทรัพยากรไม่สามารถสนองตอบปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างพอเพียงหรืออาจเรียกได้ว่าหน่วยงานท้องถิ่นเหล่านี้อยู่ในสภาพขาดแคลนทรัพยากรนั่นเอง อย่างไรก็ตามบทบาทของภาคประชาชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักทางการจัดการ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับหน่วยท้องถิ่นขนาดเล็กเป็นแรงสนับสนุนให้เกิดประสิทธิภาพทางการจัดการในพื้นที่มากขึ้นรวมถึงยังช่วยลดสภาวะวิกฤติจากการขาดแคลนทรัพยากรในทางปฏิบัติได้

2.1.2 บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของเหล่าตัวแสดงทุกระดับทั้งในทางนโยบายและการจัดการ รวมถึงตัวแสดงที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

สำหรับในเชิงโครงสร้างอำนาจหน้าที่การจัดการกับปัญหาอุทกภัยในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาถูกกำหนดให้เป็นไปตามแผนการปฏิบัติการในระดับจังหวัดที่ได้กำหนดไว้ตั้งแต่ในยามสภาวะปกติ โดยการจัดการแก้ไขปัญหาอุทกภัยของจังหวัดนครราชสีมาจะเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างหน่วยปฏิบัติทั้งสามหน่วย ประกอบด้วย หน่วยจังหวัด หน่วยอำเภอ และหน่วย

ท้องถิ่น เช่นเดียวกับการจัดการในพื้นที่อื่นๆ ทั่วไป ตามโครงสร้างการจัดการ
สาธารณภัยที่ถูกระบุไว้

ตัวแสดงทั้งสามระดับต่างทำหน้าที่แตกต่างกันตามลักษณะเงื่อนไข
ทางกฎหมายที่กำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายไว้อย่างชัดเจน โดยหน่วย
ท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติการที่เล็กที่สุดสำหรับการจัดการกับภัยพิบัติจาก
อุทกภัย ทำหน้าที่ปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือประชาชนในระดับพื้นที่ตามขีด
ความสามารถของหน่วยงานทางด้านทรัพยากร หน่วยท้องถิ่นเป็นหน่วยการ
ปฏิบัติที่มีความอิสระจากรัฐสูงเนื่องจากเป็นผลผลิตของกระแสการกระจาย
อำนาจทำให้มีความยืดหยุ่นทางด้านงบประมาณและทรัพยากรทางการบริหาร
จัดการพื้นที่จากภาครัฐ ทิศทางการปฏิบัติการแก้ไขปัญหายุทกภัยของหน่วย
ท้องถิ่นที่กำหนดขึ้นจึงมีแนวโน้มที่จะจัดการพื้นที่ด้วยหน่วยงานตัวเองเป็นหลัก
สำคัญ ทำให้เงื่อนไขการปฏิสัมพันธ์ระหว่างหน่วยปฏิบัติทั้งสามฝ่ายมีหัวใจ
สำคัญอยู่ที่การพึ่งพาอาศัยกันทางทรัพยากร ซึ่งแนวนโยบายการจัดการกับ
ปัญหายุทกภัยจากอุทกภัยเกี่ยวกับการเพิ่มขีดความสามารถให้กับหน่วย
ท้องถิ่นในการจัดการปัญหาอยู่ที่การสนับสนุนทางด้านทรัพยากรจากหน่วย
งานอื่นๆ ทั้งในทางกฎหมายและแรงกดดันจากสภาพปัญหา ส่งผลให้
หน่วยงานท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีการปฏิสัมพันธ์ประสานความร่วมมือกับ
หน่วยงานอื่นๆ นอกเหนือจากหน่วยการปฏิบัติของตนเอง

หน่วยอำเภอเป็นตัวแทนหน่วยจังหวัดในระดับพื้นที่ในการลำเลียง
ทรัพยากรสำหรับการแก้ไขปัญหาลงสู่พื้นที่ประสบภัยและทำหน้าที่ประสาน
ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยท้องถิ่นกับหน่วยจังหวัด หน่วยอำเภออยู่ภายใต้
การบังคับบัญชาโดยตรงจากหน่วยจังหวัด หน่วยอำเภอจะคอยกำกับดูแล
หน่วยท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอทั้งหมดและมีบทบาทหน้าที่เป็นตัวเชื่อมประสาน
กับหน่วยปฏิบัติการเพื่อลำเลียงทรัพยากรจากหน่วยจังหวัดให้กับหน่วยท้องถิ่น
ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแล หน่วยอำเภอจึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นข้อต่อ
ของการลำเลียงทรัพยากรและเชื่อมโยงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงที่อยู่
ต่างระดับตามโครงสร้างการจัดการสาธารณภัย

หน่วยจังหวัด เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยในระดับพื้นที่จังหวัด มีหน้าที่ในการประสานความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอกพื้นที่จังหวัดเพื่อตอบสนองความต้องการทางทรัพยากรของสภาพปัญหา และกำกับดูแลประสานความร่วมมือของเหล่าตัวแสดงภายในจังหวัดทั้งหมดที่ความแตกต่างหลากหลายในองค์ประกอบที่หล่อหลอมความเป็นองค์กรโดยตัวเอง หน่วยจังหวัดจะเริ่มแสดงบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะผู้จัดการปัญหาก็คือเมื่อการลุกลามของสถานการณ์ก้าวข้ามขอบเขตพื้นที่อำเภอหนึ่งไปยังอำเภอหนึ่ง โดยหน่วยจังหวัดจะเข้ามาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งและประสานความร่วมมือระหว่างพื้นที่ให้เกิดขึ้น โดยอาศัยความต้องการทางด้านทรัพยากรเป็นเงื่อนไขสำคัญในต่องรอง การทำงานของหน่วยจังหวัดจะอยู่ในฐานะของหน่วยอำนวยความสะดวกและเป็นหน่วยความคิดกำหนดแนวทางการปฏิบัติโดยมีหน่วยอำเภอเป็นกลไกหลักในการถ่ายทอดแนวทางและองค์ประกอบที่จะนำแนวทางไปสู่การปฏิบัติและกำกับดูแลความสัมพันธ์กับหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่

2.1.3 การปฏิสัมพันธ์ของเหล่าตัวแสดงและรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบโครงสร้างอำนาจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน และรูปแบบความสัมพันธ์และการปฏิบัติความร่วมมือกันของเหล่าตัวแสดงทางการจัดการขณะเผชิญกับสถานการณ์จริง

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงทางการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาเป็นการประสานงานร่วมกันในแนวตั้งระหว่างหน่วยท้องถิ่น หน่วยอำเภอ และหน่วยจังหวัด ซึ่งหน่วยทั้งสามจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันในประเด็นความต้องการทางด้านทรัพยากรเนื่องจากแต่ละตัวแสดงต่างครอบครองทรัพยากรที่แตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ถูกกำหนดไว้อย่างเป็นทางการตามสาระสำคัญของกฎหมาย ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยจังหวัดกับหน่วยอำเภอในทางปฏิบัติจะอยู่ในรูปแบบของการเป็นตัวแทน หน่วยอำเภอจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนหน่วยจังหวัดอย่างสมบูรณ์เนื่องจากเป็นตัวแสดงที่มีจากสังกัดเดียวกันหน่วยอำเภอ ทำให้ความกระชับแน่นในความสัมพันธ์ของทั้งสองตัวแสดงจึงอยู่ในระดับสูง

ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยจังหวัดกับหน่วยท้องถิ่นจะอยู่ในรูปแบบของการพึ่งพาอาศัยกันตามภาระหน้าที่และตามทรัพยากรในทางปฏิบัติ หน่วยท้องถิ่นขนาดเล็กจะมีการพึ่งพิงหน่วยงานภาครัฐอย่างชัดเจนเนื่องจากขาดแคลนทรัพยากรในการปฏิบัติ ขณะที่หน่วยท้องถิ่นขนาดใหญ่มีขีดความสามารถในการประสานขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานระดับบนได้ด้วยตนเองทำให้ลดการพึ่งพาอาศัยหน่วยจังหวัดและหน่วยอำเภอ และจะเลือกพึ่งพาอาศัยกับจังหวัดเมื่อเกิดข้อจำกัดด้านทรัพยากร

ในทางตรงกันข้ามตัวแสดงทั้งสามในขณะเผชิญกับสภาวะฉุกเฉินต่างมีการปฏิสัมพันธ์ที่ก้าวข้ามขอบเขตความรับผิดชอบตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้จากความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะหน่วยท้องถิ่นจะอาศัยความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการในการประสานขอความร่วมมือทางทรัพยากรเป็นหลัก จนส่งผลกระทบต่อรูปแบบกระบวนการบริหารจัดการกับปัญหาเนื่องจากโครงสร้างการจัดการที่กำหนดไว้มีความแข็งแกร่งจากรากฐานทางกฎหมายทำให้โครงสร้างการจัดการขาดความยืดหยุ่นไม่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในทางปฏิบัติได้ และการขับเคลื่อนการจัดการเกิดสภาวะชะงักงันและสลับซับซ้อนจากการก้าวข้ามบทบาทหน้าที่ของตนเอง จนทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในระหว่างการจัดการ ส่งผลให้ผลลัพธ์ทางการบริหารจัดการในแต่ละพื้นที่ปรากฏสภาพแตกต่างกัน

2.1.4 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากนโยบายแบบบูรณาการในพื้นที่ภาคสนามและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติการร่วมกันของเหล่าตัวแสดงทางการจัดการ

ผลลัพธ์จากการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยของพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาอยู่ในระดับความสำเร็จตามเป้าหมายที่ทางจังหวัดได้ตั้งไว้คือความปลอดภัยของประชาชนทั้งในด้านชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งประสิทธิผลทางการจัดการในครั้งนี้เกิดจากประสิทธิภาพปัจจัยและกระบวนการจัดการแก้ไขปัญหาของแต่ละตัวแสดงในหน่วยการจัดการแต่ละระดับ หน่วยท้องถิ่นต่างเห็นพ้องกันในเงื่อนไขความสำเร็จว่ามาจากขีดความสามารถของหน่วยท้องถิ่น

เองโดยลำพังเนื่องจากหน่วยท้องถิ่นส่วนใหญ่เห็นว่าความช่วยเหลือที่ได้รับเป็นผลมาจากการประสานขอความร่วมมือจากหน่วยท้องถิ่นเองแทบทั้งสิ้นผ่านความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการของผู้บริหารของหน่วยท้องถิ่นซึ่งมีความเสี่ยงต่อการยุติความสัมพันธ์ได้ง่ายเพราะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงท้องถิ่นกับตัวแสดงอื่นที่เข้าร่วมการบริหารจัดการเป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในเชิงบุคคลไม่ใช่การปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในเชิงสถาบัน ขณะที่หน่วยอำเภอกลับเห็นว่าความสำเร็จทางการจัดการครั้งนี้ เป็นผลมาจากการเป็นนักประสานงานของหน่วยอำเภอที่สามารถประสานและจัดการการมีส่วนร่วมจากตัวแสดงที่หลากหลายให้ทำงานร่วมกันได้ทั้งหมด รวมถึงการสร้างการทำงานรูปแบบเครือข่ายของหน่วยอำเภอที่ส่งตัวแทนหน่วยอำเภอเข้าไปทำงานร่วมกับหน่วยท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อทำหน้าที่ในการส่งข้อมูลให้กับหน่วยอำเภอรวดเร็ว ซึ่งแตกต่างไปจากหน่วยงานด้านสาธารณสุขในระดับพื้นที่ที่ทั้งสองหน่วยต่างเห็นตรงกันว่าการจัดการครั้งนี้ยังมีความแปลกแยกในการปฏิบัติการของเหล่าตัวแสดงอยู่มากเพราะเหล่าตัวแสดงต่างทำงานแบบต่างคนต่างทำเป็นส่วนใหญ่ซึ่งส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการขับเคลื่อนเพราะจำเป็นต้องอาศัยเวลาในการประสานการปฏิบัติให้ดำเนินการร่วมกันได้ สำหรับหน่วยทหารซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญสำหรับการจัดการครั้งนี้ได้ให้ความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการปรับปรุงในเรื่องของการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายพลเรือนให้สามารถเป็นหลักทางการจัดการได้อย่างแท้จริง จึงอาจกล่าวได้ว่าขีดความสามารถของหน่วยปฏิบัติจากการครอบครองทรัพยากรและศักยภาพในการประสานความร่วมมือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การจัดการประสบความสำเร็จในการปฏิบัติการแก้ไขสถานการณ์ นอกเหนือจากนี้ยังต้องอาศัยการตัดสินใจนำการปฏิบัติการซึ่งเป็นเงื่อนไขจากภาวะผู้นำในสถานการณ์เป็นหลักสำคัญร่วมกันที่ทำให้การจัดการสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้

2.2 ผลการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ

2.2.1 วิวัฒนาการทางนโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย และตัวแสดงทางนโยบายและการจัดการกับปัญหาที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในปัจจุบัน

จากการศึกษาปัญหาภัยพิบัติจากอุทกภัยของจังหวัดชัยภูมิ พบว่าไม่ได้ให้ความสำคัญกับปัญหาเนื่องจากภัยแล้งได้ยึดพื้นที่การรับรู้ปัญหาของเหล่าตัวแสดงในพื้นที่อย่างหมดสิ้น แต่เมื่อภัยพิบัติจากอุทกภัยได้เริ่มดำเนินขึ้นเหล่าตัวแสดงกลับสามารถเตรียมการรับมือกับปัญหาได้อย่างรวดเร็วเป็นเพราะมีประสบการณ์เกี่ยวกับภัย ผู้ศึกษาได้แบ่งการอธิบายถึงการจัดการในระลอกก่อนเกิดภัยที่อยู่ในรูปแบบของการป้องกันและเตรียมความพร้อมเพื่อลดผลกระทบของภัยพิบัติจากอุทกภัยออกเป็นสองส่วน ได้แก่ การเตรียมความพร้อมทางการจัดการในระยะสั้นและการจัดการในระยะยาว โดยการเตรียมความพร้อมในระยะสั้นของผู้ศึกษา หมายถึง ระยะเวลาก่อนการเผชิญสถานการณ์เฉพาะหน้าในช่วงฤดูฝนจนถึงช่วงเวลาที่เกิดสถานการณ์วิกฤตขึ้น จังหวัดชัยภูมิได้เน้นความสำคัญไปที่การเฝ้าระวังระดับน้ำและการเตือนประชาชนให้เตรียมพร้อมต่อการอพยพออกจากพื้นที่เสี่ยงอันตรายเมื่อเข้าสู่สถานการณ์วิกฤต โดยจังหวัดได้มอบหมายให้หน่วยท้องถิ่นและหน่วยอำเภอเป็นหลักในการดำเนินการในระดับพื้นที่เพื่อที่จะลดความเสียหายทั้งในทางชีวิตและทรัพย์สินให้กับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งหน่วยอำเภอถูกกำหนดให้ประสานความร่วมมือกับหน่วยท้องถิ่นให้ทำการส่งข้อมูลข่าวสารให้กับประชาชนในระดับพื้นที่ตามรูปแบบที่กำหนดไว้ โดยเมื่อพิจารณาสภาพความเป็นจริงหน่วยอำเภอได้ทำการส่งข้อมูลข่าวสารให้กับประชาชนผ่านสองทาง คือ ผ่านทางหน่วยท้องถิ่นและผ่านทางกำนันผู้ใหญ่บ้านที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยอำเภอ ซึ่งเป็นผลดีในการช่วยให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้ถึงแม้ว่าบางพื้นที่กลไกการทำงานหน่วยท้องถิ่นจะหยุดการทำงานลง ซึ่งช่วยให้หลุมความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับหน่วยท้องถิ่นที่เกิดขึ้นลดช่องว่างทางการสื่อสารลง

ขณะที่แนวทางการจัดการกับปัญหาระยะยาวของจังหวัดเกิดขึ้นจากความคิดเห็นของข้าราชการระดับสูงสุดของจังหวัดร่วมกับตัวแสดงภาครัฐเข้ามาปรึกษารื้อร่วมกันในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยที่รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงเฉพาะกิจจะเป็นการปรึกษารื้อร่วมกันถึง

การหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งแต่ละฝ่ายจะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่ทางออกของปัญหาร่วมกันและได้เลือกจัดทำโครงการแก้ไขปัญหาร่วมกันที่บีบคั้นจากทุกภัยเชิงโครงสร้างเป็นหลัก อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีการสร้างความร่วมมือระหว่างตัวแสดงในภาครัฐอย่างครอบคลุมปัญหาที่เกิดขึ้นหากแต่บทบาทของภาคประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับประเด็นปัญหายังไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางนโยบายในระดับพื้นที่ได้ก่อให้เกิดสภาพความขัดแย้งขึ้นเมื่อนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

ถึงแม้ว่าจังหวัดชัยภูมิได้ตระหนักถึงปัญหาร่วมกันที่บีบคั้นจากทุกภัยอย่างรุนแรงครั้งนี้ซ้ำ แต่สามารถก่อตั้งระบบการจัดการกับปัญหาสามารถก่อตัวได้รวดเร็ว เนื่องจากพื้นที่จังหวัดชัยภูมิจึงมีการเตรียมพร้อมทางด้านทรัพยากรและมีการนำแนวทางการจัดการมาประยุกต์ใช้กับปัญหาดังกล่าวโดยตลอด ส่งผลให้เมื่อปัญหาดังกล่าวเริ่มปรากฏขึ้นในพื้นที่ เหล่าตัวแสดงทั้งในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับท้องถิ่น รวมถึงภาคประชาชนจึงสามารถประสานความร่วมมือระหว่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากแต่ละฝ่ายต่างร่วมรับรู้ถึงสภาพปัญหาร่วมกัน จึงกล่าวได้ว่าจังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดที่สามารถเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการภัยบีบคั้นจากทุกภัยในข้างต้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.2 บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของเหล่าตัวแสดง
ทุกระดับทั้งในทางนโยบายและการจัดการ รวมถึงตัวแสดงที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงทั้งสามระดับ ได้แก่ หน่วยจังหวัด หน่วยอำเภอ และหน่วยท้องถิ่น พบว่าหน่วยจังหวัดเป็นหน่วยการจัดการระดับบนที่ทำหน้าที่ดูแลภาพรวมของการบริหารจัดการกับปัญหาทั้งจังหวัดผ่านการกำกับดูแลประสานให้ความช่วยเหลือหน่วยงานระดับล่างในการปฏิบัติการในพื้นที่ ขณะที่หน่วยอำเภอเป็นหน่วยงานระดับกลางระหว่างหน่วยจังหวัดและหน่วยท้องถิ่นทำหน้าที่ประสานการปฏิสัมพันธ์ให้กับหน่วยงานทั้งสองฝ่ายให้สามารถเชื่อมโยงถึงกันได้ ซึ่งผู้ศึกษาเลือกพื้นที่อำเภอ

เมืองและอำเภอจตุรัส เป็นพื้นที่ศึกษาเฉพาะตามเงื่อนไขความรุนแรงระดับสูงสุดของสภาพภัย ทั้งสองอำเภอถือเป็นหน่วยงานรูปแบบเดียวกันในแนวราบ โดยพื้นที่ความรับผิดชอบในหน่วยงานทั้งสองจะมีหน่วยงานท้องถิ่นคอยทำหน้าที่ดูแลและปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนซึ่งหน่วยงานอำเภอต้องคอยดูแลประสานงานและอำนวยความสะดวกปฏิบัติให้แก่หน่วยงานท้องถิ่นในระดับล่างในฐานะผู้ปฏิบัติหลัก ส่วนลำดับชั้นล่างสุดของการปฏิบัติคือหน่วยท้องถิ่น เป็นหน่วยงานหลักในการปฏิบัติการจัดการกับสถานการณ์ฉุกเฉินที่เกิดขึ้นก่อนภัยเข้าสู่พื้นที่ ความแตกต่างระหว่างสองอำเภออยู่ที่อำเภอเมืองชัยภูมิเป็นพื้นที่มีส่วนราชการระดับจังหวัดอยู่มากและเป็นที่ตั้งของเทศบาลเมืองชัยภูมิซึ่งเป็นเทศบาลขนาดใหญ่ทำให้เทศบาลเมืองชัยภูมิมีสักยภาพในการบริหารจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นสูงและมีภารกิจในการสร้างการจัดการที่ต้องคำนึงถึงการประสานความสัมพันธ์กับหน่วยงานที่มีลักษณะความแตกต่างจากลักษณะขององค์กรสูงส่งผลให้บทบาทหน้าที่ของเทศบาลเมืองชัยภูมิแตกต่างไปจากหน่วยท้องถิ่นอื่นในอำเภอเมืองและหน่วยท้องถิ่นในอำเภอจตุรัส ขณะที่บทบาทหน้าที่ของหน่วยท้องถิ่นในอำเภอจตุรัสและท้องถิ่นอื่นๆ ที่เหลือในพื้นที่อำเภอเมืองมีภารกิจความรับผิดชอบเช่นเดียวกันคือรับผิดชอบในการดูแลให้ความช่วยเหลือประชาชนและปฏิบัติการแก้ไขสถานการณ์เป็นหลัก หากแต่สิ่งที่ท้องถิ่นเหล่านี้ต่างประสบปัญหาเดียวกัน คือ สภาพการขาดแคลนทรัพยากรในการปฏิบัติการ

2.2.3 การปฏิสัมพันธ์ของเหล่าตัวแสดงและรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบโครงสร้างอำนาจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน และรูปแบบความสัมพันธ์และการปฏิบัติการร่วมกันของเหล่าตัวแสดงทางการจัดการขณะเผชิญกับสถานการณ์จริง

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงทางการจัดการในสถานการณ์ที่ภัยพิบัติจากอุทกภัยกำลังดำเนินขึ้นอยู่ภายใต้การกำหนดโดยหน่วยจังหวัดผ่านผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งกำหนดให้หน่วยท้องถิ่นขนาดใหญ่ ได้แก่ เทศบาลเมืองชัยภูมิ ที่มีทรัพยากรทางการจัดการอยู่เป็นจำนวนมากจากศักยภาพใน

การปฏิสัมพันธ์กับตัวแสดงอื่นๆ ได้อย่างหลากหลายประสานความร่วมมือกับหน่วยจังหวัดโดยตรง และให้หน่วยท้องถิ่นขนาดเล็กทั้งหมดซึ่งมีการครอบครองทรัพยากรทางการจัดการอยู่จำนวนน้อยและขีดความสามารถของบุคลากรในการปฏิบัติการต่ำ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลละหาน เทศบาลตำบลหนองบัวใหญ่ เทศบาลตำบลบ้านค่ายหมื่นแผ้ว องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนาแซง ให้ประสานความร่วมมือกับหน่วยจังหวัดโดยมีหน่วยอำเภอเป็นตัวแทนในการเชื่อมประสานความร่วมมือพร้อมทั้งให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดทำการกำกับดูแลหน่วยท้องถิ่นขนาดเล็กอีกทางหนึ่ง

เมื่อได้ทำการพิจารณาจากการให้หน่วยท้องถิ่นเป็นหลักในการวิเคราะห์พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยท้องถิ่นขนาดเล็กจะมีการเริ่มต้นการปฏิสัมพันธ์จากประชาชนไปสู่หน่วยท้องถิ่นและหน่วยอำเภอพร้อมๆ กันสองทางเพื่อขอความช่วยเหลือ และหน่วยท้องถิ่นขนาดเล็กจะประสานขอความร่วมมือและการพึ่งพิงทรัพยากรจากทางอำเภอและทางจากจังหวัดเป็นลำดับต่อไป จึงเป็นผลให้หน่วยท้องถิ่นขนาดเล็กไม่สามารถหลีกเลี่ยงอิทธิพลเรื่องแนวทางการจัดการจากหน่วยจังหวัดในรูปแบบของการควบคุมและสั่งการได้ ซึ่งแตกต่างกับหน่วยท้องถิ่นขนาดใหญ่ที่มีทรัพยากรอยู่ในการครอบครองสูง มีการเริ่มดำเนินการจัดการสาธารณภัยโดยหน่วยท้องถิ่นเป็นฝ่ายตั้งต้นแจ้งเตือนประชาชน และเมื่อสถานการณ์วิกฤตเริ่มดำเนินขึ้นหน่วยท้องถิ่นก็ยังเป็นฝ่ายนำในการปฏิบัติการอยู่ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยท้องถิ่นใหญ่กับหน่วยจังหวัดถึงแม้จะมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันสูง เนื่องจากมีการกำหนดให้ประสานความร่วมมือระหว่างกันโดยตรงและตั้งจุดบริหารจัดการไว้ในที่เดียวกัน แต่หน่วยท้องถิ่นขนาดใหญ่กลับพึ่งพิงทรัพยากรจากหน่วยจังหวัดค่อนข้างน้อยเพราะมีความสามารถในการจัดการปัญหาด้วยตนเองสูงอยู่แล้วส่งผลให้หน่วยท้องถิ่นขนาดใหญ่สามารถที่จะเป็นอิสระจากการครอบงำความคิดของหน่วยจังหวัดได้

สำหรับบทบาทของภาคประชาชนมีความแตกต่างในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยท้องถิ่นกับตัวแสดงอื่นในการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย โดยมีความสอดคล้องกันระหว่างอำนาจของตัวแสดงจากเงื่อนไขทางด้านทรัพยากร ซึ่งความพร้อมของหน่วยท้องถิ่นได้สะท้อนถึงพัฒนาการของความเป็นพลเมืองของประชาชน ในแง่ที่ว่าท้องถิ่นขนาดเล็กจะมีการแสดงความเป็นพลเมืองของประชาชนในระดับสูง เนื่องจากความจำเป็นที่ต้องกระตือรือร้นช่วยเหลือตนเองในยามคับขัน ซึ่งตรงกันข้ามกับหน่วยท้องถิ่นขนาดใหญ่กลับปรากฏสภาพความเป็นพลเมืองอยู่ในระดับต่ำทั้งที่ความเข้มแข็งของการปกครองท้องถิ่นต่างมีความพร้อมในการสนับสนุนความเป็นพลเมืองให้แก่ประชาชน เหตุเป็นเพราะหน่วยท้องถิ่นขนาดใหญ่เป็นองค์กรที่มีจุดแข็งในความพร้อมทางการจัดการกับปัญหาอยู่ในระดับสูงในการดูแลประชาชนซึ่งปรากฏเป็นรูปแบบของการให้ประชาชนเพียงฝ่ายเดียวทำให้ประชาชนที่อยู่ในหน่วยท้องถิ่นขนาดใหญ่ถูกละเลยที่จะได้รับความสำคัญและร่วมเป็นหุ้นส่วนทางการจัดการ

2.2.4 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากนโยบายแบบบูรณาการในพื้นที่ภาคสนามและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติการร่วมกันของเหล่าตัวแสดงทางการจัดการ

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์ภัยพิบัติจากอุทกภัยในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิในภาพรวมได้ปรากฏความสำเร็จตามเงื่อนไขที่ทุกฝ่ายต่างตั้งไว้ร่วมกัน คือ ความปลอดภัยของประชาชน โดยเงื่อนไขความสำเร็จในครั้งนี้แต่ละหน่วยงานต่างให้มุมมองความคิดที่แตกต่างกันออกไป หน่วยท้องถิ่นให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำและขีดความสามารถทางการจัดการของหน่วยท้องถิ่นจากการครอบครองทรัพยากรเป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จ ขณะที่หน่วยอำเภอและหน่วยจังหวัดมุ่งเน้นไปที่ความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติกรร่วมกันซึ่งส่วนใหญ่มาจากการประสานความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น และสำนึกความร่วมมือจากวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นเป้าหมายของตัวแสดง ส่วนองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิและสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด

ชัยภูมิกลับเห็นตรงกันว่าเป็นผลมาจากการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายที่เกิดจากความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการของเหล่าตัวแสดง อย่างไรก็ตามการเปิดพื้นที่ให้กับประชาชนในการร่วมประสานความร่วมมือในการปฏิบัติยังเป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่มีการจัดการครั้งนี้ยังไม่ได้กำหนดตำแหน่งแห่งที่ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งถือเป็นบุญแก่สำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยเพราะเป้าหมายปลายทางอยู่ที่การรักษาความปลอดภัยให้แก่ประชาชน

การอภิปรายผลการศึกษา

จากการสังเคราะห์รากฐานทางความคิดของนโยบายแบบบูรณาการได้แสดงให้เห็นว่านโยบายแบบบูรณาการเป็นนโยบายที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ปัญหาแบบองค์รวม เนื่องจากสภาพปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหามีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันทั้งหมดทั้งในแง่ของสาเหตุและผลกระทบ ทำให้แนวทางการแก้ไขปัญหาคือต้องอาศัยตัวแสดงที่มีความเกี่ยวข้องกับสาเหตุปัจจัยของปัญหาเข้ามาดำเนินการร่วมกันทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของภัยพิบัติจากอุทกภัยที่สามารถนำพาปัญหาลูกโซ่หลายรูปแบบ เช่น ความติดขัดทางด้านอุบัติเหตุ โรคระบาด การไฟฟ้าขัดข้อง การคมนาคมถูกตัดขาด และการขาดแคลนสิ่งของอุปโภคบริโภค เป็นต้น การกำหนดแนวทางรับมือกับสภาพภัยพิบัติจากอุทกภัยจึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของเหล่าตัวแสดงที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมากเข้ามาร่วมประสานแนวทางการทำงานร่วมกันเพื่อให้ปฏิบัติการของเหล่าตัวแสดงสามารถที่จะขับเคลื่อนไปตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยได้

แต่เมื่อพิจารณาในมุมมองแยกส่วน ผู้ศึกษาได้พบเงื่อนไขสำคัญในทางนโยบายที่ยังเป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนนโยบายแบบบูรณาการให้เกิดประสิทธิผลและความสำเร็จทางนโยบาย ประเด็นหนึ่งก็คือ บทบาทหน้าที่ของตัวแสดงทางนโยบายการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย (policy actor) ได้มีตัวแสดงเข้าสู่พื้นที่ทางนโยบายเป็นจำนวนมากจากข้อกำหนดในสาระสำคัญของนโยบายแต่ละส่วน เพื่อทำการปรึกษาหารือซึ่งและกัน เพื่อให้ได้แนวทางการ

ดำเนินการของแต่ละหน่วยให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แต่กระนั้นแต่ละหน่วยงานต่างต้องอาศัยการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานตนอยู่จึงยังมีความแตกแยกภายใต้การบูรณาการในลักษณะนี้อยู่

ดังจะเห็นได้จากแผนแม่บทการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากอุทกภัย วาตภัย และโคลนถล่ม (ระยะ 5 ปี) และแผนปฏิบัติการและงบประมาณ ระยะ 3 ปี ซึ่งเป็นแผนการดำเนินการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยภาพรวมของประเทศ ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของแต่ละหน่วยงานให้เข้าร่วมดำเนินการจัดการกับปัญหาดังกล่าวเป็นภารกิจเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกับสภาพปัญหา ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงคมนาคม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงาน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หน่วยงานอิสระตามรัฐธรรมนูญ องค์กรนอกเหนือจากภาครัฐ และตัวแสดงอื่นๆ เป็นจำนวนมาก

จากการศึกษาวิเคราะห์นโยบายแต่ละส่วนผู้ศึกษาพบว่าแต่ละนโยบายได้ประสานการบูรณาการร่วมกันเฉพาะการทำให้สาระสำคัญและเป้าหมายของนโยบายเป็นไปในทิศทางเดียวกันเนื่องจากได้มีเงื่อนไขทางกฎหมายเป็นตัวกำหนดโครงสร้างให้กับแต่ละนโยบาย แต่แนวทางที่กำหนดไม่ได้แสดงการบูรณาการถึงองค์ประกอบด้านบทบาทหน้าที่ของแต่ละตัวแสดงทางนโยบายที่ยังมีการแยกส่วนการดำเนินการจากเงื่อนไขทางด้านทรัพยากร ทำให้แต่ละตัวแสดงต้องแสดงบทบาทหน้าที่แบบเดิมซ้ำซ้อนกันในตัวเอง ส่งผลให้นโยบายการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยเกิดความสับสนเปลืองทรัพยากร นอกจากนี้การสร้างความเป็นระบบให้กับแนวทางการแก้ไขปัญหาอาจนำไปสู่รูปแบบการจัดการที่แข็ง และไม่สามารถเคลื่อนไหวปรับเปลี่ยนสภาพความสัมพันธ์ของเหล่าตัวแสดงให้สอดคล้องสถานการณ์ได้เมื่อเข้าสู่การปฏิบัติ³ ซึ่งในบาง

³ Fred M. Frohock. *Public Policy: Scope and Logic*. 1979. pp.15-18.

เหตุการณ์จำเป็นต้องเปลี่ยนการถือครองอำนาจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้กับ การดำเนินการในสถานการณ์และอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง ตัวแสดงพร้อมทั้งโครงข่ายความสัมพันธ์ที่ยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนบทบาท หน้าที่ตามสถานการณ์ได้อยู่ตลอดเวลา

จากการศึกษาในช่วงต้นพบว่านโยบายแบบบูรณาการ เป็นระบบการมี ส่วนร่วมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับความหลากหลายของเหล่าตัวนโยบายอย่าง ชัดเจน เพื่อแสดงถึงความพร้อมเพียงทางทรัพยากรและการแก้ไขปัญหาใน แบบองค์รวม ซึ่งนโยบายในรูปแบบดังกล่าวได้มุ่งเน้นเพียงให้เกิดการประสาน เป้าหมายสาระสำคัญเพื่อให้แนวทางการจัดการสามารถประสานการ ปฏิบัติการร่วมกันภายใต้ความหลากหลายของเหล่าตัวแสดงได้ หากแต่เมื่อ วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของตัวแสดงพบว่ายังมีความซ้ำซ้อนในบทบาทหน้าที่ เนื่องจากการประสานนโยบายในเชิงโครงสร้างปรากฏออกมา ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นผลให้ตัวแสดงต่างตกอยู่ในสภาพสวมหมวกหลายใบมีหน้าที่ ซ้ำซ้อนจากข้อกำหนดของนโยบายแต่ละส่วนจนเป็นผลให้นโยบายดังกล่าว เกิดความบกพร่องทางประสิทธิภาพ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงต้องอาศัยแนว คิดเครือข่ายนโยบายที่มีรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการที่เข้ามาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ร่วมกันในทางนโยบายผ่าน รูปแบบการเจรจาต่อรอง เครือข่ายนโยบายเป็นแนวคิดที่อาศัยความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแสดงทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมาร่วมปฏิสัมพันธ์ เพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากรที่ช่วยให้เหล่าตัวแสดงบรรลุผลสำเร็จร่วมกัน⁴ และ แสดงระดับการมีส่วนร่วมที่เข้มข้นของเหล่าตัวแสดงให้อยู่ในรูปแบบความสัมพันธ์แบบการมีอำนาจร่วมกัน (sharing power)⁵ โดยนัยสำคัญนี้เท่ากับว่า แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาภัยพิบัติ

⁴ R.A.W. Rhodes. *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability (Public Policy & Management)*, 2003. pp.36-39.

⁵ *Ibid.*, pp.6-7.

จากอุทกภัยควรเป็นการตัดสินใจร่วมกันของเหล่าตัวแสดงในพื้นที่นโยบายเดียวกันเพื่อทำการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อที่จะหาทางออกให้กับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ความเป็นเครือข่ายนโยบายจะเริ่มต้นขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงเพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากร ซึ่งเป็นกลวิธีทางการสื่อสารสองทางที่จะทำให้แต่ละตัวแสดงสามารถเชื่อมโยงความเคลื่อนไหวถึงกันได้ทั้งหมด ความร่วมมือของเหล่าตัวแสดงทางนโยบายการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยจะเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากแต่ละตัวแสดงจะทำการร่วมปรึกษาร่วมกัน และแลกเปลี่ยนทรัพยากรตามความต้องการของแต่ละฝ่ายได้อย่างทั่วถึงโดยอาศัยทรัพยากรเป็นหลักในการเจรจาต่อรองและกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ส่งผลให้ช่องว่างจากการขาดแคลนทรัพยากรสำหรับการแก้ไขปัญหาหมดลงและนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จร่วมกัน

วิวัฒนาการทางการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิในทางปฏิบัติเป็นไปในลักษณะเดียวกันแบบเดียวกัน คือ ได้ผลักดันให้เกิดการกำหนดตำแหน่งที่ทางการจัดการอย่างชัดเจน โดยเฉพาะบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานได้ปรากฏชัดเจนขึ้นในฐานะผู้ปฏิบัติการหลักลำดับแรกในการเผชิญภัย ซึ่งปัญหาภัยพิบัติมักเริ่มจากระดับท้องถิ่นเป็นจุดแรก ซึ่งส่งผลให้การจัดการแก้ไขปัญหาต้องเริ่มจัดการตอบสนองสถานการณ์ที่ดำเนินขึ้นในจุดแรกของปัญหาเพื่อเป็นการลดระดับความรุนแรงของผลกระทบที่เกิดขึ้น⁶ นอกจากนี้ยังเป็นการต่อสายสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในแนวคิดให้สามารถกล้าเสี่ยงทรัพยากรลงไปถึงพื้นที่ระดับล่างสุดของการจัดการอีกด้วย

รูปแบบการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิได้อาศัยการบูรณาการความร่วมมือจากตัวแสดงต่างๆ ทั้งที่อยู่ในภายในและภายนอกพื้นที่เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนแบ่งปันทรัพยากรที่มีความ

⁶ Richard Sylves. *Disaster Policy and Politics: Emergency Management and Homeland Security*. 2008. pp.15-16.

เกี่ยวข้องกับปัญหาาร่วมกัน โดยแบ่งระดับความร่วมมือออกเป็นสามระดับ คือ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับท้องถิ่น โดยทั้งสามหน่วยมีรูปแบบความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง หน่วยจังหวัดจะเป็นผู้กำหนดการจัดการในภาพใหญ่และควบคุมการจัดการทางด้านทรัพยากรทุกรูปแบบ หน่วยอำเภอเป็นหน่วยที่อยู่ตรงกลางระหว่างหน่วยจังหวัดและหน่วยท้องถิ่น ทำหน้าที่ในการประสานการปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนทรัพยากรของทั้งสองฝ่ายให้ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ขณะที่หน่วยท้องถิ่นซึ่งอยู่ระดับล่างสุดจะทำหน้าที่เป็นหน่วยปฏิบัติการแก้ไขสถานการณ์ในระดับพื้นที่ ซึ่งการศึกษาวิเคราะห์จะพบว่ารูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวมีลักษณะความร่วมมือตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ (jurisdiction based management model) ตามที่ Agranoff and McGuire⁷ ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยการจัดการทั้งสามเพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากร โดยความร่วมมือที่มีการปฏิสัมพันธ์บนฐานของขอบเขตภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นเพียงมายาคติทางการจัดการที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เนื่องจากหัวใจสำคัญของลักษณะก้ำกึ่งที่บิตอยู่คือความสามารถในการก้าวข้ามพื้นที่ (cross jurisdiction) จึงเท่ากับต้องการการจัดการผ่านรูปแบบที่ให้เหล่าตัวแสดงสามารถก้าวข้ามขอบเขตภารกิจหน้าที่ (cross functional) ของตนในการจัดการปัญหาเมื่อสภาพแวดล้อมทางการจัดการได้ผลักดันได้

จากโครงสร้างอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายที่กำหนดให้หน่วยจังหวัดเป็นตัวแสดงที่มีทรัพยากรในครอบครองสูงกว่าตัวแสดงอื่น จึงเป็นผลให้หน่วยจังหวัดมีทรัพยากรทางการจัดการในครอบครองสูงสุดของพื้นที่ หน่วยจังหวัดจึงเป็นผู้กำหนดบทบาทหน้าที่ให้กับหน่วยอำเภอและกำกับดูแลหน่วยท้องถิ่นในการปฏิบัติการให้เป็นไปตามแนวทางการจัดการที่หน่วยจังหวัดได้กำหนดไว้ตามอำนาจการต่อรองทางทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยอำเภอซึ่งเป็นหน่วยงานตัวแทนหน่วยจังหวัดในระดับพื้นที่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานความสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างหน่วยจังหวัดกับหน่วยท้องถิ่น หากแต่รูปแบบการปฏิบัติจะเป็นไปตามที่หน่วยจังหวัดกำหนดอย่างสมบูรณ์

⁷Robert Agranoff and Michael McGuire. *Collaborative public management: New strategies for local governments* hardcover: alk, 2003.

เนื่องจากหน่วยอำเภอเป็นหน่วยงานตัวแทนที่ต้องพึ่งพิงทรัพยากรจากหน่วยจังหวัดทั้งหมด ส่งผลให้รูปแบบการเจรจาต่อรองระหว่างหน่วยการจัดการทั้งสองจึงอยู่ในรูปของการควบคุมสั่งการเป็นหลัก ขณะที่หน่วยท้องถิ่นที่มีความเป็นอิสระจากหน่วยงานภาครัฐในระดับหนึ่งเนื่องจากเป็นหน่วยที่สามารถแสวงหาทรัพยากรได้ด้วยตนเองในบางส่วนกลับมีรูปแบบความสัมพันธ์กับหน่วยจังหวัดในรูปของการแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกันมากกว่าการพึ่งพิงอย่างที่รูปแบบความสัมพันธ์กับหน่วยอำเภอ ส่งผลให้การจัดการกับเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นหน่วยท้องถิ่นจึงมีอิสระพอสมควรในการกำหนดการปฏิบัติการ ทั้งนี้การปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของหน่วยการจัดการทั้งสามยังอาศัยทรัพยากรเป็นตัวกำหนดการปฏิสัมพันธ์อยู่

ในขณะที่เกิดภัยหน่วยท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยแรกในการจัดการแก้ไขปัญหาได้ทำการปฏิสัมพันธ์กับตัวแสดงอื่นๆ เพื่อระดมทรัพยากร หน่วยท้องถิ่นขนาดเล็กมีการปฏิสัมพันธ์เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรทั้งแบบที่เป็นทางการกับหน่วยอำเภอและหน่วยจังหวัด และแบบไม่เป็นทางการจากการอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวร้องขอความร่วมมือจากตัวแสดงอื่น หากแต่ผลลัพธ์ทางด้านทรัพยากรที่ได้จากความร่วมมือส่วนใหญ่ต่างมาจากการสนับสนุนจากหน่วยจังหวัดแทบทั้งสิ้น อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านศักยภาพของหน่วยท้องถิ่นในการประสานความสัมพันธ์กับตัวแสดงอื่นอย่างไม่เป็นทางการส่งผลให้รูปแบบความร่วมมือทางการจัดการของเหล่าตัวแสดงค่อนข้างเป็นไปตามระบบที่วางไว้ ขณะที่หน่วยท้องถิ่นขนาดใหญ่กลับปรากฏผลจากการประสานความร่วมมือแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการออกมาสวนทางกับหน่วยท้องถิ่นขนาดเล็ก โดยได้รับการสนับสนุนทรัพยากรจำนวนมากจากตัวแสดงอื่นอย่างไม่เป็นทางการโดยอาศัยความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการส่วนตัวบุคคลของผู้บริหารหน่วยท้องถิ่นในการประสานขอความร่วมมือกับตัวแสดงอื่นนอกเหนือจากหน่วยจังหวัดที่ครอบครองทรัพยากรด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยตามกฎหมาย เป็นผลให้หน่วยท้องถิ่นมีทรัพยากรครอบครองที่เพียงพอต่อการปฏิบัติการและพึ่งพาอาศัยทรัพยากรจากหน่วยจังหวัด ดัง

ตัวอย่างการจัดการปัญหาของเทศบาลนครนครราชสีมาและเทศบาลเมืองชัยภูมิ ที่มีความเป็นอิสระทางการจัดการสูงจากขีดความสามารถทางงบประมาณและความสัมพันธ์ส่วนตัวของคุณะผู้บริหารที่สามารถประสานความร่วมมือกับหน่วยทหารซึ่งเป็นหน่วยที่ครอบครองทรัพยากรทางการจัดการ ภัยพิบัติอยู่เป็นจำนวนมากได้โดยตรง ทำให้อำนาจของหน่วยจังหวัดในการกำกับดูแลหน่วยท้องถิ่นลดลงเนื่องจากขาดการพึ่งพาอาศัยกันทางด้านทรัพยากรจากหน่วยงานด้านสาธารณสุข

อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาเห็นว่ารูปแบบการจัดการที่มีรูปแบบความสัมพันธ์ของหน่วยท้องถิ่นกับตัวแสดงอื่นอย่างไม่เป็นทางการในข้างต้นเป็นความสัมพันธ์ที่มีความเสี่ยงสูงต่อการยุติความร่วมมือระหว่างตัวแสดงต่อการจัดการปัญหาดังกล่าว เนื่องจากความสัมพันธ์ของเหล่าตัวแสดงที่เกิดขึ้นอยู่ในรูปของความสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่มีลักษณะชั่วคราวเพราะหน่วยท้องถิ่นเป็นหน่วยงานการเมืองที่มีสภาพความผันผวนเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นการสร้างความร่วมมือจากความสัมพันธ์ส่วนบุคคลย่อมล้มเลิกได้ง่ายเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้น ทางออกของการจัดการความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการจึงควรผลักดันให้ความร่วมมือดังกล่าวเข้าสู่รูปแบบความร่วมมือเชิงสถาบันเพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางความสัมพันธ์

การศึกษารูปแบบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงทางการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมินั้น ผู้ศึกษาได้ทำการพิจารณาแยกย่อยความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยจังหวัดกับหน่วยการจัดการอื่นๆ โดยเริ่มจากหน่วยจังหวัดกับหน่วยอำเภอของจังหวัดทั้งสอง พบว่าสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยการจัดการในพื้นที่จังหวัดทั้งสองได้ด้วยแนวคิดสองรูปแบบ คือ รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ประสานความร่วมมือในแนวตั้ง (top down model) ซึ่งเป็นความร่วมมือของความสัมพันธ์แบบบนลงล่างระหว่างตัวแสดงระดับรัฐบาลส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ตามแนวคิดตัวแบบตัวการ - ตัวแทน (Principal - Agent Model) ซึ่งตัวแสดงในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นเปรียบเสมือนตัวแทนการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐส่วน

กลาง มีหน้าที่ดำเนินการตามเงื่อนไขที่รัฐส่วนกลางกำหนดให้เพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่รัฐส่วนกลางได้ตั้งไว้ ส่วนตัวแสดงระดับรัฐบาลกลางในฐานะผู้กำหนดกฎเกณฑ์และครอบครองทรัพยากรทุกรูปแบบสำหรับปฏิบัติการจะทำหน้าที่ควบคุมผลผลิตที่ได้ให้สอดคล้องตามผลประโยชน์ของสังคมในภาพกว้าง⁸ การจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยได้กำหนดให้หน่วยอำเภอมีลักษณะเป็นหน่วยงานตัวแทน (agent) ของจังหวัดในระดับพื้นที่ ทำหน้าที่เป็นฝ่ายรับคำสั่งการหรือแนวทางการดำเนินการอย่างเคร่งครัดจากหน่วยจังหวัดในฐานะผู้ครอบครองทรัพยากรการจัดการและควบคุมการมีบทบาทหน้าที่ของหน่วยอำเภอ (principal) เพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่หน่วยจังหวัดได้วางไว้ ทำให้หน่วยอำเภอเป็นเพียงตัวแสดงที่มีบทบาทหน้าที่ตามที่หน่วยจังหวัดกำหนดเท่านั้น ซึ่งในทางการจัดการภัยพิบัติแล้วหน่วยงานที่มีรูปแบบเช่นนี้จะไม่สามารถตอบสนองของความต้องการของสภาพปัญหาภัยพิบัติที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพได้เนื่องจากขาดความคล่องตัวในการตัดสินใจและการจัดการ

นอกจากนี้หน่วยจังหวัดและหน่วยอำเภอยังจำเป็นต้องละเว้นความร่วมมือระหว่างกันในการให้ความช่วยเหลือท้องถิ่นขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เดียวกันกับจังหวัด เช่น เทศบาลนครนครราชสีมาและเทศบาลเมืองชัยภูมิ ตามรูปแบบการละเว้นความร่วมมือแบบขอบเขตภารกิจภาระหน้าที่เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการทับซ้อนระหว่างกันและการก้าวก้าวการปฏิบัติการตามภารกิจหน้าที่ที่แต่ละตัวแสดงได้รับมอบหมาย⁹ การหลีกเลี่ยงปัญหาการทับซ้อนในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยจังหวัดและหน่วยอำเภอเกิดขึ้นจากเงื่อนไขทางด้านข้อกำหนดทางการกระจายอำนาจทางปกครองที่แบ่งแยกให้หน่วยท้องถิ่นขนาดใหญ่ที่สามารถจัดการตัวเองได้อย่างมีประสิทธิภาพลดระดับการพึ่งพา

⁸ Robert Agranoff and Michael McGuire, *loc.cit.*, pp.43-63.

⁹ *Ibid.*, pp. 43-63.

อาศัยหน่วยอำเภอ¹⁰ อย่างไรก็ตาม การัดหนดหน่วยอำเภอออกจากการประสานความร่วมมือระหว่างกรมทรัพยากรส่งผลให้หน่วยท้องถิ่น ขาดทรัพยากรบางประเภท เช่น ข้อมูลข่าวสารของหน่วยท้องถิ่นขนาดเล็กที่อยู่ใกล้เคียงกัน แต่เทศบาลนครนครราชสีมาและเทศบาลเมืองชัยภูมิต่างแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการอาศัยความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการกับหน่วยอำเภอเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลในพื้นที่ใกล้เคียง

ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยจังหวัดกับหน่วยท้องถิ่นอาศัยรูปแบบความร่วมมือแตกต่างกันตามลักษณะของหน่วยท้องถิ่นที่หน่วยจังหวัดทำการปฏิสัมพันธ์ประสานความร่วมมือด้วย โดยผู้ศึกษาได้ทำการแบ่งลักษณะของหน่วยท้องถิ่นเพื่อทำการอธิบายเป็นสองรูปแบบ ได้แก่ หน่วยท้องถิ่นขนาดใหญ่และหน่วยท้องถิ่นขนาดเล็ก ซึ่งพื้นที่การศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา มีหน่วยท้องถิ่นขนาดใหญ่อยู่สองแห่ง ได้แก่ เทศบาลนครนครราชสีมา ส่วนจังหวัดชัยภูมิมีเทศบาลเมืองชัยภูมิเป็นหน่วยท้องถิ่นขนาดใหญ่เพียงแห่งเดียว การประสานความร่วมมือของทั้งสองหน่วยสามารถอธิบายผ่านรูปแบบความร่วมมือแบบปฏิกิริยาตอบโต้ (Reactive mode)¹¹ เป็นความสัมพันธ์ที่องค์กรทั้งสองอาจจะให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันหรือไม่ก็ได้ เนื่องจากองค์กรมีศักยภาพในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้เอง หรืออาจเห็นว่าการให้ความร่วมมืออาจเป็นการก่อสภาพทับซ้อนทางการปฏิบัติก็ได้ซึ่งยิ่งเป็นการลดประสิทธิภาพทางการจัดการลง ดังกรณีของหน่วยจังหวัดกับหน่วย

¹⁰ พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 มาตรา 16(29) กำหนดให้เทศบาลเมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ขณะที่พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496. ในมาตรา 71 และ 72 ที่ให้เห็นถึงขอบเขตอำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแลเทศบาลเอาไว้อย่างชัดเจน โดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลเทศบาลในจังหวัดนั้น (ทั้งเทศบาลนครเทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล) และให้นายอำเภอช่วยควบคุมดูแลเทศบาลตำบลในอำเภอนั้น

¹¹ Robert Agranoff and Michael McGuire. *loc.cit.*

ท้องถิ่นขนาดใหญ่ของทั้งสองจังหวัด จะเห็นได้ว่าเทศบาลนครนครราชสีมา และเทศบาลเมืองชัยภูมิต่างหลีกเลี่ยงที่จะประสานความร่วมมือกับหน่วย จังหวัดซึ่งศูนย์กลางทางทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรจากหน่วยงาน ด้านสาธารณสุขในพื้นที่เนื่องจากความเชื่อมั่นในศักยภาพของหน่วยงานจาก ลักษณะและจำนวนทรัพยากรที่ครอบครองอยู่ ซึ่งทั้งสองหน่วยท้องถิ่นต่างให้ การป้องกันถึงลักษณะทรัพยากรที่อยู่ในครอบครองของทั้งสองหน่วยมีความ คล้ายคลึงกันและมีจำนวนใกล้เคียงกันหน่วยท้องถิ่นทั้งสองกลับเลือกที่จะ ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่ครอบครองทรัพยากรที่แตกต่างจากที่ หน่วยท้องถิ่นครอบครองอยู่ด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวโดยตรง ทำให้การ ประสานความร่วมมือกับหน่วยจังหวัดโดยเฉพาะกับสำนักงานป้องกันและ บรรเทาสาธารณภัยจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิและศูนย์ป้องกันและ บรรเทาสาธารณภัยเขต 5 กับเทศบาลนครนครราชสีมาและเทศบาลเมือง ชัยภูมิจึงไม่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยจังหวัด กับหน่วยท้องถิ่นขนาดใหญ่ในพื้นที่ทั้งสองมีการพึ่งพาอาศัยกันน้อยในการ จัดการภัยพิบัติที่เกิดขึ้น

ในทางตรงกันข้ามความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยจังหวัดและหน่วยท้องถิ่น ขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิที่มีการประสานความ ร่วมมือระหว่างกันอย่างเข้มข้น ความสัมพันธ์ทางการจัดการระหว่างตัวแสดง ทั้งสองเป็นไปตามรูปแบบความร่วมมือแบบผู้ให้และผู้รับ (Donor-recipient model) ที่จะพึ่งพาอาศัยกันตามการสนับสนุนทรัพยากรของผู้ให้และการ ดำเนินการของผู้รับ ซึ่งทั้งสองฝ่ายจะไม่มี ความเหลื่อมล้ำทางอำนาจต่อกันมากนักเพราะมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันในแง่ที่ผู้ให้จะบรรลุวัตถุประสงค์ ของตนเองได้ต่อเมื่อผู้รับดำเนินการให้และผู้รับก็อาจดำเนินการไม่ได้หากขาด การสนับสนุนทรัพยากรจากผู้รับ¹² ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยจังหวัด นครราชสีมา กับหน่วยท้องถิ่นขนาดเล็ก ต่างจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันตลอด

¹² *Ibid.*, pp. 43-63.

การจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยในพื้นที่ โดยมีหน่วยจังหวัดเป็นผู้ให้ (Donor) และหน่วยท้องถิ่น (Recipient) เป็นผู้รับทรัพยากร ทำให้ทั้งสองหน่วยไม่เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำเพราะมีการพึ่งพาอาศัยระหว่างกันเพื่อบรรลุมิตรประสงค์ของตนเองโดยหน่วยท้องถิ่นจะดำเนินการจัดการกับปัญหาได้ก็ต่อเมื่อได้รับทรัพยากรจากหน่วยจังหวัด ขณะเดียวกันหน่วยจังหวัดจะบรรลุผลสำเร็จทางการจัดการได้ก็ต่อเมื่อหน่วยท้องถิ่นปฏิบัติการแก้ไขปัญหในพื้นที่ได้ตั้งผลลัพธ์ที่สะท้อนถึงการพึ่งพาอาศัยกันทางด้านทรัพยากรตามรูปแบบความร่วมมือแบบผู้รับและผู้ให้จากการจัดการของเทศบาลตำบลจ้อหอ เทศบาลตำบลเมืองปัก และองค์การบริหารส่วนตำบลชนงพระ ในจังหวัดนครราชสีมา และเทศบาลตำบลบ้านค่ายหมื่นแผ้ว องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนาแซง องค์การบริหารส่วนตำบลละหาน เทศบาลตำบลหนองบัวใหญ่ ในจังหวัดชัยภูมิ ที่แสดงให้เห็นว่าหน่วยท้องถิ่นขนาดเล็กเหล่านี้ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขสถานการณ์ให้เกิดผลได้ในทันทีเนื่องจากขาดทรัพยากรการจัดการกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นต้องอาศัยการถ่ายโอนทรัพยากรจากหน่วยจังหวัดผ่านหน่วยอำเภอลงมาในพื้นที่ ขณะเดียวกันหน่วยจังหวัดเองต้องอาศัยการปฏิบัติการของหน่วยท้องถิ่นเหล่านี้เพื่อบรรลุผลสำเร็จทางการจัดการของจังหวัดในภาพรวม จึงเท่ากับความร่วมมือของหน่วยทั้งสองเป็นผลจากมีความสัมพันธ์กันทางเป้าหมายของการจัดการ

หากพิจารณาในส่วนบทบาทของประชาชนภายใต้สภาพภัยพิบัติจากอุทกภัยที่เกิดขึ้นได้ผลักดันให้ประชาชนในแต่ละพื้นที่แสดงออกซึ่งสำนึกความเป็นพลเมืองขึ้น¹³ จากการขาดขีดความสามารถในการดูแลประชาชนของรัฐในส่วนของหน่วยท้องถิ่นขนาดเล็ก และจากความล่าช้าในการลำเลียงความช่วยเหลือจากหน่วยจังหวัดและการไม่มีทรัพยากรในครอบครองของหน่วย

¹³ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ กล่าวถึงความเป็นพลเมืองว่าหมายถึงประชาชนผู้มีความกระตือรือร้น และปรารถนาที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหของส่วนรวมร่วมกับรัฐหรือเป็นตัวแทนรัฐในการทำได้ดียิ่งขึ้น. เอนก เหล่าธรรมทัศน์ . การเมืองของพลเมือง: สูทศวรรษใหม่. 2550. หน้า 30-31.

อำเภอ ประชาชนในพื้นที่หน่วยท้องถิ่นขนาดเล็กจึงมีแนวโน้มความเป็น
พลเมืองจากการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเอง ซึ่งภายหลังจากสถานการณ์ได้
เสร็จสิ้นลง ผู้ว่าราชการจังหวัดได้เห็นความสำคัญของความเป็นพลเมืองของ
ประชาชนในพื้นที่จึงได้สร้างแนวทางการจัดการเพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับ
ปัญหาครั้งต่อไปขึ้นโดยอาศัยการมีส่วนร่วมระหว่างองค์ความรู้ของประชาชน
ในพื้นที่ผสมผสานเข้ากับผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิคของหน่วยงานภาครัฐ

โดยสรุปการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัด
ชัยภูมินั้น บทบาทหน้าที่การจัดการของตัวแสดงในแต่ละระดับจะมีลักษณะ
แตกต่างกันออกไป หน่วยจังหวัดทำหน้าที่กำหนดการจัดการและกำกับดูแล
การทำงานของตัวแสดงในจังหวัดทั้งหมดให้เป็นไปตามทิศทางที่หน่วยจังหวัด
ได้กำหนดไว้ และหน่วยอำเภอเป็นหน่วยงานรูปแบบเดียวกับหน่วยจังหวัด
เป็นหน่วยงานตัวแทนหน่วยจังหวัดในพื้นที่และคอยทำหน้าที่ประสานความ
ร่วมมือระหว่างหน่วยจังหวัดกับหน่วยท้องถิ่นให้สามารถขับเคลื่อนการจัดการ
ไปได้อย่างต่อเนื่อง ขณะที่หน่วยท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีรูปแบบแตกต่างจาก
หน่วยงานทั้งสองในข้างต้นตามเงื่อนไขรูปแบบการเมืองการปกครองที่มีความ
เป็นอิสระจากรัฐในระดับหนึ่งเนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีทรัพยากรใน
ครอบครองเป็นของตนเองหากแต่เมื่อสภาพภัยกระดับความรุนแรงขึ้นเกิน
กว่าที่หน่วยท้องถิ่นจะรับไหว ดังเช่นเหตุการณ์ภัยพิบัติจากอุทกภัยในพื้นที่
จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ หน่วยท้องถิ่นจึงมีการปฏิสัมพันธ์กับ
หน่วยอำเภอและหน่วยจังหวัดเพื่อตอบสนองความต้องการทางทรัพยากร จึง
เท่ากับทรัพยากรเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้หน่วยการจัดการทั้งสามเป็นหน่วยมี
ปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และส่งผลถึงระดับความกระชับแน่นในความสัมพันธ์
ระหว่างตัวแสดงที่ร่วมปฏิสัมพันธ์ด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงภายในพื้นที่หน่วยท้องถิ่นขนาดเล็กถูก
ครอบงำโดยหน่วยจังหวัดสูง โดยมีหน่วยอำเภอจะทำหน้าที่เป็นตัวแทน
(agent) ในการแลกเปลี่ยนทรัพยากร หน่วยจังหวัดกับหน่วยท้องถิ่นขนาดเล็ก
อยู่ในรูปแบบของผู้รับและผู้ให้ (donor-recipient) โดยหน่วยจังหวัดเป็นผู้ให้

และหน่วยท้องถิ่นเป็นผู้รับทรัพยากรไปปฏิบัติและบรรลุผลสำเร็จร่วมกัน ซึ่งถึงแม้ว่าเป้าหมายความสำเร็จจะต้องอาศัยการประสานความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองฝ่ายหากแต่การนำไปปฏิบัติให้เกิดผลก็ยังคงสภาพของการมีหน่วยท้องถิ่นเป็นหน่วยปฏิบัติเพียงฝ่ายเดียวทำให้ความร่วมมือของทั้งสองฝ่ายจึงไม่ปรากฏขึ้น อีกทั้งความสัมพันธ์ในแบบดังกล่าวยังแสดงถึงปัญหาการผูกขาดอำนาจในการจัดการจนนำไปสู่สภาวะกีดกันในทางปฏิบัติและนำไปสู่แนวโน้มที่จะเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างตัวแสดงในทางปฏิบัติตามมา

ตรงกันข้ามกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงทั้งสามฝ่ายในพื้นที่ท้องถิ่นขนาดใหญ่ ยิ่งสนับสนุนความเบาบางของความร่วมมือระดับตัวแสดงให้ปรากฏชัดเจนขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยจังหวัดกับหน่วยอำเภออยู่ในรูปแบบของการละเว้นความร่วมมือ (Abstinence Model) เพื่อป้องกันการทับซ้อนทางการปฏิบัติ ซึ่งส่งผลให้เกิดความสับสนเปลืองทางทรัพยากร และความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยจังหวัดกับหน่วยท้องถิ่นขนาดใหญ่ที่มักมีความสัมพันธ์ในรูปแบบของความร่วมมือแบบปฏิกิริยาโต้ตอบ (Reactive Model) ซึ่งเป็นผลจากความเป็นอิสระทางด้านทรัพยากรของหน่วยท้องถิ่นที่นำไปสู่การตัดสินใจให้ความร่วมมือโดยหน่วยท้องถิ่นเองอย่างเป็นอิสระ

จากสภาพความสัมพันธ์ของเหล่าตัวแสดงในทางปฏิบัติข้างต้น ได้สะท้อนถึงความต้องการระบบการจัดการที่สามารถรองรับความสัมพันธ์ของเหล่าตัวแสดงที่มีความแตกต่างหลากหลายสูงที่ช่วยให้ตัวแสดงทำงานร่วมกันได้อย่างพร้อมเพรียงและมีประสิทธิภาพ เครือข่ายการจัดการจึงเป็นทางออกสำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพให้กับการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยครั้งนี้ช่วยในการขยายการมีส่วนร่วมของเหล่าตัวแสดง ตั้งแต่ในทางนโยบายตลอดจนการจัดการ เครือข่ายจะอาศัยความหลากหลายของตัวแสดงและทรัพยากรเป็นหัวใจสำคัญในการแก้ไขปัญหา¹⁴ การสร้างเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติจาก

¹⁴ Michael McGuire. "Managing Networks: Propositions on What Managers Do and Why They Do it". *Public Administration Review*. September-October 62.5 (2002): 599-609.

อุทกภัยในระดับปฏิบัติจะเป็นแนวทางการลดระดับความเข้มข้นของความเป็นระบบราชการลงและเปิดพื้นที่ให้เหล่าตัวแสดงที่มีความหลากหลายสามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยแต่ละฝ่ายต่างทำหน้าที่ของตนตามลักษณะของทรัพยากรที่ครอบครองอยู่และทำการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกันเพื่อเติมเต็มทรัพยากรซึ่งกันและกันจนสามารถรองรับการปฏิบัติได้ ซึ่งนำไปสู่ความร่วมมือในทางปฏิบัติของเหล่าตัวแสดงและการบรรลุเป้าหมายความสำเร็จร่วมกันในที่สุด ซึ่งนอกเหนือไปจากการนำเครือข่ายมาเพื่อประยุกต์ใช้ในการอยู่ร่วมกันของเหล่าตัวแสดงที่มีความแตกต่างหลากหลายแล้ว วัฒนธรรมองค์กรยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นอุปสรรคสำหรับการสร้างความร่วมมือให้กับเหล่าตัวแสดงองค์กร ซึ่งจากการศึกษาพบว่าแต่ละตัวแสดงต่างมีมุมมองที่ปิดกั้นการรับรู้ในความแตกต่างระหว่างกันส่งผลให้การจัดการขณะเกิดภัยไม่สามารถสร้างความร่วมมือระหว่างตัวแสดงได้ การอุดช่องว่างในประเด็นปัญหาดังกล่าวจึงต้องอาศัยการเปิดกว้างทางวัฒนธรรมเป็นแรงผลักดันที่ส่งเสริมให้แต่ละตัวแสดงหันมาให้ความสำคัญกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะ

นโยบายและการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยในปัจจุบันได้พยายามผลักดันแนวทางการบูรณาการให้เกิดขึ้นโดยหวังให้เกิดความร่วมมือระหว่างตัวแสดง และส่งผลให้จำนวนทรัพยากรซึ่งเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการจัดการกับสถานการณ์วิกฤตเพียงพอเหมาะสมกับการตอบสนองปัญหา อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาพบว่าการบูรณาการความร่วมมือในทางนโยบายเต็มไปด้วยการทับซ้อนทางบทบาทหน้าที่ของตัวแสดงทางนโยบายเนื่องจากนโยบายแบบบูรณาการเป็นเพียงการร้อยเรียงประสานเป้าหมายและแนวทางการจัดการให้มีความสอดคล้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันเท่านั้นหากแต่ยังไม่สามารถสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้กับตัวแสดงในพื้นที่ทางนโยบายได้ ขณะเดียวกันเมื่อเข้าสู่การจัดการในระดับปฏิบัติตัวแสดงทางการจัดการไม่สามารถสร้างความร่วมมือกันอย่างแท้จริงได้เหตุเป็นเพราะรูปแบบความ

สัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงไม่อยู่ในรูปของการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ซึ่งเมื่อเข้าสู่สภาพจริงการปฏิบัติของแต่ละตัวแสดงจึงยังมีความแตกแยกและขัดแย้งระหว่างกันอยู่ ส่งผลให้ระดับความร่วมมือจึงระหว่างตัวแสดงยังไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ซึ่งผู้ศึกษาได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลและประสิทธิภาพทางนโยบาย ดังต่อไปนี้

1. ควรออกแบบนโยบายและการจัดการให้อยู่ในรูปแบบเครือข่ายนโยบายและเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย เพื่อรองรับบทบาทหน้าที่และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงเพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากร ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาขีดความสามารถของเหล่าตัวแสดงร่วมกัน
2. ควรให้กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยมีบทบาทในฐานะหน่วยงานวิชาการที่มุ่งเน้นการพัฒนาประสิทธิภาพทางการบริหารจัดการสาธารณภัย
3. ควรสร้างความสอดคล้องทางวัฒนธรรมระหว่างองค์กรให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัย เพื่อให้แต่ละตัวแสดงสามารถประสานการทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ควรพัฒนาศักยภาพให้หน่วยท้องถิ่นเป็นหน่วยจัดการภัยพิบัติจากอุทกภัยแบบเบ็ดเสร็จเพราะเป็นด่านแรกที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์และเป็นจุดสำคัญในการลดความเสียหายที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้งได้

บรรณานุกรม

- จังหวัดชัยภูมิ. ภูมิประเทศ. เว็บ. <http://www.chaiyaphum.go.th/>. 31 มีนาคม 2554.
- จังหวัดนครราชสีมา. ข้อมูลทั่วไป. เว็บ. <http://www.nakhonratchasima.go.th/>. 31 มีนาคม 2554.
- ราชกิจจานุเบกษา. พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542. เล่มที่ 116 ตอนที่ 114 ก. 17 พฤศจิกายน 2542.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. การเมืองของพลเมือง: ผู้สหัสวรรษใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2550.
- Agranoff, R. and McGuire, M. *Collaborative public management: New strategies for local governments hardcover: alk*. Washington, DC: Georgetown, 2003.
- Blaikie, P. *At Risk - Natural hazards, people's vulnerability and disasters*. Wiltshire: Routledge, 1994.
- Frohock, F. M. *Public policy: Scope and logic*. New Jersey: Prentice-Hall, 1979.
- McGuire, M. "Managing Networks: Propositions on What Managers Do and Why They Do it", *Public Administration Review*, September - October 62.5 (2002): 599-609.
- Rhodes, R. A. W. *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability (Public Policy & Management)*. Buckingham: Open University Press, 2003.
- Sylves, R. *Disaster Policy and Politics: Emergency Management and Homeland Security*. Washington, DC: CQ Press, 2008.

ความเชื่อที่ปรากฏในขบวนการผู้มีบุญ
พ.ศ. 2444-2445 กรณีศึกษากลุ่มองค์มั่น*
The Beliefs Found in Resistance
Movement in B.E. 2444-2445:
A Case Study Ong Man's Group

รัตนากร ฉัตรวิไล**

บทคัดย่อ

ขบวนการผู้มีบุญ พ.ศ. 2444 - 2445 นั้น เกิดขึ้นทั่วหัวเมืองอีสาน ซึ่งมีอยู่หลายกลุ่มและมีผู้ศึกษาไว้หลากหลายมิติ แต่เนื้อหาส่วนใหญ่มักกล่าวถึงอุดมการณ์หลัก ซึ่งเป็นความเชื่อพระศรีอารีย์เพียงอย่างเดียว โดยละเลยความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น

การวิจัยครั้งนี้จึงเลือกศึกษากลุ่มองค์มั่น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเหตุการณ์ขบวนการผู้มีบุญที่เกิดขึ้นในช่วงเวลา พ.ศ. 2444 - 2445 ความเชื่อพระศรีอารีย์ ความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่ออื่นๆ ในวิถีชีวิตคนอีสาน เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ความเชื่อที่ปรากฏในขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์มั่น

* ส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ความเชื่อที่ปรากฏในขบวนการผู้มีบุญ พ.ศ. 2444-2445 กรณีศึกษากลุ่มองค์มั่น รัฐศาสตรมหาบัณฑิตสาขาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

** นิสิตรัฐศาสตรมหาบัณฑิตสาขาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ผลการวิจัยพบว่า นอกจากความเชื่อพระศรีอารีย์แล้ว ยังมีความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่ออื่นๆ ของคนอีสาน ที่ทำให้เกิดการรวมตัวของขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์มั่นขึ้น กลุ่มองค์มั่นมีความสัมพันธ์กับความเชื่อพระศรีอารีย์ในแง่ของการสร้างผู้นำ ซึ่งเป็นความพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจทำให้เกิดขึ้น ในแง่ของความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่ออื่นๆ ถูกนำมาเป็นกลไกการครองอำนาจ นำ รวมถึงการใช้อำนาจบังคับในบางพื้นที่ การรวมตัวของกลุ่มองค์มั่นจึงเกิดจากการผสมผสานระหว่างความเชื่อพระศรีอารีย์ ความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่ออื่นๆ ของคนอีสานเข้าด้วยกัน ซึ่งผู้เข้าร่วมขบวนการไม่มีลักษณะร่วมของอุดมการณ์เดียวอย่างสิ้นเชิง แต่เป็นการผสมผสานสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในวิถีชีวิตของเขาเหล่านั้นเข้าด้วยกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้ขบวนการผู้มีบุญได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้าน แม้ว่าขบวนการผู้มีบุญจะถูกฝ่ายปกครองเรียกว่ากบฏและถูกปราบปรามไปในที่สุด

คำสำคัญ: ความเชื่อ, ขบวนการผู้มีบุญ, องค์มั่น

Abstract

There are resistance movements in B.E. 2444 - 2445 throughout the northeast and they have been studied in many dimensions especially in the ideal of the resistance movement, which is the belief of Sriaraya. Local culture and beliefs were ignored. As a result, the Ong Man's Group was studied in this research. The object of the research is to study resistance movements in B.E. 2444 - 2445, Sriaraya beliefs, occultism beliefs, and other beliefs of northeastern people. This is to analyze the relation of beliefs in resistance movements, Ong Man's Group. The results show that Sriaraya beliefs, occultism beliefs and other beliefs of northeast people built up the

resistance movements, Ong Man's Group. Sriaraya beliefs used as the instrument for constructing fair. The finding indicates that the Ong Man's Group related to Sriaraya beliefs in leader creating aspect. It is to construct hegemony. Occultism beliefs and other beliefs were used to build up hegemonic apparatuses and coercion using in some areas. Sriaraya beliefs, occultism beliefs and other beliefs of the northeastern people caused by the Ong Man's Group assembling. The participants were not an idealism. Resistance movements were supported because of combining many things around their life style. Even though this is called rebellion, and was finally executed.

Keywords: Beliefs, Resistance Movement, Ong Man

บทนำ

หากย้อนไปถึงที่มาที่ไปของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ที่มีการกระทบกระทั่งกันระหว่างอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน มี “ความเชื่อบางอย่างปรากฏให้เห็นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งความเชื่อดังกล่าว สามารถแปรเปลี่ยนเป็นพลังทางสังคมเมื่อสถานการณ์และเงื่อนไขบางอย่างเอื้ออำนวย ดังนั้น สิ่งที่เป็นชนวนไปสู่ความเคลื่อนไหวต่างๆ ในสังคม จึงมีการนำเอาฐานความคิดความเชื่อที่มีอยู่แล้วในสังคมนั้นๆ มาเป็นอุดมการณ์ร่วมของกลุ่ม” เช่น ความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย์¹

¹ ตามตำนานกล่าวไว้ว่า พระศรีอารีย์ หรือพระศรีอารียเมตไตรย เป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งที่จะมาตรัสรู้เมื่อศาสนายุคปัจจุบันดำเนินมาถึง 5,000 ปี ศาสนายุคพระศรีอารีย์นั้นเปรียบได้กับสังคมอุดมคติที่เต็มไปด้วยความบริบูรณ์ทุกอย่าง ความเชื่อดังกล่าวเป็นที่แพร่หลายในสังคมโดยเฉพาะชาวพุทธที่นับถือนิกายเถรวาท ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงมีความปรารถนาที่จะไปเกิดในยุคพระศรีอารีย์ หรือรอคอยการมาของยุคพระศรีอารีย์ บ่อยครั้งที่ความเชื่อนี้ถูกแสดงออกทางสังคมในระดับที่ต่างกันไป จากกระบวนการทางความคิดก็แปรเปลี่ยนไปเป็นพฤติกรรมตามความเชื่อนั้น จนกลายเป็นชนวนการทางสังคมและการเมือง

ความเชื่อเรื่องพระศรีอารียะจึงเป็นสิ่งจรรโลงความหวังของคนส่วนใหญ่ที่รอคอยชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่า ความเชื่อดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นความเชื่อที่เก่าแก่แพร่หลาย แต่ยังพบอยู่ในสังคมดั้งเดิมเกือบทุกสังคมโลก โดยแสดงให้เห็นในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป และยังมีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ เช่น ปรัชญาประวัติศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ไบเบิล หรือปรัชญาประวัติศาสตร์ของศาสนาอิสลาม ที่จริงก็วางอยู่บนรากฐานของระบบความเชื่อพระศรีอารียะ²

ในสังคมตะวันออกนั้นไม่ปรากฏชัดเจนว่าความเชื่อพระศรีอารียะมีมาตั้งแต่เมื่อไหร่ แต่ความเชื่อดังกล่าวมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ผ่านการยอมรับให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในคำสอนของพุทธศาสนา ความเชื่อของพระศรีอารียะที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทางศาสนาหลายเล่ม กล่าวถึงพุทธทำนายเกี่ยวกับอายุและยุคความเสื่อมของศาสนาการเกิดกลียุค การมาของพระศรีอารียเมตไตรยและสังคมใหม่ หรือโลกของพระศรีอารียะตามตำนานทางศาสนาพุทธกล่าวไว้ว่า พระศรีอารียเมตไตรยเป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งในอนาคต ซึ่งเป็นยุคที่มีแต่ความสงบสุข ศาสนามีความรุ่งเรืองมากกว่าสมัยของพระพุทธเจ้าในองค์ปัจจุบันดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า จะมีพระอรียบุคคลมากกว่าสมัยของพระพุทธองค์ ประชาชนจะมีความสุขอย่างยิ่ง คือไม่มีเรื่องร้อนใจ ทุกคนพอใจในความเป็นอยู่ ไม่มีการเบียดเบียน ไม่มีคนพาลปรารถนาสิ่งใดได้สิ่งนั้น เป็นสังคมอุดมคติที่มีแต่ความบริบูรณ์ ในสังคมไทยและสังคมพุทธนิกายเถรวาทอื่นๆ วรรณกรรมพุทธศาสนาที่กล่าวถึงความเชื่อเรื่องพระศรีอารียะที่แพร่หลายที่สุด คือ พระมาลัย คำสอนของพระมาลัยได้มีการแต่งและปรับปรุงมาหลายยุคหลายสมัย และมีสำนวนภาษาแตกต่างกันตามแต่ละท้องถิ่นเนื่องจากความเชื่อเรื่องพระศรีอารียะมีความหลากหลาย แตกต่างกันไปตามภูมิภาค และประวัติศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่น จึงเป็นการยากที่จะกำหนดความหมายของความเชื่อพระศรีอารียะอย่างเจาะจงลงไป นอกจาก

² ฉลอง สุนทรวานิช. ความเชื่อในเรื่องพระศรีอารียะและกบฏในภาคอีสาน ข้อสังเกตเบื้องต้นเกี่ยวกับอุดมการณ์และผู้นำ. 2527. หน้า 22-23.

กำหนดความหมายกว้างๆ ว่าความเชื่อพระศรีอารีย์เป็นความหวังของมนุษย์ที่จะได้เห็นสภาพสังคมที่ดีกว่า ความเชื่อนี้เกาะเกี่ยวอยู่กับระบบวัฒนธรรมของสังคม เป็นความเชื่อเก่าแก่ที่มีมานานในประวัติศาสตร์ และมีจุดเริ่มต้นเป็นลักษณะสากล กล่าวคือ มนุษย์จะสร้างความฝันร่วมกันเกี่ยวกับความทรงจำถึงยุคพระศรีอารีย์ (Golden Age) ซึ่งเกิดขึ้นในตอนเริ่มแรกของมนุษย์ โดยหวังว่ายุคนี้จะกลับคืนมาอีกครั้ง เพื่อทำลายล้างความเลวร้ายทั้งหมดที่สะสมบนโลกเป็นเวลานาน เกิดโลกาวินาศหรือมิลลัสตัญญี (Eschatologism) ในภาวะเช่นนี้ มนุษย์รอคอยการมาของผู้นำ ซึ่งหมายถึง ผู้ไถ่บาป ผู้มีบุญ หรือ ผู้วิเศษ ฯลฯ เพื่อนำมนุษย์ไปสู่ยุคพระศรีอารีย์ (Millenarianism หรือ Chiliasm)³

อิทธิพลความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย์ที่ผ่านคำสอนของศาสนา เป็นสิ่งที่นำความหวังในชีวิตที่ดีกว่ามาให้กับคนในสังคม โดยแปรเปลี่ยนความเฉยชาที่ถูกดทับเอาโรคเอาเปรียบจากการยอมรับสภาพสังคมที่เป็นอยู่ขณะนั้น ให้กลายเป็นพลังในการต่อสู้และทำลายอำนาจของผู้ปกครอง อย่างไรก็ดี อิทธิพลความเชื่อพระศรีอารีย์ ไม่ได้ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนที่ถูกกดขี่เสมอไป แต่ความเชื่อดังกล่าวปรากฏให้เห็นชัดเจนในการเกิด “ขบวนการผู้มีบุญในภาคอีสาน” ขบวนการผู้มีบุญนำเอาความเชื่อเรื่อง “ผู้มีบุญ” ซึ่งเป็นความเชื่อหนึ่งของคนอีสานที่นับถือศาสนาพุทธและยอมรับเรื่องบุญกรรม มาตีความให้สอดคล้องกับความเชื่อพระศรีอารีย์ว่า ผู้ที่จะมาสร้างสังคมใหม่นั้น ต้องเป็นผู้ปกครองคนใหม่ที่มีบุญบารมีมากกว่าผู้ปกครองคนเก่า การเกิดขบวนการผู้มีบุญทุกครั้ง จึงนำเอาความเชื่อดังกล่าวมาเป็นตัวเชื่อมเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้คนเข้าร่วมขบวนการเพื่อต่อสู้ หรือต่อต้านความไม่ชอบธรรมในสังคม

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2242 รัชสมัยพระเพทราชา คนลาวที่ขอบุญกว้างได้อ้างตัวเป็นผู้มีบุญกระทั่งสามารถยึดเมืองนครราชสีมา พร้อมกับรวบรวมผู้คนยกมาตีกรุงศรีอยุธยา เป้าหมายของบุญกว้างนั้นเป็นความปรารถนาของคนลาวที่จะหลุดพ้นจากอำนาจรัฐสยาม แม้ว่าฝ่ายบุญกว้างจะมีไพร่พลและอาวุธ แต่ก็

³ พรเพ็ญ อันตระกูล และอัจฉรา กมฺพิลสมัย. ความเชื่อพระศรีอารีย์และกบฏผู้มีบุญในสังคมไทย. 2527. หน้า 2.

ไม่สามารถเอาชนะได้ ในที่สุดถูกจับและสังหารชีวิต เหตุการณ์ของบุญกว้าง ถือได้ว่าเป็นการก่อกบฏ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของขบวนการผู้มีบุญในภาคอีสาน ครั้งแรกตามพระราชพงศาวดาร จวบจนถึง พ.ศ. 2502 เป็นระยะเวลา 260 ปี ในช่วงเวลาดังกล่าวเกิดขบวนการผู้มีบุญขึ้นในภาคอีสานเป็นระยะๆ ขบวนการดังกล่าวมักจะถูกรัฐปราบปรามและตั้งข้อหาว่าเป็นกบฏ ซึ่งมีถึง 9 ครั้งด้วยกัน แต่ขบวนการผู้มีบุญที่ได้รับการกล่าวขานมากที่สุด คือ ขบวนการผู้มีบุญ พ.ศ. 2444 - 2445⁴

ขบวนการผู้มีบุญ พ.ศ. 2444-2445 เกิดจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและบอกวิธีป้องกันตนให้พ้นจากภัยพิบัติ ไว้ว่า ในราวเดือน 6 ปีฉลู ร.ศ.120 (พ.ศ.2444) จะเกิดเภทภัยครั้งยิ่งใหญ่ หินแห่ หรือหินลูกรัง ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในภาคอีสานจะกลายเป็นเงินเป็นทอง พักเขี้ยวพักทองจะกลายเป็นข้างเป็นม้า ควายทุยเผือกและหมูจะกลายเป็นยักษ์กินคน ต่อจากนี้ท้าวธรรมิกราชผู้มีบุญจะมาจากภูตวิเศษเป็นใหญ่ในโลก ใครอยากพ้นเหตุร้ายจะต้องคัดลอกถวายแก่เก็บไว้บอกคนอื่นรู้กันต่อๆ ไป ใครเป็นคนดีไม่ทำบาปอะไรให้เก็บหินแห่รวบรวมไว้ เพื่อรอคอยเวลาที่ท้าวธรรมิกราชจะมาชุบให้เป็นเงินเป็นทอง ส่วนใครเคยทำผิดไว้ให้มารับโทษของตน ใครกลัวตายให้รับฆ่าควายทุยเผือกและหมูเสีย ก่อนที่จะกลายเป็นยักษ์ในเดือน 6 ใครเป็นสาวโสัดให้รับแต่งงาน มิฉะนั้นจะถูกยักษ์จับกิน ฯลฯ⁵

ขณะที่คำทำนายดังกล่าวถูกแพร่ออกไป ได้เกิดการอ้างตัวเป็นผู้มีบุญขึ้นตามท้องที่ต่างๆ ทั่วภาคอีสาน มีผู้ตั้งตัวเป็นผู้มีบุญถึง 60 คน กระจายอยู่ 13 จังหวัด⁶ การอ้างตัวเป็นผู้มีบุญมีทั้งการรวมตัวอย่างสงบหวังเพียงเรียกเสียง

⁴ สุวิทย์ ธีรศาสตร์. หมอลำโสภาค. ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 1*. 2549. หน้า 83.

⁵ พรเพ็ญ ยันตระกูล และอัจฉรา กมฺพิลสมัย. *ความเชื่อพระศรีอารีย์และกบฏผู้มีบุญในสังคมไทย*. 2527. หน้า 34.

⁶ สุวิทย์ ธีรศาสตร์. *เล่มเดิม*. หน้า 83.

ศรัทธา หรือความนับถือจากผู้คน และอีกรูปแบบหนึ่งเป็นการรวมตัวกันเพื่อต่อต้านรัฐโดยตรงจนถูกเรียกว่ากบฏ ด้วยเหตุนี้เรื่องราวของขบวนการผู้มีบุญในภูมิภาคนี้จึงได้รับความสนใจและศึกษากันมาก แต่ผู้ศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับขบวนการผู้มีบุญที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีองค์มันเป็นหัวหน้ากลุ่ม จากบันทึกทางประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่า นายมัน ผู้ที่ตั้งตัวเป็นผู้มีบุญโดยใช้นามว่า เจ้าปราสาททอง หรือพญาธรรมิกราช ทำการช่งสู้มกำลังคนเพื่อบุกยึดเมืองอุบลฯ หากกระทำการสำเร็จจะรวมดินแดนทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของแม่น้ำโขง โดยแบ่งเขตการปกครองไว้อย่างชัดเจนแต่แผนการดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากถูกรัฐปราบปรามเสียก่อน

เรื่องขบวนการผู้มีบุญ พ.ศ. 2444 - 2445 มีผู้ศึกษาไว้หลากหลายมิติ เช่น อุดมการณ์ สาเหตุ ผลของการปราบปราม เป็นต้น แต่ยังมีเนื้อหาบางส่วนที่ยังไม่กระจ่างชัด เช่น การกล่าวถึงอุดมการณ์ของขบวนการผู้มีบุญว่า อุดมการณ์ หลักเป็นเรื่องของความเชื่อพระศรีอารีย์เพียงอย่างเดียว โดยละเลยความเชื่อพื้นบ้าน และวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งงานที่ได้ทำการศึกษาส่วนใหญ่ มักจะเน้นการปราบปรามของฝ่ายรัฐกับกลุ่มองค์มัน ที่บ้านสะพือ ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านหนึ่งในอำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานีและผลลัพธ์ที่ตามมามากกว่าความสำคัญของการเกิดขบวนการผู้มีบุญ จนละเลยเนื้อหาสาระการกระทำของคนกลุ่มนี้ว่าเหตุใดจึงลุกขึ้นมากระทำการบางอย่างเพื่อโต้ตอบรัฐ “เพราะการรับรู้ประวัติศาสตร์ไม่ใช่เพียงการรับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และจบสิ้นไปแล้วในอดีตเท่านั้น หากแต่การรับรู้ประวัติศาสตร์ นั้นมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้ง กับความเข้าใจโลก เข้าใจชีวิต ของผู้คนในแต่ละยุคแต่ละสมัย และเป็นพลังทางภูมิปัญญาที่ผลักดันให้คนบางกลุ่มได้ “กระทำการ” อย่างหาญกล้าเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม”⁷ อีกทั้งยุทธศาสตร์ของขบวนการผู้มีบุญเสือกที่จะใช้พื้นที่เมืองอุบลฯ เป็นฐานที่ตั้งหลัก การที่ขบวนการผู้มีบุญได้ก่อตัวขึ้น และรวบรวมกำลังคนในบริเวณดังกล่าว ทำให้เราเล็งเห็นถึงความ

⁷ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นนำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475. 2541. หน้า 7.

สำคัญของพื้นที่ที่ขบวนการผู้มีบุญเลือกใช้พื้นฐานที่ตั้ง ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์อย่างเดียว แต่รวมไปถึงพื้นที่เชิงอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ เพราะเมืองอุบลฯ เป็นเมืองที่ได้รับบทบาทสำคัญตั้งแต่ยังเป็นหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก จนกระทั่งมีการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ เสด็จมาเป็นข้าหลวงใหญ่ ซึ่งขณะนั้นได้มีการแบ่งหัวเมืองลาวออกเป็น 3 หัวเมืองใหญ่ๆ โดยเมืองอุบลฯ เป็นที่บัญชาการของมณฑลลาวท้าว นอกจากนี้เมืองอุบลฯ ได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เช่น การแยกเก็บเงินส่วยออกเป็นสองประเภท คือ เงินส่วยที่ค้างมาก่อน และเงินที่จัดเก็บใหม่ การจัดการราชการแบ่งเขตแขวงอย่างชัดเจน การถือน้ำพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น

จากเหตุการณ์การเกิดขบวนการผู้มีบุญในบริเวณภาคอีสาน ความเชื่อเรื่องพระศรีอารียมโหิตีพลต่อการเกิดผู้มีบุญ และการเกิดขบวนการผู้มีบุญแทบทุกครั้ง เพราะถือได้ว่าเป็นอุดมการณ์ที่ใช้ชักจูงผู้คนให้เข้าร่วม แต่การเกิดขบวนการผู้มีบุญ พ.ศ. 2444 - 2445 ได้ปรากฏหนังสือคำทำนายลายแทงขึ้นมาด้วย “จากเหตุการณ์ทำให้เข้าใจไปว่า ชาวบ้านพากันเชื่อในเวทย์มนต์คาถา การรักษาโรค การเปลี่ยนจากหินเป็นทอง ฯลฯ ในทำนองนี้ มากกว่าการมาของผู้ที่จะทำให้หลุดพ้นสู่สังคมใหม่หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ชาวบ้านอาจจะไม่ได้เชื่อในการมาของพระศรีอารียฯ เพียงแต่เชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ของผู้มีบุญที่ช่วยความเจ็บไข้ได้ป่วย ความทุกข์ลำเค็ญในชีวิตที่มีอยู่ในปัจจุบันให้หายไปได้เท่านั้นก็ได้”⁸ สิ่งนี้ทำให้เห็นว่าอิทธิพลความเชื่อที่เป็นชนวนของการเกิดขบวนการผู้มีบุญ พ.ศ. 2444 - 2445 ไม่ใช่แค่ความเชื่อในเรื่องพระศรีอารียเท่านั้นแต่อาจจะมี ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถา หรือความเชื่ออื่นๆ ที่มีอยู่ในวิถีชีวิตของชาวอีสานเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาในเรื่องของขบวนการผู้มีบุญ โดยเฉพาะการเกิดขบวนการผู้มีบุญ พ.ศ. 2444 - 2445 ที่มีองค์มันเป็นหัวหน้ากลุ่ม เพื่อหาคำอธิบายว่า แท้จริงแล้วการเกิดขบวนการผู้มีบุญ

⁸ ไชยันตี รัชชกุล. การศึกษาขบวนการผู้มีบุญ: คำถาม ความสงสัย และใคร่เสนอ. ใน *ความเชื่อ พระศรีอารียและกบฏผู้มีบุญในสังคมไทย*. 2527. หน้า 335.

พ.ศ. 2444 - 2445 ในครั้งนั้น นอกจากอิทธิพลของความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย์ที่ถูกยึดเป็นอุดมการณ์หลักของขบวนการผู้มิบุญแล้ว ยังมีสาเหตุใดที่แอบแฝงหรือเกี่ยวข้อง ทำให้ผู้คนเกิดการรวมตัวเป็นขบวนการผู้มิบุญขึ้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเรื่อง "ความเชื่อที่ปรากฏในขบวนการผู้มิบุญ พ.ศ. 2444 - 2445 กรณีศึกษากลุ่มองค์มั่น" โดยหวังว่าผลการวิจัยจะเป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนให้เห็นสิ่งที่เป็นอิทธิพลของการเกิดขบวนการผู้มิบุญ เพื่อจะได้ช่วยให้เข้าใจและมองเห็นภาพเหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้วได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงที่มาของกลุ่มองค์มั่น แผนการ แนวร่วมและผลของการต่อต้านอำนาจรัฐ
2. เพื่อศึกษาความเชื่อพระศรีอารีย์ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ และความเชื่ออื่นๆ ที่มีอยู่ในวิถีชีวิตแบบอีสาน
3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความเชื่อที่ปรากฏในขบวนการผู้มิบุญกลุ่มองค์มั่น

วิธีการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้จะเก็บข้อมูลด้วยกัน 3 วิธีการ คือ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

การวิจัยเอกสาร (documentary research) มุ่งรวบรวมข้อมูลในประเด็นที่นอกเหนือจากการสัมภาษณ์ รวมทั้งจะใช้เป็นข้อมูลในการตรวจสอบผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งจะใช้เอกสารชั้นต้น เช่น จดหมายเหตุ เอกสารราชการในสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น ใบบอก สำเนาโทรเลขที่รายงานเรื่องผู้มิบุญ เป็นต้น และชั้นรอง เช่น หนังสือพิมพ์ ตำราวิชาการ บทความ วารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ วรรณกรรม อินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจะใช้การวิเคราะห์ว่าเอกสารทางประวัติศาสตร์นั้นเป็นเอกสารจริงแท้หรือไม่ โดยการวิพากษ์วิธี 2 แบบ คือ การวิพากษ์ภายนอก

(external appraisal) เป็นการตรวจสอบตัวหลักฐาน เช่น การวิเคราะห์เอกสารที่มีการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับขบวนการผู้มีบุญ การวิพากษ์ภายใน (internal appraisal) เป็นการตรวจสอบข้อมูลในเอกสาร เช่น การวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสารที่เขียนขึ้นโดยราชการเกี่ยวกับขบวนการผู้มีบุญ

การสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (oral history) เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) คือ มีแนวสัมภาษณ์เจาะลึก โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งอยู่ในหมู่บ้านสะพือ ได้แก่ ผู้อาวุโสที่รู้เรื่องเกี่ยวกับหัวข้อวิจัยอย่างดี คือ พระในชุมชน ผู้นำชุมชน เช่น ผู้นำกิจการทางศาสนา ผู้ที่มีบทบาทในด้านอื่นๆ ของชุมชน ผู้นำนอกชุมชน เช่น นักปราชญ์ประจำท้องถิ่น ตลอดจนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการจัดกลุ่มสนทนา ประมาณ 5-10 คน ที่มีคุณลักษณะบางประการคล้ายคลึงกัน

การสังเกต (observation) เป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation Observation) คือ ไม่เข้าไปใช้ชีวิตร่วมหรือทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มคนที่ศึกษา โดยไม่ต้องการให้ผู้ถูกสังเกตรู้สึกกรบกรวนเพราะอาจทำให้พฤติกรรมผิดไปจากปกติได้ ซึ่งอาจใช้ในระยะเวลาแรกของการวิจัยแล้วใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในระยะหลัง

ผลการศึกษา

จากการศึกษาความเชื่อที่ปรากฏในขบวนการผู้มีบุญ พ.ศ. 2444 - 2445 กรณีศึกษากลุ่มองค์มั่นพบว่า

1. จากการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยพบว่า กลุ่มองค์มั่นหรือ อ้ายมาน ในเขตเมืองอุบลราชธานี คือ กลุ่มผู้มีบุญที่มีขนาดใหญ่และมีการต่อสู้กับอำนาจรัฐที่เด่นที่สุด แม้จะไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนยืนยันได้ว่าองค์มั่นเป็นคนฝั่งซ้ายหรือฝั่งขวาแม่น้ำโขง แต่จากงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับขบวนการผู้มีบุญ พ.ศ. 2444 - 2445 ล้วนกล่าวในลักษณะที่คล้ายคลึงดังนี้

นางลักษณะ ลิ่มศิริ⁹ กล่าวว่า เริ่มแรกองค์มันเข้ามาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง โดยเข้ามาอยู่ที่เมืองโขงเจียม อุบลราชธานี นอกจากนี้ผู้มีบุญในเขตเมืองอุบลฯ ยังมีความผูกพันกับผู้มีบุญทางฝั่งลาวเป็นอย่างมาก ถ้าจะกล่าวว่าเป็นกลุ่มเดียวกันก็ได้ เพราะขณะนั้นทางฝั่งลาวอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสมีการแตกตื่นผู้มีบุญในทำนองเดียวกันกับฝั่งสยาม เมื่อถูกฝรั่งเศสปราบปราม ผู้มีบุญเหล่านั้นจึงหลบหนีเข้ามาอยู่ตามเมืองริมฝั่งโขงของเมืองอุบลฯ เช่น องค์คัมมัน องค์พระบาท องค์จักรวาล องค์ทา องค์ลง องค์หา เป็นต้น

กายส์¹⁰ กล่าวว่า องค์คัมมัน หรือมาน เป็นคนลาวของฝรั่งเศส อยู่ในเขตหมู่บ้านเขมรราช ซึ่งปัจจุบันอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี อ้างว่าเป็นเจ้า หรือองค์ปราสาททอง

เมอร์ตอค¹¹ กล่าวว่า องค์คัมมันเป็นทหารขององค์แก้วจากสุวรรณเขต ประกาศอ้างตนเป็นท้าวธรรมิกราช และเริ่มทำการเกณฑ์ทหาร ติดอาวุธ รวมไปถึงรวบรวมสาวกจากเมืองเขมรราชถึงบ้านสะพือ

ไพฑูรย์ มีกุล¹² กล่าวว่า องค์คัมมันเป็นหัวหน้าขบวนการผู้มีบุญ มีกองกำลังตั้งอยู่ที่บ้านปาง ต่อมาได้เข้ามาใกล้จลาจลทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง

เดิม วิชาคณพจนกิจ¹³ กล่าวว่า องค์คัมมันมีภูมิลำเนาอยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง แต่ไม่ทราบว่าจะอยู่บ้านเมืองใด ได้ตั้งตัวเองขึ้นเป็นเจ้าปราสาททอง หรือพญาธรรมิกราช มาจากเมืองสุวรรณเขตเมืองทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง

⁹ นางลักษณะ ลิ่มศิริ. ความสำคัญของกบฏหัวเมืองอีสาน พ.ศ. 2325 - 2445. 2524.

¹⁰ กายส์. ชาร์ลส์ เอ็ฟ. ความเชื่อเรื่องพระศรีอารียะ, ลัทธิดงรวาทและสังคมไทย. นาฏวิทยา ชาติตานนท์. (แปล). ใน ความเชื่อพระศรีอารียะและกบฏผู้มีบุญในสังคมไทย. 2527. หน้า 63 - 90.

¹¹ เมอร์ตอค, จอห์น บี. กบฏ "ผู้มีบุญ" ค.ศ.1901-1902. พิมพ์นัฐ เวสสะโกศล. (แปล). ใน ความเชื่อพระศรีอารียะและกบฏผู้มีบุญในสังคมไทย. 2527. หน้า 104-122.

¹² ไพฑูรย์ มีกุล. การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสานสมัยที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ทรงเป็นข้าหลวงใหญ่. 2515.

¹³ เดิม วิชาคณพจนกิจ. ประวัติศาสตร์อีสาน. 2542.

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้นำขบวนการผู้มีบุญในเขตเมืองอุบลฯ มักจะถูกเชื่อมโยงกับผู้นำทางฝั่งลาว แม้จะไม่สามารถระบุได้ว่าผู้นำขบวนการเป็นใครมาจากไหน แต่งานวิจัยส่วนใหญ่มักจะกล่าวว่า ผู้นำขบวนการเป็นคนที่ข้ามมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง หลังจากที่ก่อความวุ่นวายในฝั่งลาวไม่สำเร็จ จึงหลบหนีมาอยู่ฝั่งไทย

หากพิจารณาจากเขตการปกครองแล้ว ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงซึ่งถูกปกครองโดยฝรั่งเศส ในอดีตเคยอยู่ภายใต้การปกครองของไทยมาก่อน บริเวณทั้งสองฝั่งเคยถูกเรียกว่า หัวเมืองลาว ฉะนั้นจึงเปรียบได้กับอาณาบริเวณเดียวกัน การที่งานวิจัยส่วนใหญ่เสนอว่า องค์มั่นเป็นคนลาวหรือคนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงนั้น อาจจะทำให้เรื่องของอาณาเขตบวกกับการอยู่ภายใต้การปกครองของคนซึ่งต่างกลุ่มกัน แต่ถ้าพิจารณาถึงลักษณะของคนในท้องถิ่นบวกกับภูมิหลังทางด้านประวัติศาสตร์ จะเห็นว่าไม่ได้มีความแตกต่างกันเลย เพียงแต่ฝั่งขวาซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม ถูกชนชั้นปกครองพยายามกลืนคำว่า “ลาว” โดยใช้คำว่า “ไทย” เข้ามาแทนที่ ทำให้องค์มั่นหรือผู้นำขบวนการผู้มีบุญ ถูกมองว่าเป็นคนต่างกลุ่มกับชนชั้นปกครอง ขณะที่คนในท้องถิ่นแม้จะได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มคนที่กลายเป็นไทย แต่ความสำนึกทางชาติพันธุ์และการได้รับการปฏิบัติจากฝ่ายปกครอง ยังคงทำให้คนในท้องถิ่นรู้สึกที่ตัวเองเป็นลาว อยู่ที่พอใหญ่บุญจันทร์เคยให้สัมภาษณ์ไว้ข้างต้น ดังนั้นคนในท้องถิ่นจึงมองตัวองค์มั่นเป็นคนกลุ่มเดียวกับตนก็เป็นได้

ในส่วนการต่อสู้ของกลุ่มองค์มั่นจะพบว่า มีเป้าหมายที่จะล้มล้างอำนาจของผู้นำในขณะนั้น โดยมีแผนการที่จะตีเมืองให้ได้ทั้งสองฝั่งโขง ซึ่งเป็นคำบอกเล่าจากผู้นำระดับรองๆ ในขบวนการผู้มีบุญที่ถูกจับกุม แผนการครั้งนั้นมีการกำหนดบุคคลที่ปกครองพื้นที่ต่างๆ ไว้อย่างเสร็จสรรพ นอกจากนี้ขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์มั่น ยังมีแนวร่วมขบวนการเป็นคนในท้องถิ่น จึงทำให้การรวบรวมผู้คนเข้าเป็นกองกำลังเป็นไปได้โดยง่าย เพราะสามารถเข้าถึงชาวบ้าน¹⁴

¹⁴ ไพฑูรย์ มีกุลต. การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสานสมัยที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ทรงเป็นข้าหลวงใหญ่. 2515. หน้า 93.

หลังจากสมัครพรรคพวกจากท้องที่ต่างๆ เริ่มจากเมือง เขมรราชู เกษมสีมา ตระการพีชผล ได้ผู้คนเข้าร่วมขบวนการ ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนมากทีเดียวเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่นๆ ทำให้ขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองคัมภ์พร้อมที่จะยกกองกำลังเข้ามาตีเมืองอุบลฯ ในระหว่างที่รวบรวมกำลังคนอยู่นั้น ได้เกิดการปะทะกับกองกำลังของฝ่ายปกครองที่ส่งไปสืบลาดเลาขึ้น แต่เนื่องจากฝ่ายปกครองกำลังน้อยกว่าจึงถอยกลับ จึงทำให้ขบวนการผู้มีบุญมีกำลังใจฮึกเหิมและพร้อมจะยกกองกำลังเข้าตีเมืองอุบลฯ และจากการปะทะกันครั้งนั้นขบวนการผู้มีบุญก็ได้ชื่อว่าเป็นกบฏต่อแผ่นดิน

ในแง่ของการรวบรวมกำลังคนนั้น ถือได้ว่าองคัมภ์ประสบความสำเร็จในการชักจูงให้ชาวบ้านเข้าร่วมขบวนการ แต่ในส่วนของความร่วมมือกันเป็นขบวนการนั้นมิได้โครงสร้างการจัดองค์กรเป็นไปแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เพียงแต่ศรัทธาก็มาเข้าร่วมกับขบวนการผู้มีบุญได้เลย ซึ่งจุดนี้พบว่าเป็นจุดด้อยของขบวนการ เนื่องจากเป็นการรวมแบบง่าย ๆ และการควบคุมเป็นไปอย่างหลวม ๆ อีกทั้งผู้เข้าร่วมขบวนการส่วนใหญ่เป็นชาวบ้าน ทำให้ขบวนการที่เกิดขึ้นเป็นองค์กรที่ขาดระเบียบวินัย ไม่สามารถควบคุมหรือจำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมขบวนการได้ บวกกับการไม่รู้ยุทธศาสตร์ทางการรบ และที่สำคัญก็คือไม่มีอาวุธที่พร้อมเพียง จะมีก็เพียงแต่อาวุธที่หาได้ง่ายๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น ดาบ มีด เป็นต้น ในแง่ของการต่อสู้ถือได้ว่าขบวนการผู้มีบุญอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ เมื่อเทียบกับฝ่ายปกครองที่มีกองกำลังและอาวุธที่ทันสมัยกว่า

ในขณะที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ได้ทราบเหตุการณ์การปะทะกันดังกล่าว เกรงว่าเหตุการณ์จะเลวร้ายจึงสั่งทหารออกไปสืบข้อเท็จจริงอีกครั้ง การไปสืบลาดเลาครั้งที่สองนี้ ส่งคนไปประมาณ 15 คนเท่านั้น แต่เหตุการณ์ก็ซำรอยเดิมคือ เกิดการปะทะกับขบวนการผู้มีบุญอีกเป็นครั้งที่สอง ซึ่งครั้งนี้มีผู้รอดตายมาเข้าเฝ้าเพียงพลทหารหนึ่งนายเท่านั้น การที่ขบวนการผู้มีบุญมีชัยชนะต่อฝ่ายปกครองอีกครั้งนั้น ยิ่งทำให้ขบวนการผู้มีบุญมีชื่อเสียงเลื่องลือมากกว่าเดิม¹⁵

¹⁵ เต็ม วิชาคพจนกิจ. ประวัติศาสตร์อีสาน. 2542. หน้า 436.

เมื่อเหตุการณ์ลุกลามใหญ่โตขึ้น จึงนำไปสู่การปราบปรามขั้นรุนแรง ฝ่ายปกครองได้จัดกำลังคนพร้อมอาวุธครบมือรวมไปถึงปืนใหญ่ ยกกำลังไปชุมนุมในพื้นที่ใกล้เคียงที่ขบวนการผู้มีบุญตั้งทัพอยู่ เพื่อรอจังหวะฝ่ายขบวนการผู้มีบุญบุกเข้าตีเมืองอุบลฯ เมื่อประจวบเหมาะก็จะยกทัพบุกทันที เมื่อขบวนการผู้มีบุญเดินทางมาถึงบริเวณที่ทหารชุมนุมอยู่ก็เกิดการปะทะกันขึ้น ฝ่ายทหารยิงปืนใหญ่นัดแรกเข้าไป แต่ตั้งวิถีกระสุนให้ข้ามขบวนการผู้มีบุญไปก่อน ขบวนการผู้มีบุญเห็นว่าลูกปืนใหญ่ไม่โดนพวกตนจึงพากันดีใจให้ร้องกัน จากนั้นไม่นานปืนใหญ่นัดที่สองและสามก็ตามมา ซึ่งครั้งนี้โดนพวกผู้มีบุญบาดเจ็บและล้มตายเป็นจำนวนมาก ที่เหลือก็หนีเอาตัวรอดกันไปคนละทิศคนละทาง ส่วนตัวองศ์มันผู้นำขบวนการและพรรคพวกอีกราว 10 คนนั้นหลบหนีไปได้

การต่อสู้ระหว่างขบวนการผู้มีบุญนั้นสิ้นสุดลงที่ฝ่ายปกครองเป็นผู้ชนะ ผู้แพ้จึงถูกจับกุมเพื่อรอรับการพิจารณาโทษในฐานะกบฏ ซึ่งผู้ที่ถูกจับกุมได้นั้นมีมากจนล้นที่คุมขัง ทางฝ่ายปกครองจึงนำใส่ชื่อคางง้อจำไว้กลางแจ้ง คือ ท่งศรีเมือง โดยแบ่งระดับการลงโทษตามความหนักเบา หนักที่สุดคือการประหารชีวิต ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นระดับผู้นำขบวนการ หรือบุคคลสำคัญรองลงมา

การปราบปรามขบวนการผู้มีบุญครั้งนั้นได้ส่งผลต่ออีสานและเมืองอุบลฯ หลายด้านด้วยกัน ทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม จึงถือได้ว่าขบวนการผู้มีบุญสามารถทำให้อีสานได้รับความสนใจจากฝ่ายปกครอง ถึงแม้ว่าการเข้าถึงสภาพที่แท้จริงของสภาพการเป็นอยู่ของคนพื้นเมืองจะยังไม่สมบูรณ์เพียงพอ

2. ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สามารถสรุปได้ว่า คนอีสานสืบทอดวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มคนไทยล้านช้าง ทำให้มีลักษณะวัฒนธรรม ภาษา ระบบความเชื่อ หรือพิธีกรรมต่างๆ คล้ายคลึงกัน แต่หลังจากอีสานตกอยู่ภายใต้การปกครองของไทย วัฒนธรรมดังกล่าวยังคงมีบทบาทต่อสังคมอีสาน แม้ว่าวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาจะแผ่อิทธิพลเข้ามาพร้อมการปกครองจากไทย แต่คนอีสานยังคงมีลักษณะร่วมกับวัฒนธรรม

ลุ่มน้ำโขงมากกว่า ซึ่งหล่อหลอมให้คนอีสานเกิดความเชื่อต่างๆ มากมาย โดยที่มีความเชื่อดั้งเดิมคือ เรื่องผี ซึ่งส่งผลให้เกิดพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ขึ้นด้วย นอกจากนี้คนอีสานก็ไม่ได้ละเลยศรัทธาที่มีอยู่ในพุทธศาสนา¹⁶

สำหรับพุทธศาสนาของคนอีสานถือได้ว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างหนึ่งของสังคมอีสาน เห็นได้จากฮิต 12 ของคนอีสาน ที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง จนเกิดประเพณีหรือพิธีกรรมต่างๆ ขึ้น ซึ่งงานบุญที่สำคัญของคนอีสานคือ งานบุญพระเวส จากงานบุญพระเวสนี้เองที่ทำให้มาลัยสูตรถูกนำมาเทศน์ในงานบุญ ซึ่งสำนวนอีสานคือ มาลัยหมื่นมาลัยแสน จากจุดนี้ทำให้ความเชื่อพระศรีอารียที่แฝงอยู่ในมาลัยสูตรถูกถ่ายทอดสู่คนอีสาน และมีอิทธิพลต่อความเชื่อของคนอีสาน

ความเชื่อพระศรีอารียเป็นความเชื่อที่อิงอยู่กับพุทธศาสนา เชื่อว่าเมื่อสิ้นสุดศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันในปี พ.ศ. 5000 จะเกิดกัลป์ยุคขึ้น และผู้ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไปคือ พระศรีอารีย ซึ่งยุคศาสนาของพระศรีอารียนั้นจะเป็นยุคที่สมบูรณ์ทั้งวัตถุและจิตใจ ดังนั้นผู้ที่มีความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย จึงปรารถนาที่จะได้พบ ได้เห็น หรือเกิดทันยุคพระศรีอารีย สำหรับคนอีสานเชื่อว่าการฟังเทศน์มหาชาตินั้น จะช่วยให้เขาได้พบพระศรีอารียตามปรารถนา นอกจากนี้ยังต้องประพฤติปฏิบัติตัวเป็นคนดี รักษาศีลเพื่อให้ตัวเองบริสุทธิ์ และหมั่นทำบุญทำทาน¹⁷

แม้ว่าความเชื่อพระศรีอารียจะถูกนำมาใช้เป็นอุดมการณ์ของขบวนการผู้มีบุญ แต่แท้จริงแล้วความเชื่อพระศรีอารียในแง่ศาสนา เป็นเพียงปรากฏการณ์ชั่วคราวเท่านั้น เพราะโลกของพระศรีอารียคือโลกที่อุดมสมบูรณ์ ต่างจากโลกของความเป็นจริงที่ไม่มีความเท่าเทียม ชัดสน ยากจน สิ่งเหล่านี้จึงทำให้คนที่มี

¹⁶ ธวัช ปุณโณทก. ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน. ใน *วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ*. 2529. หน้า 352 - 354.

¹⁷ ประยูร ดิษฐานพวงศ์. *พระศรีอารียเมตไตรยพุทธเจ้า (พระศรีอารีย)*. 2551. หน้า 9.

ความเชื่อในเรื่องพระศรีอารียะ เช่น คนอีสานมุ่งหาความสุขทางใจเพื่อให้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขที่ดีกว่า ในแง่นี้ก็ไม่ได้แตกต่างจากสังคมในฝันแบบตะวันตกหรือยูโทเปียนั่นเอง

นอกจากความเชื่อพระศรีอารียะจะเปรียบเสมือนโลกในอุดมคติที่มีแต่ความสุข ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์รอคอยและใฝ่ฝันถึงแล้ว ยังมีลักษณะสอดคล้องกับความเชื่อทางตะวันตก ดังเช่น สังคมยูโทเปีย ยุคพระศรีอารียะกับสังคมนิยมยูโทเปีย อาจมีความเหมือนกันในแง่ของสังคมอุดมคติที่ทุกคนอยากให้เป็น ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียว ไม่มีความขัดแย้ง ไม่มีสงครามหรือการใช้ความรุนแรง แต่ก็มีแตกต่างกันระหว่างสังคมพระศรีอารียะกับสังคมยูโทเปีย ตรงที่สังคมแบบยูโทเปียนั้นชี้ให้เห็นรูปแบบการกระทำในสังคม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง โดยที่ทุกคนต้องมีการปฏิบัติจริง เช่น การประกอบอาชีพ ชาวยูโทเปียยังคงทำเกษตรกรรมเพียงแต่ปัจจัยในการผลิตนั้นเป็นกรรมสิทธิ์รวม ขณะที่สังคมพระศรีอารียะนั้นเป็นสังคมที่ทุกอย่างสามารถบังเกิดขึ้นได้เอง เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดจากการบำเพ็ญบารมีของพระศรีอารียะนั้นเอง

นอกจากความเชื่อเรื่องพระศรีอารียะแล้ว คนอีสานยังมีความเชื่อที่สำคัญในการดำเนินวิถีชีวิตนั่นคือ ความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผี อาจกล่าวได้ว่าความเชื่อทั้งสองสิ่งนี้มีความสัมพันธ์กัน เพราะวิถีชีวิตของคนอีสานนั้นผูกพันอยู่กับธรรมชาติ เมื่อมีเหตุการณ์ที่ผิดแปลกไปจากธรรมชาติ คนอีสานมักจะโยงเหตุการณ์ดังกล่าวว่าเกิดจากสิ่งลี้ลับ และในทัศนคติคนอีสานก็คือ ผี ซึ่งความเชื่อเรื่องผีเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนอีสานตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต ซึ่งทำให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ ขึ้นมา เช่น การเซ่นสรวงบูชาผี พิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของไสยศาสตร์ เพราะการจะกระทำพิธีกรรมต่างๆ ต้องมีผู้ทำพิธี มีคาถาอาคม มีเครื่องบูชา จึงอาจกล่าวได้ว่าความเชื่อไสยศาสตร์และผีนั้น ผสมกลมกลืนอยู่ในวิถีชีวิตคนอีสานจนไม่สามารถแยกจากกันได้อย่างชัดเจน หากแต่เป็นการผสมผสานได้อย่างลงตัวและเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

3. ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สามารถสรุปได้ว่า ความเชื่อพระศรีอารีย์ ถูกใช้เป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมให้กับขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์มั่น โดยเฉพาะองค์มั่นที่อ้างตัวเป็นท้าวธรรมิกราช ซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้นำหรือผู้มีบุญที่จะมาช่วยปราบยุคเข็ญ และนำพาไปสู่สังคมใหม่ที่มีแต่ความสุขความเจริญ ด้วยเหตุนี้ความเชื่อพระศรีอารีย์ จึงถูกปลุกแค้นและต่อเติมให้เชื้อต่อการเกิดผู้นำขบวนการผู้มีบุญ แต่หากจะกล่าวได้ว่า ขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์มั่นนำเอาความเชื่อพระศรีอารีย์มาเป็นอุดมการณ์หลักของกลุ่ม กลับพบว่าก่อนเกิดการรวมตัวกันเป็นขบวนการนั้น มีการเกิดข่าวลือเกี่ยวกับอาเพศต่างๆ ทั้งทั้งอีสาน ทำให้ผู้ที่แตกตื่นตามข่าวลือนั้น พากันปฏิบัติตามข่าวลือ โดยเฉพาะการไปเก็บหินแห่มานบูชา เพื่อรอวันที่หินจะกลายเป็นเงินเป็นทอง และผู้ที่จะมาเปลี่ยนหินให้กลายเป็นเงินทองก็คือ ผู้มีบุญนั่นเอง

เมื่อมีผู้อ้างตัวเป็นผู้มีบุญเกิดขึ้น ก็มักจะมีพิธีกรรมต่างๆ เกิดขึ้นตามมา ขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์มั่นก็เช่นเดียวกัน ซึ่งได้มีการแต่งตั้งให้องค์ฟ้าเลื่อนหรือหลวงวิชา คอยเสกเป่าคาถาอาคม แจกเครื่องรางของขลัง รดน้ำมนต์ เนื่องจากหลวงวิชาเป็นหมอฟันเมืองด้วย ก็อาจจะมีการรักษาโรคต่างๆ ด้วย ในแง่นี้ทำให้ขบวนการผู้มีบุญสามารถสร้างศรัทธาพร้อมกับดึงดูดผู้คนให้เข้าร่วมกับขบวนการ โดยผู้ที่เข้าร่วมขบวนการมักจะมีวิชาอาคมติดตัวมาด้วย บุคคลประเภทนี้ยังสามารถดึงให้ชาวบ้านคนอื่นๆ ให้เข้าร่วมกับขบวนการได้อีก เนื่องจากความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือความชื่นชอบในตัวผู้มีวิชาเอง จึงทำให้ขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์มั่นมีผู้เข้าร่วมขบวนการเพิ่มมากขึ้น

ในส่วน of ชาวบ้านที่เข้าร่วมกับขบวนการนั้นเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า องค์มั่นในฐานะผู้มีบุญเป็นเพียงคนที่เข้ามาช่วยปลอบประโลมให้ชาวบ้านรู้สึกปลอดภัยในชีวิต เป็นผู้ที่จะมาให้โชคลาภ การเปลี่ยนหินเป็นเงินเป็นทอง รวมไปถึงการรักษาพยาบาล อาจกล่าวได้ว่า ผู้มีบุญในทัศนะของชาวบ้านคือ ผู้ที่สามารถแสดงอำนาจเหนือธรรมชาติและตอบสนองในสิ่งที่เขาเหล่านั้นต้องการ

อย่างไรก็ดี ขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์มั่นมีความสัมพันธ์กับความเชื่อพระศรีอารียในแง่ของการสร้างผู้นำ ในฐานะผู้นำขององค์มั่นคือ ผู้มีบุญ ที่ถูกตีความให้เข้ากับความเชื่อพระศรีอารียขณะที่ชาวบ้านมององค์มั่นในฐานะผู้มีบุญเช่นเดียวกัน แต่เป็นผู้มีบุญที่มีอิทธิฤทธิ์ มีเวทมนตร์ สามารถดลบันดาลหรือตอบสนองในสิ่งที่ชาวบ้านต้องการ ดังนั้นการรวมตัวกันเป็นขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์มั่น จึงเกิดจากการผสมผสานระหว่างความเชื่อไสยศาสตร์ และความเชื่อดั้งเดิมที่มีอยู่ในวิถีชีวิตคนอีสานเข้าด้วยกัน หากจะกล่าวถึงขบวนการผู้มีบุญที่เกิดขึ้นทุกครั้งใช้ความเชื่อพระศรีอารียมาเป็นอุดมการณ์หลัก แต่ขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์มั่น อาจสรุปได้ว่า เป็นขบวนการผู้มีบุญที่ผู้เข้าร่วมขบวนการ ไม่มีลักษณะร่วมของอุดมการณ์เดียวอย่างสิ้นเชิง แต่เป็นการผสมผสานสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในวิถีชีวิตของเขาเหล่านั้นเข้าด้วยกัน

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่า มีข้อสรุปใหม่เกี่ยวกับความเชื่อที่ปรากฏในขบวนการผู้มีบุญ พ.ศ. 2444 - 2445 แตกต่างจากงานวิจัยที่ผ่านมาในอดีต กล่าวคืองานวิจัยในอดีตมักวิเคราะห์ว่าความเชื่อพระศรีอารีย เป็นอุดมการณ์ที่ขบวนการผู้มีบุญนำมาใช้เพื่อต่อต้านอำนาจรัฐ เช่น สุนทรี อาสะโวทย์¹⁸ พรเพ็ญ ยันตระกุล และอัจฉราพร กมุทพิสมัย¹⁹ แต่การศึกษาในวิทยานิพนธ์นี้ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อพระศรีอารียว่ามีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดสังคัมยูโทเปียทางตะวันตกที่กล่าวถึงสังคมอุดมคติ และยังชี้ให้เห็นความเชื่อพระศรีอารียอีกรูปแบบหนึ่งในขบวนการผู้มีบุญโดยเฉพาะกลุ่มองค์มั่น คือ ความเชื่อพระศรีอารียในแง่นี้ เป็นการสร้างความชอบธรรมในฐานะของผู้นำขบวนการเท่านั้น ในส่วนผู้เข้าร่วมขบวนการก็เช่นกัน ไม่ได้มีความรู้สึกร่วมกับผู้นำในฐานะผู้มีบุญที่ถูกตีความจากความเชื่อพระศรีอารีย แต่ชาวบ้านเหล่านั้นเชื่อเรื่องอิทธิฤทธิ์ของ

¹⁸ สุวิทย์ วีระศาสตร์. หมอลำโสภา. ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 1*. 2549.

¹⁹ พรเพ็ญ ยันตระกุล และอัจฉราพร กมุทพิสมัย. *ความเชื่อพระศรีอารียและกบฏผู้มีบุญในสังคมไทย*. 2527.

ผู้มีบุญ ที่จะมาเปลี่ยนความหวังของเขาให้กลายเป็นจริงเหมือนกับชาวลือที่แพร์ออกไป ซึ่งกลุ่มองค์กรนั้นสามารถสร้างความเชื่อมั่นเหล่านั้นให้เกิดขึ้นแก่ชาวบ้าน ทำให้ได้รับการต้อนรับจากชาวบ้าน จึงไม่ใช่เรื่องยากที่จะรวบรวมผู้คนให้เข้าเป็นพรรคพวก แม้จะไม่ได้มีอุดมการณ์ร่วมกันอย่างชัดเจน ทำให้เราต้องมาวิเคราะห์กันว่า แท้จริงแล้วขบวนการดังกล่าวเป็นขบวนการที่ใช้ความเชื่อพระศรีอารีมาเป็นอุดมการณ์การต่อสู้หรือไม่

วิทยานิพนธ์เกี่ยวกับขบวนการผู้มีบุญ เช่น วิทยานิพนธ์ของนางลักษณะ ลัมศิริ นั้นเป็นการศึกษาในเชิงพรรณนาข้อมูล ซึ่งไม่มีข้อสรุปในเชิงทฤษฎี อันจะเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง แต่ก็เป็นวิทยานิพนธ์ที่ทำการศึกษาข้อมูล ในด้านเนื้อหาได้อย่างสมบูรณ์ ส่วนวิทยานิพนธ์นี้เป็นความพยายามที่จะศึกษาในเชิงวิเคราะห์ โดยอาศัยแนวความคิดเกี่ยวกับการครองอำนาจนำ เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์กรนั้น ทำให้สามารถวิเคราะห์ขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์กรนั้นได้อย่างลึกซึ้งและรอบด้าน

เราพบว่างานวิจัยนี้มีข้อสรุปสอดคล้องกับแนวการศึกษาของแนวความคิดเกี่ยวกับการครองอำนาจนำ กล่าวคือ การกระทำขององค์กรนั้นเป็นเพียงความพยายามสร้างภาวะการณ์ครองอำนาจนำ ซึ่งการครองอำนาจนำจะสมบูรณ์ได้นั้น จำเป็นต้องสร้างกลุ่มประวัติศาสตร์ตามแนวความคิดของกริมซีคือ ทั้งโครงสร้างส่วนบนและโครงสร้างส่วนล่าง ในที่นี้องค์กรนั้นไม่ได้กล่าวถึงโครงสร้างส่วนล่างที่เป็นระบบเศรษฐกิจ ซึ่งผู้วิจัยเข้าใจว่าการผลิตแบบดั้งเดิมของคนอีสาน คือ การผลิตแบบยังชีพนั้นไม่ได้สร้างปัญหาให้กับระบบการปกครอง ดังนั้นสิ่งที่องค์กรนั้นมุ่งประเด็นไปก็คือ การครอบงำในพื้นที่ประชาสังคม จึงเกิดการทำสงครามยึดพื้นที่ทางความคิด โดยใช้ความเชื่อพระศรีอารี ความเชื่อทางไสยศาสตร์ และความเชื่อที่มีอยู่ในวิถีชีวิตของคนอีสาน เป็นกลไกการครองอำนาจนำ เพื่อให้เกิดความรู้สึกเห็นพ้อง แต่เนื่องจากความเชื่อเหล่านี้ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของคนอีสาน ผ่านสถาบันทางสังคมต่างๆ เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทำให้สังคมอีสานมีลักษณะของโลกทัศน์ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ความเชื่อดังกล่าวทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าการผลประโยชน์ของตน ซึ่งก็คือ การเปลี่ยน

ห็นเป็นทอง การรักษาอาการเจ็บป่วย ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิต ซึ่งทั้งหมดทั้งหมดคือ ความสุขสบาย สิ่งเหล่านั้นได้รับการสนับสนุนและทำให้เกิดขึ้นได้ด้วยขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์มัน ดังนั้น ชาวบ้านจึงถูกครอบงำโดยไม่รู้ลึกลงว่าถูกเอาเปรียบ แต่ในขณะที่เดียวกันคนที่ปฏิเสธก็ถูกใช้กำลัง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกสังคมไม่สามารถปฏิเสธได้เช่นเดียวกัน เพราะนั่นเป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการได้มาซึ่งการครองอำนาจนำ โดยการใช้อำนาจรัฐหรือกลไกที่ใช้อำนาจบังคับนั่นเอง

สรุป

การรวมตัวของขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์มัน เกิดจากการผสมผสานระหว่างความเชื่อพระศรีอารีย์ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ และความเชื่อดั้งเดิมที่อยู่ในวิถีชีวิตคนอีสานเข้าด้วยกัน โดยใช้ความเชื่อพระศรีอารีย์สร้างฐานะที่ชอบธรรมให้แก่ผู้นำ ซึ่งเป็นความพยายามในการสร้างภาวะการณ์ครองอำนาจนำให้เกิดขึ้นฐานะผู้นำขององค์มันคือ ผู้มีบุญ ที่ถูกตีความให้เข้ากับความเชื่อพระศรีอารีย์ ขณะที่ชาวบ้านมององค์มันในฐานะผู้มีบุญ แต่เป็นผู้มีบุญที่มีอิทธิฤทธิ์ มีเวทมนตร์ สามารถดลบันดาลหรือตอบสนองในสิ่งที่ชาวบ้านต้องการ ด้วยเหตุนี้ ความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่อดั้งเดิม จึงถูกนำมาเป็นกลไกการครองอำนาจนำ รวมไปถึงการใช้อำนาจบังคับหรือกลไกรัฐในบางพื้นที่ ดังนั้น การรวมตัวของกลุ่มองค์มัน จึงเกิดจากการผสมผสานระหว่างความเชื่อพระศรีอารีย์ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ และความเชื่อดั้งเดิมที่อยู่ในวิถีชีวิตคนอีสานเข้าด้วยกัน หากจะกล่าวว่ขบวนการผู้มีบุญเกิดที่ที่เกิดขึ้นทุกครั้งใช้ความเชื่อพระศรีอารีย์มาเป็นอุดมการณ์หลัก แต่ขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์มัน สรุปได้ว่า เป็นขบวนการผู้มีบุญที่ผู้เข้าร่วมขบวนการ ไม่มีลักษณะร่วมของอุดมการณ์เดียวอย่างสิ้นเชิง แต่เป็นการผสมผสานสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในวิถีชีวิตของเขาเหล่านั้นเข้าด้วยกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้ขบวนการผู้มีบุญอยู่ในความประทับใจของชาวบ้านและได้รับการสนับสนุน แม้ว่าขบวนการผู้มีบุญจะถูกฝ่ายปกครองใช้กำลังปราบปราม และจับกุมลงโทษอย่างรุนแรงไปในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. เมื่อพิจารณาถึงบริเวณที่เคยเกิดเหตุการณ์ขบวนการผู้มีบุญ จะพบว่า เหตุการณ์ดังกล่าวยังคงมีการเล่าขานสืบต่อกันมา แต่มีเพียงกลุ่มคนบางกลุ่มเท่านั้นที่รับรู้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ นั่นอาจจะเป็นเพราะมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของสังคม ทำให้เรื่องราวของขบวนการผู้มีบุญเลือนหายไปตามกาลเวลา ดังนั้น พื้นที่ที่เคยเกิดเหตุการณ์ขบวนการผู้มีบุญขึ้น ต้องหันมาสนใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตน ด้วยการจัดให้มีการรวบรวมข้อมูลที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในพื้นที่ พร้อมกับเผยแพร่และสร้างความเข้าใจกับสถานการณ์ดังกล่าวกับผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งถือว่ามีคุณูปการต่อประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนสืบต่อไป

2. เรายังไม่ทราบว่าบริเวณที่เคยเกิดเหตุการณ์ของขบวนการผู้มีบุญนั้น มีการตกทอดหรือส่งผ่านอุดมการณ์ของขบวนการผู้มีบุญสู่ชาวบ้านหรือไม่ มีการแสดงออกมาในรูปแบบไหน และส่งผลทั้งในเชิงลบและเชิงบวกจากอุดมการณ์ดังกล่าวอย่างไร ซึ่งเป็นปัญหาให้ผู้ที่สนใจเรื่องราวที่ส่งต่อจากประวัติศาสตร์อีสานได้ศึกษาเพื่อหาคำตอบต่อไป

บรรณานุกรม

- คายส์, ชาร์ลส์ เอ็ฟ. ความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย, ลัทธิเถรวาท และสังคมไทย. นาฏวิภา ซลิตานนท์. (แปล). ใน *ความเชื่อพระศรีอารียและกบฏผู้มีบุญในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์, 2527.
- ฉลอง สุนทรวานิช. ความเชื่อในเรื่องพระศรีอารียและกบฏในภาคอีสาน ข้อสังเกตเบื้องต้น เกี่ยวกับอุดมการณ์และผู้นำ. ใน *ความเชื่อพระศรีอารียและกบฏผู้มีบุญในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์, 2527.
- ไชยันต์ รัชชกุล. การศึกษาขบฏผู้มีบุญ: คำถาม ความสงสัย และใคร่เสนอ. ใน *ความเชื่อพระศรีอารียและกบฏผู้มีบุญในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์, 2527.
- เต็ม วิชาคพจนกิจ. *ประวัติศาสตร์อีสาน*. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.
- ธวัช ปุณโณทก. ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน ใน *วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- นงลักษณ์ ลีมีศิริ. *ความสำคัญของกบฏหัวเมืองอีสาน พ.ศ.2325-2445*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524.
- ประยูร ดิษฐานพงศ์. *พระศรีอริยมุตไตรยพุทธเจ้า (พระศรีอารีย)*. กรุงเทพมหานคร: ไพลินบุ๊คเน็ด, 2551.
- พรเพ็ญ อ้นตระกูล และอัจฉราพร กมุทพิสมัย. (บรรณาธิการ). *ความเชื่อพระศรีอารียและกบฏผู้มีบุญในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์, 2527.
- ไพฑูริย์ มีกุล. *การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสานสมัยที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ทรงเป็นข้าหลวงใหญ่*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2515.

เมอร์ดอค, จอห์น บี. กบฏ “ผู้มีบุญ” ค.ศ.1901-1902. พิมพ์ครั้งที่ 3 เวสต์สโตน (แปล). ใน พรเพ็ญ ฮันตระกูล และอัจฉราพร กมุทพิสัย (บรรณาธิการ), *ความเชื่อพระศรีอารียะและกบฏผู้มีบุญในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์.

วัชรพล พุทธรักษา. *รัฐบาลที่กษัตริย์กับความพยายามสร้างภาวะการณ์ครองอำนาจนำ*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

สุวิทย์ ธีรศาสตร์. หมอลำไสภา. ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 1*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. *การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นนำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

Antonio Gramsci – Thought. Web. http://www.experiencefestival.com/a/Antonio_Gramsci_-_Thought/id/610061. 23 มิถุนายน 2552.

Femia, J. V. *Gramsci's political thought: hegemony, consciousness, and the revolutionary process*. Oxford: Clarendon Press, 1987.

ครอบครัว: ปัจจัยปกป้องหรือผลักดันปัญหา
ยาเสพติดของวัยรุ่นในเขตจังหวัดชลบุรี*
Family: Restraining or Contributing Factors
Towards Adolescents' Drug Problems in
Chonburi Province

ปกรณ์ มณีปกรณ์**

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง ครอบครัว: ปัจจัยปกป้องหรือผลักดันปัญหา ยาเสพติดของวัยรุ่นในเขตจังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพและปัจจัยด้านครอบครัวที่นำไปสู่การใช้หรือไม่ใช้ยาเสพติดของวัยรุ่นในเขตจังหวัดชลบุรี วิเคราะห์ปัจจัยปกป้องและผลักดันให้วัยรุ่นใช้หรือไม่ใช้ยาเสพติดในเขตจังหวัดชลบุรี และนำเสนอแนวทางการส่งเสริมพัฒนาและแก้ไขปัญหาการใช้ยาเสพติดในวัยรุ่นโดยใช้ครอบครัวเป็นฐานสำหรับการพัฒนาแก้ไขปัญหายาเสพติดของวัยรุ่นในจังหวัดชลบุรี

รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นวัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 12 - 19 ปี ในจังหวัดชลบุรี เขตการปกครองที่มีการแพร่ระบาด

* เป็นส่วนหนึ่งของการขอตำแหน่งทางวิชาการ ระดับ รองศาสตราจารย์

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (พิเศษ) พันตำรวจเอก ดร. ปกรณ์ มณีปกรณ์ อาจารย์พิเศษ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ของยาเสพติดสูง จำนวน 446 คน แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ 333 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ 113 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง การวิเคราะห์ข้อมูลการใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมาน พร้อมการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อใช้ให้ได้ผลการวิจัยที่ครบถ้วน ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยที่ทำให้วัยรุ่นใช้ยาเสพติด คือ สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ในครอบครัวที่สร้างความกดดันให้กับวัยรุ่น การใช้ยาเสพติดของวัยรุ่นเกิดจากปัจจัยในครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัว สถานภาพปัจจุบันของพ่อแม่ และปัญหาด้านการเงินของครอบครัว ส่วนปัจจัยจากตัววัยรุ่นเกี่ยวกับปัญหาตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเองและปรึกษาเพื่อน การรับรู้ที่ผิดคิดว่ายาเสพติดลองครั้งเดียวไม่ติดง่าย ๆ ยาเสพติดเสพแล้วสบายใจ ใช้เป็นทางออกเวลามีปัญหา มีเพื่อนสนิทเคยใช้ยาเสพติด และยาเสพติดทำให้มีเพื่อนมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2. ปัจจัยปกป้องวัยรุ่นจากการใช้ยาเสพติด คือ ความรักและการเอาใจใส่ดูแลการเข้าใจซึ่งกันและกันของครอบครัว การอยู่พร้อมหน้ากันของครอบครัว การมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ส่วนปัจจัยผลกดัน คือ การที่คนในครอบครัวทะเลาะเบาะแว้งกัน วัยรุ่นถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแล ความรักความเข้าใจในครอบครัว เวลามีปัญหาพ่อแม่ไม่มีเวลาให้คำปรึกษา จึงไปปรึกษาเพื่อนและใช้ยาเสพติดเป็นทางออก ประกอบกับวัยรุ่นเป็นวัยที่อยากรู้อยากลองและมีการรับรู้ที่ผิดๆ เกี่ยวกับยาเสพติด

3. การสื่อสารด้วยวาจาและการสัมผัส การให้เวลา การเอาใจใส่ดูแลสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว และการให้คำปรึกษาที่มีเหตุผลโดยไม่มี การดูต่ำ เป็นสิ่งสำคัญที่ครอบครัวควรปฏิบัติ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคาเสพติดในวัยรุ่น

4. ภาพโปสเตอร์ความคิดเห็นของวัยรุ่นที่ใช้และไม่ใช้ยาเสพติดสะท้อนความคิดเห็นที่ตรงกันเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหายาเสพติดในวัยรุ่นว่าเกิดจากปัญหาภายในครอบครัวโดยเฉพาะสัมพันธภาพในครอบครัวที่ไม่อบอุ่น

และสะท้อนความคิดเห็นว่าครอบครัวสามารถช่วยแก้ไขปัญหายาเสพติดได้ หากพ่อแม่มีเวลาอยู่ใกล้ชิดลูก มีการใช้คำพูดและการแสดงออกด้วยความรัก ความเข้าใจและเป็นแบบอย่างที่ดี

คำสำคัญ: ปัจจัยปกป้องหรือผลักดัน, ปัญหายาเสพติดของวัยรุ่น

Abstract

The research aimed at studying and analyzing factors that made families contributing or restraining towards adolescents' drug problems in Chonburi Province. Further, the study was targeted at proposing a strategy for employing families as a crucial catalyst for solving adolescents' drug problems.

Qualitative as well as quantitative data were collected with the target population of this research, namely adolescents of twelve to nineteen years of age in Chonburi province. Samples were drawn from among two high risk areas within the Chonburi province; data were collected from among a total of 446 individuals (333 for quantitative and 113 for qualitative research). Data analysis were performed with logical content description and descriptive statistics.

The findings of the research could be summarized as follows;

1. Causative factors of families towards adolescents' drug problems were related to environment and circumstances within the family, the significant level of the factors is 0.05 namely relations between family members, their marital status and financial problems. Factors typical for adolescents themselves lied in decision-making, peer group pressure and information and misconceptions concerning drugs. The significant level of the factors is 0.01.

2. Restraining factors that families exerted towards adolescents' drug problems were love and concern as well as good family relations. On the other hand, contributively factors were intra- family violence, adolescents, isolation, misunderstanding among family members and misconceptions concerning drugs.

3. Good relations, love and concern, time spent in discussing and counseling to resolve life problems, as well as good verbal and sensory communication among family members were to contribute towards preventing and resolving drug problems.

4. Drawings by the adolescents reflected their perceptions and opinions towards drug problems within the family. A lack of warm relations among family members was perceived as a significant contributing factor while love and concern and spending time together were held essential in restraining adolescents' drug problems.

Keywords: Restraining or Contributing, Adolescents' Drug Problems

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมทุกวันนี้ เป็นผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนไป ความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่มักนิยมการใช้ชีวิตแบบสะดวกสบาย ค่านิยมทางวัตถุได้มีอิทธิพลต่อการแสวงหารายได้และสิ่งต่างๆ มาตอบสนองความต้องการครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยย่อยของสังคมก็เช่นกัน เมื่อพ่อแม่ผู้ปกครองจำเป็นต้องใช้เวลาประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้มากขึ้น การทำหน้าที่ในการเอาใจใส่ดูแลและอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวย่อมลดลง เด็กและวัยรุ่นเป็นวัยที่

ต้องการการอบรมสั่งสอนและคำปรึกษาจากพ่อแม่ เมื่อเด็กไม่ได้รับการดูแลและเอาใจใส่จากพ่อแม่ ก็อาจหันไปพึ่งพาผู้อื่นและอาจหลงผิดไปในทางที่ไม่ดีได้

ยาเสพติดเป็นปัญหาที่น่าเป็นห่วงสำหรับเด็กและเยาวชน ที่เกิดขึ้นแทบทุกประเทศในโลก เป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขให้บรรเทาหรือหมดสิ้นไปโดยง่าย สืบเนื่องจากกลุ่มผู้ค้ายาเสพติดได้กลายเป็นกลุ่มประโยชน์ของบุคคลที่ไร้คุณธรรมเป็นผู้ทำการค้าบนความทุกข์ของมนุษยชาติ เป็นขบวนการที่มีความเข้มแข็งและยากที่จะกวาดล้างให้หมดสิ้นไป ทำให้คนจำนวนมากโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนต้องตกเป็นทาสของยาเสพติด

จากสถิติผู้เข้ารับการบำบัดรักษาทั่วประเทศในปี 2552¹ สอดคล้องกับผู้ที่เข้ารับการบำบัดในศูนย์อนามัยหรือโรงพยาบาลของรัฐในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี โดยจำแนกตามอายุต่างๆ ในระหว่างเดือนตุลาคม 2551 ถึงเดือนกันยายน 2552 พบว่า ทั้งหญิงและชายอายุที่ใช้ยาครั้งแรกคือ 15 – 19 ปี เช่นกัน ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัยเรียนระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้น² ทั้งนี้ พบว่า อายุที่เริ่มใช้ยาเสพติดมีความแตกต่างกันตามชนิดของยาเสพติด เช่น ผู้ที่เสพยาเฮโรอีนส่วนใหญ่จะเริ่มใช้ยาเสพติดเมื่ออายุระหว่าง 15 – 19 ปี และขณะเดียวกันผู้ที่ใช้ยาเสพติดชนิดยาบ้าเมื่ออายุระหว่าง 12 – 19 ปี เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาโดยรวมจะเห็นว่า กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ยาเสพติดทุกชนิดจะเริ่มใช้ในวัยเด็กจนถึงเยาวชนแทบทั้งสิ้น และมีแนวโน้มอายุที่จะเริ่มใช้ยาเสพติดลดลงโดยตลอด ด้านพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดในอดีตที่ผ่านมา จะมีพฤติกรรมในการเสพยาเพียงอย่างเดียว แต่ปัจจุบันพบว่า ในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ใช้ยาเสพติดได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการค้าด้วย จากเหตุผลหลายประการ เช่น เพื่อให้สามารถมีเสพยาเสพติดไว้เสพยา การหาเงินเพื่อไปเที่ยวตามสถานเริงรมย์ รวมทั้งใช้จ่ายในสิ่งฟุ่มเฟือย เพื่อสนองความต้องการของตนเอง

¹ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. สถานการณ์ยาเสพติดในประเทศไทย มกราคม – ธันวาคม 2551. 2552.

² กองป้องกันและบำบัดการติดยาเสพติด. รายงานประจำปี 2551. 2552.

เมื่อมองย้อนสถิติในระหว่าง พ.ศ. 2551 – 2552 มีเด็กและเยาวชนที่เข้ามารับการบำบัดรักษาทั่วประเทศ จำนวน 118,250 คน ต่อปี ถึง 221,584 คน ต่อปี ในจำนวนนี้ร้อยละ 58.7 – 75.2 เป็นผู้เข้ารับการบำบัดรักษารายใหม่ ซึ่งอัตราของผู้เข้ารับการบำบัดรักษารายใหม่ดังกล่าวเพิ่มขึ้นโดยตลอด นับจากปีพ.ศ. 2551 เป็นต้นมา เด็กและเยาวชนที่เข้ามาบำบัดรักษา รายใหม่เกินกว่าร้อยละ 90 เป็นเพศชาย ขณะที่เพศหญิงพบอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นในช่วง พ.ศ. 2551 – 2552 จากร้อยละ 2.1 เป็นร้อยละ 6.4 ช่วงอายุส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มอายุ 15 – 19 ปี สูงถึงร้อยละ 48.5 – 58.6 เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี จะมีอัตราที่สูงขึ้นเป็นช่วงอายุเดียวที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยตลอดจากร้อยละ 3.1 เป็นร้อยละ 6.1 ระหว่าง พ.ศ. 2551- 2552 ด้านสภาพการทำงานจะมีทั้งที่เป็นนักเรียนหรือนักศึกษาว่างานและมีงานทำ ซึ่งในสามลำดับแรกที่เข้ามารับการบำบัดรักษามากที่สุดได้แก่ กลุ่มนักเรียนหรือนักศึกษา กลุ่มผู้ว่างงานและกลุ่มที่ทำงานรับจ้างทั่วไป ซึ่งในกลุ่มนักเรียนหรือนักศึกษาปรากฏว่าแนวโน้มเพิ่มขึ้นในช่วง พ.ศ. 2551 – 2552 ร้อยละ 27.0 – 47.9 และเริ่มลดลงเป็นร้อยละ 41.1 และ 39.6 ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มผู้ว่างงานและกลุ่มประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในช่วง พ.ศ. 2551 – 2552 เป็นร้อยละ 34.2 – 34.6 และเริ่มลดลงเป็นร้อยละ 19.6 – 11.6 ตามลำดับ จากข้อมูลดังกล่าวสันนิษฐานได้ว่า อาจสืบเนื่องจากการออกจากสถานศึกษาของกลุ่มนักเรียนหรือนักศึกษาที่ใช้ยาเสพติด ทำให้ปรากฏว่า กลุ่มผู้ว่างงานและรับจ้างทั่วไปสูงขึ้น ถึงแม้ว่าเด็กและเยาวชนที่เข้ามาบำบัดรักษา รายใหม่จะมาจากทั่วทุกภาคของประเทศ แต่ส่วนใหญ่แล้ว จะมาจากภาคกลางร้อยละ 33.6 – 35.7 โดยเฉพาะจังหวัดชลบุรีร้อยละ 30.30 – 33.50 รองลงมาคือ กรุงเทพมหานคร ร้อยละ 21.9 – 28.9 และภาคเหนือ ร้อยละ 15.2 – 22.9 ตามลำดับ โดยในช่วง พ.ศ. 2551 – 2552 พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในเขตจังหวัดชลบุรีและในภาคเหนือ ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า แนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 9.6 เป็นร้อยละ 14.8 ใน พ.ศ. 2551- 2552 และภาคใต้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 11.1 เป็นร้อยละ 15.2 ในช่วงเวลาเดียว นอกจากนี้ ยังพบว่าอายุที่เริ่มใช้

ยาเสพติดครั้งแรกในกลุ่มเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มลดลง จากร้อยละ 68.7 ในปี พ.ศ. 2551 เป็นร้อยละ 60.5 ในพ.ศ. 2552 ขณะที่กลุ่มอายุที่ต่ำกว่า 15 ปี มีการระบุในสัดส่วนที่สูงขึ้นโดยตลอด จากร้อยละ 18.3 เป็นร้อยละ 29.9

โดยทั่วไปลักษณะการใช้ยาเสพติดของเด็กและเยาวชนที่เข้ามารับการบำบัดรักษารายใหม่จะพบพฤติกรรมทั้งการใช้ยาเสพติดชนิดเดียว การใช้ยาเสพติด 2 ชนิดผสมกัน การใช้ยาเสพติด 2 ชนิดสลับกัน หรือการใช้ยาเสพติดมากกว่า 2 ชนิด โดยภาพรวมแล้ว ประมาณร้อยละ 90 หรือมากกว่าจะใช้ยาเสพติดเพียงชนิดเดียว ข้อมูลใน พ.ศ. 2551 แสดงให้เห็นว่า เด็กและเยาวชนที่เข้ารับการบำบัดรักษารายใหม่ส่วนใหญ่ใช้ยาบ้า ในช่วง 30 วันก่อนเข้ามารักษา มากกว่า และในทางตรงกันข้ามยาบ้านั้นมีการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นร้อยละ 82.8

สำหรับสาเหตุของการใช้ยาเสพติดนั้น มีหลายปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการใช้ยาเสพติดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กระยะวัยรุ่นที่มีอารมณ์อ่อนไหว และแปรปรวนง่าย เมื่อมีการสะสมความกดดันที่เกิดจากปัญหาในครอบครัว หรือปัญหาการเรียน ปัญหาการคบเพื่อน และปัญหาความรัก และมีเพื่อนที่เสพยาเสพติดชักชวนและบรรยายถึงผลที่ได้รับจากยาเสพติดจากครั้งแรกสู่การเสพติดประจำได้ สถานภาพของบิดามารดาของผู้ป่วยขณะเริ่มติดยาเสพติดมีทั้งครอบครัวที่อยู่ด้วยกันอย่างราบรื่นและครอบครัวที่มีสภาพหย่าร้าง

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนำมาซึ่งปัญหาครอบครัว โดยพ่อแม่ต้องใช้เวลาเพื่อทำงานสร้างรายได้ ทำให้มีเวลาให้ลูกน้อยลง ไม่ว่าจะครอบครัวที่อยู่ด้วยกันอย่างราบรื่นหรือครอบครัวที่หย่าร้าง ล้วนเป็นสาเหตุให้เด็กและเยาวชนเกิดความว้าวุ่น ขาดความอบอุ่นและขาดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ประกอบกับเด็กในวัยรุ่นเป็นวัยที่ชอบทดสอบทดลองสิ่งแปลกใหม่ จึงหันไปเสพยาเสพติดโดยเฉพาะยาบ้า อีกทั้งแนวโน้มอายุของผู้เริ่มเสพยาจะลดลง ดังนั้น ครอบครัวจึงเป็นทั้งปัจจัยปกป้องหรือปัจจัยผลักดันให้วัยรุ่นเข้าหายาเสพติดที่ชัดเจนยังมีผู้ศึกษาน้อย

มาก ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เพื่อศึกษาปัจจัยด้านครอบครัวว่าเป็นปัจจัยด้านบวกหรือด้านลบต่อปัญหายาเสพติดในวัยรุ่นไทยอย่างไร ซึ่งผลวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมพัฒนาและแก้ไขปัญหายาเสพติดในวัยรุ่นในจังหวัดชลบุรีได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งยังตอบสนองนโยบายของรัฐในการแก้ไขปัญหาสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัจจัยด้านครอบครัวที่นำสู่การใช้หรือไม่ใช้ยาเสพติดของวัยรุ่นในจังหวัดชลบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยปกป้องและปัจจัยผลักดันให้วัยรุ่นใช้หรือไม่ใช้ยาเสพติด
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการใช้ครอบครัวเป็นฐานสำหรับการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหายาเสพติดของวัยรุ่นในจังหวัดชลบุรี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยเป็นเด็กวัยรุ่นที่ใช้และไม่ใช้ยาเสพติด อายุระหว่าง 12 – 19 ปี ที่ในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี คือ

1.1 ในระบบโรงเรียน

1) อำเภอเมืองชลบุรี 2) อำเภอบ้านบึง 3) อำเภอหนองใหญ่ 4) อำเภอบางละมุง 5) อำเภอพานทอง 6) อำเภอบ่อทอง 7) อำเภอพนัสนิคม 8) อำเภอเกาะจันทร์ 9) อำเภอศรีราชา 10) อำเภอเกาะสีชัง และ 11) อำเภอสัตหีบ

1.2 นอกระบบโรงเรียน

1) สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดชลบุรี 222 หมู่ที่ 9 ต.หนองอิรุณ อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี

2) มูลนิธิสงเคราะห์เด็กพัทธา (ชลบุรี) 384 หมู่ที่ 6 ต.นาเกลือ อ.บางละมุง จ.ชลบุรี

(3) ศูนย์ฝึกอาชีพเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 104 หมู่ที่ 3 ต.บางละมุง อ.บางละมุง จ.ชลบุรี

2. การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะการใช้ยาเสพติดประเภทแอมเฟตามีน หรือยาบ้าเท่านั้น

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1) แบบสอบถามชนิดมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง โดยแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง เป็นแบบเลือกตอบ และแบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง เป็นแบบอัตนัยที่เปิดกว้างให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็น ความรู้สึก

2) ผังความคิดหรือภาพวาด

3) ภาพโปสเตอร์ผลงานของวัยรุ่น

4. ตัวแปรในการศึกษา คือ

1) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลของวัยรุ่นและปัจจัยด้านครอบครัว

2) ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมการใช้และไม่ใช้ยาเสพติดของวัยรุ่น

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง ครอบครัว: ปัจจัยปกป้องหรือผลักดัน ปัญหายาเสพติดของวัยรุ่นในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ตอนที่ 1 สภาพและปัจจัยในครอบครัวที่นำไปสู่การใช้ยาเสพติด แบ่งเป็น

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ และอายุ

ลำดับ	ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับที่
1	เพศ			
	ชาย	212	63.66	1
	หญิง	121	36.36	2
	รวม	333	100.00	
2	อายุ 12 ปี	54	16.22	3
	13 - 15 ปี	114	34.23	2
	16 - 19 ปี	165	49.55	1
	รวม	333	100.00	

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลำดับบุตร

บุตรคนที่	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับที่
1	159	47.75	1
2	121	36.34	2
3	35	10.51	3
4	14	4.20	4
5	4	1.20	5
รวม	333	100.00	

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนพี่น้องร่วมบิดา มารดาเดียวกัน

จำนวนพี่น้องร่วมบิดา มารดาเดียวกัน	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับที่
0	20	6.00	4
1	35	10.51	3
2	134	40.24	1
3	90	27.03	2
4	22	6.61	4
5	22	6.61	4
6	7	2.10	7
7	1	0.30	9
8	2	0.60	8
รวม	333	100.00	

1.2 ข้อมูลครอบครัว

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของสมาชิกและลักษณะครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับที่
ครอบครัวเดี่ยว	155	46.55	1
ครอบครัวขยาย	48	14.41	3
ครอบครัวไม่สมบูรณ์	128	38.44	2
ครอบครัวบิดา มารดาต้องโทษ	2	0.60	4
รวม	333	100.00	

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละสภาพปัจจุบันของบิดา มารดาของกลุ่มตัวอย่าง

สภาพปัจจุบันของบิดา มารดา	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับที่
บิดาตาย	15	4.50	5
มารดาตาย	9	2.70	6
บิดาและมารดาตาย	5	1.50	8
อยู่ด้วยกัน	186	55.86	1
แยกกันอยู่ (ถาวร)	67	20.12	2
แยกกันอยู่ (ความจำเป็นด้านอาชีพ)	17	5.11	4
หย่า	26	7.81	3
อื่นๆ	8	2.40	7
รวม	333	100.00	

1.3 ข้อมูลด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของสภาพการอาศัยของกลุ่มตัวอย่าง

สภาพการอาศัย	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับที่
อาศัยอยู่บ้านบิดา มารดา	177	55.14	1
อาศัยอยู่บ้านญาติ	33	10.28	4
อยู่หอพัก	3	0.93	6
อยู่บ้านเช่าบริเวณเดียวกับบ้านญาติ	65	20.25	2
อยู่กับเพื่อน	4	1.25	5
อื่นๆ	39	12.15	3
รวม	321	100.00	

จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ศึกษา	333	คน
ตอบคำถามจำนวน	321	คน
ไม่ตอบคำถามจำนวน	12	คน

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามลักษณะที่อยู่อาศัย

ลักษณะที่อยู่อาศัย	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับที่
บ้านเดี่ยว	136	40.96	1
ทาวน์เฮ้าส์	14	4.22	5
ห้องแถว	105	31.63	2
อพาร์ทเมนท์ / คอนโดมิเนียม	18	5.42	4
อื่นๆ	59	17.77	3
รวม	332	100.00	

จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ศึกษา 333 คน

 ตอบคำถามจำนวน 332 คน

 ไม่ตอบคำถามจำนวน 1 คน

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของลักษณะชุมชนที่พักอาศัยของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะชุมชน	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับที่
ชุมชนแออัด	101	30.70	2
ชุมชนบ้านจัดสรร	57	17.33	3
ชุมชนย่านธุรกิจ / ค้าขาย / ร้านค้า	136	41.34	1
อื่นๆ	35	10.63	4
รวม	329	100.00	

จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ศึกษา 333 คน

 ตอบคำถามจำนวน 329 คน

 ไม่ตอบคำถามจำนวน 4 คน

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยผลักดัน วัยรุ่นไปสู่การใช้ยาเสพติด
แบ่งเป็น

2.1. มุมมองของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของสาเหตุที่ทำให้วัยรุ่นเสพยาเสพติด

สาเหตุเกิดจาก	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับที่
ครอบครัว	98	30.25	1
เพื่อน	97	29.94	2
ครู	2	0.61	5
สิ่งแวดล้อม	95	29.32	3
อื่นๆ	32	9.88	4
รวม	324	100.00	

จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ศึกษา 333 คน
ตอบคำถามจำนวน 324 คน
ไม่ตอบคำถามจำนวน 9 คน

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มี
ต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

ครอบครัวช่วยป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติด	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับที่
ช่วยได้	296	91.93	1
ช่วยไม่ได้	26	8.07	2
รวม	322	100.00	

จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ศึกษา 333 คน
ตอบคำถามจำนวน 322 คน
ไม่ตอบคำถามจำนวน 11 คน

2.2 พฤติกรรมของวัยรุ่นต่อการใช้ยาเสพติด

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละการรับรู้เกี่ยวกับยาบ้าของกลุ่มตัวอย่าง

การรับรู้เกี่ยวกับยาบ้า	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับที่
ยาเสพติดลองครั้งเดียวไม่ติดง่ายๆ	84	25.23	4
ยาเสพติดไม่เป็นพิษต่อร่างกาย - เพราะออกฤทธิ์ระยะสั้น	55	16.52	5
ยาเสพติดเสพแล้วสบายใจ	53	15.92	6
ยาเสพติดเป็นสิ่งผิดกฎหมาย	265	79.58	1
ยาเสพติดทำให้เสียชีวิตได้	216	64.86	2
ยาเสพติดทำให้ผลการเรียนต่ำลง	160	48.05	3
การใช้ยาเสพติดเป็นเรื่องโก้เก๋	39	11.71	7
ยาเสพติดทำให้มีเพื่อนมาก	38	11.41	8
อื่นๆ	12	3.60	9

(จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 333 คน สามารถเลือกตอบได้หลายประเด็น)

ตารางที่ 12 จำนวนและร้อยละของวัยรุ่นที่มีประสบการณ์ใช้ยาเสพติด

ประสบการณ์เกี่ยวกับยาเสพติด (ยาบ้า)	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับที่
มีประสบการณ์	81	26.56	2
ไม่มีประสบการณ์	224	73.44	1
รวม	305	100.00	

จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ศึกษา	333	คน
ตอบคำถามจำนวน	305	คน
ไม่ตอบคำถามจำนวน	28	คน

ตารางที่ 13 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยให้ยาเสพติด แต่เคยมีคนชวนให้ใช้

เคยมีคนชักชวนให้ใช้ยาเสพติด (ยาบ้า)	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับที่
เคย	130	48.15	2
ไม่เคย	140	51.85	1
รวม	270	100.00	

จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ศึกษา	333	คน
ตอบคำถามจำนวน	270	คน
ไม่ตอบคำถามจำนวน	63	คน

2.3 ปัจจัยผลักดันวัยรุ่นไปสูยาเสพติด

ตารางที่ 14 แสดงค่าไค-สแควร์ของปัจจัยที่ทำให้วัยรุ่นใช้สารเสพติด

ลำดับ	ปัจจัยที่ทำให้วัยรุ่นใช้สารเสพติด	df	χ^2	sig.
1	มีปัญหาด้านการเงิน (ขอบิดา มารดา ยืมเพื่อน หารายได้พิเศษ)	8	37.436	a
2	สถานภาพปัจจุบันของบิดา มารดา (ตาย อยู่ด้วยกัน แยกกัน หย่า)	7	46.085	a
3	ลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัว (รักใคร่ผูกพันกันดี ทะเลาะกัน ต่างคนต่างอยู่)	4	30.325	a
4	สภาพแวดล้อมในครอบครัวที่ทำให้ไม่สบายใจ (มี - ไม่มี)	1	5.532	b
5	สถานการณ์ในครอบครัวที่ทำให้ไม่สบายใจ (บิดา มารดา ผู้ปกครองชอบทะเลาะกัน รักลูก ไม่เท่ากัน บังคับมากเกินไป พี่น้องไม่เคารพกัน)	4	13.071	b
6	มีโรงภาพยนตร์อยู่ในชุมชน	1	3.615	not
7	มีสถานบันเทิงอยู่ในชุมชน (คาราโอเกะ ร้านอาหาร)	1	1.025	not

ลำดับ	ปัจจัยที่ทำให้วัยรุ่นใช้สารเสพติด	df	χ^2	sig.
8	มีสถานที่เล่นการพนันในชุมชน	2	3.096	not
9	มีโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชน	2	3.217	not
10	มีร้านขายหนังสือในชุมชน	1	6.029	b
11	มีร้านคอมพิวเตอร์เกมส์ในชุมชน	2	11.721	a
12	มีตู้เกมส์ในชุมชน	1	0.207	not
13	มีห้างสรรพสินค้าในชุมชน	2	6.86	b
14	มีสถานที่อื่นๆ นอกเหนือจากข้อ 6-13 ในชุมชน	2	1.303	not
15	การที่วัยรุ่นมีเพื่อนสนิทที่เคยใช้ยาเสพติด	1	115.043	a
16	การรับรู้เกี่ยวกับยาเสพติด (ยาบ้า) ดังต่อไปนี้			
	16.1 ยาเสพติดลองครั้งเดียวไม่ติดง่ายๆ	1	60.471	a
	16.2 ยาเสพติดไม่เป็นพิษต่อร่างกาย	1	3.202	not
	16.3 ยาเสพติดเสเพลแล้วสบายใจ	1	22.702	a
	16.4 ยาเสพติดเป็นสิ่งผิดกฎหมาย	1	1.442	not
	16.5 ยาเสพติดทำให้เสียชีวิตได้	1	4.225	b
	16.6 ยาเสพติดทำให้ผลการเรียนต่ำลง	1	1.099	not
	16.7 การใช้ยาเสพติดเป็นเรื่องโก้เก๋	1	1.053	not
	16.8 ยาเสพติดทำให้มีเพื่อนมาก	2	67.555	a
	16.9 อื่นๆ นอกเหนือจากข้อ 16.1 – 16.8	3	7.766	a
17	วิธีการหาทางออกเวลามีปัญหาครุ่นคิด ต้องตัดสินใจ (ปรึกษาบิดา มารดา ปรึกษา ครูอาจารย์ ปรึกษาเพื่อนสนิท คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง)	3	15.895	a

a : sig. at. 01 b : sig. at. 05 not : not sig.

ตอนที่ 3 แนวทางการส่งเสริมพัฒนาและแก้ไขปัญหาการเข้ายาเสพติดในวัยรุ่น
 ตารางที่ 15 จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับลักษณะ
 ครอบครัวของเด็กที่ติดยาเสพติด

ลักษณะครอบครัว	จำนวน (ร้อยละ) จำแนกตามระดับการศึกษา				
	ประถมศึกษา	มัธยม	ปวช.	นอกระบบ	รวม
การสื่อสารด้วยวาจา ได้แก่	23 (ร้อยละ13.5)	44 (ร้อยละ 16.37)	15 (ร้อยละ 11.23)	20	102 (ร้อยละ 11.97)
- ดุด่า ขาดคำปรึกษาแนะนำ	8	22	5	9	44
- สั่งสอนผิดๆ / ไม่อบรม สั่งสอน ตักเตือน	9	12	7	1	29
- มีปัญหาไม่คุยกันและ ไม่คุยกันด้วยเหตุผล	6	10	3	10	29
การปฏิบัติต่อกันในครอบครัว	154 (86.5)	276 (83.63)	166 (88.77)	24 (84.51)	720
- บิดา มารดาไม่มีเวลา ลูก ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่	53	86	56	44	239
- ไม่อบอุ่น แยกแยก ไม่ปรองดอง ทะเลาะกัน	53	62	55	38	207
- ขาดความรัก ความเข้าใจ ไม่ผูกพันกัน ไม่ให้อภัยกัน	20	63	21	15	119
- ลูก (คบเพื่อนไม่ดี อยากรอง ทำตัวไม่ดี)	14	42	14	11	81
- การเลี้ยงดู (ตามใจหรือถูก บังคับมากไป ไม่ยุติธรรม)	5	15	11	12	43
- บิดา มารดา ไม่เป็นแบบ- อย่างที่ดี ชอบใช้อารมณ์	10	8	9	4	31
- อยู่ในสิ่งแวดล้อมไม่ดี	1	10	6	13	30(3.52)
รวม	178(100)	330(100)	187(100)	157(100)	852(100)

ตารางที่ 16 จำนวนและร้อยละลักษณะครอบครัวที่กลุ่มตัวอย่างคิดว่าจะทำให้กลุ่มตัวอย่างห่างจากยาเสพติด

ประเด็นปัญหา	จำนวน (ร้อยละ) จำแนกตามระดับการศึกษา				
	ประถมศึกษา	มัธยม	ปวช.	นอกระบบ	รวม
การสื่อสารด้วยวาจา ได้แก่	47	74	37	43	(ร้อยละ 22.50) 201
- ให้คำสั่งสอน / การอบรม / ตักเตือน	26	23	8	14	71
- ไม่ดู ค่า ตำนาน รับฟังและใช้เหตุผล	13	23	21	13	70
- มีการปรึกษากัน ครอบครัวมีความสุข	8 149	28 184	8 149	16 188	60 (ร้อยละ 75.02) 670
- อบอุ่น มีเวลาให้ลูกอยู่ พร้อมหน้า มีสัมพันธภาพที่ดี มีกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว	62	80	58	77	277
- ประองตองไม่แตกแยก ไม่ทะเลาะกัน	41	39	11	7	98
- ให้ความรัก เอาใจใส่ดูแลมีความ ยุติธรรม เข้าใจลูก ให้กำลังใจ อภัยและให้ออกาส	38	50	49	65	202
- บิดา มารดาเป็นแบบอย่างที่ดี ประหยัด ไม่บังคับมากเกินไป ให้อิสระบ้าง	4	11	13	11	39
- ลูกรู้จักคบเพื่อนที่ดี มีพฤติกรรมที่ดี	4	4	4	4	12
- อื่น ๆ	5		9	12	(ร้อยละ 2.48) 22
- ต่างคนต่างรับผิดชอบต่อหน้าที่ ตนเอง	3	1	11	14	
- ร่วมกันรณรงค์ป้องกันยาเสพติด	1				1
- อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ไม่มีใคร ติดยาเสพติด	1		4	1	6
รวม	201	258	191	243	(100)893

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของวัยรุ่นที่เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ แบ่งเป็น

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นจำนวน 113 คน ที่ใช้และไม่ใช้ยาเสพติดก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ "สายใยครอบครัว พันภัยยาเสพติด" พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นเพศหญิง 67 คน ชาย 46 คน อายุส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 15 – 17 ปี โดยกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยใช้ยาเสพติดกำลังศึกษาในระดับประถมศึกษา จำนวน 17 คน มัธยมศึกษา จำนวน 20 คน และอาชีวศึกษา 8 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เคยใช้ยาเสพติดเป็นวัยรุ่นนอกระบบการศึกษา จำนวน 68 คน เป็นเพศหญิง 35 คนและเพศชาย 33 คน

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับบิดา มารดา ในลักษณะครอบครัวเดี่ยวที่มีสมาชิก 1 – 5 คน ซึ่งประกอบด้วย บิดา มารดา พี่และน้อง ร้อยละ 61.0 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพี่น้อง 2 คน โดยเป็นลูกคนแรกของครอบครัว ร้อยละ 49.6 รองลงมาคือลำดับที่ 2 ร้อยละ 39.5 ในด้านบุคลิกภาพกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าตนเองเป็นคนร่าเริงและเข้ากับคนง่าย โดยให้เหตุผลว่าเพราะเป็นคนชอบสนุก เฮฮา ยิ้มง่ายและเห็นว่าความเครียดไม่ช่วยทำให้อะไรดีขึ้น

1.2 ข้อมูลด้านครอบครัว จากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีบิดา อายุระหว่าง 38 – 46 ปี และมารดาอายุระหว่าง 32 – 40 ปี โดยบิดาและมารดาของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 46.5 และร้อยละ 56.1 ตามลำดับ โดยบิดาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างและรองลงมาทำอาชีพค้าขาย ร้อยละ 35.8 และร้อยละ 31.7 ตามลำดับ ส่วนมารดาส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายและรับจ้าง ร้อยละ 38.2 และร้อยละ 26.0 ตามลำดับ ขณะที่บิดาส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท มารดามีรายได้ประมาณเดือนละ 5,001 – 6,000 บาท

กลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อมูลอีกว่า ทั้งบิดาและมารดาเป็นคนที่กลุ่มตัวอย่างรักมากที่สุด ในขณะที่เดียวกันก็คิดว่าทั้งบิดา และมารดาก็เป็นบุคคล

ที่รักกลุ่มตัวอย่างมากที่สุดเช่นกัน สำหรับสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ชอบให้บิดา มารดาทำในสามอันดับแรกต่างมีความคิดคล้ายๆ กัน คือ ต้องการความรัก ความอบอุ่น ความห่วงใยและความเข้าใจจากบิดา มารดา สิ่งที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ชอบให้บิดา มารดากระทำ คือ การดูดา พูดคำหยาบ และการทะเลาะเบาะแว้งกันในครอบครัว

สำหรับพฤติกรรมหรือการกระทำของบิดา มารดาที่แสดงออกต่อกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่จะเป็นด้านการใช้คำพูด โดยที่บิดา มารดาหรือสมาชิกในครอบครัวที่อาศัยอยู่ด้วยกันไม่ว่าจะเป็นกลุ่มตัวอย่าง บิดา มารดา พี่ น้อง ไม่เคยมีการกระทำที่รุนแรงต่อกัน ส่วนใหญ่เป็นการดูดาหรือพูดจาทำร้ายจิตใจกัน

1.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาหาสาเหตุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าปัญหาหาสาเหตุเกิดจากครอบครัวแตกแยก บิดา มารดาไม่มีเวลาให้ลูกและจากเพื่อนชวนและทำตามเพื่อน โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นที่ครอบครัวมีส่วนช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาหาสาเหตุได้ร้อยละ 40.7 รองลงมาเป็นเพื่อน ร้อยละ 35 สำหรับการให้ความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ดูแลลูก ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า วิธีการป้องกันปัญหาหาสาเหตุมาจากการให้ความรัก ความอบอุ่นและการเอาใจใส่ดูแลกันและกันของคนในครอบครัว ส่วนการแก้ไขปัญหานั้นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าทำได้ด้วยการพาผู้ติดยาเสพติดไปบำบัดรักษา และมีการให้กำลังใจจากครอบครัว พร้อมการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับครอบครัวและปัญหาหาสาเหตุ

2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาหาสาเหตุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สะท้อนความคิดเห็นโดยการเขียนผังความคิด (mind mapping) ในการนำเสนอประเด็นที่เป็นสาเหตุของปัญหาหาสาเหตุของวัยรุ่นที่ไม่เคยใช้ยาเสพติดและวัยรุ่นที่เคยใช้ยาเสพติด ดังนี้

1) สาเหตุจากครอบครัว พบว่า

วัยรุ่นที่ไม่เคยใช้ยาเสพติด	วัยรุ่นที่เคยใช้ยาเสพติด
<ul style="list-style-type: none"> • ปัญหาครอบครัว - ครอบครัวแตกแยก - บิดา มารดา ลูก ไม่มี ความเข้าใจกัน - คิดว่าบิดา มารดาไม่รัก - มีปัญหาด้านการเงิน - ไม่มีเวลาให้ลูก/ ถูกทอดทิ้ง/ ไม่ได้รับความสนใจ 	<ul style="list-style-type: none"> • ปัญหาครอบครัว - ครอบครัวแตกแยก/ บิดามารดา แยกทางกัน/ ทะเลาะกันให้ลูกเห็น - ขาดความรักความเข้าใจ/ บิดา ดูเกินไป - ไม่มีเวลาให้/ ถูกทอดทิ้ง/ ไม่ได้ รับการเอาใจใส่ดูแล - มีปัญหาด้านการเงิน
<ul style="list-style-type: none"> • สัมพันธภาพในครอบครัว - บิดา - มารดา - ลูก ไม่พูดกันดีๆ - ไม่ให้ความรัก ความเข้าใจ/ เห็นว่าบิดา มารดาไม่ตามใจ - บิดา มารดาคิดแต่เรื่องของ ตนเอง - บิดา หรือมารดาทะเลาะกัน/ แยกทางกัน 	<ul style="list-style-type: none"> • สัมพันธภาพในครอบครัว - ไม่เข้าใจความต้องการของลูก - ขาดการตรวจสอบด้านพฤติกรรม ของลูก - ไม่พยายามพูดคุยกับลูกเมื่อมี ปัญหา - บิดา - มารดาทำให้ลูกเครียด/ คิดมาก - บิดา - มารดารักลูกไม่เท่ากัน/ ไม่ยุติธรรม - บรรยากาศในครอบครัวไม่ เหมาะสม/ ไม่มีความสุข - ครอบครัวไม่เคยอยู่กันพร้อม หน้าบิดา - มารดา - ลูก - บิดา มารดาให้อิสระมากเกินไป

วัยรุ่นที่ไม่เคยใช้ยาเสพติด	วัยรุ่นที่เคยใช้ยาเสพติด
<ul style="list-style-type: none"> • ครอบครัวไม่อบอุ่น - ขาดการเอาใจใส่จากครอบครัว - พฤติกรรมของบิดา มารดา ชอบดื่มเหล้า/เล่นการพนัน - บิดา-มารดามีครอบครัวใหม่ ทำให้ลูกเครียด 	<ul style="list-style-type: none"> • ครอบครัวไม่อบอุ่น - ขาดการเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน - บิดา มารดาเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี/ ทำให้ลูกเครียด/ คิดว่ายาเสพติด ทำให้ลืมความทุกข์

2) สาเหตุจากเพื่อน พบว่า

วัยรุ่นที่ไม่เคยใช้ยาเสพติด	วัยรุ่นที่เคยใช้ยาเสพติด
<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อนชวน/ เชื้อเพื่อน - เพื่อนใช้/ อยากลอง อยากรู้/ รักสนุก - สนุกกับเพื่อน ไว้ใจเพื่อน ตามใจเพื่อน - ติดเพื่อน 	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อนชวน/ เชื้อเพื่อนมากกว่า บิดา มารดา - เพื่อนใช้/ อยากทดลอง อยากรู้/ รักสนุก - ติดเพื่อน/ กลัวเพื่อนจะไม่คบ และพุดด้วย - เพื่อนเป็นบุคคลที่ตนเองรักมากที่สุด - ต้องการเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม - ตามใจเพื่อน/ เห็นว่าเท่ และ เก่ง

3) สาเหตุจากตัววัยรุ่น พบว่า

วัยรุ่นที่ไม่เคยใช้ยาเสพติด	วัยรุ่นที่เคยใช้ยาเสพติด
<ul style="list-style-type: none"> - พฤติกรรมรักสนุก/ ต้องการการยอมรับจากเพื่อน - เชื่อคนแปลกหน้า - รู้เท่าไม่ถึงการณ์/ ประชดบิดามารดาและครอบครัว - ต้องการเงิน (สามารถซื้อสิ่งของอำนวยความสะดวก เช่น โทรศัพท์, เครื่องประดับ, เสื้อผ้า) - คิดว่าเท่/ เก่ง สามารถประกอบอาชีพเป็นผู้ค้ายาเสพติดได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - พฤติกรรมชอบเที่ยวกลางคืน - ครอบครัวยุติธรรม/ เล่นการพนันทุกประเภท - ชอบคิดแต่สิ่งไม่ดี/ ทำร้ายตนเอง - รักสนุก/ อยากรทดลอง - เชื่อคนแปลกหน้า (เคยโดนหลอกให้กินของมึนยาเสพติดเจอบน

4) สาเหตุจากสิ่งแวดล้อม พบว่า

วัยรุ่นที่ไม่เคยใช้ยาเสพติด	วัยรุ่นที่เคยใช้ยาเสพติด
<ul style="list-style-type: none"> - อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีแต่สิ่งเสพติด - อยู่ในชุมชนที่มีแต่แหล่งค้าขายยาเสพติด 	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพแวดล้อมมีแต่สิ่งเสพติด - ชุมชนไม่เข้มแข็ง - อยู่ในแหล่งมั่วสุม/ มีผู้ค้ายาเสพติด

2.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติของครอบครัวเพื่อป้องกันปัญหา ยาเสพติด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สะท้อนความคิดเห็นโดยการเขียนผังความคิด (mind mapping) ในการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการปฏิบัติของครอบครัว เพื่อป้องกันปัญหา ยาเสพติดของวัยรุ่นที่ไม่เคยใช้ยาเสพติดและวัยรุ่นที่เคยใช้ ยาเสพติด

วัยรุ่นที่ไม่เคยใช้ยาเสพติด	วัยรุ่นที่เคยใช้ยาเสพติด
- ให้คำสั่งสอน/ การอบรม/ ตักเตือน	- ให้คำสั่งสอน/ การอบรม/ ตักเตือน
- ให้คำปรึกษา	- รับฟังความคิดเห็น/ มีเหตุผล/ รักลูกให้ถูกทาง
- ในระหว่างกำลังประสบปัญหา	- ไม่ให้ลูกตัดสินใจเพียงลำพัง
- ให้คำปรึกษาที่ดีและเหมาะสม	- สั่งสอนเรื่องการคบเพื่อน/ หมั่น ตรวจสอบด้านพฤติกรรม
- รับฟังความคิดเห็น/ แนะนำชี้ เหตุผล	- ไม่ดูดำ/ ว่ากล่าว/ ตำหนิ/ ใช้ อารมณ์รุนแรงเกินเหตุ
- ให้การอบรมสั่งสอนในเรื่องการ คบเพื่อน	- ไม่จู้จี้ขี้บ่นมากเกินไป
- ไม่ดูดำหรือตำหนิ	- อบรมให้ลูกอยู่ในกรอบที่ดี
- ไม่จู้จี้/ บ่นมากเกินไปจนความจำเป็น	
- ไม่ทะเลาะกันให้ลูกเห็น	

2) การแสดงออก /พฤติกรรมต่อเด็ก พบว่า

วัยรุ่นที่ไม่เคยใช้ยาเสพติด	วัยรุ่นที่เคยใช้ยาเสพติด
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นที่ปรึกษาที่ดี/ มีเหตุผล - ตามใจในสิ่งที่เด็กต้องการ/ไม่บังคับมากเกินไป ไม่บังคับในสิ่งที่ไม่อยากทำ - มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน - ดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน/ห่วงใย - ให้ความเวลา/ มีโอกาสพาลูกไปเที่ยว/พูดคุยกัน - ส่งเสียให้ลูกเรียน - อยู่กันพร้อมหน้าทั้งครอบครัว - ให้ความสำคัญว่างให้เป็นประโยชน์ - มีงานทำที่สุจริต - ให้อภัย/ให้โอกาสเมื่อลูกผิดพลาด 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องการให้บิดา มารดารักมาก/มีความเข้าใจกัน - ต้องมีความรัก/ ความเอาใจใส่/ ให้ความอบอุ่น - ครอบครัวต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี/ผู้นำที่ดี - ส่งเสริมให้ลูกได้เรียนหนังสือ/ มีเหตุผล - ตามใจในสิ่งที่ลูกต้องการบ้าง/ ไม่บังคับมากเกินไป - ให้ความเวลาและโอกาสลูก - อยู่กันพร้อมหน้าทั้งครอบครัว - สนับสนุนการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ - ส่งเสริมให้ลูกได้ทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ - ให้อภัย/ ให้กำลังใจเมื่อลูกผิดพลาด - ครอบครัวต้องไม่มีความขัดแย้งกัน/ ทะเลาะกัน/ หรือทำร้ายกันต่อหน้าลูก - ต้องทำบรรยากาศในครอบครัวให้น่าอยู่/ มีความสุข

1) การใช้คำพูด พบว่า

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า วิทยาลัยที่ไม่เคยใช้และเคยใช้ยาเสพติด มีความคิดเห็นตรงกันว่าสาเหตุสำคัญของปัญหายาเสพติดในวิทยาลัยทุกวันนี้นั้นมาจากปัญหาในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะเกิดจากสัมพันธภาพในครอบครัวที่ขาดความรัก ความเอาใจใส่จากบิดา มารดา และบรรยากาศในครอบครัวที่ไม่มีความสุขจากปัญหาการเงิน และทะเลาะเบาะแว้ง ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับทางปฏิบัติของครอบครัวเพื่อป้องกันปัญหาเสพติด วิทยาลัยที่ไม่เคยใช้ยาเสพติดและเคยใช้ยาเสพติดคล้ายคลึงกัน โดยต้องการให้บิดา มารดาใช้คำพูดทางบวกในการอบรมสั่งสอนและให้คำปรึกษาแนะนำ รวมทั้งต้องการให้บิดา มารดาแสดงความรักความเข้าใจ มีการอยู่พร้อมหน้า ใช้เวลาว่างร่วมกัน ไม่มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัวและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นจากโปสเตอร์เกี่ยวกับบทบาทของครอบครัว ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด

จากการวิเคราะห์ภาพโปสเตอร์สะท้อนความคิดเห็นของวิทยาลัย ต่อบทบาทของครอบครัวในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด พบผลการวิจัยสำคัญ ดังนี้

3.1 ความคิดเห็นของวิทยาลัยในระบบโรงเรียนที่ไม่เคยใช้ยาเสพติด

วิทยาลัยที่ไม่เคยใช้ยาเสพติดในระบบโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม “สายใยครอบครัว พันภัยยาเสพติด” เมื่อวันที่จันทร์ที่ 1 กุมภาพันธ์ 2553 เวลา 09.00 – 12.30 น. ณ ห้องประชุมโรงเรียนสุขขบท จังหวัดชลบุรี มีจำนวน 45 คน จากโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 17 คน โรงเรียนมัธยมศึกษา 20 คนและโรงเรียนอาชีวศึกษา จำนวน 8 คน เมื่อแบ่งกลุ่มจัดทำโปสเตอร์สะท้อนมุมมองของวิทยาลัยต่อบทบาทของครอบครัวในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหายาเสพติด จำนวน 7 กลุ่ม โดยระดับการศึกษา โรงเรียน และเพศ พบว่า ภาพโปสเตอร์ที่จัดทำขึ้นตามเงื่อนไขที่กำหนด

การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยที่ได้ จะทำการอภิปรายผลในหัวข้อดังนี้

1. ปัจจัยที่ผลักดันวัยรุ่นนั้ใช้ยาเสพติด

สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ในครอบครัวมีส่วนทำให้เกิดความกดดันให้วัยรุ่นนั้ใช้ยาเสพติดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และปัจจัยครอบครัว ได้แก่ ลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัว สภาพภาพปัจจุบันของบิดา มารดา และปัญหาด้านการเงิน ปัจจัยจากตัววัยรุ่นนั้เองที่คิดว่ายาเสพติดลองครั้งเดียวไม่ติดง่ายๆ ยาเสพติดเสพแล้วสบายใจ ใช้เป็นทางออกเวลามีปัญหา มีเพื่อนสนิทเคยใช้ยาเสพติดและยาเสพติดทำให้มีเพื่อนมาก ยังเป็นปัจจัยที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างเสพยาเสพติด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้อายุเฉลี่ยประมาณ 15 ปี ซึ่งอยู่คาบเกี่ยวระยะวัยรุ่นตอนต้นและตอนกลาง โดยสาเหตุที่กลุ่มตัวอย่างใช้ยาเสพติดครั้งแรกนั้นเป็นเพราะเพื่อนชักชวน นอกจากนี้การขาดความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจในครอบครัวมีส่วนผลักดันกลุ่มตัวอย่างสู่การใช้ยาเสพติด ซึ่งสอดคล้องกับที่โสภา ชูพิกุลชัย ชปีลมันน์³ และวินัดดา ปิยะศิลป์⁴ สรุปสาเหตุสำคัญที่เด็กและเยาวชนชนติดยาเสพติดว่ามาจากสภาพครอบครัวไม่อบอุ่น เพื่อนชวน ค่านิยมทางสังคม เพื่อนในโรงเรียนชวนกันหนีเรียน การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจากครอบครัวเดี่ยวซึ่งมีสมาชิกประมาณ 3-6 คน ในครอบครัวมีการรักใคร่ผูกพันกันดี และมีการทะเลาะเบาะแว้งกันทั้งรุนแรงและไม่รุนแรง และมีการขัดแย้งบ้างกับบิดา มารดา สิ่งที่กลุ่มตัวอย่างต้องการและไม่ได้รับจากครอบครัวคือ อยู่พร้อมหน้ากันทั้งครอบครัว มีการรับฟังปัญหาให้โอกาสแสดงความคิดเห็น ทั้งนี้ การศึกษาบิดามารดา กลุ่ม

³ โสภา (ชูพิกุลชัย) ชปีลมันน์. การพัฒนาตนเอง: ทางเลือกที่คุ้มค่าในสังคมวิกฤต. 2551.

⁴ วินัดดา ปิยะศิลป์. ครอบครัวกับวัยรุ่น ในการพัฒนาครอบครัว. 2550.

ตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา ต้องทำมาหากินและด้วยค่านิยมทางสังคมเน้นด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ ทำให้บิดา มารดาคิดไปฝ่ายเดียวว่าเงินเท่านั้นที่สามารถซื้อทุกอย่างที่ต้องการ มุ่งการทำงาน กลับบ้านก็ต้องการพักผ่อนปล่อยให้เด็กมีอิสระ ขาดเวลาในการอบรมสั่งสอน สมาชิกในครอบครัวห่างเหินต่างคนต่างอยู่และเกิดความเหงา โดยลืมไปว่าเด็กหรือสมาชิกในครอบครัวต้องการอะไร คิดว่าสิ่งที่บิดา มารดาทำให้ลูกดีและถูกต้องเสมอ การที่บิดา มารดาไม่มีเวลา ให้ความสำคัญของการทำงานและชดเชยเวลาที่ไม่มีให้ลูก ด้วยการให้เงินซื้อสิ่งที่ลูกต้องการ ลูกไม่เข้าใจ วัยรุ่นที่เคยได้รับอิสระมาตลอดเมื่อบิดา มารดาตำหนิหรือว่ากล่าว วัยรุ่นรู้สึกเบื่อ มองว่าการว่ากล่าวเป็นการดู ด่า จำจี้จำไซ้ ประกอบกับธรรมชาติของวัยที่ยังสับสนและน้อยใจง่าย จึงอาจผลักดันวัยรุ่นให้ยาเสพติดด้วยความพลั้งเผลอหรือไม่คิดว่าจะมีผลร้ายภายหลัง

อย่างไรก็ตามปัจจัยผลักดัน ยังเกิดจากการที่คนในครอบครัวทะเลาะเบาะแว้งกัน วัยรุ่นถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแล ขาดความรักความเข้าใจในครอบครัว ประกอบกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ บิดา มารดาให้ความสำคัญในการทำงานหาเงินให้วัยรุ่นจึงไม่มีเวลาให้ และเมื่อวัยรุ่นต้องการคำปรึกษา วัยรุ่นไม่มีใคร จึงปรึกษาเพื่อนและชักจูงกันให้ยาเสพติดเป็นทางออก เมื่อเผชิญปัญหา ด้วยเป็นวัยที่อยากรู้อยากลอง ต้องการเป็นที่ยอมรับหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกลุ่มเพื่อน ด้วยสภาพปัจจุบันยาเสพติดกลายเป็นแฟชั่น และวัยรุ่นสร้างสังคมที่รลองเสพยาเสพติดด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความประมาท และการรับรู้ที่ผิดๆ ของวัยรุ่นคิดว่ายาเสพติดลองครั้งเดียวไม่ติดง่ายหรือยาเสพติดไม่มีพิษต่อร่างกาย ปัญหาต่างๆ จึงเกิดขึ้นตามมามากมาย⁵

นอกจากนี้ทั้งสมาชิกในครอบครัวและบุคคลเกี่ยวข้องในโรงเรียนยังมีการสูบบุหรี่และดื่มสุรา ซึ่งเป็นปัจจัยยั่วยุให้เด็กไปใช้ยาเสพติด ซึ่งพบว่ากลุ่ม

⁵ โสภ (ซูพิกุลชัย) ขปิลมันน์. การพัฒนาตนเอง: ทางเลือกที่คุ้มค่าในสังคมวิกฤต. 2551.

ตัวอย่างมีการใช้ยาเสพติดประเภทยาบ้าและยาเสพติดอื่นๆ ด้วย โดยสภาพที่อยู่อาศัยและโรงเรียนจะเป็นย่านธุรกิจ ซึ่งจะสอดคล้องกับการศึกษาของแก่น้อย ฤทธิ์ภักดี⁶ ที่พบว่าปัญหาการใช้ยาเสพติดในโรงเรียนสัมพันธ์กับสังคมนอกโรงเรียน

2. ปัจจัยปกป้องการใช้ยาเสพติดในวัยรุ่นไทย

การป้องกันยาเสพติดในวัยรุ่นพบว่าครอบครัวที่อบอุ่นและการเอาใจใส่ดูแลกันและกันในครอบครัว การอยู่พร้อมหน้ากันของครอบครัว การสร้างบรรยากาศความรักความเข้าใจในครอบครัว เวลามีปัญหาบิดา มารดาให้เวลาและคำปรึกษา สอดคล้องกับที่สายสุรี จุติกุล⁷ กล่าวว่าไว้ว่าความรักความอบอุ่น การเอาใจใส่ดูแลและเอื้ออาทรกันในครอบครัว การช่วยเหลือกันและกัน การให้กำลังใจและให้เกียรติกัน การสื่อสารที่ดีด้วยความเข้าใจ เหล่านี้นำมาซึ่งความสุขและป้องกันปัญหาต่างๆ ที่เข้ามาได้ และบิดา มารดาต้องอบรมสั่งสอนเด็กให้เข้าใจธรรมชาติของวัยรุ่น เข้าใจถึงพิษภัยของยาเสพติด สอนให้คิด ตัดสินใจใดๆ โดยใช้เหตุและผล ซึ่ง รัตนา บรรณารธรรม⁸ กล่าวว่าวัยรุ่นเป็นช่วงสำคัญในการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้เพื่อนำสู่พฤติกรรมสุขภาพที่ดี การสอนและการฝึกวัยรุ่นให้คิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาได้จึงเป็นสิ่งที่จะต้องให้วัยรุ่นได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนา

3. แนวทางการส่งเสริมพัฒนาและแก้ไขปัญหการใช้ยาเสพติดในวัยรุ่น

การส่งเสริมพัฒนาและแก้ไขปัญหการใช้ยาเสพติดในวัยรุ่นนั้นต้องเริ่มต้นที่ครอบครัว ต้องไม่กดดันให้สมาชิกในครอบครัวดำเนินชีวิตออกนอกกลุ่มช่องทาง

⁶ แก่น้อย ฤทธิ์ภักดี. การดำเนินการป้องกันและแก้ไขการแพร่ระบาดของยาบ้าในโรงเรียน เอกชนอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร. 2544.

⁷ สายสุรี จุติกุล. หนังสือการพัฒนาครอบครัว. 2549.

⁸ รัตนา บรรณารธรรม. ผลของการสร้างฝั่งของความคิดและการเปิดเผยตัวในกระดานสนทนา ที่มีผลต่อการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ในการเรียนบนเว็บของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. 2551. หน้า 88 – 89.

สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว ควรใช้เวลาในการอบรมเลี้ยงดู ให้การเอาใจใส่ใจดูแลกันและกัน การสื่อสารด้วยวาจาที่น่าน่าฟัง การสัมผัสสัมผัสนุ่มนวล และความเข้าใจ การแสดงความจริงใจต่อกันและกัน ไม่พูดอย่างทำ อย่างซึ่งทำให้เด็กสับสนและไม่ไว้วางใจ และการให้คำปรึกษาที่มีเหตุผลโดยไม่มีการตำหนิ ตีเตือน ดุ ด่า เกรี้ยวกราดหรือใช้อารมณ์ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นสิ่งสำคัญที่ครอบครัวควรปฏิบัติต่อวัยรุ่นซึ่งจะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในวัยรุ่นให้ลดลงและห่างไกลจากยาเสพติด

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้วิจัยขอเสนอแนะการนำผลวิจัยนี้ใช้ในสังคม คือ

1. สร้างจิตสำนึกของผู้นำและสมาชิกในครอบครัวให้ตระหนักถึงความสำคัญของการเข้าใจซึ่งกันและกัน และความจำเป็นในการร่วมกันสร้างสัมพันธภาพที่ดีให้เกิดขึ้นในครอบครัวความรักใคร่ปรองดองกัน การจัดเวลาให้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันทั้งครอบครัว การทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว บินดา มารดาให้เวลากับลูก ควรให้การเอาใจใส่ดูแล ให้คำปรึกษาแนะนำสอนลูกให้รู้จักคิดและรู้จักใช้เหตุผลไม่ใช้อารมณ์ ในครอบครัวอยู่ด้วยกันอย่างมีเหตุมีผล มีการให้ออกาสและให้อภัยซึ่งกันและกันเมื่อพลาดพลั้งไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในวัยรุ่น
2. ปรับแนวคิดของครอบครัวในเรื่องค่านิยมทางวัตถุ ให้หันกลับมาให้ความสำคัญทางค่านิยมด้านจิตใจ ให้คิดวิเคราะห์ผลได้ผลเสียในการกระทำว่าสิ่งใดคุ้มค่า สิ่งใดไม่คุ้มค่าหากได้เงินมาแต่สมาชิกในครอบครัวต้องติดยา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไปผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ค่านิยม เจตคติ ดังนี้

1. ศึกษาวิจัยเชิงลึกด้านประสบการณ์และบทเรียนที่ได้รับของผู้นำและสมาชิกในครอบครัว ที่มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

2. ศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลผลักดันเด็กสู่การเสพยา เช่น โรงเรียน ชุมชน สังคม เป็นต้น
3. ศึกษากระบวนการคิด/ ความคิดอ่าน ของเด็กวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือวัยรุ่นที่ถูกผลักดันสู่การใช้ยาเสพติด

บรรณานุกรม

- การป้องกันและบำบัดการติดยาเสพติด. รายงานประจำปี 2551. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานนํายกรุงเทพมหานคร. 2552.
- แน่น้อย ฤทธิ์ภักดี. การดำเนินการป้องกันและแก้ไขการแพร่ระบาดของยาบ้า
ในโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544.
- รัตนา บรรณาธรรม. ผลของการสร้างฝั่งของความคิดและการเปิดเผยตัวใน
กระดานสนทนาที่มีผลต่อการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ในการเรียน
บนเว็บของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี
บัณฑิต, สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- วินัดดา ปิยะศิลป์. ครอบครัวยุคใหม่กับการพัฒนาครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 2,
กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2550.
- สายสุรี จุติกุล. หนังสือการพัฒนาครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, 2549.
- โสภา (ชูพิกุลชัย) ซปีลมันน์. การพัฒนาตนเอง: ทางเลือกที่คุ้มค่าในสังคม
วิกฤต. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโสภาธารน้ำใจเพื่อพัฒนาสังคมไทย,
2551.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. สถานการณ์
ยาเสพติดในประเทศไทย มกราคม – ธันวาคม 2551. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2552.
- Cuilford, J. *Personality*. New York: Mc Groe Hill, 1959.
- Erikson, E.H. *Childhood and Society*. New York: Norton, 1950.
- Freud, S. *Civilization and Its Discontents*. London: Hogantn Press,
1930.

Hurlock, E.B. *Personality Development*. New York: Mc Graw Hill, 1974.

Reckless, W.C. and Dinitz, Simon. *The Prevention of Delinquency*.
Ohio: Ohio State University Press, 1972.

Sutherland, E.H. *Principles of Criminology*. Philadelphia: Lippincott,
1947.

Sutherland, E. H. and Cussey. *Criminology*. New York: Lippincott
Company, 1978.

Taft E. Raiph W. *Criminology*. New York: Lippincott Company,
1964.

Taft, D.R. and England, R.W. *Criminology*. New York: Lippincott
Company, 1964.

การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของความผูกพัน ต่อองค์กรของบุคลากรใน เทศบาลนครแหลมฉบัง

The Development of A Causal Model of
Organizational Commitment of Officers in
Laemchabang City Municipality

ธีระ กุลสวัสดิ์*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรเทศบาลนครแหลมฉบัง 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบัง และ 3. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบังที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานในเทศบาลนครแหลมฉบังจำนวน 340 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ปัจจัยมุ่งใจในการปฏิบัติงาน การรับรู้บรรยากาศองค์กร และความผูกพันต่อองค์กร เป็นมาตรประเมินค่า 5 ระดับ จำนวน 60 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป และตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุโดยใช้โปรแกรม LISREL 8.80

* อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า 1. ระดับความผูกพันต่อองค์กรด้านการยอมรับเป้าหมายขององค์กร อยู่ในระดับมาก ด้านความเต็มใจและใช้ความพยายามในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก และด้านความต้องการรักษาความเป็นสมาชิกขององค์กรอยู่ในระดับปานกลาง 2. โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรเทศบาลนครแหลมฉบัง มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี ค่าไค-สแควร์ (X^2) เท่ากับ 60.92 ที่องศาอิสระ (df) เท่ากับ 47 ค่า X^2/df เท่ากับ 1.29 ค่าความน่าจะเป็น (p-value) เท่ากับ .083 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ .975 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ .944 ดัชนีวัดความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ .997 ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ .015 ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA) เท่ากับ .029 ตัวแปรทั้งหมดในโมเดลสามารถอธิบายความผูกพันต่อองค์กรได้ร้อยละ 61 ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า 1. โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบังที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 2. บรรยากาศขององค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันต่อองค์กร ($DE = .43$) และความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันต่อองค์กร ($DE = .39$) 3. ปัจจัยมุ่งใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความผูกพันต่อองค์กรผ่านความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ($IE = .36$)

Abstract

The purpose of this research aims 1. to study the organizational commitment of officers in Laemchabang City Municipality; 2. to study the factors which effect on the commitment of officers in Laemchabang City Municipality; and 3. to develop and validate the casual model with organizational commitment of officers in Laemchabang City Municipality. The group sampling consists of 340 officers in

Laemchabang City Municipality. The research instrument is five-level-assessing questionnaires totally 60 questions divided into job satisfactions, job motivation factors, organizational climate and organizational commitment. Data were analyzed by descriptive statistics by using LISREL 8.80 to examine the causal relationship model.

The result indicates that 1. the level of organizational commitment in an acceptance of organizational goals is high, the level of organizational commitment in a willingness and working effort is high, and level of maintaining membership status in the organization is medium; 2. the causal model organization commitment of officers in Laemchabang City Municipality is fitted to the empirical data with test of goodness of fit equally Chi-Square (χ^2) = 60.92, degrees of freedom (df) = 47, $\chi^2/df=1.29$ probability (p-value) = .083, Goodness of Fit Index (GFI) = .975, Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)=.944, Comparative Fit Index (CFI)=.997, Standardized Root Mean Square Residual (SRMR)=.015, Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)=.029. All model variables indicated the organization commitment total 61 percents. The assumption test demonstrates that 1. A causal model of organizational commitment of officers in Laemchabang City Municipality is fitted to the empirical data 2. the organizational climate had a direct effected the organizational commitment (DE=.43) and job satisfaction had a direct effected the organizational commitment (DE=.39) 3. job motivation had an indirect effect the organizational commitment via job satisfaction (IE=.36).

บทนำ

การแข่งขันในการดำเนินงานระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันมีมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการประเมินผลงานในระดับต่างๆ เช่น การประเมินคำรับรองการปฏิบัติราชการ การประเมินการบริหารงานคุณภาพ การประเมินการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เป็นต้น ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันต้องปรับตัวเพื่อเข้าสู่ภาวะการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้น ซึ่งทรัพยากรบุคคลเป็นสิ่งสำคัญที่จะขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้พัฒนาไปสู่การแข่งขันได้ ดังนั้น ทรัพยากรบุคคลจึงเป็นปัจจัยในการกำหนดความสำเร็จของหน่วยงาน ซึ่งปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งอันจะนำมาซึ่งความสำเร็จในทุกๆ ด้าน

จากความสำคัญดังกล่าว สิ่งที่จะทำให้บุคลากรทุ่มเทร่างกายและแรงใจในการปฏิบัติงานให้กับองค์กร คือ การสร้างความผูกพันต่อองค์กร เมื่อบุคลากรมีความผูกพันต่อองค์กรแล้วบุคลากรจะเต็มใจทุ่มเทร่างกายและแรงใจในการปฏิบัติงานให้กับองค์กรอย่างเต็มความสามารถ

เทศบาลนครแหลมฉบัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ตามกฎหมายในการบริหารและพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นให้ได้รับความผาสุกและสะดวกสบาย เนื่องจากพื้นที่ในเขตของเทศบาลนครแหลมฉบังเป็นพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของท่าเรือน้ำลึกอันเป็นที่เรือพาณิชย์หลักของประเทศ ตลอดจนเป็นเขตพัฒนาอุตสาหกรรมและศูนย์พาณิชย์กรรมเพื่อการส่งออกตามโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จากภาระหน้าที่ดังกล่าวเทศบาลนครแหลมฉบังจึงทำหน้าที่ควบคุมและบังคับใช้แผนพัฒนาเมือง ตลอดจนเป็นหน่วยงานที่จะให้บริการสังคมแก่ชุมชนและการดำเนินกิจการของอุตสาหกรรมต่างๆ ให้ประชาชนได้ปกครองดูแลและทำนุบำรุงท้องถิ่นของตนตามระบบของเทศบาล จากภาระหน้าที่ของเทศบาลนครแหลมฉบังที่ครอบคลุมภารกิจที่หลากหลาย ประกอบกับจำนวนบุคลากรในเทศบาล

นครแหลมฉบังที่มีจำนวนมากถึง 1,045 คน¹ ผู้วิจัยจึงเลือกเทศบาลนครแหลมฉบังเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาองค์ความรู้ทางการศึกษาเกี่ยวกับความผูกพันของบุคลากรต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรอบ 9 ปี ที่ผ่านมาพบว่า ผลการศึกษาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ กับความผูกพันต่อองค์กร ซึ่งเป็นการศึกษาในลักษณะของความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตามทางตรงเพียงอย่างเดียว² ผลการศึกษาส่วนใหญ่ยังขาดความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีความสัมพันธ์ต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอการพัฒนาโมเดลความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรเทศบาลนครแหลมฉบังซึ่งนี้ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำความเข้าใจกับตัวแปรต่างๆ ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารในการนำไปพิจารณาปรับปรุง และพัฒนาเทศบาลนครแหลมฉบังให้มีบรรยากาศองค์กร และแรงจูงใจที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน และส่งเสริมให้บุคลากรมีความผูกพันในงานเพิ่มมากขึ้น อันจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบัง และจะเป็นตัวแบบในการนำไปสร้าง ความผูกพันต่อองค์กรสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ ต่อไป

¹ เทศบาลนครแหลมฉบัง. *อัตรากำลัง*. เว็บ. 15 กรกฎาคม 2554. http://www.lcb.go.th/data.php?menu_id=93.

² ขวัญใจ เลียดประถม. *ความผูกพันต่อองค์กรของข้าราชการส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาข้าราชการ ลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราวขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี*, 2545, บทคัดย่อ.; กมลลักษณ์ สันติวงศ์. *ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรเทศบาลนครระยอง*, 2549. บทคัดย่อ.; สมคเนย์ เกษมสำราญ. *ความผูกพันต่อองค์กรของเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบางละมุง จังหวัดชลบุรี*. 2551. บทคัดย่อ.; ปฏิญญา นิธิสมบัติ. *ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานเทศบาลนคร จังหวัดนครสวรรค์*. 2551. บทคัดย่อ.; วีระพงษ์ ภูริปานิก. "ความผูกพันและความพึงพอใจที่มีต่อองค์กรของบุคลากร เทศบาลตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี". *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*. 2.2 (2553): 161-184.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรเทศบาลนครแหลมฉบัง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบัง
3. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลเชิงสาเหตุของความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบังที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันในองค์กร

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันต่อองค์กร มีนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้อธิบายความผูกพันต่อองค์กรไว้หลากหลาย คือ สภาพของปัจเจกบุคคลที่นำตนเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับภาระกระทำ หรือพฤติกรรมบางอย่างที่บุคคลนั้นได้ลงทุนกับสิ่งนั้นๆ ไว้แล้ว³ เป็นทัศนคติหรือความรู้สึกของผู้ปฏิบัติงานที่มีต่อองค์กร ซึ่งทัศนคติจะก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับองค์กร⁴ เป็นความรู้สึกของผู้ปฏิบัติงานที่แสดงตนเป็นหนึ่งเดียวกับองค์กร มีค่านิยมที่กลมกลืนกับสมาชิกองค์กรคนอื่นๆ และเต็มใจที่จะอุทิศกำลังกายและกำลังใจเพื่อการปฏิบัติภารกิจขององค์กร ตลอดจนความตั้งใจที่จะคงสภาพความเป็น

³ Howard S. Becker and James Carper. "Note on the concept of commitment" *American Journal of Sociology*. 66(1960): 32-40. ; Lawrence G. Herbiniak and Joseph A. Alutto. "Personal and Role-Related Factors in the Development of Organizational Commitment". *Administrative Science Quarterly*. 17.4(1972): 555-573.

⁴ Mary E. Sheldon "Investments and involvement as mechanisms producing commitment to the organization". *Administrative Science Quarterly*. 16.2 (1971): 143-150.

สมาชิกขององค์กรนั้นไว้⁵ สรุปได้ว่า ความผูกพันต่อองค์กรเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและองค์กรในการที่จะปฏิบัติงานอย่างตั้งใจ ทุ่มเท และมีความแน่วแน่ว่าจะดำรงสภาพความเป็นสมาชิกขององค์กรตลอดไป

ความผูกพันต่อองค์กรประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ลักษณะ⁶

คือ 1. ความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าและการยอมรับเป้าหมายและค่านิยมขององค์กร 2. ความเต็มใจที่จะทุ่มเทความพยายามเพื่อความสำเร็จขององค์กร 3. ความตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะคงความเป็นสมาชิกขององค์กร

แนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบรรยากาศขององค์กร

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบรรยากาศขององค์กร มีนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศที่ได้อธิบายบรรยากาศขององค์กรไว้ในแนวทางเดียวกัน คือ การรับรู้หรือรู้สึกต่อลักษณะที่มองเห็นได้ขององค์กร ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและทัศนคติของบุคคลากร⁷ เป็นกลุ่มคุณลักษณะที่อธิบายภาพพจน์ขององค์กร ซึ่งทำให้องค์กรนั้นแตกต่างไปจากองค์กรอื่นๆ เป็นลักษณะที่สืบทอดกันมาตลอด และเป็นลักษณะที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของ

⁵ Lymay W. Porter. and others. "Organizational commitment, job satisfaction and turnover among psychiatric technicians". *Journal of Applied Psychology*. 59(1974).; 603-609.; Richard M. Steers. "Antecedent and outcome of organizational commitment". *Administrative Science Quarterly*. 22(1977): 46-56. ; Richard Mowday, Richard M. Steers and Lyman W. Porter. *Employee Organization Linkage: The Psychology of Commitment, Absenteeism and Turnover*. 1982. p.27.; วาไรตดา เหลืองรังษี. ความพึงพอใจในงานและความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานสายการบินพาณิชย์แห่งหนึ่ง. 2549. หน้า 24.; ทิพวรรณ ศุภภักดิ์. ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานระดับปฏิบัติการบริษัทโรงแรมเซ็นทรัล พลาซ่า จำกัด (มหาชน). 2550. หน้า 10.; จิระจิตต์ ราค. บรรยากาศขององค์กร: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสถาบันอุดมศึกษาเอกชนกับมหาวิทยาลัยของรัฐ (ในส่วนบุคคล). 2525. หน้า 52; ปภาวดี เหล่าพาณิชย์เจริญ. ความผูกพันต่อองค์กรของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลรามาริบัติ. 2553. หน้า 15.

⁶ Lyman W. Porter. and others. *loc.cit.*

⁷ สมยศ นาวิการ. ความสำเร็จทางการบริหาร. 2527. หน้า 193.; Kae H. Chung and Leon C. Megginson. *Organization Behavior Developing Managerial Skills*. 1981. P.244.

บุคคลแต่ละคนในองค์กร มีอยู่ 5 ด้าน⁸ คือ 1. ขนาดและโครงสร้างองค์กร
2. ความสัมพันธ์ของระบบต่างๆ 3. รูปแบบผู้นำ 4. เป้าหมาย 5. เครือข่ายการ
ติดต่อสื่อสาร

แนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

แนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน มี
นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศที่ได้อธิบายบรรยายภาคองค์กรไว้ในแนวทาง
เดียวกัน คือ ความพึงพอใจในงานเป็นผลลัพธ์มาจากทัศนคติของบุคคลต่องาน
ซึ่งอาจจะชอบหรือไม่ชอบ⁹ ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งกระตุ้น
รางวัล หรือสิ่งจูงใจเพื่อรักษาสภาพความพอใจให้คงอยู่กับผู้ปฏิบัติงานให้นาน
ที่สุด¹⁰

Jewell¹¹ ได้เสนอวิธีการวัดความพึงพอใจในงานไว้ 3 รูปแบบ คือ

1. วัดจากการบรรลุความต้องการ (Need Fulfillment) โดยเชื่อว่าบุคคลมีความ
ต้องการในงานแตกต่างกัน และงานทำให้ได้รับการตอบสนองทางร่างกายและ
จิตใจ เช่น ค่าจ้าง ความมั่นคงในงาน การได้รับการยอมรับ การได้รับการ

⁸ Garlie Forehand and Von Gilmer, "Environmental variations in studies of organizational behavior". *Psychological Bulletin*. 62(1964): 361-382. ; Jennifer L. Gibson, John M. Lvankevich and James H. Donnelly. *Organization: Behavior Structure Process*. 2000. p. 8.

⁹ Victor H. Vroom. *Work and Motivation*. 1964. P.99.; John R. Schemer horn, James G. Hunt and Richard N. Osboon. *Organizational Behavior*. 2000 p. 99.; สร้อยตระกูล ติวยานนท์. *พฤติกรรมองค์กร*. 2545. หน้า 133.

¹⁰ Michael L. Blum and Joleene Nayloy. *Industrial Psychology*. 1968. p.364.; Raymond J. Stone. *Human Resource Management*. 2005. p. 29.; รุ่งภา ระตะนะอาพร. *ปัจจัยจูงใจกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงานในธุรกิจค้าปลีกขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร*. 2547. หน้า 11.; วาริตตา เหลืองรังษี. *ล.ด.* หน้า 8.; มนต์รี แก้วดวง. *ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในงาน ความผูกพันต่อองค์กร และคุณภาพชีวิตการทำงาน: กรณีศึกษาบริษัทนำเข้าเสื้อผ้าแบรนด์*. 2552. หน้า 12.

¹¹ Linda N. Jewell. *Contemporary Industrial/Organizational Psychology*. 1998. pp. 212-217.

ยกย่อง การใช้อำนาจ และอื่นๆ 2. วัดจากความรู้สึกโดยรวม (Global Feeling) โดยการประเมินจากความรู้สึกทางบวกและความรู้สึกทางลบในภาพรวม ความชอบหรือไม่ชอบในงาน และ 3. วัดจากทัศนคติหรือแง่มุมที่เกี่ยวกับงาน (Facets) เพื่อค้นหาส่วนที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในงาน

แนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงาน

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน มีนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้ให้ความหมายของแรงจูงใจไว้ในแนวทางเดียวกัน คือ เป็นการให้ประโยชน์ตอบแทนแก่ผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีกำลังใจในการทำงาน และเต็มใจที่จะทำงานให้สำเร็จเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือตอบสนองความต้องการที่ตนเองมีอยู่¹²

แรงจูงใจของมนุษย์มีลักษณะเป็นนามธรรม เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้เนื่องจากมีแรงจูงใจในแต่ละบุคคล ซึ่งมีความต้องการ (Needs) ที่จะใช้พลังเพื่อให้ประสบความสำเร็จในเป้าหมาย (Goal) หรือรางวัล (Rewards) ตามสิ่งจูงใจทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล กระตุ้นหรือเร้าให้การกระทำสำเร็จลุล่วงไป การศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจเป็นการทำความเข้าใจถึงความต้องการที่จำเป็นของมนุษย์ในเบื้องต้น (Human Basic Needs) ซึ่งเป็นต้นเหตุของพฤติกรรมของมนุษย์¹³

กระบวนการจูงใจที่ต้องการจะสร้างให้เกิดแรงจูงใจที่ดี จำเป็นต้องมีการจัดและกำหนดปัจจัย 2 กลุ่ม¹⁴ คือ ปัจจัยกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจ (Motivation factor) และปัจจัยสุขอนามัย (Hygiene factor) โดยปัจจัยกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจ หมายถึง ปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ทำให้บุคคล

¹² Jennifer L. Gibson, John M. Ivancevich and James Donnelly. *op.cit.* p.127.; ธงชัย สันติวงษ์. *องค์การและการบริหาร*. 2530. หน้า 394. ; ติน ปรัชญพฤทธ์. *พฤติกรรมในองค์การ*. 2530. หน้า 379.

¹³ Talcott Parsons. *Structure and Personality*. 1960. pp.18-19.

¹⁴ Herberg. 1992 อ้างถึงใน ทิพวรรณ สุภักดี. *ล.ด.* หน้า 21-24.

เกิดความพึงพอใจในการทำงาน และปัจจัยสุขอนามัย หมายถึง ปัจจัยที่ป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจในงานที่ทำ ไม่ใช่ปัจจัยที่จูงใจโดยตรงในการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันต่อองค์กร บรรยายภาคขององค์กร ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงานสามารถสรุปความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ได้ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยายภาคขององค์กรและความผูกพันต่อองค์กรจากรายงานการวิจัย พบว่าบรรยายภาคขององค์กรมีความสัมพันธ์ต่อความผูกพันในการปฏิบัติงาน¹⁵ และมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับความผูกพันต่อองค์กร¹⁶

¹⁵ วรรณุช ทองไพบูลย์. *บรรยายภาคขององค์กรและความผูกพันต่อองค์กร*. 2543. บทคัดย่อ.; ขวัญใจ เลียดประถม, น.ด.; กมลลักษณ์ สันติวงศ์, น.ด.; ธวัช ยิ่งประเสริฐ. *บรรยายภาคขององค์กรและความผูกพันต่อองค์กรของพยาบาลโรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา*, 2549. บทคัดย่อ.; Deborah M. Gregory, Christine Y. Way, Sandra Lefort, Brendan J. Barret and Patrick S. Parfrey. "Predictors of registered nurses' organizational commitment and intent to stay". *Health Care Management*. 32 (2007): 119-127. ทิพวรรณ ศุภภักดี. น.ด.; Addae M. Helena, Praveen K. Parboteeah and nickler Velinor. "Role stressors and organizational commitment: public sector employment in St Lucia". *International Journal Manpower*. 29.6 (2008): 567-582. ;ปฏิญญา นิธิสมบัติ. น.ด.; สมคนธ์ เกษมสำราญ. น.ด.; ปภาวดี เหล่าพาณิชย์เจริญ. ล.ด. บทคัดย่อ.; นเรศรี แสนมนตรี. *บรรยายภาคขององค์กรและความผูกพันต่อองค์กรของข้าราชการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 23 อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร*. 2553: บทคัดย่อ.

¹⁶ เจนนารา สิทธิเหรียญชัย. *บรรยายภาคขององค์กรกับความผูกพันในงานของอาจารย์พยาบาลวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข*. 2541. บทคัดย่อ.; เพ็ญภัทร รุทธนานุรักษ์. *ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยายภาคขององค์กร บุคลิกภาพการปรับตัวเพื่อสู่ความเป็นเลิศกับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานโรงงานอิเล็กทรอนิกส์ในเขตนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน*. 2547. บทคัดย่อ.; อารีรัตน์ รัตนสุภาชัย. *บรรยายภาคขององค์กรกับความผูกพันของพนักงานต่อองค์กร: กรณีศึกษาโรงพยาบาลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่*. 2552. บทคัดย่อ.

ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในการปฏิบัติงานกับความผูกพันต่อองค์กร จากรายงานการวิจัย พบว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อองค์กร¹⁷ และเป็นความสัมพันธ์เชิงบวก¹⁸ และความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันต่อองค์กร¹⁹

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงานกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน จากรายงานการวิจัย พบว่า ปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงานมี

¹⁷ มนตรี แก้วดวง. น.ด.; เลอศักดิ์ ใจกล้า. ความพึงพอใจในงานและความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในโรงงานกลุ่มบริษัทไทยซัมมิต. 2550. บทคัดย่อ.

¹⁸ สราวุธ ภูมิปาประการ. ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในงานและความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในโรงงานผลิตน้ำตาล. 2541. บทคัดย่อ.; จิรากุล วสะพันธ์. ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในงานกับความผูกพันต่อองค์กร: ศึกษากรณี บริษัท โอจี เปเปอร์ (ไทยแลนด์) จำกัด. 2544. บทคัดย่อ.; จตุรงค์ คงเมือง. ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในงานและความผูกพันต่อองค์กรของพยาบาลในโรงพยาบาลเอกชนแห่งหนึ่ง, 2550. บทคัดย่อ.; พิมณฑา ชนะภัย. ความพึงพอใจในงานและความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานระดับปฏิบัติการ บริษัท คอสโม กรุ๊ป จำกัด (มหาชน). 2552: บทคัดย่อ.; วรรัตน์ ภัทรพิริยานนท์. ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในงานและความผูกพันต่อองค์กร: กรณีศึกษาบริษัท พรอคเตอร์ แอนด์ แกมเบิล แมนูแฟคเจอร์ริง (ไทยแลนด์) จำกัด นิคมอุตสาหกรรมเวลส์โกรว์ จังหวัดฉะเชิงเทรา. 2553. บทคัดย่อ.

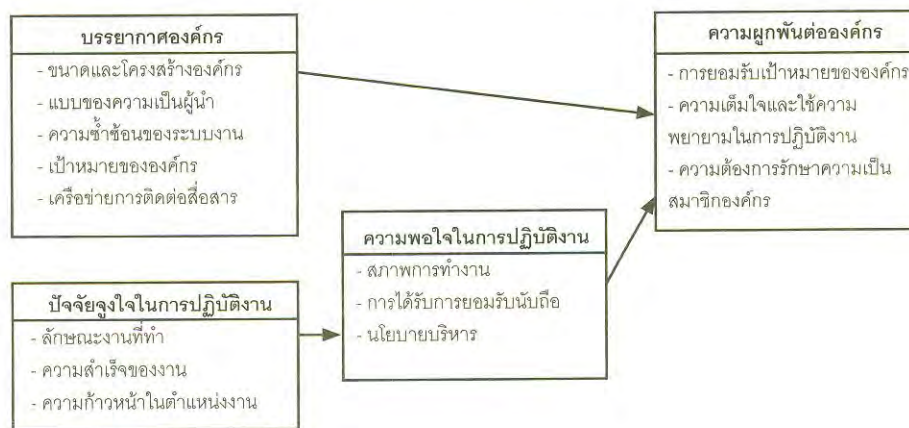
¹⁹ Feng - Hua Yang and Chen - Chieh Chang "Emotional labour, job satisfaction and organizational commitment amongst clinical nurse: A questionnaire survey". *International Journal of Nursing Studies*. 45(2008); 879-887. Li - Chun Chang, Chai-Hui Shih and Shu Man Lin. "The mediating role of psychological empowerment on job satisfaction and organizational commitment for school health nurses: A cross-sectional questionnaire survey". *International Journal of Nursing Studies*. 47(2010): 427-433.; Mohammad Salehi and Abbas Gholtash. "The relationship between job satisfaction, job burnout and organizational commitment with the organizational citizenship behavior among members of faculty in the Islamic Azad University-first district branches, in order to provide the appropriate model". *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 15(2011): 306-310.

ความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน²⁰ ทิศทางความสัมพันธ์เป็นความสัมพันธ์แบบทิศทางเดียวกัน²¹ แรงจูงใจในการปฏิบัติงานสามารถพยากรณ์ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานได้²²

กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และนำมาพัฒนากรอบแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในการวิจัย

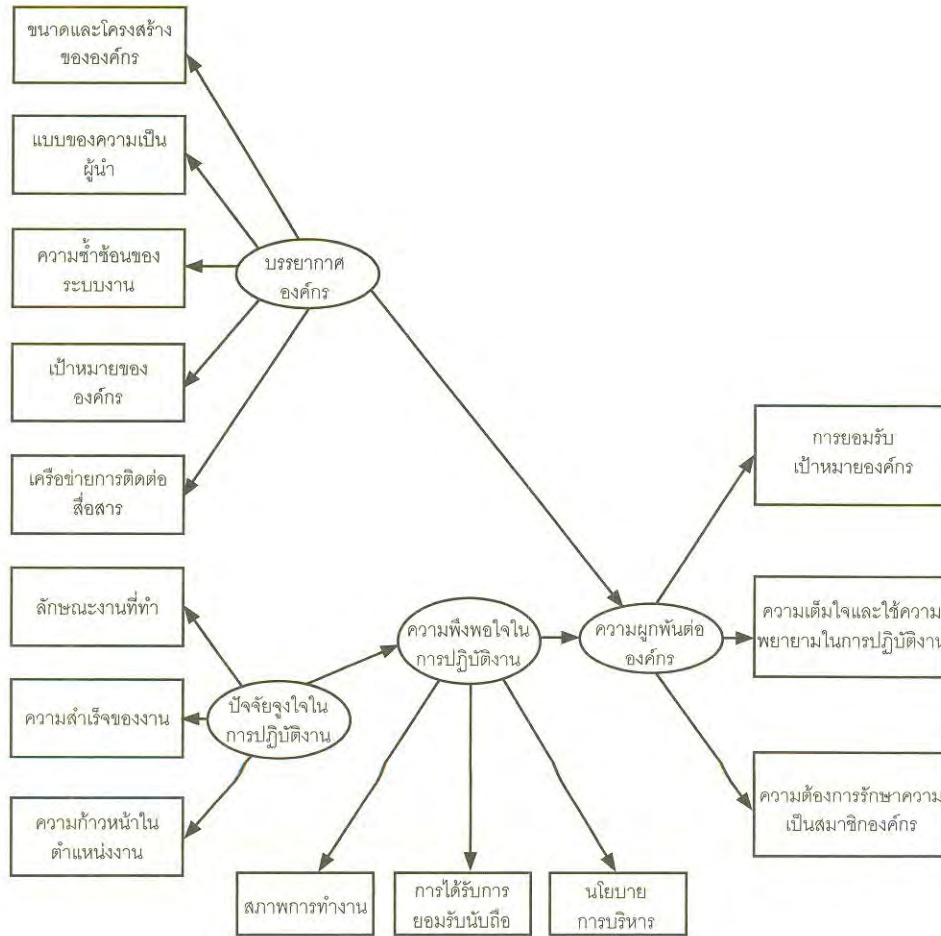
²⁰ สุนันท์ นิยมในธรรม และคณะ. "การศึกษาปัจจัยของแรงจูงใจที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในงานของพนักงานฝ่ายผลิต บริษัทฝาฉีบ จำกัด (มหาชน)". *วารสารการจัดการภาครัฐและเอกชน*. 12.1 (2548): 24-56.; จุไรรัตน์ สุวรรณพิทักษ์. *แรงจูงใจที่มีผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติกรของพนักงานบริษัท เค-เทค คอนสตรัคชั่น จำกัด (มหาชน)*. 2548. บทคัดย่อ.; รุ่งนภา ระตะนะอาพร. *ล.ด. บทคัดย่อ*.

²¹ ทรวงุฒิ แก้วกรม. *ปัจจัยจูงใจที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงานในธุรกิจอุตสาหกรรมเคมีขนาดกลาง นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง*. 2546. บทคัดย่อ.

²² จ้านงค์ เ้าเขตกิจ และคณะ. *ปัจจัยจูงใจที่มีผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์*. 2546. บทคัดย่อ.

จากกรอบแนวคิดนำมาพัฒนาเป็นโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความผูกพันต่อองค์กรได้ดังนี้

ภาพที่ 2 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความผูกพันต่อองค์กร

สมมติฐานการวิจัย

จากแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันต่อองค์กร และตามโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความผูกพันต่อองค์กร ผู้วิจัยจึงดำเนินการตั้งสมมติฐานการวิจัยดังต่อไปนี้

สมมติฐานที่ 1 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบังที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

สมมติฐานที่ 2 บรรยากาศองค์กร และความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันต่อองค์กร

สมมติฐานที่ 3 ปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความผูกพันต่อองค์กร ผ่านความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย ตั้งแต่ 1 มีนาคม – 5 กันยายน พ.ศ. 2554 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในเทศบาลนครแหลมฉบัง จำนวน 1,045 คน การสุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยการสุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของจำนวนประชากรในแต่ละหน่วยงาน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 10-20 คน ต่อตัวแปรสังเกตได้ในการวิจัย 1 ตัวแปร²³ ในการศึกษาครั้งนี้มีตัวแปรสังเกตได้จำนวน 14 ตัวแปร ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดตัวอย่างจำนวน 280 คน การเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามจำนวน 400 ฉบับ และได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวน 340 ฉบับ นำมาวิเคราะห์ในการวิจัยครั้งนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นจากการศึกษากรอบแนวคิด ทฤษฎี และ

²³ Joseph F. Hair. et al. *Multivariate data analysis*. 1998.

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาพัฒนาเป็นแบบสอบถามแบ่งเป็น 5 ตอน คือ ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย สภาพการทำงาน การยอมรับนับถือ และนโยบายการบริหาร ตอนที่ 3 การรับรู้บรรยากาศองค์การ ประกอบด้วย ขนาดและโครงสร้างองค์กร แบบของความเป็นผู้นำ ความซับซ้อนของระบบงาน เป้าหมายขององค์กร และเครือข่ายการติดต่อสื่อสาร ตอนที่ 4 ปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ลักษณะงานที่ทำ ความสำเร็จของงาน และความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน ตอนที่ 5 ความผูกพันต่อองค์กร ประกอบด้วย การยอมรับเป้าหมายองค์กร ความเต็มใจและใช้ความพยายามในการปฏิบัติงาน และความต้องการรักษาความเป็นสมาชิกองค์กร ทำการทดสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามในแต่ละรายการอยู่ระหว่าง .799-.918 ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ = .935

การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity) ของตัวแปรแฝง 4 ตัว ด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า โมเดลการวัดของตัวแปรแฝงทั้ง 4 ตัวแปร มีความเที่ยงตรงสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ตามดัชนีความกลมกลืน (Fit indices) ในเกณฑ์ที่ทุกโมเดล นั่นคือค่า ไค-สแควร์ (X^2) ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติทุกโมเดล โดยมีค่าความน่าจะเป็นอยู่ระหว่าง .751-1.000 ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA) .000 โมเดลการวัดของตัวแปรแฝงความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงาน และความผูกพันต่อองค์กร มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยสมบูรณ์ ในตัวแปรแฝงแต่ละตัว ค่าน้ำหนักองค์ประกอบตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การวิเคราะห์ข้อมูล

1.วิเคราะห์ลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสำรวจ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ในการวิเคราะห์จำแนกกลุ่มตัวอย่างตามสภาพทั่วไปด้วยค่าสถิติความถี่และร้อยละ

2. วิเคราะห์ระดับของความผูกพันต่อองค์กร บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงานจากสถิติค่าเฉลี่ย โดยใช้เกณฑ์ในการจัดระดับดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ระดับ
4.51-5.00	มากที่สุด
3.51-4.50	มาก
2.51-3.50	ปานกลาง
1.51-2.50	น้อย
1.00-1.50	น้อยที่สุด

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดที่ใช้ในการวิจัย โดยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's product-moment correlation coefficient) เพื่อเตรียมเมตริกซ์สหสัมพันธ์ที่จะใช้ในการวิเคราะห์โมเดล

4. วิเคราะห์ข้อมูลตามสมมติฐานการวิจัย ด้วยโปรแกรม LISREL 8.80 ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบัง และคำนวณหาอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบัง

ผลการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นพนักงานจ้างตามภารกิจ คิดเป็นร้อยละ 41.5 รองลงมาคือ พนักงานจ้างทั่วไป ข้าราชการ และลูกจ้างประจำ คิดเป็นร้อยละ 29.4, 26.2 และ 2.9 ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน บุคลากรมีความพึงพอใจในสภาพการทำงานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.51$) ความพึงพอใจในการได้รับการยอมรับนับถืออยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$) และความพึงพอใจในนโยบายการบริหาร อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$)

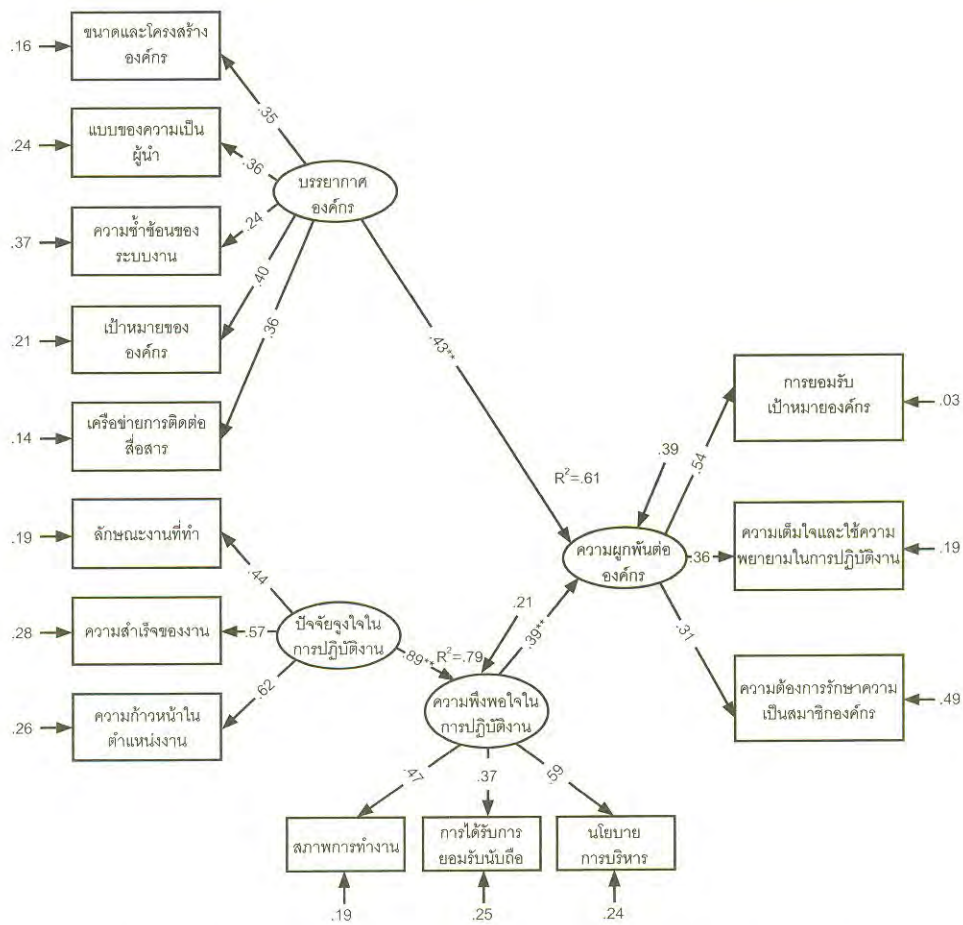
ผลการวิเคราะห์ระดับการรับรู้บรรยากาศองค์กร ในภาพรวมของขนาด และโครงสร้างองค์กร บุคลากรมีการรับรู้บรรยากาศองค์กรอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.23$) แบบของความเป็นผู้นำ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$) ความซ้ำซ้อนของระบบงานอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$) เป้าหมายขององค์กร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.61$) และเครือข่ายการติดต่อสื่อสารอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.34$)

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นในปัจจุบันใจในการปฏิบัติงาน ในภาพรวมของลักษณะงาน บุคลากรมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$) ความสำเร็จของงานอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.29$) และความก้าวหน้าในตำแหน่งงานอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.36$)

ผลการวิเคราะห์ระดับความผูกพันต่อองค์กร ในภาพรวมของการยอมรับ เป้าหมายขององค์กร บุคลากรมีระดับความผูกพันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.60$) ความเต็มใจและใช้ความพยายามในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$) และความต้องการรักษาความเป็นสมาชิกองค์กรอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.22$)

3. ผลการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบัง แสดงดังในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 โมเดลแสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบัง

$\chi^2 = 60.92$, $df=47$, $p = .083$, $CFI = .997$, $GFI = .975$, $AGFI = .944$,
 $RMSEA = .029$, $SRMR = .015$

* มีระดับนัยสำคัญที่ .05 **มีระดับนัยสำคัญที่ .01

ผลการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุของความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบัง ตามสมมติฐานที่ 1 จากภาพที่ 3 พบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี ผลการทดสอบค่าไค-สแควร์มีค่าเท่ากับ 60.92 ที่องศาอิสระเท่ากับ 47 ค่า $X^2/df = 1.29$ ซึ่งใช้เกณฑ์น้อยกว่า 3 ในการอธิบายว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่าความน่าจะเป็นเท่ากับ .083 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ .975 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ .944 มีค่าเกิน .9 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดัชนีวัดความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ .997 มีค่าเกิน .95 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ .015 ซึ่งต่ำกว่า .08 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์²⁴ ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA) เท่ากับ .029 ซึ่งอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1.00 ถ้ามีค่าต่ำกว่า .05 แสดงว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์²⁵ ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวบ่งบอกว่า โมเดลมีความกลมกลืนอยู่ในระดับดี ค่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ตัวแปรตามคือ ความผูกพันต่อองค์กร มีค่า .61 แสดงว่าตัวแปรบรรยายภาคองค์กร ปัจจัยสนใจในการปฏิบัติงาน และความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบังได้ร้อยละ 61 สรุปได้ว่าสมมติฐานที่ 1 เป็นจริง

²⁴ เสรี ชัดเข้ม และ สุชาดา กรเพชรปานี. "โมเดลสมการโครงสร้าง". *วารสารวิจัยและวัดผลการศึกษา*. 1.1 (2546): 11.

²⁵ Randall E. Schumacker and Richard G. Lomax. *A beginner's guide to structural equation modeling*. 2004. p. 82.

ตารางที่ 1 แสดงอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของตัวแปรภายนอกที่ส่งผลต่อตัวแปรภายใน และอิทธิพลของตัวแปรภายในด้วยตนเอง

ตัวแปรที่เป็นสาเหตุ	ตัวแปรที่เป็นผล					
	ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน			ความผูกพันต่อองค์กร		
	TE	IE	DE	TE	IE	DE
ปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงาน	.89** (.07)	-	.89** (.07)	.35** (.12)	.35** (.12)	-
บรรยากาศองค์กร	-	-	-	.43** (.12)	-	.43** (.12)
ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน	-	-	-	.39** (.13)	-	.39** (.13)

หมายเหตุ: DE=อิทธิพลทางตรง (Direct Effect); IE=อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect); TE=อิทธิพลรวม (Total Effect)

*มีระดับนัยสำคัญ .05, ** มีระดับนัยสำคัญ .01

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 2 จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า บรรยากาศองค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันต่อองค์กรโดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .43 ที่ระดับนัยสำคัญ .01 และความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันต่อองค์กรโดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .39 ที่ระดับนัยสำคัญ .01 สมมติฐานที่ 2 เป็นจริง

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 3 จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความผูกพันต่อองค์กรผ่านความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน โดยมีขนาดอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ .35 ที่ระดับนัยสำคัญ .01 สรุปได้ว่าสมมติฐานที่ 3 เป็นจริง

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการวิจัยที่น่าเสนอ ผู้วิจัยขอนำเสนอตัวแปรที่น่าสนใจและเป็นประเด็นในการอภิปราย ดังนี้

1. ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานได้รับอิทธิพลทางตรงจากปัจจัย
จูงใจในการปฏิบัติงาน โดยเป็นอิทธิพลทางตรงที่เป็นบวกมีขนาดอิทธิพล
เท่ากับ .89 แสดงให้เห็นว่าปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลต่อความพึง
พอใจในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจของ Herzberg²⁶ ได้สรุป
ไว้ว่า ปัจจัยกระตุ้นแรงจูงใจในการทำงาน ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน
ทำให้นุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ
จำนงค์ เฝ้าเขตกิจ และคณะ²⁷ ที่สรุปไว้ว่า ปัจจัยจูงใจสามารถพยากรณ์ความ
พึงพอใจในการปฏิบัติงานได้ งานวิจัยของ รุ่งนภา ระตะนะภาพร²⁸ งานวิจัย
ของ จุไรรัตน์ สุวรรณพิทักษ์²⁹ และงานวิจัยของ สุนันท์ นิยมในธรรม³⁰ ที่สรุป
ไว้ว่า ปัจจัยจูงใจมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และงาน
วิจัยของ ทรงวุฒิ แก้วกรม³¹ ที่ได้สรุปไว้ว่า ความสัมพันธ์ของแรงจูงใจในการ
ปฏิบัติงานโดยรวม มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานโดยรวม
ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยตัวแปรที่ทำการศึกษาใน
ส่วนของปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงาน คือ ลักษณะงาน ความสำเร็จ และความ
ก้าวหน้าในตำแหน่งงาน อธิบายได้ว่า บุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบังมีแรง
จูงใจในการปฏิบัติงานจะทำให้บุคลากรใช้ความพยายามในการปฏิบัติงาน ซึ่ง
ต้องอาศัยความสามารถและความพยายามในระดับที่เหมาะสม จึงจะทำให้
เกิดผลการปฏิบัติงานที่ดี อันจะนำไปสู่การได้รับรางวัลหรือผลตอบแทน ซึ่งเป็น

²⁶ ทิพวรรณ ศุภภักดี. น.ศ.

²⁷ จำนงค์ เฝ้าเขตกิจ และคณะ. น.ศ.

²⁸ รุ่งนภา ระตะนะภาพร. น.ศ.

²⁹ จุไรรัตน์ สุวรรณพิทักษ์. น.ศ.

³⁰ สุนันท์ นิยมในธรรม. น.ศ.

³¹ ทรงวุฒิ แก้วกรม. น.ศ.

สาเหตุที่ทำให้บุคลากรมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ รุ่งนภา ระตะนະภาพร³² ได้สรุปไว้ว่า แรงจูงใจเป็นสิ่งกระตุ้นหรือแรงผลักดันจากความต้องการทั้งภายในและภายนอกร่างกาย หรือความคาดหวังต่างๆ เพื่อให้พนักงานมีความเต็มใจและมีความพึงพอใจในการที่จะปฏิบัติงาน ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยหลายๆ ด้านรวมกัน เช่น ปัจจัยที่เป็นการจูงใจภายนอกที่มักกระทำต่อตัวพนักงาน และปัจจัยภายในที่เป็นสิ่งที่พนักงานต้องการหรือคาดหวัง ทั้งสองสิ่งนี้จะเป็นตัวกำหนดความพึงพอใจแล้วนำไปสู่การกำหนดพฤติกรรมการทำงานของบุคลากร

2. ความผูกพันต่อองค์กร ได้รับอิทธิพลทางตรงจาก ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และบรรยากาศขององค์กร โดยเป็นอิทธิพลทางตรงที่เป็นบวก มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .39 และ .43 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าความพึงพอใจในการปฏิบัติงานและบรรยากาศขององค์กรมีอิทธิพลต่อความผูกพันในการปฏิบัติงาน โดยความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กร สอดคล้องกับแนวคิดของ Shermerhorn, Hunt and Osborn³³ และวารัตตา เหลืองรังษี³⁴ ซึ่งอธิบายไว้ว่า ความพึงพอใจในงานเป็นระดับความรู้สึกทางบวกหรือทางลบของแต่ละบุคคลที่มีต่องาน ซึ่งหากบุคคลมีทัศนคติหรืออารมณ์ที่ตอบสนองต่องานทางบวกจะช่วยส่งเสริมให้ผลการปฏิบัติงานนั้นสูงขึ้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ มนตรี แก้วด้วง³⁵ และงานวิจัยของ เลอศักดิ์ ใจกล้า³⁶ ที่สรุปไว้ว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อองค์กร และงานวิจัยของ สรายุทธ ปฏิมาประกร³⁷ งานวิจัยของ จิรากุล วสุพันธ์³⁸

³² รุ่งนภา ระตะนະภาพร. ส.ด. หน้า 11.

³³ John R. Schemer horn, James G. Hunt and Richard N. Osborn. *loc.cit.*

³⁴ วารัตตา เหลืองรังษี. น.ด.

³⁵ มนตรี แก้วด้วง. น.ด.

³⁶ เลอศักดิ์ ใจกล้า. น.ด.

³⁷ สรายุทธ ปฏิมาประกร. น.ด.

³⁸ รากุล วสุพันธ์. น.ด.

งานวิจัยของ จตุรงค์ คงเมือง³⁹ งานวิจัยของ พิมณฑา ชนะภัย⁴⁰ และงานวิจัยของ วรฉัตรณ์ ภัทรพิริยานนท์⁴¹ ที่สรุปไว้ว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความผูกพันต่อองค์กร และงานวิจัยของ Yang and Cnagk⁴² งานวิจัยของ Chang, Shih and Lin⁴³ และงานวิจัยของ Salehi and Abbas⁴⁴ ที่ได้สรุปไว้ว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันต่อองค์กร โดยเป็นอิทธิพลทางบวก โดยตัวแปรที่ทำการศึกษาคือ สภาพการทำงาน การได้รับการยอมรับนับถือ และนโยบายการบริหาร อธิบายได้ว่า เมื่อบุคลากรมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน โดยรู้สึกว่าการปฏิบัติงานสำคัญ และรับรู้ถึงสมรรถนะของตนเองจากการทำงานที่ตรงกับความรู้ความสามารถ และมีอิสระในการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง จึงตั้งใจที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย บุคลากรจึงรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรจึงเกิดความผูกพันต่อองค์กร

บรรยาภาขององค์กรมีอิทธิพลต่อความผูกพันในการปฏิบัติงาน ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Gibson, Ivancevich and Donnelly⁴⁵ ที่ได้อธิบายไว้ว่า บรรยาภาขององค์กรจะเป็นแรงผลักดันที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน และแนวคิดของ Forehand and Gilmer⁴⁶ ที่อธิบายไว้ว่า บรรยาภาขององค์กรเป็นคุณลักษณะที่อธิบายภาพพจน์ขององค์กร ซึ่งทำให้องค์กรนั้นแตกต่างไปจากองค์กรอื่นๆ และเป็นลักษณะที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลในแต่ละคนในองค์กร ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับ

³⁹ จตุรงค์ คงเมือง. น.ด.

⁴⁰ พิมณฑา ชนะภัย. น.ด.

⁴¹ วรฉัตรณ์ ภัทรพิริยานนท์. น.ด.

⁴² Feng - Hua Yang and Chen - Chien Chang. *loc.cit.*

⁴³ Li - Chang, Chia - Hui Shin and Shu - Man Lin. *loc.cit.*

⁴⁴ Mohammad Salehi and Abbas G. Holtash. *loc.cit.*

⁴⁵ Jennifer L. Gibson, John M. Ivancevich and James H. Donnelly. *op.cit.* p.8.

⁴⁶ Garlie Forehand and Von Gilmer. *loc.cit.*

งานวิจัยของ วรนุช ทองไพบูลย์⁴⁷ งานวิจัยของ ขวัญใจ เลียดประถม⁴⁸ งานวิจัยของ กมลลักษณ์ สันติวงศ์⁴⁹ งานวิจัยของ ธวัช ยิ่งประเสริฐ⁵⁰ Deborah and others⁵¹ งานวิจัยของ ทิพวรรณ ศุภักดิ์⁵² งานวิจัยของ Helena, Parboteeah and Velinor⁵³ งานวิจัยของ ปฏิญา นิธิสมบัติ⁵⁴ งานวิจัยของ สมคณีย์ เกษมสำราญ⁵⁵ งานวิจัยของ ปภาวดี เหล่าพาณิชย์เจริญ⁵⁶ และงานวิจัยของนเรศรี แสนมนตรี⁵⁷ ที่สรุปได้ว่าบรรยากาศองค์กรมีความสัมพันธ์ต่อความผูกพันในการปฏิบัติงาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เจนนารา สิทธิเหรียญชัย⁵⁸ งานวิจัยของ เพ็ญภัทร รุทธนานุรักษ์⁵⁹ และงานวิจัยของอารีรัตน์ รัตน์สุภาชัย⁶⁰ ที่สรุปได้ว่า บรรยากาศองค์กร มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับความผูกพันต่อองค์กร

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิเคราะห์โมเดลความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบัง ผู้วิจัยขอเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ในการเพิ่มระดับความผูกพันต่อองค์กรดังนี้

⁴⁷ วรนุช ทองไพบูลย์. น.ด.

⁴⁸ ขวัญใจ เลียดประถม. น.ด.

⁴⁹ กมลรัตน์ สันติวงศ์. น.ด.

⁵⁰ ธวัช ยิ่งประเสริฐ. น.ด.

⁵¹ Deborah M. Gregory, Christine Y. Way, Sandra Lefort, Brendan J. Barret and Patrick S. Parfrey. *loc.cit.*

⁵² ทิพวรรณ ศุภักดิ์. *loc.cit.*

⁵³ Addae M. Helena, Praveen K. Parboteeah and Nickler Velinor. *loc.cit.*

⁵⁴ ปฏิญา นิธิสมบัติ. น.ด.

⁵⁵ สมคณีย์ เกษมสำราญ. น.ด.

⁵⁶ ปภาวดี เหล่าพาณิชย์เจริญ. น.ด.

⁵⁷ นเรศรี แสนมนตรี. น.ด.

⁵⁸ เจนนารา สิทธิเหรียญชัย. น.ด.

⁵⁹ เพ็ญภัทร รุทธนานุรักษ์. น.ด.

⁶⁰ อารีรัตน์ รัตน์สุภาชัย. น.ด.

1. เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในเทศบาลนครแหลมฉบัง ได้รับอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมจากปัจจัยมุ่งใจในการปฏิบัติงาน และได้รับอิทธิพลทางตรงจากความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และบรรยากาศขององค์กร ดังนั้นหากเทศบาลนครแหลมฉบังต้องการให้บุคลากรมีความผูกพันต่อองค์กรเพิ่มมากขึ้น ผู้บริหารต้องเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานเพราะจะส่งผลให้ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้นควบคู่ไปกับการเสริมสร้างบรรยากาศขององค์กร จะช่วยทำให้ระดับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรเพิ่มมากขึ้น

2. ตัวแปรแฝงความผูกพันต่อองค์กร ตัวแปรสังเกตได้ที่มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ ความผูกพันต่อองค์กรด้านการยอมรับเป้าหมายขององค์กร ดังนั้น เทศบาลนครแหลมฉบังควรหาแนวทางเพิ่มความผูกพันต่อองค์กรในด้านนี้ โดยใช้แนวทางในการให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายขององค์กร ซึ่งจะช่วยให้บุคลากรรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร และเสริมสร้างความผูกพันต่อองค์กรให้สูงขึ้น

3. ตัวแปรแฝงบรรยากาศขององค์กร ตัวแปรสังเกตได้ที่มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุดคือ เป้าหมายขององค์กร ดังนั้น เทศบาลนครแหลมฉบังควรหาแนวทางเพิ่มการรับรู้บรรยากาศขององค์กรในด้านนี้ โดยใช้แนวทางในการกำหนดเป้าหมายขององค์กรโดยคำนึงถึงการให้ความสำคัญกับบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน และการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานที่สามารถปฏิบัติงานได้จริง ซึ่งจะทำให้บรรยากาศขององค์กรในการทำงานดีขึ้น และจะส่งผลให้ความผูกพันต่อองค์กรสูงขึ้น

4. ตัวแปรแฝงความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ตัวแปรสังเกตได้ที่มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุดคือนโยบายผู้บริหาร ดังนั้น เทศบาลนครแหลมฉบังควรหาแนวทางเพิ่มความพึงพอใจในด้านนี้ โดยใช้แนวทางในการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายบริหารและส่งเสริมความเข้าใจในระเบียบการปฏิบัติงานต่างๆ ให้บุคลากร รวมทั้งการเร่งชี้แจงนโยบายในการปฏิบัติงาน และวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานให้บุคลากรได้เข้าใจ ซึ่งจะช่วยให้ส่งเสริมให้ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานด้านนโยบายการบริหารสูงขึ้น อันจะนำไปสู่การเพิ่มระดับความผูกพันของบุคลากร

5. ตัวแปรแฝงปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงาน ตัวแปรสังเกตได้ที่มึ้นน้ำหนักความสำคัญมากที่สุดคือ ความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน ดังนั้น เทศบาลนครแหลมฉบังควรหาแนวทางเสริมปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงานในด้านนี้ โดยใช้แนวทางในการสร้างระบบพิจารณาความดีความชอบจากผลงานอย่างยุติธรรม และเท่าเทียมกัน ซึ่งจะช่วยให้บุคลากรรู้สึกว่าการปฏิบัติงานได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม เท่าเทียมกับบุคลากรคนอื่นๆ อันจะนำไปสู่ความรู้สึกว่าตนเองได้รับการสนับสนุนจากหัวหน้างานและมีความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะนำไปสู่ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานและส่งผลทางอ้อมให้ระดับความผูกพันต่อองค์กรสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยในครั้งนี้ ได้นำตัวแปรบรรยากาศขององค์กร ปัจจัยจูงใจในการปฏิบัติงาน และความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมาเป็นตัวอธิบายความผูกพันต่อองค์กร ซึ่งยังอาจจะมีตัวแปรอื่นๆ อีกที่ยังไม่ได้ทำการศึกษาในงานวิจัยนี้ เช่น ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน หรือเพิ่มตัวแปรที่เป็นสาเหตุร่วมระหว่างบรรยากาศขององค์กร กับความผูกพันต่อองค์กร และความพึงพอใจในการปฏิบัติงานกับความผูกพันต่อองค์กร จะทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ๆ ที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิจัยต่อไป

2. ควรมีการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ เพื่อตรวจสอบถึงความสอดคล้องของโมเดลที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ

3. ควรจะได้มีการศึกษาเรื่องนี้ซ้ำเป็นระยะๆ ตามเวลาที่เหมาะสม เช่น ทุก 3 - 5 ปี เพื่อตรวจสอบว่ามีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรเมื่อบริบทสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป

บรรณานุกรม

- กมลลักษณ์ สันติวงศ์. ความผูกพันต่อองค์การของบุคลากรเทศบาลนครระยอง. ปัญหาพิเศษทางการบริหารรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา, 2549.
- ขวัญใจ เลียดประถม. ความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาข้าราชการ ลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราวขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี. ปัญหาพิเศษทางการบริหารรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขานโยบายสาธารณะ, มหาวิทยาลัยบูรพา, 2545.
- จตุรงค์ คงเมือง. ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในงานและความผูกพันต่อองค์การของพยาบาลในโรงพยาบาลเอกชนแห่งหนึ่ง. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2550.
- จิระจิตต์ ราคา. บรรยากาศขององค์การ: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสถาบันอุดมศึกษาเอกชนกับมหาวิทยาลัยของรัฐ (ในส่วนกลาง). สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.
- จิรากุล วสะพันธุ์. ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในงานกับความผูกพันต่อองค์การ: ศึกษากรณี บริษัท โอจี เปเปอร์ (ไทยแลนด์) จำกัด. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544.
- จุไรรัตน์ สุวรรณพิทักษ์. แรงจูงใจที่มีผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติการของพนักงานบริษัท เค-เทค คอนสตรัคชั่น จำกัด (มหาชน). สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548.
- เจนนารา สิทธิเหรียญชัย. บรรยากาศขององค์การกับความผูกพันในงานของอาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการพยาบาล, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.

- ติน ปรัชญพฤทธิ์. *พฤติกรรมในองค์กร*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช, 2530.
- ทรงวุฒิ แก้วกรม. *ปัจจัยจูงใจที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน
ของพนักงาน ในธุรกิจอุตสาหกรรมเคมีขนาดกลาง นิคมอุตสาหกรรม
มาบตาพุด จังหวัดระยอง*. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขา
การจัดการ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2546.
- ทิพวรรณ ศุภภักดี. *ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานระดับปฏิบัติการบริษัท
โรงแรมเซ็นทรัลพลาซ่า จำกัด (มหาชน)*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์
มหาบัณฑิต, สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
2550.
- เทศบาลนครแหลมฉบัง. *อัตรากำลัง*. เว็บ. [http://www.lcb.go.th/data.
php?menu_id=93](http://www.lcb.go.th/data.php?menu_id=93). 15 กรกฎาคม 2554.
- ธงชัย สันติวงษ์. *องค์การและการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร:
ไทยวัฒนาพานิช, 2530.
- ธีระพงษ์ ภูริปาณิก. "ความผูกพันและความพึงพอใจที่มีต่อองค์กรของ
บุคลากร เทศบาลตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี".
วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย. 2.2 (2553): 161-184.
- ธวัช ยิ่งประเสริฐ. *บรรยากาศองค์กรและความผูกพันต่อองค์กรของพยาบาล
โรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์
มหาบัณฑิต, สาขารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2549.
- นเรศรี แสนมนตรี. *บรรยากาศองค์กรและความผูกพันต่อองค์กรของ
ข้าราชการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 23 อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร*.
วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขารัฐประศาสนศาสตร์,
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2553.
- ปริญญา นิธิสมบัติ. *ความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานเทศบาลนคร นครสวรรค์
จังหวัดนครสวรรค์*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2551.

- ปภาวดี เหล่าพาณิชย์เจริญ. *ความผูกพันต่อองค์กรของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลรามาริบัติ. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขา สาธารณสุขศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2553.*
- พิมณฑา ชนะภัย. *ความพึงพอใจในงานและความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน ระดับปฏิบัติการ บริษัท คอสโมกรุ๊ป จำกัด (มหาชน). วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการจัดการอุตสาหกรรม, สถาบัน เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2552.*
- เพ็ญภัทร รุทธนานุรักษ์. *ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศขององค์กร บุคลิกภาพ การปรับตัวเพื่อสู่ความเป็นเลิศกับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน โรงงานอิเล็กทรอนิกส์ในเขตนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน. การค้นคว้าแบบอิสระวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม และองค์การ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.*
- มนตรี แก้วด้วง. *ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในงาน ความผูกพันต่อ องค์กร และคุณภาพชีวิตการทำงาน: กรณีศึกษาบริษัทนำเข้าเสื้อผ้า แบรินต์. งานวิจัยส่วนบุคคลศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาจิตวิทยา อุตสาหกรรมและองค์การ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.*
- รุ่งนภา ระตะนะอาพร. *ปัจจัยจูงใจกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน ในธุรกิจค้าปลีกขนาดย่อมในกรุงเทพมหานคร. สารนิพนธ์บริหารธุรกิจ มหาบัณฑิต, สาขาการจัดการ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2547.*
- เลอศักดิ์ ใจกล้า. *ความพึงพอใจในงานและความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน ในโรงงานกลุ่มบริษัทไทยซัมมิต. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการจัดการอุตสาหกรรม, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณ ทหารลาดกระบัง, 2550.*
- วรรณช ทองไพบูลย์. *บรรยากาศขององค์กรและความผูกพันต่อองค์กร. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543.*

วรรัตน์ ภัทรพิริยานนท์. ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในงานและความผูกพัน
ต่อองค์กร: กรณีศึกษาบริษัท พรอคเตอร์ แอนด์ แกมเบลล์ แมนูแฟค
เจอร์ริง (ไทยแลนด์) จำกัด นิคมอุตสาหกรรมเวลส์โกรว์ จังหวัด
ฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการ,
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2553.

วรัตตา เหลืองรังษี. ความพึงพอใจในงานและความผูกพันต่อองค์กรของ
พนักงานสายการบินพาณิชย์แห่งหนึ่ง. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหา
บัณฑิต, สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2549.

สมคนีย์ เกษมสำราญ. ความผูกพันต่อองค์กรของเจ้าหน้าที่เทศบาล
ตำบลบางละมุง จังหวัดชลบุรี. ปัญหาพิเศษทางการบริหารรัฐ
ประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการบริหารทั่วไป, มหาวิทยาลัยบูรพา,
2551.

สมยศ นาวิการ. ความสำเร็จทางการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: กมลการพิมพ์,
2527.

สร้อยตระกูล ดิทยานนท์. พฤติกรรมองค์กร. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

สรายุทธ ปฏิมาประกร. ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในงานและความ
ผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในโรงงานผลิตน้ำอัดลม. วิทยานิพนธ์
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม, มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, 2541.

สุนันท์ นิยมในธรรม และคณะ. "การศึกษาปัจจัยของแรงจูงใจที่ส่งผลต่อความ
พึงพอใจในงานของพนักงานฝ่ายผลิต บริษัทฝ้ายบี จำกัด (มหาชน)".
วารสารการจัดการภาครัฐและเอกชน. 12.1 (2548): 24-56.

เสรี ชัดแท้ และ สุชาดา กรเพชรปาณี. "โมเดลสมการโครงสร้าง". วารสารวิจัย
และวัดผลการศึกษา. 1.1(2546): 1-24.

อารีรัตน์ รัตนสุภาชัย. บรรยากาศองค์กรกับความผูกพันของพนักงานต่อ
องค์กร: กรณีศึกษาโรงพยาบาลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัด
เชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.

- Becker, H. S. and Carper, J. "Note on the concept of commitment". *American Journal of Sociology*. 66(1960): 32-40.
- Blum, M. L. and Naylor, J. C. *Industrial Psychology*. New York: Harper Collins Publishers, 1968.
- Chang L. C., Shih C. H., Lin S. M. "The mediating role of psychological empowerment on job satisfaction and organizational commitment for school health nurses: A cross-sectional questionnaire survey". *International Journal of Nursing Studies*. 47(2010): 427-433.
- Chung, K. H. and Meggison, E. C. *Organization Behavior Developing Managerial Skills*. New York: Harper and Row Publisher, 1981.
- Deborah M. G., Way, C. Y., Lefort, S., Barret, B. J. and parfrey, P.S. "Predictors of registered nurses' organizational commitment and intent to stay". *Health Care Management*. 32 (2007): 119-127.
- Forehand, G. and Von Gilmer, B. "Environmental variations in studies of organizational behavior". *Psychological Bulletin*. 62(1964): 361-382.
- Gibson, J. L., Ivancevich, J. M., and Donnelly, J. H. *Organization: Behavior Structure Process*. Boston: McGraw-Hill, 2000.
- Hair, J. F., and others. *Multivariate data analysis*. New Jersey: Prentice-Hall, 1998.
- Helena M. A., Parboteeach, K. P., and Velinor, N. "Role stressors and organizational commitment: public sector employment in St Lucia". *International Journal Manpower*. 29.6 (2008): 567-582.
- Hrebiniak, L. G, and Alutto, J. A. "Personal and Role-Related Factors in the Development of Organizational Commitment". *Administrative Science Quarterly*. 17.4(1972): 555-573.
- Jewell, L. N. *Contemporary Industrial/Organizational Psychology*. USA: Book/Cole Publishing Company, 1998.

- Mowday, R., Steers, R. M. and Lyman, P. *Employee Organization Linkage: The Psychology of Commitment, Absenteeism and Turnover*. New York: Academic Press, 1982.
- Person, T. *Social Structure and Personality*. New York: The Free, 1960.
- Porter, L. W. and others. "Organizational commitment, job satisfaction and turnover among psychiatric technicians". *Journal of Applied Psychology*. 59(1974): 603-609.
- Salehi M. and Abbas G. "The relationship between job satisfaction, job burnout and organizational commitment with the organizational citizenship behavior among members of faculty in the Islamic Azad University-first district branches, in order to provide the appropriate model". *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 15(2011): 306-310.
- Sheldon, M. E. "Investments and involvement as mechanisms producing commitment to the organization". *Administrative Science Quarterly*. 16.2 (1971): 143-150.
- Shermerhorn, J. R., Hunt J.G. and Osborn, R.N. *Organizational Behavior*. New York: Jonh Wiley and Son, 2000.
- Shumacker, R. E. and Lomax, R. G. *A beginner's guide to structural equation modeling*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum associates, Inc, 2004.
- Steers, R. M. "Antecedent and outcome of organizational commitment". *Administrative Science Quarterly*. 22(1977): 46-56.
- Stone, R. J. *Human Resource Management*. Queensland: John Wiley and Sons, 2005.
- Vroom, V. H. *Work and Motivation*. New York: John Wiley and Sons, 1964.

Yang, F. H. and Chang, C. C. "Emotional labour, job satisfaction and organizational commitment amongst clinical nurse: A questionnaire survey". *International Journal of Nursing Studies*. 45(2008): 879-887.

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี Political Participation of Rajamangala University of Technology Thanyaburi Students

เอื้ออารี เศรษฐวานิช*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการร้องเรียน และตรวจสอบ เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจำแนกตามเพศ อายุ คณะ ชั้นปีที่ศึกษา ภูมิภาค ศาสนา การศึกษาวิชาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง รวมทั้งเพื่อศึกษาข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี จำนวนทั้งสิ้น 10 คณะ และ 1 วิทยาลัย รวมทั้งสิ้น 392 คน โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม และนำมาวิเคราะห์ผลทางสถิติ

* อาจารย์ประจำสาขาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

เป็นค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบแบบที (t-Test) และความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way Analysis of variance: ANOVA)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทางการเมืองนานๆ ครั้ง ในด้านการเลือกตั้ง ด้านการแสดงความคิดเห็น และไม่เคยมีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านการชุมนุม ด้านการร้องเรียนและตรวจสอบ ส่วนการทดสอบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาที่มีผลต่อการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการร้องเรียนและการตรวจสอบโดยจำแนกตามเพศ อายุ คณะที่ศึกษา ชั้นปีที่ศึกษา ศาสนา การศึกษาวิชาการเมืองการปกครอง พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนการจำแนกตามภูมิฐานะและประเภทของสื่อในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองนั้น พบว่า มีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน ส่วนข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น ส่วนใหญ่ต้องการคนดีมาปกครองประเทศ ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระครุฑพาลและพรรคฝ่ายค้านให้ลดความขัดแย้งและควรปรองดองกันมากขึ้น นักการเมืองต้องยอมรับผิดตามคำสั่งศาลที่ได้รับโทษตามกฎหมาย มิใช่ชักนำไปประชาชนต่อต้านหรือปฏิเสธอำนาจศาล นักการเมืองควรมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่มิใช่เพราะระบบอุปถัมภ์หรือเครือญาติ และควรจะมีหน่วยงานย่อยรับเรื่องร้องเรียนของนักศึกษาและควรจัดตั้งชมรมประชาธิปไตยรวมทั้งโครงการอบรมความเป็นประชาธิปไตยให้แก่ศึกษากายในมหาวิทยาลัย

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา

Abstract

This study aimed to study the level of political participation on election, expressing opinion, demonstration, complaint and

investigation in order to compare the level of political participation of Rajamangala University of Technology Thanyaburi students who were divided by sex, age, faculty, year of study, hometown, religious, the study of Politics and Government subject, means of political information and to study the students' opinion on political participation. The sampling was multi-stage sampling consisted of 392 Rajamangala University of Technology Thanyaburi students from 10 faculties and 1 college. The instrument was a questionnaire which was analyzed by employing percentage, mean, standard deviation, t-test, one-way analysis of variance: ANOVA.

The results showed that most of the students hardly participated in election, and expressed their opinion but they never participated in demonstration, complaint and investigation. There was the statistical significant difference at 0.05 on the political participation of the students on election, expressing opinion, demonstration, complaint and investigation according to sex, age, faculty, year of study, religious, and the study of Politics and Government subject. In terms of the students' hometown and mean of communication, there was no difference. Most of the opinion were the requirement of good person to govern the country as the King's speech, the conflict decrease between the government and the opponent parties, the acceptance of the politicians on the court judgement without leading any protest for or against the court judgement, the qualification of the politicians who are not relatives or supporters, the setting up of organization responsible for students' complaint and setting up of democracy club including organizing the training on democracy to the students in the university.

Keyword: Political participation of students

บทนำ

ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่แท้จริง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนับว่าเป็นหัวใจ และเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาระบบการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย¹ ประชาชนเป็นผู้กำหนดจุดหมายปลายทางและกรอบทิศทางของการปฏิรูปการเมืองไทย² นักศึกษาถือได้ว่าเป็นประชาชนที่จะมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมือง เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมือง การรณรงค์ให้ความรู้ทางการเมืองและการดูแลตรวจสอบและติดตามพฤติกรรมของผู้เป็นตัวแทนของตนในการปฏิบัติหน้าที่ทางการเมือง³ การกระทำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีจิตสำนึกทางการเมืองของประชาชนที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย

นักศึกษาได้รับการถ่ายทอดความรู้ความสามารถจากสถาบันการศึกษาคือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศให้เจริญก้าวหน้า จากเหตุการณ์ทางการเมืองที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในอดีต คือ การชุมนุมเรียกร้องรัฐธรรมนูญ (14 ตุลาคม 2516) และปัจจุบันก็คือการประกอบอาชีพและมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการเมือง

การจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี มุ่งเน้นในเรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นหลัก มิได้เน้นเรื่องการศึกษาทางการเมืองโดยตรง เพราะเป็นสถาบันการศึกษาที่จะมุ่งให้นักศึกษาได้ใช้ความรู้ความสามารถไปประกอบอาชีพได้เมื่อสำเร็จการศึกษาไป

¹ สมบัติ อ่างรังธัญวงศ์. "การมีส่วนร่วมทางการเมือง". *มติชน*. 29 ธันวาคม 2538. หน้า 32.

² อมร รักชาติสัตย์และคณะ. *การเมืองการปกครองไทย ตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน*. 2544. หน้า 16-17.

³ Herbert McClosky. "Political Participation". *International Encyclopedia of Science*. 12(1968): 252-253.

สังคมไทยในอดีตและปัจจุบัน อาจถือได้ว่าการเมืองเป็นเรื่องของอำนาจและผลประโยชน์ การเมืองมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของกลุ่มคนในสังคมอย่างมากมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการดำเนินชีวิต การเลือกตั้งถือเป็นกระบวนการสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของประชาชนและเจตจำนงทั่วไปของประชาชน ดังนั้น นักศึกษาสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองขั้นพื้นฐานได้ ก็คือการเลือกตั้งทั่วไปของประเทศ การแสดงความคิดเห็น การชุมนุมและ การร้องเรียนและตรวจสอบ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์ที่สอนในวิชาสังคมกับการปกครอง จึงได้พิจารณาเลือกนักศึกษาระดับปริญญาตรีจากทุกชั้นปีของทุกคณะในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา เพราะเห็นว่านักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี เป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะ มีความรู้ความสามารถ มีความคิดเห็นเป็นของตนเอง สามารถจะพิจารณาเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ด้วยเหตุและผลของตนเอง ผู้วิจัยจึงเลือกนักศึกษาระดับปริญญาตรีจากทุกชั้นปีของทุกคณะ ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี เป็นตัวแทนของนักศึกษาระดับปริญญาตรีสายวิชาชีพที่อยู่ในวัยและระดับการศึกษาเดียวกัน นักศึกษากลุ่มนี้ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่จะพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป และอาจจะสามารถกำหนดทิศทางและแนวโน้มการพัฒนาทางการเมืองการปกครองของประเทศไทยได้เป็นอย่างดีในอนาคตข้างหน้า

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จำแนกตามเพศ อายุ คณะ ชั้นปีที่ศึกษา ภูมิภาค การศึกษาวិชาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง

3. เพื่อศึกษาข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

สมมติฐานการวิจัย

1. นักศึกษาชายและนักศึกษาหญิง มีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการร้องเรียนและตรวจสอบแตกต่างกัน
2. นักศึกษาที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการร้องเรียนและตรวจสอบแตกต่างกัน
3. นักศึกษาที่ศึกษาในคณะต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการร้องเรียนและตรวจสอบแตกต่างกัน
4. นักศึกษาที่ศึกษาในชั้นปีที่ต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการร้องเรียนและตรวจสอบแตกต่างกัน
5. นักศึกษาที่อยู่ในภูมิภาคต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการร้องเรียนและตรวจสอบแตกต่างกัน
6. นักศึกษาที่นับถือศาสนาต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการร้องเรียนและตรวจสอบแตกต่างกัน
7. นักศึกษาที่เคยศึกษาและไม่เคยศึกษาวิชาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง มีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการร้องเรียนและตรวจสอบแตกต่างกัน
8. นักศึกษาที่มีการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองที่ต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการร้องเรียนและตรวจสอบแตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้ ได้แก่ นักศึกษาจากทุกคณะวิชาซีพของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี มีจำนวนทั้งสิ้น 10 คณะวิชาชีพ และ 1 วิทยาลัย อันประกอบด้วย คณะศิลปศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจ คณะศิลปกรรมศาสตร์ คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะเทคโนโลยีการเกษตร และวิทยาลัยการแพทย์แผนไทย เฉพาะนักศึกษาระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ปีการศึกษา 2552 จำนวนรวมทั้งสิ้น 19,985 คน

จากจำนวนประชากรดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างนักศึกษาโดยใช้สูตรของยามาเน่ (Yamane) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีจากทุกคณะวิชาซีพของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีรวมทั้งสิ้น 392 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือแบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งคำถามเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ คณะวิชาชีพ ชั้นปีที่ศึกษา ภูมิลำเนา ศาสนา เคยศึกษาวิชาการเมืองการปกครอง การเข้าร่วมกิจกรรมของสโมสรนักศึกษา การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง และความสนใจในการติดตามข่าวสารทางการเมือง รวมทั้งสิ้นจำนวน 10 ข้อของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ด้านการเลือกตั้ง จำนวน 17 ข้อ ด้านการแสดงความคิดเห็น จำนวน 4 ข้อ ด้านการชุมนุม จำนวน 7 ข้อ และด้านการร้องเรียนและตรวจสอบ จำนวน 6 ข้อ รวมจำนวนทั้งสิ้น 34 ข้อ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ลักษณะของแบบสอบถามเป็น

แบบมาตราส่วนประมาณค่าตามแบบของไลเคิร์ต (Likert) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นสำหรับการวิจัย มาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence) แล้วเลือกข้อที่มีค่าดัชนีตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป โดยได้ค่า IOC เท่ากับ 0.825⁴ ผู้วิจัยได้กำหนดค่าน้ำหนักคะแนน โดยประเมินมาพิจารณาหาค่าเฉลี่ย ใช้เกณฑ์ในการแปลความหมายข้อมูลของผลการประเมิน และหาความเชื่อมั่น (Reliability) นำแบบสอบถามไปปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทำการทดสอบ (try out) กับ ประชากรในกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มที่จะทำการศึกษา จำนวน 20 คน โดยทำการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.951 ไปทำการทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำแบบสอบถามที่ผู้ร่วมสร้างขึ้นไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ เพื่อการตรวจสอบความถูกต้อง และทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของคำถามในแต่ละข้อว่าตรงตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัยครั้งนี้หรือไม่ โดยใช้ค่า IOC

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถาม ที่ให้นักศึกษาให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวความคิด เอกสาร ข้อมูล ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา และนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้วไปเก็บข้อมูล โดยการให้แบบสอบถามในการศึกษาวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำแบบสอบถามที่ทำการตอบแล้วมาลงรหัส (coding) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ออกมาทำการวิเคราะห์ประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อนำเสนอและสรุปผลการวิจัย ด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ

⁴ บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. 2545. หน้า 61-67.

การทดสอบสมมติฐาน โดยการทดสอบที่ กับกลุ่มตัวอย่างอิสระ (t-Test for Independent Samples) การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว

ผลการวิจัย

1. จากการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โดยภาพรวมแล้ว นักศึกษามีส่วนร่วมทางการเมืองนานๆ ครั้ง และได้ศึกษาพบว่า นักศึกษามีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการเลือกตั้งโดยการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามากกว่าด้านอื่น รองลงมา คือ ด้านการแสดงความคิดเห็น ในการใช้สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง ในการพูด อภิปราย เขียน พิมพ์ ด้านการออกกฎหมายแก้ไขกฎหมาย และการบังคับใช้กฎหมาย ส่วนด้านการชุมนุมและด้านการร้องเรียนและตรวจสอบ ไม่เคยมีส่วนร่วมทางการเมือง

2. จากการศึกษาเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จำแนกตามเพศ อายุ คณะ ชั้นปีที่ศึกษา ภูมิฐานะ ศาสนา การศึกษาวิชาการเมืองการปกครอง และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ในภาพรวม พบว่า

2.1 นักศึกษาชายและนักศึกษาหญิง มีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านการเลือกตั้ง การชุมนุม และการร้องเรียนและตรวจสอบแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนในด้านการแสดงความคิดเห็นนักศึกษาชายและนักศึกษาหญิง มีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน

2.2 นักศึกษาที่มีอายุระหว่าง 18 -19 ปี มีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุมและการร้องเรียนและตรวจสอบแตกต่างกับนักศึกษาที่มีอายุระหว่าง 20 - 21 ปี และอายุ 22 ปี ขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักศึกษาที่มีอายุระหว่าง 20 - 21 ปี แตกต่าง กับนักศึกษาที่มีอายุ 22 ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.3 นักศึกษาที่ศึกษาในคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการร้องเรียนและตรวจสอบแตกต่างกับนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในคณะต่างๆ จำนวน 6 คณะ ได้แก่ คณะบริหารธุรกิจ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ คณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน และคณะวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.4 นักศึกษาที่ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 1 มีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการร้องเรียนและตรวจสอบแตกต่างกับนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 นักศึกษาชั้นปีที่ 3 และนักศึกษาระดับปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 มีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการเลือกตั้งแตกต่างกับนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.5 นักศึกษาที่อยู่ในภูมิลำเนาต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุม และการร้องเรียนและตรวจสอบไม่แตกต่างกัน

2.6 นักศึกษาที่นับถือศาสนาต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านการเลือกตั้ง ด้านการแสดงความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ส่วนในด้านการชุมนุม และการร้องเรียนและตรวจสอบ นักศึกษาที่นับถือศาสนาพุทธกับศาสนาอิสลามมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.7 นักศึกษาที่เคยศึกษาและไม่เคยศึกษาวิชาการเมืองการปกครอง มีส่วนร่วมทางการเมือง ในด้านการเลือกตั้ง การชุมนุม และการร้องเรียนและตรวจสอบไม่แตกต่างกัน ส่วนในด้านการแสดงความคิดเห็น นักศึกษาที่เคยศึกษาวิชาการเมืองการปกครอง มีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกับนักศึกษาที่ไม่เคยศึกษาวิชาการเมืองการปกครอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.8 การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองของนักศึกษา จำแนกตามประเภทของสื่อในการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุมและการร้องเรียนและตรวจสอบ พบว่าไม่แตกต่างกัน

3. จากข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ซึ่งพอจะสรุปได้ ดังนี้

3.1 ต้องการคนดีมาปกครองประเทศดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

3.2 พรรครัฐบาลและพรรคฝ่ายค้านให้ลดความขัดแย้งและควรปรองดองกันมากขึ้น

3.3 นักการเมืองต้องยอมรับผิดตามคำสั่งศาลที่ให้รับโทษตามกฎหมาย มิใช่ชักนำไปประชาชนต่อต้านหรือปฏิเสธอำนาจศาล

3.4 นักการเมืองควรมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่มิใช่เพราะระบบอุปถัมภ์หรือเครือญาติ

3.5 ควรจะมีหน่วยงานย่อยรับเรื่องร้องเรียนของนักศึกษาหรือโครงการอบรมความเป็นประชาธิปไตยให้แก่นักศึกษาภายในมหาวิทยาลัย สามัคคี คือพลัง สามัคคีช่วยสร้างชาติ และรณรงค์มุ่งสนับสนุนการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.6 อยากให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งพิจารณาความเหมาะสม ชื่อสัตย์และตั้งใจจริง ในการเลือกตัวแทนของประชาชน มิใช่เห็นแก่ทรัพย์สินเงินทอง

3.7 การแก้ไขปัญหาของรัฐบาล ควรมีการจัดการอย่างเด็ดขาด ยุติธรรมและเท่าเทียมกัน ไม่เห็นแก่พรรคพวกหรือหมู่คณะของตนเอง

3.8 อยากให้นักการเมืองไทยทำตามสัญญาประชาคมก่อนการเลือกตั้ง มิใช่เพียงคำพูดเพื่อหาเสียงเท่านั้น

3.9 การคอร์รัปชันของทุกรัฐบาลมักจะเกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัย มากบ้างน้อยบ้าง แต่ถ้าทำให้เศรษฐกิจของชาติรุ่งเรือง สังคมและครอบครัวของประชาชนไม่อดอยาก เดือดร้อน หรือขัดสน ค่าครองชีพ ไม่ฟืดเคือง ก็ยอมรับได้

3.10 อยากให้มีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ทางการเมือง เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งภายในมหาวิทยาลัยและภายนอก

3.11 อยากให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสวัสดิการ และการปกครองและการบริหารมหาวิทยาลัยของผู้บริหาร

3.12 ควรมีการจัดกิจกรรมหรือชมรมกลุ่มย่อยเกี่ยวกับการเมืองแบบประชาธิปไตย เป็นการวิเคราะห์เหตุการณ์เกี่ยวกับปัญหาเหตุการณ์บ้านเมืองของประเทศ และเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และเผยแพร่ความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง และต้องการให้ทุกคนเน้นหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปในวิชาที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ธัญบุรี ครั้งนี้มีประเด็นสำคัญจากการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา ในภาพรวมมีระดับนานๆ ครั้ง หรืออยู่ในระดับน้อย ซึ่งก็สอดคล้องกับผลงานวิจัย เรื่อง การศึกษาและเปรียบเทียบพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ของมยุรา โลหะพิริยะกุล⁵ และผลงานวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา ของมหาวิทยาลัยกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต ของปวิวัตร สิงห์แก้ว⁶ สาเหตุที่อยู่ในระดับนาน ๆ ครั้ง เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่ยังอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนจะใช้เวลาว่างไปในการทบทวนบทเรียน ทำงานส่งอาจารย์ผู้สอน หรือทำงานนอกเวลาเรียนเพื่อแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง และคงคิดว่าตนเองยังไม่มีประสบการณ์ในด้านการเมืองดีพอ สำหรับด้านการเลือกตั้งและด้านแสดงความคิดเห็นถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่สูงกว่าด้านการชุมนุมและการร้องเรียนและตรวจสอบ

⁵ มยุรา โลหะพิริยะกุล. พฤติกรรมทางการเมืองการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2546.

⁶ ปวิวัตร สิงห์แก้ว. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต. 2546.

2. เปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา จำแนกตามเพศ อายุ คณะ ชั้นปีที่ศึกษา ภูมิภาค ลำเนา ศาสนา การศึกษาวิชาการ เมืองการปกครองและการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง พบว่า

2.1 นักศึกษาที่มีเพศต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 สอดคล้องกับ นักวิชาการแคมเบล และมิลล์เลอร์⁷ ที่ว่าสาเหตุของความแตกต่างทางเพศ เป็นปัจจัยที่จะกำหนด พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันด้วย โดยเฉพาะเพศชายมีความรู้สึกว่าตนเองมีคุณสมบัติเพียงพอและมีประสิทธิภาพที่จะเกี่ยวข้องกับ ความซับซ้อนทางการเมืองได้มากกว่าเพศหญิง รวมทั้งสอดคล้องกับผลงาน ของ กัลยา ยศคำลือ⁸ เรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาภาควิชา สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

2.2 นักศึกษาที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับผลงานวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีของนักศึกษามหาวิทยาลัยรังสิต ของ นางสาวจิราพร ประสิทธิ์รัตนพร⁹ และสอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของปิยะนุชและคนอื่นๆ¹⁰ เรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ประชาชน ศึกษาเปรียบเทียบประชาชนในเขตเมืองและประชาชนในเขตชนบท

⁷ Campbell and Miller. *The Voter Decides*. 1954. p. 187.

⁸ กัลยา ยศคำลือ. การมีส่วนร่วมทางการเมือง ศึกษากรณี นักศึกษาภาค สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. เก็บ. <http://dems.Thailis.or.th/dems/bcms/browse.=show&browse/php?option.13> พฤษภาคม 2554.

⁹ จิราพร ประสิทธิ์รัตนพร. พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีของ นักศึกษามหาวิทยาลัยรังสิต. 2539.

¹⁰ ปิยะนุช เงินคล้าย, การุณย์ลักษณ์ พหลโยธิน, อนงทิพย์ เอกแสงศรี, วิเชียร ชื่นชอบ และเฉลิมเผ่า อจละนันท์. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตชนบท. 2541.

รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของชัชวราภรณ์ บินอิสหาก¹¹ เรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวมุสลิม เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร

2.3 นักศึกษาที่ศึกษาคณะต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยเรื่องการศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏเขตภาคเหนือตอนบน ของ สมาน พูแสง¹²

2.4 นักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับผลงานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ของเอกภพ ลิมปิวิบูล¹³

2.5 นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกันสอดคล้องกับผลงานวิจัยเรื่องระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคามและเพื่อศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต ของ จวนอรุณ อักษรเสื่อ¹⁴

2.6 นักศึกษาที่นับถือศาสนาต่างกัน มีส่วนร่วมทางการเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์¹⁵ เรื่องพฤติกรรมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

¹¹ ชัชวราภรณ์ บินอิสหาก. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวมุสลิม เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร. 2548.

¹² สมาน พูแสง. การศึกษาตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏ เขตภาคเหนือตอนบน. 2541.

¹³ เอกภพ ลิมปิวิบูล. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2548.

¹⁴ จวนอรุณ อักษรเสื่อ. ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2549.

¹⁵ ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. พฤติกรรมการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2525.

2.7 นักศึกษาที่ศึกษาและไม่ได้ศึกษาวิชาการเมืองการปกครอง ในภาพรวมส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ นักศึกษาส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการศึกษาด้านการเมืองการปกครองโดยรวมอยู่ในระดับมากถึงร้อยละ 72.4 เพราะได้ศึกษาทั้งในระดับมัธยมศึกษาและประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงมาบ้างแล้ว รวมทั้งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของเว็บสเตอร์¹⁶ (Carol Caate Webster) เรื่อง Political Socialization in India

2.8 การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองของนักศึกษา จำแนกตามประเภทของสื่อในการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การชุมนุมและการร้องเรียนและตรวจสอบ พบว่าไม่แตกต่างกัน ถึงแม้จะรับรู้ผ่านทางสื่อโทรทัศน์มากที่สุดถึงร้อยละ 80.6 หรือประเภทของสื่อต่างประเภทกันก็ตาม

3. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา สรุปในภาพรวมก็คือ ต้องการคนดีมาปกครองประเทศ ลดความขัดแย้งและเพิ่มความโปร่งใส ขจัดระบบอุปถัมภ์ไม่เห็นแก่พวกพ้อง เลิกตัวแทนตามความรู้ความสามารถไม่ซื้อสิทธิ์ขายเสียง การคอร์รัปชันยอมรับได้ถ้าไม่ทำให้ประชาชนเดือดร้อน รัฐบาลต้องทำตามสัญญาประชาคม จัดชมรมประชาธิปไตย ภายในมหาวิทยาลัยเพื่อเป็นการเผยแพร่ความเป็นประชาธิปไตย มีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยและต้องการให้กำหนดวิชาเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในหลักสูตรของทุกคณะ

ข้อเสนอแนะ

จากข้อเสนอแนะของนักศึกษาที่ว่า การคอร์รัปชันยอมรับได้ถ้าไม่ทำให้ประชาชนเดือดร้อน ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนวิชาการเมืองการปกครองโดยตรง

¹⁶ Webster. "Political Socialization in India". *Dissertation Abstracts International*. 35.1 (1974):1.

มีความรู้สึกห่วงใยในอนาคตของชาติ ถึงแม้ว่านักศึกษาจะเป็นเพียงกลุ่มน้อยที่มีความคิดเห็นดังกล่าว แต่ควรจะมีการให้ความรู้ทำความเข้าใจอย่างชัดเจนในเรื่องการคอร์ปชั่นแก่นักศึกษา เพราะจะนำมาซึ่งความเสียหายอย่างร้ายแรงมาสู่ประเทศชาติของเรา และควรจะมีการวิจัยเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐกับนักศึกษามหาวิทยาลัยของเอกชน รวมทั้งการทำวิจัยครั้งต่อไปใน หัวข้อเรื่อง ทศนคติต่อการคอร์ปชั่นของนักการเมืองไทย

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทิศทางการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน และแนวทางของระบบการศึกษาในอนาคต รวมทั้งสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปกำหนดเป็นแผนนโยบายด้านการศึกษาและเพื่อการต่อยอดทางด้านงานวิจัยต่อไป มีดังนี้

ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

1. สถาบันการศึกษาที่มีวิสัยทัศน์เน้นมุ่งผลิตบัณฑิตสายวิชาชีพ ควรให้ความสำคัญในสายวิชาศึกษาทั่วไปด้วย โดยเฉพาะการศึกษาด้านสังคมศาสตร์ ซึ่งจะผลิตบัณฑิตให้มีสถานะที่เป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบ กล่าวคือ บุคคลจำเป็นต้องอยู่เป็นสังคม ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เคารพกฎหมาย มีการปกครองควบคุมโดยรัฐบาลภายใต้กฎหมายเดียวกัน การเมืองการปกครองจึงเป็นสิ่งที่บุคคลต้องรู้และเข้าใจ เพราะการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากินและการดำรงชีวิตของคนในสังคม

2. เน้นให้นักศึกษาได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเมืองการปกครองเป็นอย่างดี โดยกำหนดวิชาที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปที่นักศึกษาทุกคนจะต้องศึกษา เพราะการเมืองไทยปัจจุบันจะพัฒนาต่อไปข้างหน้าได้ ก็ขึ้นอยู่กับเยาวชนไทยที่จะต้องใส่ใจ ที่จะให้การเมืองไทยดำเนินไปในแนวทางใด

3. กระตุ้น ส่งเสริมหรือผลักดันให้นักศึกษามีจิตสำนึกและมีจิตสาธารณะ มุ่งหวังที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมและประเทศ และตระหนักถึงความเป็นพลเมืองดีของชาติไทย ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องกระทำตามกฎหมาย เพราะตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ตามมาตรา 72 บัญญัติให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของชนชาวไทย มิใช่เป็นเพียงสิทธิตามกฎหมายเท่านั้น

4. ประชาสัมพันธ์และเชิญชวนให้นักศึกษาเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้เพศสตรีมีสิทธิเท่าเทียมกับเพศชาย ดังนั้นนักศึกษาหญิงก็ควรมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งเท่าเทียมกับนักศึกษาชาย

5. สนับสนุนการมีส่วนร่วมหรือมีการรณรงค์ในกิจกรรม หรือโครงการต่างๆ ของนักศึกษาภายในสถานศึกษาหรือนอกสถานศึกษา โดยให้ทุนหรือรับผิดชอบดูแล พร้อมทั้งมีคณาจารย์ร่วมให้คำแนะนำที่ถูกต้อง รวมทั้งค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น โครงการสร้างโรงเรียนเพื่อน้องในถิ่นทุรกันดาร หรือ การเลือกตั้งนายกและทีมงานสโมสรนักศึกษาของสถานศึกษา เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยเชิงบูรณาการผสมผสานกัน ระหว่างพุทธศาสนากับการเมืองการปกครอง เพื่อเป็นแนวทางในการลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและส่งเสริมความปรองดองระหว่างกลุ่มหรือคณะบุคคลให้มากขึ้น

2. ควรทำการวิจัยเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา ระหว่างสถาบันการศึกษาที่เน้นหลักสูตรการเรียนการสอนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กับสถาบันการศึกษาทั่วไป

3. ควรทำการวิจัยเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระหว่างสถาบันการศึกษาที่เน้นหลักสูตรการเรียนการสอนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเหมือนกัน เพื่ออาจจะได้ข้อมูลที่หลากหลายหรือต่างกัน เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งต่อไป

บรรณานุกรม

- กัลยา ยศคำลือ. การมีส่วนร่วมทางการเมือง ศึกษากรณี นักศึกษาวิชาภาค
สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. เว็บ. <http://dems.Thailis.or.th/dems/bcms/browse.=show&browse-/php?option.>
13 พฤษภาคม 2554.
- จิราพร ประสิทธิ์รัตนพร. พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ศึกษาเฉพาะ
กรณีของนักศึกษามหาวิทยาลัยรังสิต. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
รังสิต, 2539.
- จวนอรุณ อักษรเสื่อ. ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตมหาวิทยาลัย
มหาสารคาม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2549.
- ชัชวราภรณ์ บินอิสหาก. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวมุสลิม เขตบางกะปิ
กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548.
- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, 2545.
- ปวีตวิตร สิงห์แก้ว. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพ
วิทยาเขตรังสิต. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา, 2546.
- ปิยะนุช เงินคล้าย, การุณย์ลักษณ์ พหลโยธิน, อนงทิพย์ เอกแสงศรี, วิเชียร ชื่นชอบ
และเฉลิมเผ่า อจลณันท์. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน
เขตชนบท. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541.
- ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. พฤติกรรมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัย
ขอนแก่น. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2525.
- มยุรา โลหะพิริยะกุล. พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
2546.
- สมาน พูแสง. การศึกษาตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการมีส่วนร่วม
ทางการเมืองของนักศึกษาศถาบันราชภัฏ เขตภาคเหนือตอนบน.
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2541.

สมบัติ อ่างธัญวงศ์. การมีส่วนร่วมทางการเมือง. มติชน. 29 ธันวาคม 2538.
หน้า 32.

อมร รัชศาสตร์ และคณะ. การเมืองการปกครองไทย ตามรัฐธรรมนูญฉบับ
ประชาชน. กรุงเทพมหานคร: วิ. เจ. พรินติ้ง, 2538 .

เอกภพ ลิ้มปิบูล. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548.

Campbell, A., Gurin, G., and Miller, W.E. *The Voter Decides*. Evanston:
Row & Paterson, 1954.

McClosky, H. "Political Participation". *International Encyclopedia
of Science*. 12(1968): 252-253.

Webster, C.C. 1974. "Political Socialization in India". *Dissertation
Abstracts International*. 35.1(1968): 548-A.

Book Review: Aristotle's Politics. Edited by Judith A. Swanson and C. David Corbin.

โชติสา ขาวสนิท และภารดี ปลื้มโกศล*

Aristotle's Politics A Reader's Guide เขียนขึ้นโดย Judith A. Swanson และ C. David Corbin โดย Judith A. Swanson ผู้เขียนท่านแรก เป็นรองศาสตราจารย์ทางด้านรัฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยบอสตัน นอกจากนี้เธอยังมีงานเขียนชิ้นอื่น คือ The Public and Private in Aristotle's Political Philosophy และเธอยังมีบทความเกี่ยวกับอริสโตเติลชิ้นอื่นๆ อีก สำหรับผู้เขียนท่านที่สอง C. David Corbin นั้น เป็นรองศาสตราจารย์ด้านการเมือง แห่ง คิงส์คอลเลจ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือประกอบการอ่านเพื่อทำความเข้าใจเรื่อง "การเมือง" ของอริสโตเติล หนังสือเล่มนี้มีจำนวนบททั้งสิ้นสี่บท อันได้แก่ บทที่ 1 ว่าด้วยบริบท เขียนโดยสวอนสัน บทที่ 2 ว่าด้วยภาพสรุปของแก่นเรื่องต่างๆ เขียนโดยสวอนสัน บทที่ 3 การอ่านตัวบท เขียนร่วมกันโดยสวอนสันและคอร์บิน บทนี้ประกอบด้วยตอนย่อยๆ แต่ละตอนกล่าวถึงบทแต่ละบทในหนังสือ "การเมือง"

* ดร.โชติสา ขาวสนิท อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ และ อาจารย์ภารดี ปลื้มโกศล อาจารย์ประจำภาควิชานิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ในตอนต้นของแต่ละตอน จะมีบทนำและเมื่อจบแต่ละตอนแล้ว ผู้เขียนยังได้มีคำถามประกอบการศึกษาอีกด้วย บทที่ 4 ว่าด้วยการที่นักคิดรุ่นหลังอริสโตเติลรับความคิดและการได้รับอิทธิพลทางความคิดของท่านเขียนโดยสวอนสัน บทที่ 5 ว่าด้วยการแนะนำการอ่านหนังสือเพิ่มเติม เขียนร่วมกัน โดยสวอนสัน และ คอริบิน

ในบทที่ 1 กล่าวถึงบริบทด้านสภาพการณ์ทางประวัติศาสตร์และมรดกทางสติปัญญาที่อริสโตเติลวิพากษ์จากมุมมองที่เห็นความเชื่อมโยงระหว่างการเมืองกับจริยศาสตร์ บทนี้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องความยุติธรรมตามธรรมชาติว่าเป็นแกนของความคิดท่าน

บทที่ 2 กล่าวว่า ในงานชื่อ “การเมือง” เล่มที่ 1 – 3 เกี่ยวกับหลักการสำคัญและลักษณะของระบอบต่างๆ โดยบทที่ 1 กล่าวแนะนำถึงความหมายของระบอบการเมือง บทที่ 2 แนะนำแนวความคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์แบบใหม่ซึ่งเชื่อมโยงกับนครและการปกครองผ่านแนวคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์ในฐานะสัตว์การเมืองซึ่งมีลักษณะสำคัญคือความสามารถในการพูดที่มนุษย์ ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการพูดจากใจเกี่ยวกับว่า อะไรที่มนุษย์คิดว่าดีและไม่ดี ยุติธรรมและไม่ยุติธรรม ดังนั้นใน “การเมือง” สองบทแรกตั้งคำถามหลักว่าระบอบการเมืองแบบใดที่ทำให้ธรรมชาติทางการเมืองของมนุษย์สมบูรณ์ขึ้นได้ ซึ่งอริสโตเติลได้ชี้ว่า เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกัน เขาอภิปรายกันว่าทำอย่างไรมนุษย์จึงจะมีชีวิตที่ดีที่สุดได้อย่างไร พวกเขาจะจัดระเบียบการปกครองกันอย่างไร สำหรับงาน “การเมือง” เล่มที่ 4 – 6 อริสโตเติลอภิปรายถึงประโยชน์และข้อดีของระบอบการเมืองทั้ง 6 ประเภท รวมถึงรูปแบบย่อยๆ ต่างๆ ของระบอบการเมืองระบอบหลัก สำหรับบทที่ 7 และ 8 เกี่ยวข้องกับลักษณะและสภาพเงื่อนไขของระบอบการปกครองในอุดมคติ

ในส่วนของบทที่ 3 เล่มที่ 1 อริสโตเติลชี้ว่า มนุษย์ส่วนหนึ่งของนคร เหตุผลหรือภาษาพูดเชิงวิพากษ์ของมนุษย์มีผลให้มนุษย์แบ่งแยกแตกต่างกัน แต่สิ่งเหล่านี้ก็รวมกลุ่มให้เป็นหนึ่งเดียวกันด้วยได้ เพราะสิ่งเหล่านี้ทำให้มนุษย์รวมตัวกันเป็นนคร และแต่ละคนเหมือนกันในฐานะพลเมืองของนครหนึ่งๆ จะ

เห็นได้ว่า นครมีลักษณะปริทรรศน์ กล่าวคือ นครเป็นทั้งองค์รวมที่เป็นเอกภาพ และพหุภาพของส่วนต่างๆ ในเวลาเดียวกัน ซึ่งเกิดขึ้นจากธรรมชาติของมนุษย์ ที่มีเหตุผลหรือมีการใช้ภาษาพูด ดังนั้น เอกภาพที่ซับซ้อนหรือประกอบด้วย ส่วนย่อยที่แตกต่างกันจึงเป็นไปตามธรรมชาติ ในบทนี้ยังกล่าวถึงส่วนประกอบ ของนครอันได้แก่ คริวเรือน การปกครองแบบต่างๆ ในคริวเรือน และการ แสวงหาเงิน นอกจากนี้ในเล่มที่ 1 กล่าวถึงประเด็นเกี่ยวกับคริวเรือนแล้ว ยัง กล่าวถึงรัฐบาล และ เศรษฐกิจ โดยประเด็นทั้งสามนี้ที่เกี่ยวข้องกับนครทุกคน และสะท้อนถึงความปรารถนาของมนุษย์ตามธรรมชาติในการมีชีวิต และการมี ชีวิตที่ดี บทนี้อริสโตเติลให้คำแนะนำว่า มนุษย์เราจะบรรลุความปรารถนา ดังกล่าวได้โดยอาศัยเครื่องมือที่ธรรมชาติมอบมาให้แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เหตุผล ความรู้ทางรัฐศาสตร์ที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติมนุษย์ กับสังคมการเมือง จะช่วยให้มนุษย์รักษานครได้ดียิ่งขึ้น เพราะมนุษย์จะได้ ทราบว่า ควรใช้เหตุใช้ผลในการอภิปรายทางการเมือง ดังนั้นผู้เขียนจึงได้ตั้งข้อ สันเกตว่า อริสโตเติลบอกนัยถึงความเชื่อมโยงระหว่างความรู้กับภาค ปฏิบัติการ

ในส่วนของเล่มที่ 2 นั้น อริสโตเติลพยายามแสวงหาระบอบที่ดีที่สุด าระบอบเช่นนี้ เหมาะแต่กับผู้ที่สามารถมีชีวิตอยู่ในแบบที่ดีที่สุด ท่านสืบเสาะตัว แบบระบอบการปกครองทั้งตัวแบบในความคิด และตัวแบบอันเป็นที่ยกย่อง และดำรงอยู่จริง และได้ข้อสังเกตประการหนึ่งว่าระบอบเหล่านี้มุ่งสร้างความ เป็นเอกภาพทางการเมือง ท่านแสดงทัศนะว่า การร่างกฎหมายโดยพิจารณา จากภาคปฏิบัติการที่ดำรงอยู่โดยคำนึงถึงมองสภาพการณ์ จะช่วยให้ระบอบ การปกครองมีความเป็นเอกภาพภายในและทำงานได้ดีกว่าการร่างระบอบการ ปกครองบนพื้นฐานของการยึดติดอุดมการณ์

สำหรับเล่มที่ 3 บทนี้มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจงาน “การ เมือง” อย่างยิ่ง โดยมีความสำคัญเป็นรองก็แต่เพียงเล่ม 1 ในเล่มที่ 3 นี้ ผู้เขียน ได้แนะนำการจัดประเภทระบอบการปกครองของอริสโตเติล และยืนยันบท สรุปรูปทางปรัชญาเกี่ยวกับความยุติธรรมที่ท่านได้กล่าวไว้ในงาน จริยศาสตร์

แบบนิโคมาเคียน (the "Nicomachean Ethics") การป้องกันและการวิเคราะห์ระบบการปกครอง 6 ประเภทหลัก โดยไม่ได้เพียงชี้ว่า มีลักษณะจำเป็นสามประการของระบบการปกครองที่ดี อันได้แก่ ความมั่งคั่ง เสรีภาพ และคุณธรรม แต่ชี้ถึงข้อถกเถียงที่ขัดแย้งกันเกี่ยวกับลำดับความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ ว่าสิ่งใดสำคัญต่อระบบการปกครองที่ดี นั้นเป็นข้อถกเถียงของระบบการปกครองที่บกพร่องด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง อริสโตเติลไม่เห็นด้วยกับทัศนะที่ว่าสาเหตุหลักของความขัดแย้งทางการเมืองคือความมั่งคั่ง หรือความแตกต่างทางชนชั้น แต่สาเหตุหลักคือ มาจากแนวความคิดเรื่องความยุติธรรม มนุษย์อภิปรายถกเถียงกันว่า คุณสมบัติใดเป็นเกณฑ์บ่งบอกว่ามนุษย์ที่มีคุณสมบัตินั้นควรมีอำนาจทางการเมืองด้วย เล่มที่ 3 นี้ ยังได้นำเสนอนิยามสำคัญ เรื่องนคร พลเมือง และคนดีด้วย

เล่มที่ 4 อริสโตเติลชี้ว่า ระบบอภิชนาธิปไตยเป็นระบอบที่ดีที่สุด ส่วนระบบการปกครองที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้สำหรับนครส่วนใหญ่คือระบอบผสม และเพราะนครส่วนใหญ่เป็นระบอบประชาธิปไตย และคณาธิปไตย คำสอนของท่านจึงให้ความสนใจเป็นหลักต่อการปรับปรุงระบอบนี้ให้เป็นระบอบผสม และฝ่ายนักประชาธิปไตยให้ความสำคัญเป็นหลักต่อการปรับปรุงสองระบอบนี้ให้เป็นระบอบผสมและฝ่ายนักประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับความมั่งคั่ง กลุ่มฝักฝ่ายเช่นนี้ ก็จะอภิปรายถกเถียงและผลักดันให้มีการจัดวางตำแหน่งต่างๆ บนฐานของหลักการที่ตนยึดถือ เมื่อผู้ปกครองเข้าใจอย่างถูกต้องถึงบทบาทของกลุ่มฝักฝ่ายมีต่อกิจการบ้านเมือง ว่ากลุ่มฝักฝ่ายที่ขัดแย้งกันนั้นนำไปสู่ความไร้เสถียรภาพ และในกรณีที่รุนแรงที่สุดคือการนำไปสู่การล่มสลายของระบบการปกครอง แล้วผู้ปกครองก็จะปรับปรุงระบบการปกครองสามารถตอบโต้สิ่งที่จะนำไปสู่การล่มสลายของระบบการปกครองด้วยความเข้าใจว่าปัจจัยสำคัญของการเกิดระบบการปกครองที่ดีคือ การมีกฎหมายที่ดี และหน่วยประชากรที่ดี แต่มีเพียงแค่นำและพลเมืองที่มีเหตุผล มีความพอประมาณ และหนักแน่นมั่นคง เท่านั้นที่จะรักษาระบอบดังกล่าวให้ดำรงอยู่ได้ยาวนาน เมื่อผู้ปกครองเข้าใจบทบาทที่กลุ่มฝักฝ่ายเช่นนี้แล้ว จะ

ช่วยให้ในการปรับปรุงระบอบการปกครอง ท่านชี้ในเล่มที่ 4 นี้ว่า ไม่มีทางออกในเชิงทฤษฎีที่เคร่งครัด รัดกุม และชัดเจน ต่อปัญหาทางการเมืองในการปรับปรุงระบอบการปกครองที่มีอยู่ สำหรับทางแก้ปัญหาคความขัดแย้งแบบฝักฝ่ายที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้คือ การปรับปรุงระบอบการปกครองที่มีอยู่ เพื่อจัดแจงตำแหน่งอย่างรอบคอบโดยผสมทั้งฝ่ายประชาธิปไตยและคนชาติปไตย ให้เข้ามามีอำนาจปกครอง เพื่อแก้ปัญหาระบอบที่เกิดความขัดแย้งแตกแยก หากแต่ละฝ่าย ไม่ว่าจะเป็ฝ่ายประชาธิปไตย หรือฝ่ายคนชาติปไตย ยึดติดกับอุดมการณ์ของแต่ละฝ่ายอย่างไม่ลดราวาศอกกลับจะทำให้ปัญหายิ่งแก้ยากขึ้น

เล่มที่ 5 บทนี้ อริสโตเติลยังคงวิเคราะห์แก่นเรื่องของการผสมองค์ประกอบฝ่ายประชาธิปไตยและฝ่ายคนชาติปไตยต่อจากเล่มที่ 4 ท่านชี้ว่าระบอบการปกครองที่สามารถรักษานครไว้ได้ เป็นระบอบการปกครองที่ผสมทั้งสองฝ่ายให้มีส่วนร่วมในอำนาจทางการเมือง โดยไม่มีการละทิ้งฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง รัฐบาลไม่ควรจะปกครองอย่างสุดขั้วจนวางตำแหน่งหรืออภิสิทธิ์ทางการเมืองเพียงแค่นบนพื้นฐานของการกำเนิดเสรีหรือความมั่งคั่ง การปกครองแบบสุดขั้วจะทำให้เกิดความแค้นเคือง และความแค้นเคืองจะเป็นการปลุกปั่นพลเมืองให้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างสำคัญของระบอบ กล่าวโดยสรุปคือ การรักษาระบอบไว้จำเป็นต้องมีความพอประมาณ ในบทนี้ท่านได้พิจารณาถึงการปฏิบัติและความขัดแย้งแบบฝักฝ่าย และสำรวจว่าอภิชนาธิปไตย โพลิตีระบอบกษัตริย์ และทราชาธิปไตยจะถูกทำลายลงและจะรักษาไว้ได้อย่างไร ท่านวิพากษ์วิจารณ์ทัศนคติของโสเครตีส ใน “อูตมรัฐ” ที่มองว่าระบอบการปกครองเสื่อมไปเรื่อยๆ จากไปสู่แบบที่แย่กว่า และท่านมองว่า ความรู้ทางรัฐศาสตร์จะช่วยปรับปรุงสภาพเงื่อนไขทางการเมืองและนคร และป้องกันไม่ให้นครล่มสลายได้

เล่มที่ 6 อริสโตเติลตรวจสอบเรื่องเสรีภาพและความเป็นระเบียบซึ่งเป็นหลักการที่ให้นิยามประชาธิปไตยและคนชาติปไตยตามลำดับ ท่านชี้ว่า การทำความเข้าใจและส่งเสริมหลักการสองประการนี้อย่างถูกต้องจะช่วยรักษา

ระบอบการปกครองและนครไว้ได้ ในเล่มนี้ท่านเริ่มจากการแสวงหานิยามเรื่อง เสรีภาพ เสรีภาพที่ได้รับการให้นิยามอย่างเหมาะสมช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของผู้ที่เหมาะสมในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการบ้านเมือง และช่วยส่งเสริมโอกาสที่จะเฟลิดเฟลินไปกับผลของการมีเสรีภาพทางการเมือง อริสโตเติลชี้ว่า ประชาธิปไตยและคนาธิปไตยที่ดีที่สุด จะมีดุลยภาพระหว่าง เสรีภาพกับความเป็นระเบียบ รัฐบุรุษจะต้องเรียนรู้ว่าจะสร้างดุลยภาพระหว่าง เสรีภาพและความเป็นระเบียบได้อย่างไรโดยไม่ทิ้งหลักการใดไปอย่างสิ้นเชิง

เล่มที่ 7 ในเล่มนี้ อริสโตเติลอภิปรายถึง ชีวิตในแบบที่ดีที่สุด และนครที่ดีที่สุด ท่านยังได้กล่าวถึงประโยชน์ของวิถีชีวิตที่เป็นทางการเมืองและที่ กระตือรือร้น สำหรับระบอบที่ดีที่สุดนั้น คือระบอบที่มีคุณธรรม ซึ่งมาจาก ความเป็นเลิศของพลเมืองในนครและผู้ที่มีคุณธรรมในนคร ควรได้รับผลแห่ง คุณงามความดีที่ช่วยให้คนเป็นนครที่มีความสุข ท่านยังได้อธิบายถึงการ จัดการศึกษาเพื่อให้พลเมืองมีคุณธรรม ที่สำคัญที่สุด นักนิติบัญญัติจะต้องจัด ระเบียบระบบการศึกษาทางการเมือง และท่านได้อภิปรายถึงความสัมพันธ์ ระหว่างคู่สมรส เกี่ยวกับลูกหลาน

เล่มที่ 8 เล่มนี้เป็นบทที่มีความยาวนานที่สุด โดยมีเนื้อหาหลักเกี่ยวกับการ ศึกษาของเด็กซึ่งมีเป้าหมายในการสร้างความเป็นเลิศ โดยอริสโตเติลมอง ว่าการศึกษาของเด็กเป็นประเด็นที่นักนิติบัญญัตินั้นห่วงใยเป็นที่สุด โดยหลัก แล้ว บทนี้นำเสนอวิธีในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว การสร้างความเป็นเลิศนี้ ต้องอาศัยความสราญใจ (leisure) ซึ่งอริสโตเติลหมายถึงการเอาใจใส่ต่อการ คิดคำนึงที่ช่วยในการบ่มเพาะให้เกิดวิจารณ์ญาณอันจำเป็นต่อการมีชีวิตที่ดี และจำเป็นต่อคุณธรรมทางการเมืองและการปกครอง และจำเป็นต่อคุณธรรม ทางการเมืองหรือคุณธรรมในการปกครอง การศึกษาสำหรับเด็กควรเป็นการ ตระเตรียมให้เด็กมีชีวิตแห่งการครุ่นคิดได้ตรงต่อไปในอนาคต ให้พวกเขา เติบโตมีชีวิตที่มีความคิดอ่าน การตระเตรียมการศึกษานี้เกี่ยวข้องกับดนตรี ประเภทที่ส่งเสริมให้เกิดการคิดคำนึง และปรัชญา จากการที่อริสโตเติลมองว่า ความห่วงใยใส่ใจหลักของระบอบการปกครองคือจิตวิญญาณของเด็ก ผู้เขียน

จึงอนุมานว่า นักนิติบัญญัติและนักปกครองตามทัศนะของอริสโตเติลจึงมีจิตวิญญาณเชิงดนตรีและจิตวิญญาณเชิงปรัชญา

บทที่ 4 บทนี้กล่าวถึงปฏิกริยาของคนร่วมสมัยและคนรุ่นหลังต่อทัศนะของอริสโตเติลใน “การเมือง” ทัศนะทางการเมืองของอริสโตเติลที่ทำทลายความเห็นหลักของวัฒนธรรมในสังคมกรีกโบราณ อันได้แก่ ประการแรก ข้ออ้างสามข้อแรกของเขาที่ว่า นครเป็นสิ่งที่มิขึ้นตามธรรมชาติและเปลี่ยนแปลงได้ด้วยมนุษย์เพื่อส่งเสริมให้มนุษย์บรรลุวัตถุประสงค์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นเป็นการทำลายทัศนะที่ว่านครเป็นของขวัญที่เทพเจ้าประทานให้มนุษย์ และโชคชะตาของนครก็ขึ้นอยู่กับเทพเจ้า ประการที่สอง อริสโตเติลอ้างว่าหน้าที่ของนครคือการส่งเสริมคุณธรรมนั้นเป็นทัศนะแบบประชาธิปไตยของเอเธนส์ที่มองว่าหน้าที่ของนครคือการเพิ่มขยายเสรีภาพให้อยู่ในระดับสูงสุด และทัศนะของท่านที่ว่านครควรจะทำสงครามเพื่อสันติภาพ เพราะสถานะแห่งสันตินั้นเป็นสภาวะที่เหมาะสมต่อการรักษาคุณธรรม ทัศนะของอริสโตเติลทำลายทัศนะแบบโบราณที่มองว่า หน้าที่ของนครทำสงครามเพื่อชัยชนะและการยึดครอง คนร่วมสมัยบางท่านก็เห็นด้วยกับความคิดของอริสโตเติล บางท่านเห็นคัดค้านสำหรับคนรุ่นหลังที่ผู้เขียนอธิบายว่าได้รับอิทธิพลจากความคิดของอริสโตเติลนั้นได้แก่ Marcus Tullius Cicero, Saint Augustine, Alfarabi, Averroses, Maimonides, Saint Thomas Aquinas, Dante Alighieri, Marsilius of Padua, Martin Luther, John Calvin, Francis Bacon, Thomas Hobbes, Jean – Jacques Rousseau, Adam Smith, บรรดาระัฐบุรุษผู้ก่อตั้งประเทศอันได้แก่ James Madison, John Adams, Alexander Hamilton, John Jay, James Wilson, Thomas Jefferson, Alex de Tocqueville, John Stuart Mill, Karl Marx, Leo Strauss, Hannah Arendt, Michael Oakeshott และ John Rawls

บทที่ 5 ผู้เขียนได้เขียนรายการหนังสือแนะนำอ่านประกอบหนังสือ “การเมือง” ทั้งหนังสือที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษ และหนังสือที่เขียนเป็นภาษาฝรั่งเศส รวมถึงที่เป็นภาษาเยอรมันด้วย โดยผู้เขียนได้จัดแบ่งหนังสือแนะนำเป็น 9 หัวข้อ อันได้แก่ หัวข้อที่ 1 หนังสือแปลที่แนะนำเรื่อง “การเมือง” ของอริสโตเติล

หัวข้อที่ 2 หนังสือวิพากษ์วิจารณ์ทั่วไปเรื่อง “การเมือง”

หัวข้อที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างจริยศาสตร์และการเมือง

หัวข้อที่ 4 แก่นเรื่องธรรมชาติ

หัวข้อที่ 5 คริวเรื่อนและผู้หญิง

หัวข้อที่ 6 ทาส การครอบครอง และเศรษฐกิจศาสตร์สาธารณะ

หัวข้อที่ 7 ความเป็นพลเมืองและการปกครองทางการเมือง

หัวข้อที่ 8 ความยุติธรรม กฎหมาย ประเภทต่างๆ ของระบอบ และเปลี่ยนแปลงระบอบ

หัวข้อที่ 9 ระบอบที่ดีที่สุด

อริสโตเติล เป็นนักคิดที่มีชื่อเสียงมากและมีอิทธิพลทางความคิดอย่างมากมานับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งรัฐศาสตร์และบิดาแห่งการเมืองเปรียบเทียบ งาน “การเมือง” เป็นผลงานชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่งซึ่งผู้ที่มีความสนใจทางรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรัชญาและทฤษฎีการเมืองควรอ่านเป็นอย่างยิ่ง หนังสือ “Aristotle's Politics A Reader's Guide” เป็นหนังสือที่อธิบายความคิดของอริสโตเติลในงาน “การเมือง” ในประเด็นต่างๆ ที่น่าสนใจ งานชิ้นนี้จะช่วยให้ติดตามความคิดของนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงท่านนี้ได้เข้าใจมากขึ้น

การเสนอบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ ในวารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ได้จัดทำวารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ บุคลากร นิสิต นักศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้มีโอกาสเสนอผลงานทางวิชาการ ในสาขารัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ และสาขาที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ได้มีโอกาสเสนอผลงานทางวิชาการเพื่อเผยแพร่

กองบรรณาธิการวารสารจึงขอเชิญชวนคณาจารย์ บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องส่งบทความวิชาการ บทความงานวิจัย และบทความปริทัศน์ (Review Article) เพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ในวารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย ซึ่งเป็นวารสารราย 4 เดือน (ปีละ 3 ฉบับ) มีกำหนดการตีพิมพ์ในเดือน เมษายน สิงหาคม และธันวาคม ของทุกปี และมีข้อกำหนดดังนี้

1. ความยาวของบทความ 15-20 หน้ากระดาษ A4
2. ชนิดของอักษรที่พิมพ์ Codia New ขนาด 16 พอยท์
3. รูปแบบการนำเสนอบทความวิชาการ
 - ประกอบด้วย
 - ชื่อเรื่อง (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
 - บทคัดย่อภาษาไทย ภาษาอังกฤษ
 - โดยเนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยต้องเหมือนกับบทคัดย่อภาษาอังกฤษ และรวมกันต้องไม่เกิน 10 - 25 บรรทัด
 - บทนำ
 - เนื้อหา
 - บทสรุป
 - บรรณานุกรม

4. รูปแบบการนำเสนอบทความวิจัย ประกอบด้วย

- ชื่อเรื่องงานวิจัย (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
- บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- โดยเนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยต้องเหมือนกับบทคัดย่อภาษาอังกฤษ

อังกฤษ และรวมกันต้องไม่เกิน 10 - 25 บรรทัด

- บทนำ
- วิธีการวิจัย
- ผลการวิจัย
- อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย
- บรรณานุกรม

5. การอ้างอิงเนื้อหาใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบเชิงอรรถ (Footnote) ดังนี้

ตัวอย่าง. Ronald H. Chicote. *Theories of Comparative Politics: The Search for a Paradigm*. 1981. pp. 218-225.

กรองแก้ว อยู่สุข. *พฤติกรรมองค์การ*. 2542. หน้า 35.

รูปแบบดังกล่าวสามารถติดต่อมายัง E-mail : patchara_law@hotmail.com เพื่อให้ทางกองบรรณาธิการจัดส่งไฟล์ข้อมูล วิธีการอ้างอิงบทความสำหรับลงวารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย

6. บทความที่ส่งเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อนและต้องไม่อยู่ระหว่างการเสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารฉบับอื่น

สำหรับการจัดส่งบทความนั้น กรุณาส่ง

- ต้นฉบับที่จัดพิมพ์ในกระดาษ A4 จำนวน 3 ชุด มายังกองบรรณาธิการวารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 169 ถนนลงหาดบางแสน ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131

- แผ่น CD บันทึกข้อมูลหรือส่งไฟล์ข้อมูลมาที่

E-mail: patchara_law@hotmail.com

กองบรรณาธิการจะพิจารณาเสนอผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความและ
แจ้งผลการพิจารณาให้ผู้เขียนบทความวิชาการ/บทความวิจัยทราบ สำหรับ
บทความที่ผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วจะได้รับการตีพิมพ์ลงใน
วารสารเพื่อเผยแพร่ต่อไป